TERRA LUCIDA

COLECȚIE
DE SPIRITUALITATE UNIVERSALĂ

Terra lucida e pămînt luminos și lumină întrupată. E un ținut intermediar, un istm între universul vizibil, al omului, și universul transomenesc și transvizual, al ierarhiilor cerești. Textele acestei colecții îl invită pe cititor să iasă din *sensibil* fără a ieși din *real* – și să atingă astfel pragul dincolo de care pămîntul din noi devine pămînt văzător.

ANDREI PLEȘU

EVANGHELII APOCRIFE

Deși neacceptate pentru lectura liturgică, altfel spus necanonice, Evangheliile apocrife nu contrazic nicidecum ansamblul dogmei creștine. Nu este vorba așadar de niște texte eretice – și nici de ceva «fals» ori «suspect» –, în ciuda aurei de mister care le-a însoțit dintotdeauna. În Evangheliile apocrife zise «populare», mai ales, cititorul va descoperi atît o biografie a lui Isus plină de elemente inedite, miraculoase, adesea fermecătoare, cît și sursa de inspirație a unor motive din arta creștină, inexplicabile altminteri.

În volumul de față sînt traduse și comentate în profunzime opt asemenea Evanghelii de sorginte populară, pe care editorul le-a grupat astfel încît să închipuie un adevărat «roman cristologic», povestind despre oameni și întîmplări lăsate deoparte de Evangheliile canonice: despre părinții după trup ai lui Isus, despre copilăria sa ori despre coborîrea Mîntuitorului în Infern.

ISBN: 973-28-0653-2

Ilustrația copertei: Prohoros (*detaliu*), Evangheliar, manuscris de la Muntele Athos, sec.XI–XII

EVANGHELII APOCRIFE

EVANGHELII APOCRIFE

HUMANITAS

TERRA LUCIDA

COLECȚIE
DE SPIRITUALITATE UNIVERSALĂ
coordonată de
ANDREI PLEȘU

EVANGHELII APOCRIFE

Traducere, studiu introductiv,
note și comentarii de
CRISTIAN BĂDILIȚĂ

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta colecției
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

© HUMANITAS, 1996, pentru prezenta versiune românească

ISBN 973-28-0653-2

În amintirea bunicii mele, Maria

Introducere în lectura și studiul cîtorva evanghelii apocrife

Termenul „apocrif“ este, în ochii bunilor creștini, echivalent cu „primejdios“, „dubios“, „blestemat“, chiar „diabolic“. Mai ales astăzi, cînd atîtea erezii creștine și manifestări sectare, mode sincretice și metareligii agresează, din toate părțile și prin toate mijloacele, intimitatea noastră spirituală, publicarea acestor evanghelii apocrife ar putea fi interpretată ca o nouă „diversiune“, ca o răuvoitoare ispitire. Cititorul creștin își va da însă repede seama că n-are nici un motiv de temere. Evangheliile înmănunchiate în acest „roman cristologic“ nu intră în conflict (decît pe alocuri — de aceea am și considerat notele indispensabile!) cu dogmele și mărturisirea de credință a religiei creștine. Pe de altă parte, cititorii pur și simplu esteți, cei care nu urmăresc decît savoarea unui fragment de literatură „exotică“, fără scrupule de ordin religios sau confesional, vor degusta o biografie a Mîntuitorului saturată de elemente inedite, miraculoase și, nu de puține ori, fermecătoare. Nu în ultimul rînd, ba poate chiar în primul rînd, textele apocrife se adresează istoricilor creștinismului, prin mulțimea datelor istorice conținute în ele, bună parte preluate și de Tradiția Bisericii. Daniel-Rops și Jean Daniélou n-au ezitat să le folosească în studiile lor consacrate creștinismului primitiv. De la început țin să fac o mărturisire: evangheliile canonice nu au a pierde în urma confruntării cu evangheliile apocrife. Dimpotrivă. Pe linie dogmatică, apocrifele nu aduc nimic în plus. Acestea din urmă — și acum mă refer strict la evangheliile incluse în ediția de față! — nu sînt decît ipostaze livrești ale Sfintei Tradiții. „Suficiența“

dogmatică a evangheliilor canonice nici nu se pune la îndoială. Dacă am considerat necesară traducerea și publicarea cîtorva apocrife a fost nu doar pentru a reînvia, o clipă, atmosfera clocotitoare a primelor veacuri creștine, cît mai ales pentru a descoperi un orizont inedit asupra unei Tradiții care s-a prelins, din făgașul ortho-doxiei spre cultul liturgic, spre literatură și spre iconografie. Multe scene reprezentate pe iconostasele bisericilor noastre ar rămîne fără înțeles viu privite din afara apocrifelor. Tot astfel multe sărbători incluse în anul liturgic creștin se văd înviorate de lectura acestor texte pe nedrept oropsite. Repet: nici sărbătorile la care ne vom referi mai pe larg în continuare, nici icoanele de pe tîmplele bisericilor nu-și au rădăcina dogmatică sau istorică în apocrife. Pentru a le justifica și valida caracterul sacru, Biserica face apel la Tradiția apostolică și patristică. Apocrifele sînt doar expresia livrescă a unui curent popular, așa cum s-a manifestat el la începuturile erei creștine.

1. Texte canonice și apocrife

Kanon și *kanonikos*, precum și *kanna* („trestie"), *kaneion*, *kanoun* („coș împletit din trestii") trimit la un radical semitic — în akkadiană *qanu*, în ugaritică *qn* etc. Ebraicul *qaneh* înseamnă: „trestie crescută pe terenuri mlăștinoase ori pe malul apei", „trestie parfumată", „măsură", „tij a balanței", „brațul candelabrului". Cuvîntul ebraic a fost tradus în *Septuaginta* prin *kalamos* și *pechys* („cot" — ca unitate de măsură), dar niciodată prin *kanon*. Totuși acest din urmă termen nu lipsește din limba traducătorilor alexandrini. El apare, cu sensul comun din greaca profană — acela de „prescripție", „regulă", sinonim la urma urmei cu „lege" (*nomos*) — în *Cartea Iuditei* 13, 6, de pildă, sau în 4 *Macabei* 7, 21. În greaca profană, sensul propriu, concret, de „trestie", trece oarecum în plan secund. Cuvîntul își dezvoltă o serie de sensuri figurate. Astfel *kanon*, în limbajul tehnic al zidarilor, înseamnă „echer" și în același timp „riglă". Treptat și acest sens se abstractizează. *Kanon* ajunge să însemne „normă", adică „forma perfectă pe care tinde s-o

ia un anume obiect", apoi „criteriu" prin care se poate judeca ceva în chip infailibil. Pentru grec, așadar, „canonic" vrea să spună „perfect armonios, corespunzător unor reguli ideale ale *kalokaghatiei*". Pentru Epicur, autorul unei lucrări intitulate chiar *Peri kriteriou e kanon*, logica este „arta canonică". Iar Epictet afirmă că „a filozofa nu înseamnă altceva decît a stabili normele (*kanones*)". În sfîrșit, cuvîntul are și sensul de „tabel", „listă", „înșiruire organizată de nume și date". A doua parte a *Cronicii* lui Eusebiu, redactată doar sub formă de tabele sincronice, poartă numele de *Chronikoi kanones*.

În *Noul Testament* cuvîntul *kanon* apare de patru ori și numai în epistolele pauline: o dată în *Galateni* 6, 15 și de trei ori în 2 *Corinteni* 10, 13-16. Pavel vorbește în fragmentul din *Galateni* despre inutilitatea ritului circumciziei după venirea Mîntuitorului. Importantă nu este tăierea împrejur, adică ritul care dă seamă de apartenența la o anumită comunitate, de fapt închiderea individului într-o comunitate, ci „făptura cea nouă": „Că în Cristos Isus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă. Și cîți vor umbla după dreptarul acesta (*to kanoni toutoi*), — pace și milă asupra lor și asupra Israelului lui Dumnezeu!" Așadar canonul vieții creștine, noul canon, al lui Isus, este „făptura cea nouă", indiferentă ritului vechi. Cel de-al doilea pasaj, din *Corinteni*, are un înțeles mai opac. Pavel fusese cel care întemeiase comunitatea creștină din Corint. După el însă au venit, se pare, acolo, alți misionari, dornici de a se impune mai degrabă pe ei, decît adevărul evangheliei lui Isus, în fața bisericii locale abia înfiripate. Drept care, puțin mîhnit, Pavel scrie: „Iar noi nu ne vom lăuda fără măsură, ci după măsura dreptarului (*tou kanonou*) cu care ne-a măsurat nouă Dumnezeu, ca să ajungem pînă la voi. Căci nu ne întindem peste măsură, ca și cum n-am fi ajuns la voi, căci am și ajuns cu Evanghelia lui Cristos pînă la voi. Nu ne lăudăm peste măsură cu ostenelile altora, ci avem nădejde că, tot crescînd credința voastră, ne vom mări în voi cu prisosință, după măsura noastră (*ton kanona hemon*), ca să propovăduim Evanghelia și în ținuturile de dincolo de voi, dar fără să ne lăudăm cu măsură

străină (*en alotrioi kanoni*), în cele de-a gata." După părerea lui Mario Erbetta, „măsura canonului lui Pavel nu este teritoriul limitat în care numai el trebuie să lucreze (adică lumea păgînă — *n.n.*), ci desemnarea lui ca apostol al neamurilor împreună cu harul și binecuvîntarea lui Dumnezeu pentru activitatea misionară". Așadar „canonul" ar reprezenta, în fragmentul citat, „cîmpul apostolatului său".

Primele mărturii creștine despre canon se află în prima scrisoare a lui Clement Romanul adresată tot corintenilor (aprox. 96-97). Alte texte ce pot fi invocate în acest sens: *Didahia* 9, 5 (sfîrșitul secolului I); scrisorile lui Ignațiu din Antiohia, redactate spre sfîrșitul domniei lui Traian (98-117); *a doua Epistolă a lui Petru* (probabil începutul secolului al II-lea), care amintește și ea de epistolele lui Pavel, învestite cu o autoritate specială în cadrul comunităților creștine: „Și îndelunga răbdare a Domnului nostru socotiți-o drept mîntuire, precum v-a scris și iubitul nostru frate, Pavel, după înțelepciunea dată lui, cum ne vorbește în toate epistolele sale, în care sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare." În primele trei secole *ho kanon* desemnează legea internă, specificitatea creștinismului. Un rol important, deși nu decisiv, în alcătuirea canonului Sfintei Scripturi l-a jucat și confruntarea liniei ortodoxe cu diferitele erezii, în special cu marcionismul și montanismul. Cum bine se știe, Marcion stabilise, plecînd de la o teologie personală, un canon minim al Scripturii. El eliminase tot Vechiul Testament, considerat caduc și mărturisitor al unui Dumnezeu răzbunător, crud, nemilos, fără nici o legătură cu Tatăl despre care vorbește Mîntuitorul în Evanghelia sa. Scrierile considerate de Marcion ca revelate de Duhul Sfînt, în care noua religie, cea creștină, apărea în toată puritatea mesajului ei, erau doar zece epistole pauline și *Evanghelia după Luca*, dar nu în forma originală, ci expurgată de toate referirile la Vechiul Testament. De partea cealaltă, montanismul propovăduia extinderea inspirației sfinte asupra tuturor creștinilor deschiși Duhului Sfînt. În acest caz, practic, problema unui canon fix nici nu se pune. Toți

creștinii sînt potențiali autori ai unui fragment din Sfînta Scriptură. Reacția Bisericii nu s-a lăsat așteptată. Criteriile teologice după care s-a instituit canonul au fost enunțate încă de la sfîrșitul secolului I, dar ele n-au fost valorificate decît spre finalul secolului al II-lea. Acestea sînt: 1) apostolicitatea textelor respective (episcopii, ca succesori ai apostolilor, garantează Tradiția care cuprinde — pentru primii creștini — Scriptura, adică Vechiul Testament și spusele și faptele lui Isus și ale apostolilor, materia Noului Testament); și 2) catolicitatea, caracterul universal al textelor: toate comunitățile creștine trebuie să fie de acord în acceptatea textelor respective ca texte sacre. Sărind peste cîteva alte mărturii ale părinților apostolici, ajungem la cele mai importante documente referitoare la chestiunea canonului Noului Testament, și anume: Irineu, *Contra ereziilor*, III, 11, 8-9 și *Lista lui Muratori*, denumită așa după numele bibliotecarului din secolul al XVIII-lea care a descoperit și publicat pentru prima dată acest prețios document. Irineu este cel dintîi apărător al canonicității evangheliilor. Ereticii, gnosticii valentinieni și marcioniții vedeau în existența mai multor evanghelii despre Isus o aberație, o contradicție insurmontabilă în interiorul însuși al credinței creștine. A crede în patru relatări deosebite constituia în ochii lor dovada neautenticității mesajului propovăduit de biserica apostolică. Marcion, cum am văzut, nu accepta decît *Evanghelia după Luca*, expurgată, în timp ce Valentin alcătuise o evanghelie sincretică numită *Evanghelia adevărată*. Dar, deși cele patru evanghelii canonice sînt diferite ca formă (*morphe*), ele transmit un singur mesaj (*kerygma*). Asupra acestui aspect se oprește Irineu, episcopul Lyonului, în fragmentul amintit, pe care-l vom reda, pentru temeinicia și frumusețea interpretării sale, în traducere integrală: „Pe de altă parte, nu poate exista nici un număr mai mic, nici unul mai mare de Evanghelii. Într-adevăr, cum există patru regiuni ale lumii în care trăim și, la fel, patru vînturi principale, și cum Biserica este răspîndită pe tot pămîntul, avînd drept coloană și sprijin Evanghelia și Duhul vieții, e firesc ca ea să aibă patru coloane de aer care să insufle din toate părțile

nestricăciune și să dea viață oamenilor. De unde rezultă în mod limpede că Logosul, Creatorul universului, care stă peste heruvimi și ține laolaltă toate cele, cînd s-a arătat oamenilor, ne-a dat o Evanghelie cu chip împătrit, deși susținută de un singur Duh. Astfel David, implorînd venirea Sa, zicea: « Cel ce ședzi peste heruvimi, arată-Te! » Căci heruvimii au patru chipuri, iar chipurile lor sînt imagini ale lucrării Fiului lui Dumnezeu. « Ființa cea dintîi — se zice — este asemenea unui leu », ceea ce vrea să însemne că Fiul lui Dumnezeu este Cel puternic, Cel ce stă înainte și domnește ca un Împărat; « a doua este asemenea unui viței », ceea ce arată funcția Sa de preot și sacrificator; « a treia are față ca de om », ceea ce sugerează clar întruparea Sa omenească; « a patra este asemenea vulturului care zboară », ceea ce indică darul Duhului zburător deasupra Bisericii. Așadar Evangheliile vor fi în deplin acord cu aceste ființe pe care stă Isus Cristos: *Evanghelia după Ioan* relatează nașterea lui preeminentă, puternică și glorioasă de la Tatăl, atunci cînd zice, o dată: « La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul », iar mai apoi: « Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut ». Din aceeași cauză această Evanghelie e plină de curaj — după înfățișarea sa. *Evanghelia după Luca*, avînd un caracter sacerdotal, începe cu scena în care preotul Zaharia oferă lui Dumnezeu sacrificiul tămîiei, căci Vițelul cel îngrășat era deja pregătit să fie sacrificat pentru întoarcerea fiului celui mic. Cît despre Matei, el înșiră genealogia pe linie umană a lui Isus, zicînd: « Cartea neamului lui Isus Cristos, fiul lui David, fiul lui Abraham », și apoi: « Iar nașterea lui Isus Cristos a fost așa ». Această Evanghelie este, așadar, după chip omenesc — pe tot parcursul ei Domnul rămîne un om plin de umilință și de blîndețe. În sfîrșit, Marcu începe cu Duhul profetic, care vine de sus peste oameni, zicînd: « Începutul Evangheliei, după cum stă scris în cartea profetului Isaia ». El înfățișează o imagine înaripată a Evangheliei și de aceea își anunță mesajul în formulări scurte și rapide, aidoma vorbirii profeților. Aceleași trăsături le are însuși Cuvîntul lui Dumnezeu: patriarhilor de dinaintea lui Moise, El le vorbea ca un Dumnezeu plin

de slavă; oamenilor trăitori sub Lege le-a dat o funcție sacerdotală și de slujire; apoi, pentru noi, El s-a făcut om; în sfîrșit, a trimis darul Duhului ceresc asupra întregului pămînt, luîndu-ne sub propriile-i aripi. Iată așadar că după lucrarea Fiului lui Dumnezeu se prezintă și chipul acelor ființe; iar după chipul acelor ființe se prezintă și caracterul Evangheliei: patru chipuri de ființe, patru forme ale Evangheliei, patru forme ale lucrării Domnului. De aceea au și fost date oamenilor patru alianțe: prima a fost încheiată cu Noe, după potop; a doua cu Abraham, sub semnul tăierii împrejur; a treia a fost dăruirea Legii în vremea lui Moise; în sfîrșit, a patra, care reînnoiește omul și recapitulează totul în ea, este cea care, prin Evanghelie, îi înalță pe oameni și face să-și ia zborul spre împărăția cerească.

Dacă așa stau lucrurile, atunci deșerți la minte, neștiutori și smintiți peste măsură sînt cei care resping forma sub care ni se înfățișează Evanghelia introducînd, cu de la sine putere, fie un număr mai mare, fie unul mai mic de figuri decît cele despre care tocmai am vorbit, unii pentru a părea că au găsit ceva mai mult decît adevărul, ceilalți pentru a respinge « economia » lui Dumnezeu. De pildă, Marcion, care respinge toată Evanghelia sau, mai bine zis, care se refuză pe sine însuși Evangheliei, se laudă totuși că deține o parte din această Evanghelie. Alții, respingînd darul Duhului revărsat în ultima vreme peste neamul omenesc după bunul plac al Tatălui, nu acceptă forma *Evangheliei după Ioan*, în care Domnul a făgăduit că-l va trimite pe Paraclet. Ei resping deodată și Evanghelia, și Duhul profetic. Cu adevărat nenorociți acești oameni care, susținînd că există falși profeți, alungă din Biserică harul profetic și se comportă precum aceia care, din pricina unor indivizi ipocriți, se abțin de la orice relație cu frații. E normal atunci ca asemenea oameni să nu-l accepte nici pe apostolul Pavel, căci, în epistola către corinteni, el a vorbit foarte limpede despre harismele profetice și chiar el însuși cunoaște bărbați și femei care profetizează în Biserică. Prin toate acestea deci, indivizii cu pricina păcătuiesc împotriva Duhului lui Dumnezeu și cad într-un păcat de neiertat. Cît despre discipolii lui Valentin, aceștia, netemîndu-se de nimic și publicînd

scrieri plăsmuite după capul lor, se laudă că dețin mai multe evanghelii decît există. Ei au ajuns la o asemenea îndrăzneală încît numesc *Evanghelia adevărului* o lucrare compusă de ei foarte recent și care nu se acordă deloc cu datele din Evangheliile apostolilor. Pînă și Evanghelia nu poate fi ferită, în cazul lor, de blasfemie." Pînă aici mărturia lui Irineu. Ea este cu atît mai prețioasă, cu cît menționează și unul din celebrele texte apocrife, de sorginte gnostică, păstrat însă doar în parte.

Lista lui Muratori a fost scrisă în latină, probabil la Roma, spre sfîrșitul secolului al II-lea. Ea recunoaște canonicitatea celor patru Evanghelii, a *Faptelor apostolilor* și a epistolelor pauline, inclusiv a celor pastorale, a *Apocalipsei* precum și a două epistole ale lui Ioan și Iuda. Lipsesc încă *Epistola către evrei*, 1 *Iacob* și 2 *Petru*. De asemenea se acceptă, cu caracter discutabil, *Apocalipsa lui Petru*. Abia în a doua jumătate a secolului al IV-lea, secolul marilor decantări dogmatice și purificări ecleziastice, apar primele liste definitive ale canonului neotestamentar. Cel mai important document în acest sens este fără îndoială *Scrisoarea pascală 39* a sfîntului Atanasie. Ea conține actualul canon de douăzeci și șapte de scrieri ale Noului Testament. Tot acum apar și primele decizii ecleziastice. Conciliul din Laodiceea, ținut în jurul anului 360, enumeră douăzeci și șase de texte canonice (lipsește *Apocalipsa*), în timp ce două concilii locale ținute, ambele, în Africa, la Hippona (393) și la Cartagina (397), recunosc toate cele douăzeci și șapte de scrieri.

În *Istoria bisericească* III, 25, 1-7 Eusebiu din Cezareea, rezumînd situația din 325 (anul Conciliului de la Nicea), vorbește de trei clase de texte: 1) texte unanim acceptate și folosite (*homologoumenoi*), 2) texte disputate, acceptate de unele comunități creștine, dar respinse de altele (*antilegomenoi, notha* „nelegitime") și 3) texte eretice. Lucrurile însă nu pot fi sistematizate chiar atît de simplu. De pildă, mai tîrziu, din a doua categorie de texte amintite de Eusebiu, cîteva vor intra în prima, adică vor trece probele apostolicității și catolicității (*Epistola către evrei* sau *Apocalipsa*), în vreme ce altele vor rămîne definitiv neacceptate în canon, deci neacceptate pentru lecturile liturgice,

în Biserică, ci numai pentru instruirea catehumenilor, în afara spațiului liturgic (cum ar fi *Didahia* sau *Păstorul lui Herma*). Unde se situează în acest complicat tablou scripturistic apocrifele, și cînd spun „apocrife" am în vedere toată gama textelor apocrife, de toate nuanțele „ideologice" și nu doar evangheliile de sorginte populară?

S-a susținut că termenul grec *apocryphos* (format din preverbul *apo* și verbul *krypto* „a ascunde") se cuvine a fi pus în relație cu expresia ebraică *sepharim genuzim* („cărți ascunse"). Această expresie desemna cărțile de cult ebraice care, în urma unei îndelungate folosiri, se uzau și erau depozitate, „ascunse" într-un edificiu special numit *genizah*. În clădirea *genizah*-ului, aflată lîngă Templu sau sinagogă, nimeni nu avea voie să pătrundă, în afara, bineînțeles, a celor care asigurau serviciul divin. De aici atmosfera misterioasă ce plutește în jurul textelor depozitate aici.

Totuși originea termenului *apokryphos* nu pare legată de sinagogă, ci de gnosticismul păgîn. Gnosticii considerau că doar inițiații, cei capabili să înțeleagă în profunzime, dincolo de litera profană a textului, aveau acces la aceste texte „ascunse". Ezoterismul practicat de gnostici și, în general, de toate ereziile „spiritualiste" născute în marginea creștinismului primitiv intra în conflict cu mesajul deschis, exoteric, pe înțelesul și pentru mîntuirea tuturor, al lui Isus. Majoritatea făcătorilor de texte apocrife provenite din medii eretice (gnosticism, docetism, ebionism etc.) susțin că au petrecut un stagiu de formare pe lîngă un important personaj din anturajul Mîntuitorului care le-a expus adevărata doctrină creștină. De aici și folosirea numelor apostolilor în mai toate titlurile textelor cu iz ezoteric. Invocarea unei autorități creștine incontestabile, a unui prieten al lui Isus, avea menirea să garanteze autenticitatea conținutului și să îndemne la asimilarea lui ca doctrină avizată. Al doilea sens al lui *apokryphos* este acela de „fals, de proveniență suspectă". Dacă ereticii își ascundeau textele considerate de ei sacre pentru a nu cădea sub ochii nepricepuților, a neinițiaților, care le-ar fi putut înțelege și apoi răspîndi eronat, adversarii lor, în speță

linia ortodoxă a comunităților creștine primitive, developau cuvîntul în sens total opus: acele texte erau ascunse întrucît erau suspecte, întrucît intrau în conflict cu învățătura lui Isus și cu mesajul (*kerygma*) apostolilor. Al treilea sens al lui *apokryphos* se referă strict la necanonicitatea, la caracterul „ne-legiuit", nenormativ al unor texte. Textele respective trebuie „ascunse" de credincioși în biserică, în spațiu liturgic și folosite (parte dintre ele, desigur) doar ca lectură personală.

2. Evangheliile apocrife

Eseul de față nu-și propune decît să ofere o viziune globală și sistematică asupra textelor apocrife și să precizeze rostul, pentru cultura română, a cercetării lor în detaliu și în profunzime. De aceea vom evita expunerea teoriilor care mai de care mai „subtile" privitoare la geneza, clasificarea, denumirea corpusului apocrifelor. Precizăm că cea mai importantă culegere occidentală apărută pînă acum este aceea întocmită de Mario Erbetta, un călugăr italian, cunoscător, pe lîngă greaca veche și latină, a mai multor limbi orientale în care ni s-au păstrat mare parte din documente: coptă, siriacă, arabă, armeană. Iată cum definește Erbetta, în prefața ediției sale, corpusul apocrifelor neotestamentare: „Apocrifele Noului Testament sînt — după părerea noastră — cărți neinserate în canon; acestea însă, atît prin titlu, cît și prin alte mijloace, pretind totuși sau insinuează o autoritate canonică; mai mult, genul lor literar amintește, cu toate că din motive vădit diferite, formele și tipurile neotestamentare, pe care le imită sau le transformă." Așadar toate genurile din Noul Testament: evanghelii, fapte, epistole, apocalipsă, au numeroase versiuni sau replici apocrife. Există însă și un gen aparte, al „zicerilor" lui Isus, care nu apar menționate în Evangheliile canonice. Ele au fost denumite *agrapha* („cele nescrise") datorită faptului că multă vreme s-au transmis oral în comunitățile creștine. Iată cîteva din cele mai frumoase: „Eu vin ca un fur. Fericit este cel ce privegheză și păstrează

veșmintele sale, ca să nu umble gol și să se vadă rușinea lui" (*Apoc.*16, 15); „Dar voi căutați să creșteți plecînd de la ce este mai mic, iar nu să descreșteți plecînd de la ce este mai mare. Atunci cînd ești invitat la un ospăț nu te așeza pe locul cel mai de vază, pentru ca nu cumva, intrînd unul mai vrednic decît tine, gazda să-ți zică: « Du-te mai în spate! » și astfel să te facă de rușine. Ci, dacă te-ai așezat într-un loc mai umil, gazda să-ți spună: « Du-te mai în față! » și astfel să te cinstească"; „În aceeași zi, văzînd pe unul lucrînd de sabat, i-a zis: « Omule, ferice de tine dacă știi ce faci; dar dacă nu știi, ești blestemat și călcător de Lege »"; „Căci eu am venit în mijlocul vostru nu ca unul care stă la masă, ci ca un servitor, iar voi ați sporit în slujirea mea ca servitor"; „Pentru aceea a zis domnul nostru Isus Cristos: « Vă voi judeca în starea în care vă voi găsi »"; „Cereți lucrurile mari și vi se vor adăuga și cele mărunte"; „Căci Isus zice:« Pentru cei slabi mă făceam slab, pentru cei flămînzi, flămînzeam și pentru cei însetați răbdam de sete »"; „Cel care este aproape de mine este aproape de foc; cel care este departe de mine este departe de împărăția cerurilor."

În rest, am spus, genurile apocrife dublează genurile neotestamentare. *Faptele apostolilor*, care ne prezintă activitatea celor doi apostoli misionari, Petru și Pavel, a constituit modelul „faptelor" celorlați apostoli, în special Ioan, Andrei și Toma. Conform tradiției, aceștia trei au evanghelizat Orientul, Toma ajungînd pe urmele macedoneanului pînă în fabuloasa Indie. La capitolul epistolar citățm, pe un palier, *Epistola lui Barnaba* și *Păstorul lui Herma*, incluse îndeobște în corpusul de scrieri ale părinților apostolici, iar pe un alt palier, schimbul de scrisori dintre Pilat și Tiberiu, dintre Pilat și Irod sau dintre Isus și regele Abgar al Edesei. Cît privește genul „apocaliptic" el este reprezentat de *Apocalipsa lui Petru*, pe care am văzut-o figurînd pe *lista lui Muratori*, printre textele canonice. Am lăsat intenționat evangheliile la sfîrșit întrucît ele necesită o analiză și o clasificare aparte.

Bauer, un specialist în domeniu, depistează trei tipuri de evanghelii apocrife, plecînd de la modelele și împrejurările care

le-au inspirat[1]. Primul tip este reprezentat de evangheliile care imită genul sinoptic. Ele sînt deci replici mai mult sau mai puțin originale ale celor trei evanghelii canonice — după Marcu, după Matei și după Luca —, au apărut în mediul iudeo-creștin și dau seamă de credința și viața spirituală a comunităților creștine primitive nedezlipite încă definitiv de sinagogă.[2] Dintre aceste evanghelii iudeo-creștine amintim, pe lîngă *Evanghelia lui Petru*, *Evanghelia nazareenilor* (născută în mediul unei secte iudeo-creștine, a nazareenilor), *Evanghelia evreilor* (din care s-au păstrat fragmente foarte reduse ca număr și dimensiune, adresată iudeo-creștinilor de limbă greacă) și *Evanghelia ebioniților* (apărută, se pare, în Transiordania, locul unde trăiau ebioniții; aceștia nu recunoșteau nașterea virginală a lui Isus).

Al doilea tip îl constituie evangheliile gnostice. Descoperirile de la Nag Hamadi au readus la lumină numeroase texte aparținînd acestor eretici de temut pentru Biserica primitivă. La Nag Hamadi s-au găsit numeroși papiri înveliți în piele și însumînd cam o mie de pagini. Textele au fost împărțite în treisprezece cărți. Cartea întîi și a treia conțin evangheliile. Iată clasificarea lui Puech, coroborată cu cea a lui Doresse (cei doi n-au ajuns la un numitor comun în ce privește criteriile de ordonare a manuscriselor): Prima carte cuprinde: *Apokryphon, Cartea secretă a lui Ioan, Sophia lui Isus, Cartea sacră a Marelui Spirit invizibil, Dialogul Mîntuitorului (cartea a II-a)* și *Evanghelia adevărului* (la Doresse aceste texte sînt cuprinse în cartea a treisprezecea); în cartea a treia (a zecea, la Doresse), sînt înmănunchiate *Evanghelia lui Toma, Evanghelia lui Filip, Ipostaza Arhonților*, o *Revelație* și o *Exegeză despre suflet*. Textele provenite din mediile gnostice pot oferi date revelatorii pentru clarificarea unor zone obscure de pe harta creștinismului primitiv.

---

[1] Am consultat traducerea franțuzească a lucrării sale: *Les Apocryphes du Nouveau Testament*, Cerf, 1973.

[2] Trimitem, în acest sens, la două lucrări fundamentale ale părintelui Daniélou: *Théologie du judéo-christianisme*, Desclée & Cie, 1958 și la *L' Eglise des premiers temps. Des origines à la fin du III e siècle*, Seuil, 1985, pp. 9-47.

Noi însă ne-am orientat cercetarea — nu programatic, ci instinctiv — spre a treia categorie de evanghelii, izvorîte din pura curiozitate și sete a omului simplu de a ști cît mai multe amănunte despre viața „personajelor" de care depinde pînă la urmă destinul și mîntuirea sa. Textele respective alcătuiesc un adevărat roman hristologic. Un roman de aventuri duhovnicești, „pasionant" doar în măsura în care patima noastră devine patimă (*pathema*) hristică, iar bucuria lecturii noastre bucurie taborică. Cum s-a născut Maria, care i-au fost părinții și în ce fel și-a petrecut copilăria sfîntă (*Protoevanghelia lui Iacob, Evanghelia lui Pseudo-Matei*); cum a trăit Iosif și cum a fost ajutat de Fiul său putativ să treacă, netemător, la ceruri (*Viața lui Iosif, tîmplarul*); cum Maicii Domnului i-a fost încercată fecioria de către o femeie semeață, încremenită în Legea ei moartă, pe nume Salomeea, care venise la peștera de lîngă Betleem să ajute ca moașă la Nașterea lui Isus (*Protoevanghelia...*); cum au venit cei trei magi pînă la Ierusalim călăuziți de o stea cu chip de înger; cum scutecele pruncului au vindecat de lepră o copilă, au redat înfățișare omenească unui tînăr transformat prin vraja unor femei geloase în măgar; cum au căzut idolii la pămînt, sfărîmîndu-se, cînd a trecut El cu Iosif și Maria pe lîngă un templu din Egipt (*Evanghelia arabă a copilăriei*); cum se juca Isus, copil de-o șchioapă, plăsmuind vrăbii din noroiul lumii și mîntuindu-le spre zenit cu o bătaie din palme; cum își pedepsea El învățătorii lumești, care, neștiind cu cine au de-a face, se împăunau cu bietele lor performanțe de a răzui un strat de cerneală de pe litera moartă a scripturii lui Moise (*Evanghelia lui Pseudo-Toma*); cum, venind la judecată înaintea lui Pilat, signoforii romani și-au plecat de la sine stindardele pînă la pămînt (*Evanghelia lui Nicodim*); cum a ieșit din mormîntul păzit cu strășnicie, nu numai de o cohortă de soldați romani, ci și de mulți preoți și bătrîni din sinedriul iudeilor, și a înaintat între doi îngeri înalți cît cerul, în timp ce capul lui se afla dincolo de cer (*Evanghelia lui Petru*); cum a rupt pecetea de tină a iadului, cufundîndu-se pînă la talpa lui și scoțînd tot poporul drepților în frunte cu protopărinții neamului omenesc; cum l-a

legat pe Satana de grumaji cu lanțuri groase și l-a azvîrlit la chin veșnic (*Evanghelia lui Nicodim*); cum s-a pogorît apoi iarăși lîngă iubita Maica Sa, pentru a o ridica, în slava cuvenită, la cele de sus; cum toți apostolii aflați în viață au fost aduși pe nori dumnezeiești din colțurile lumii, unde se aflau risipiți, spre a-și lua rămas bun de la Maica Mîntuitorului lor, iar cei morți deja au fost înviați (*Cuvîntul lui Ioan Teologul despre Adormirea Maicii Domnului*) — iată doar cîteva din episoadele inedite ale vieții Mîntuitorului surprinse în evangheliile așa-zise populare. Miraculosul, fantasticul și hieraticul creează o atmosferă cu totul specială. Tensiunea nu scade o clipă. Intri într-un vîrtej, parcurgi o transă. Ești îmbiat mereu să recitești pasaj cu pasaj. Recitești apocrifele, apoi te duci la Evangheliile canonice. Și constați cu uimire că, citindu-le acum, după o baie de miraculos, acestea din urmă par „mai adevărate", ți se dăruiesc mai ușor și mai pline de viață. Ce au uitat creștinii este tocmai trăirea vieții ca un miracol, cu uimirea celui rătăcit o clipă printre zei; trăirea vieții de aici ca și cum ar fi cea de dincolo. Petru, Ioan și Iacob au fost luați de Domnul pe munte, să se roage. Aici ei au văzut cum „chipul lui Isus" devenise altul. Dar cei trei apostoli n-au văzut doar un chip schimbat; ei au intrat într-o altă lume („Iar Petru și cei ce erau cu el erau îngreunați de somn"), unde se aflau, alături de Mîntuitorul, Moise și Ilie. Și atît de mult le-a plăcut lor lumea aceea, încît la un moment dat Petru îi zice lui Isus: „Învățătorule, *este bine* ca noi să fim aici și să facem trei colibe: una ție, una lui Moise și una lui Ilie." Atît de minunat se simțea Petru în lumea aceea, pe cît de fantastică pe atît de reală, de palpabilă, încît nu mai voia s-o părăsească niciodată. Luca însă, școlitul, teologul și puțin snobul evanghelist Luca, scrie, la sfîrșitul scenei de pe muntele Tabor, că Petru „nu știa ce spune". Adică vorbea prostii, lucruri vrednice de mintea unui copil naiv. Și chiar așa vorbește și se comportă Petru în această scenă — cu naivitatea unui copil. Dar atît de omenească și de sinceră este naivitatea pescarului Petru încît comentariul lui Luca din final ne pare puțin răutăcios. Luca reprezintă autoritatea canonică, sobrietatea și

cumpănirea vîrstei mature; Petru este copilul care a gustat dintr-o lume fantastică și a cărui bucurie, pură și nevinovată, nu se poate drămui, raționaliza. Ea se manifestă curat și spontan. Acest disprețuitor „nu știa ce spune" poate fi aplicat oricărei evanghelii apocrife de sorginte populară. Da, Luca are dreptate; dar tot atîta dreptate cît și Petru. Creștinismul instituționalizat ar fi murit demult, sufocat de seriozitatea lui Luca, dacă nu s-ar fi născut, din cînd în cînd, cîte un Petru naiv și năzdrăvan. Iar noi, trebuie s-o recunoaștem, ne simțim bine pe muntele acesta ascultînd povești din lumea de dincolo, din vremea cînd Isus umbla din casă-n casă, chiar dacă povestitorii sînt „proști" și „nu știu ce spun".

3. Valoarea evangheliilor apocrife

Oare numai ca simple povești merită citite evangheliile apocrife!? Valoarea lor nu depășește un anumit prag, al desfătării estetice ori al potolirii, de o clipă, a curiozității noastre „exotice"!? Noi credem că îl depășește și, tocmai de aceea, ele au și rămas atîtea secole în viață, dincolo de toate condamnările conciliare. Mai mult, ele și-au lăsat amprenta inconfundabilă și de neșters în cîteva domenii ale spiritualității europene. Voi reface în continuare, pentru cititorul român, patru legături pierdute sau pur și simplu neștiute, între evangheliile apocrife, pe de o parte, și dogmatică, liturgică, literatură și artă religioasă, pe de altă parte. Bineînțeles, nu ne permitem să trecem dincolo de stadiul sugerării unor atari legături. Ele vor trebui reluate, aprofundate și desigur lărgite de către specialiștii din cele patru domenii.

În apocrife se află înmagazinată memorie sacră, memorie creștină. Această memorie ar putea fi reînviată prin conectarea textelor la cele patru domenii enumerate mai sus. Icoana Coborîrii lui Isus în iad, din iconostasele ortodoxe, va căpăta dintr-o dată o altă dimensiune, „denotată", „citită" prin textul *Evangheliei lui Nicodim*. Creștinului de astăzi aproape că nu-i mai spune nimic această icoană. Probabil că majoritatea dintre noi nu am văzut-o niciodată, nici nu știm că există. Evangheliile canonice

nu se referă decît foarte vag la episodul „infernal" al morții Mîntuitorului. Dimpotrivă, apocrifele ni-l descriu pe larg, cu un lux incredibil de amănunte. Vom reveni la sfîrșit asupra icoanelor și scenelor inspirate sau legate numai prin același fir, al Tradiției, de apocrife.

a) dogmatică: Acum aș dori să mă opresc asupra unei dogme catolice pe cît de celebre și de discutate, pe atît de puțin cunoscute în dimensiunile ei spirituală, teologică și istorică. Este vorba de Imaculata Concepțiune a Mariei. Iată cum sună, în originalul latin, bula *Ineffabilis Deus*, promulgată pe 8 decembrie 1854, de către papa Pius al IX-lea: *Auctoritate Domini nostri Jesu Christi, beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac Nostra declaramus, pronunciamus et definimus, doctrinam quae tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque adcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam.*[3] Dogma Imaculatei Concepțiuni își are un serios punct de sprijin în *Protoevanghelia lui Iacob*, text în care ne sînt prezentați părinții Fecioarei, Ioachim și Ana. Aceștia erau oameni înstăriți, destul de înaintați în vîrstă, dar un blestem apăsa peste casa lor — nu aveau copii. Se știe ce tragedie imensă constituia lipsa urmașilor pentru lumea iudaică. Odată, pe cînd Ioachim voia să aducă jertfe la altarul Domnului, un preot îi tăie calea și-i zise cu un glas biciuitor că cel ce nu are sămînță în Israel nu are dreptul să intre în incinta sacră a Templului. Sacrificiul adus de un asemenea om ar fi o întinare, o profanare cu

[3] „Cu autoritatea Domnului nostru Isus Cristos, a fericiților apostoli Petru și Pavel, precum și a Noastră, declarăm, anunțăm și hotărîm că învățătura care susține că preafericita Maria, în primul moment al conceperii ei, a fost, prin grația și privilegiul unic al Dumnezeului Celui atotputernic și avînd în vedere meritele lui Isus Cristos, Mîntuitorul neamului omenesc, păstrată curată de toată căderea păcatului originar, este revelată de Dumnezeu și de aceea toți credincioșii trebuie să creadă cu tărie și în permanență în ea."

consecințe nefaste pentru întreaga comunitate. Cu suflet amărît, Ioachim își ia ciobanii și turmele și pleacă departe, în munți, fără măcar să-și ia rămas bun de la soția sa. Aceasta se vede așadar dintr-o dată lipsită și de copii, și de bărbat. Într-o zi de sărbătoare iese în grădina locuinței sale, pe la ceasul al nouălea, să facă o plimbare. Aici ochii i se opresc pe un cuib de vrăbii aflat în vîrful unui dafin înverzit. Privelișteа o tulbură nespus. Izbucnește într-un bocet-rugăciune atît de fierbinte, încît Domnul se înduplecă și o ascultă. Un înger coboară îndată și-i vestește credincioasei femei că va naște prunc. Tot un înger îi apare, în munți, și lui Ioachim. Iată ce-i zice îngerul: „Ioachim, Ioachim, Dumnezeu ți-a ascultat rugăciunea; coboară cu turmele din pustie, căci, iată, femeia ta, Ana, va rămîne (sau „a rămas") grea" (IV, 2). Fragmentul este adesea invocat atît de catolici, care țin la sorgintea populară a *Protoevangheliei*, cît și de protestanți, care însă văd în ea expresia unei grupări eretice. Primii o valorizează pozitiv pentru că au aici unul din puținele argumente clare (dacă nu chiar singurul!) în favoarea dogmei Imaculatei Concepțiuni (e vorba de conceperea imaculată activă!); ceilalți, dimpotrivă, caută o rădăcină necreștină *Evangheliei*, tocmai pentru a reproșa, mai apoi, catolicismului impuritatea doctrinară. Căci dacă o dogmă catolică se întemeiază pe un text necreștin, atunci însăși Biserica Catolică se află în afara creștinismului. Celebrul *Manual de teologie dogmatică* al lui Ludwig Ott amintește, la capitolul „Evoluția istorică a dogmei", de *Protoevanghelia lui Iacob*. Iată textul: „Începînd cu secolul al VII-lea e cunoscută, în Orientul grec, o sărbătoare dedicată conceperii Sfintei Ana (*Conceptio S. Annae*), adică a conceperii pasive a Mariei. Sărbătoarea se răspîndi și în Occident, prin Italia meridională, pătrunzînd mai întîi în Irlanda și Anglia sub numele de *Conceptio Beatae Virginis*. La origine, obiectul acestei sărbători a fost conceperea activă a Sfintei Ana, concepere care, după *Evanghelia lui Iacob*, a avut loc după o lungă perioadă de sterilitate, fiind anunțată de un înger ca o favoare extraordinară din partea lui Dumnezeu." Ce înseamnă „concepere pasivă"? Înseamnă momentul (*primo instanti* zice

bula papală) cînd sufletul este unit cu trupul (deci după conceperea trupului Mariei de către cei doi părinți, adică după conceperea activă). Pentru că abia din momentul insuflării de către Dumnezeu a sufletului în materia pregătită de părinți preafericita Maria a început să existe ca persoană. Așadar dogma nu susține, cum se răstălmăcește adesea, inconștient sau răuintenționat, că Maria s-ar fi născut, precum Isus, fără părinți trupești. Ea susține doar impecabilitatea Fecioarei din momentul conceperii ei pasive. *Protoevanghelia* exagerează afirmînd că Maria ar fi fost concepută în pîntecele Anei pe cînd Ioachim se afla departe, în munți. Părinții Bisericii au întrezărit foarte repede riscurile unei asemenea afirmații și i-au dat un sens alegoric. Cuvîntul pe care s-au dus aprinse lupte dogmatice se află în capitolul 4, paragraful 2 al *Protoevangheliei*. El apare la aspecte diferite (viitor și perfect) în cele două manuscrise principale datînd, unul, din secolul al X-lea, altul, din secolul al III-lea. Versiunea din secolul al X-lea are verbul la viitor: *lepsetai* („va concepe"), cea din secolul al III-lea, la perfect (cu valoare rezultativă): *eilepha* („a conceput"). Catolicii preferă, evident, forma de perfect. M. Jugie, într-un articol intitulat „Protoevanghelia lui Iacov și Imaculata Concepțiune" (*Echos d'Orient*, Paris, 1911, pp. 18-19) scrie: „Dacă lecțiunea *eilepha* este lecțiunea primitivă, atunci *Protoevanghelia* pare să ne vorbească despre conceperea virginală a Mariei și, dintr-o dată, îndepărtează de ea ideea păcatului originar." Comentariul lui Amann din *Protévangile de Jacques et ses remaniements latins* tinde, și el, să impună aceeași versiune. Teologii protestanți au speculat simpatia catolicilor față de *Protoevanghelie* (căci ea constituie singurul temei istoric pe care se susține dogma Imaculatei Concepțiuni) acuzîndu-i pur și simplu de erezie (mai precis, de docetism). Dacă — susțin ei — Ana a conceput fără bărbat, atunci înseamnă că „nașterea Mariei nu este un eveniment real".

Protestantul Conrady cu care polemizează Amann apasă pe caracterul docetist al *Protoevangheliei*. În viziunea docetistă (de la gr. *dokeo* „a părea") Isus „s-a născut prin (*dia*) Fecioară și nu din (*ek*) Fecioară. Coborît în pîntecele Fecioarei, El a

venit în lume *printr-o simplă trecere*, iar nu prin zămislire, *prin* ea și nu *din* ea. Maria a fost pentru El nu o *mamă*, ci o *cale*" (Tertulian, *De carne Christi*). Așadar pentru docetiști Cristos n-a făcut decît să treacă prin Maria — ca apa printr-o albie de rîu. Raționamentul este valabil și pentru conceperea Mariei de către Ana. Lucrurile s-ar simplifica foarte mult dacă am ține cont nu de propria noastră grilă interpretativă, viciată adesea de insurmontabile prejudecăți confesionale, ci de cuvîntul Tradiției Bisericii, care s-a pronunțat și în acest caz. Iată ce scrie Epifanie (la sfîrșitul secolului al IV-lea) în *Panarium*-ul său: „Maria n-a fost născută în afara legilor firii, ci, ca orice făptură omenească, din sămînța unui bărbat și din pîntecele unei femei. Iar dacă istoria Mariei și tradițiile referitoare la ea spun că i s-a vestit tatălui ei în pustie:« Femeia ta *a conceput* (*eilepha*) », nu înseamnă că faptul s-a petrecut fără împreunare și fără sămînța bărbatului. Asta înseamnă că îngerul trimis de Dumnezeu i-a prevestit ce-avea să se întîmple, ca nu cumva să existe vreo îndoială cu privire la pruncul născut în adevăr, conceput mai întîi « în minte » de Dumnezeu, iar apoi zămislit și de Ioachim cel drept." Vestea îngerului, că Ana *a prins în pîntece* sămînța unui prunc, trebuie așadar înțeleasă ca o profeție. Cuvîntul profetic conține, prezentializează deja realitatea la care se referă. Pentru divinitate nu există timp — îngerul spune „a conceput" chiar dacă, din punctul de vedere al oamenilor, realitatea este doar virtuală.

Un călugăr britanic, Eadmer, discipol al lui Anselm, a fost primul care a scris o monografie despre conceperea pasivă fără păcat a Mariei. Sfîntul Bernard de Clairvaux însă, deși fervent adorator al Fecioarei — poate cel mai mare mistic marianic al tuturor timpurilor — respinge ideea susținută de Eadmer, afirmînd că Maica Domnului a fost sanctificată după ce a fost concepută, dar pe cînd se afla totuși în pîntecele matern. Cum autoritatea morală a lui Bernard de Clairvaux o întrecea chiar și pe cea a papei, urmașii săi (teologii secolelor al XII-lea și al XIII-lea: Petru Lombardul, Bonaventura, Albert cel Mare, Toma d'Aquino) s-au pronunțat, pe rînd și cu argumente asemănătoare,

împotriva Imaculatei Concepțiuni. Soluția definitivă a fost găsită de franciscanul Duns Scot. Acesta afirmă că animarea (*animatio*) trebuie să preceadă numai conceptual, iar nu și temporal sanctificării (*sanctificatio*). Grație inventării termenului de predemptiune (*praeredemptio*), Duns Scot reușește să împace faptul că Maria a fost eliberată de păcatul originar cu necesitatea existenței unei mîntuiri, a unei răscumpărări și pentru ea. Prezervarea de păcatul originar nu constituie, pentru teologul franciscan, decît perfecta mîntuire, totala izbăvire de păcat. Ulterior, papii Paul al V-lea (1616), Grigore al XV-lea (1622) și Alexandru al VII-lea (1661) s-au arătat favorabili învățăturii Imaculatei Concepțiuni. Pius al IX-lea, după ce i-a consultat pe toți episcopii, a ridicat această învățătură la rang de dogmă de credință. Iată ce căi întortocheate a trebuit să parcurgă micul fragment din *Protoevanghelia lui Iacob* pentru a ajunge cu ajutorul, desigur, al tradiției vii și al fervorii populare, dogmă pentru cea mai mare parte a lumii creștine.

Sărbătoarea catolică a Imaculatei Concepțiuni, de pe 8 decembrie, corespunde, în calendarul ortodox, „Zămislirii Sfintei Fecioare de către Sfînta Ana", o sărbătoare marianică secundară (fără ținere) de pe 9 decembrie.

b) liturgică: Al doilea domeniu al vieții spirituale creștine legat de textele apocrife este cel liturgic. Aici vom stărui asupra dezvoltării cultului Maicii Domnului și asupra celor patru „sărbători mari", socotite printre praznicele împărătești, avînd drept ghid competent capitolul „Sărbătorile Maicii Domnului" (pp. 186-200) din *Liturgica generală* a preotului prof. dr. Ene Branișteanu.

Părinții, nașterea, petrecerea în Templul din Ierusalim a Mariei pînă la vîrsta de paisprezece ani precum și adormirea și înălțarea ei la ceruri (*assumptio*) sînt cunoscute doar din evangheliile apocrife: *Protoevanghelia lui Iacob* cu cele două prelucrări latine — *Evanghelia lui Pseudo-Matei* și *De Nativitate Mariae* —, precum și *Cuvîntul sfîntului Ioan Teologul despre Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*. Cărțile de cult,

lecturile folosite la slujbele sărbătorilor mai sus pomenite fac apel la datele conținute în apocrife, asimilîndu-le în chip viu.

Cinstirea Maicii Domnului a început încă din timpul vieții sale. Cei care L-au recunoscut pe Mîntuitor nu puteau rămîne indiferenți față de cea care L-a născut. Totuși cultul latent al Fecioarei n-a izbucnit, „n-a răsărit la lumină" — cum zice preotul Ene Branișteanu — decît o dată cu recunoașterea oficială a religiei creștine de către Constantin și, mai precis, abia în prima jumătate a secolului al V-lea, ca reacție spontană, dar și teologică, la erezia *dioprosopistă* a lui Nestorie. Nestorie susținea că în Cristos ar exista două persoane: una dumnezeiască și alta omenească, iar din aceste persoane, numai cea de-a doua a fost născută de Fecioara Maria. O lămurire de ordin cristologic aducea, așadar, pentru prima dată în discuție și chestiunea mariologică. Nestorie nu recunoștea Fecioarei numele de Născătoare de Dumnezeu (*theotokos*), ci numai pe acela de Născătoare de om (*anthropotokos*), cel mult de Cristos, de uns al lui Dumnezeu (*christotokos*). La Sinodul al III-lea ecumenic, ținut la Efes în 431, Biserica respinge și condamnă erezia lui Nestorie, stabilind doctrina marială: Mariei i se recunosc două atribute esențiale: *theotokia*, adică „meritul de a fi născut pe Dumnezeu în trup" și *aeiparthenia*, „pururea-fecioria" sau, după formulele catolice, *virginitas ante partum, in partum* și *post partum*. Cele mai importante forme de cinstire a Maicii Domnului sînt, desigur, sărbătorile. Majoritatea celorlalți sfinți nu „beneficiază" de o sărbătoare personală decît o dată pe an (de ziua morții lor, adică a trecerii la cele veșnice). Maria însă, cea supravenerată (termenul grec intrat și în vocabularul nostru bisericesc este *hyperdoulia*), se bucură de patru sărbători mari, cu ținere.

Cea mai importantă dintre ele, nu și cea mai veche însă, după mărturiile de care dispunem, este *Adormirea Maicii Domnului* (*he koimesis tes theotokou*) numită îndeobște *Sîntă-Maria Mare*, iar în unele părți din Moldova *Uspenia*, la 15 august. Cum am amintit, în apocrife se vorbește de urcarea Mariei la cer a treia zi după adormire. Această tradiție a fost acceptată și preluată

de biserica occidentală, care sărbătorește, la 15 august, *Assumptio Beatae Mariae Virginis*, suprapunînd cele două evenimente. Locul de origine al acestei sărbători pare a fi Ierusalimul „căci în vechile sinaxare georgiene ziua de 15 august reprezenta sărbătoarea aniversării anuale a sfințirii unei biserici a Maicii Domnului, zidită în secolul al V-lea, de Ikelia Romana, între Ierusalim și Betleem, aproape de locul unde se afla mormîntul Rahelei și unde, după tradiție, Sfînta Fecioară a făcut popas (*kathisma*) cu puțin înainte de Nașterea *Mîntuitorului*".[4] Se pare că împăratul Mauriciu al Bizanțului (582-603) a jucat un rol decisiv în generalizarea cultului marianic în Orient. El a dispus rezidirea bisericii Maicii Domnului din Ghetsimani, unde se spunea că a avut loc adormirea și ridicarea la cer a Fecioarei, fixîndu-i hramul definitiv pe 15 august. De aici sărbătoarea a trecut și în Occident, papa Teodor I (642-649), originar din Ierusalim, impunînd aceeași dată, de 15 august.

Cea mai de timpuriu atestată documentar este *Bunăvestirea* (*he euaggelismos, hemera aspasmou* — „ziua salutării" —, *Anuntiatio Beatae Mariae Virginis* sau, popular, *Blagovești*). Sărbătoarea comemorează clipa în care arhanghelul Gabriel a coborît să aducă vestea cea bună Mariei. De aceea în vechile calendare ale Bisericii Catolice ea apărea și sub numele de *Festum Conceptionis Christi*. Este singura sărbătoare marianică justificată prin Evangheliile canonice. Cade pe 25 martie, deci exact cu nouă luni înainte de Nașterea Domnului (25 decembrie). La început însă data a variat. S-a sărbătorit pe 5 ianuarie, în ajunul Bobotezei, pe 18 decembrie (dată păstrată pînă astăzi în ritul galican și mozarab), pentru ca abia în secolul al XI-lea să se impună definitiv, în lumea catolică de atunci, ziua de 25 martie. La origine se află probabil tot un cult local. Chiar din secolul al IV-lea exista la Nazaret o biserică înălțată pe locul unde arhanghelul o întîlnise pe Maria. Biserica trebuie să fi avut hramul respectiv. Din apocrife aflăm însă că au fost două bunevestiri — una, lîngă o fîntînă aflată în apropierea casei lui

[4] Ene Braniște, *Liturgica generală*, p. 190.

Iosif, a doua, chiar în casă. Mă întreb dacă obiceiul, din *vinerea săptămînii luminate* (numită și *Vinerea Izvorului Tămăduirii*), de a sfinți apa în biserici sau la fîntîni și izvoare, nu are o demult uitată legătură cu episodul pomenit în *Pseudo-Matei* !? Mai ales că la slujba din ziua respectivă se citește și una din minunile săvîrșite de Maica Domnului.

Despre Nașterea Maicii Domnului (*Nativitas Beatae Mariae Virginis*) singurele pagini care există din vechime sînt cele din *Protoevanghelia lui Iacob*. Sărbătoarea are loc pe 8 septembrie și este cunoscută în popor sub denumirea de *Sîntă Maria Mică*. Originea ei se situează între Sinodul al III-lea ecumenic (Efes, 431) și al IV-lea (Calcedon, 451). Pe locul din Ierusalim unde tradiția creștină susținea că s-ar fi aflat casa părinților Fecioarei, Ioachim și Ana, s-a ridicat între 430 și 480 o biserică închinată Mariei. De aici sărbătoarea s-a extins mai întîi în Răsărit, apoi, începînd din secolul al VII-lea, și în Apus. Papa Serghie I (687–701) o introduce, primul, la Roma. Roman Melodul compune, în secolul al VI-lea, Condacul și Icosul pentru această sărbătoare. La Utrenie se cîntă un canon scris, în secolul al VII-lea, de Andrei Criteanul, care ne-a mai lăsat și patru predici despre același eveniment, folosindu-se de multe informații din *Protoevanghelie*. Pe 9 septembrie, a doua zi după *Sînta Maria Mică* sînt sărbătoriți „Sfinții și drepții dumnezeiești părinți Ioachim și Ana".

În secolul al VI-lea apare cea mai nouă sărbătoare marianică — *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (*he eisodos tes theotokou*, *Praesentatio Beatae Mariae Virginis ad templum*), numită în popor *Vovidenia*. Ea comemorează ziua în care părinții Ioachim și Ana o duc pe Maria la Templul din Ierusalim, după făgăduința făcută, încă înainte de a ști dacă va avea băiat sau fată, de către Ana însăși. *Protoevanghelia lui Iacob* ne descrie scena cu o candoare și un omenesc puțin obișnuite în textele canonice neotestamentare. Iată fragmentul legat direct de această sărbătoare: „Lunile se adăugau una cîte una la vîrsta copilei. Cînd împlini doi ani, Ioachim îi zise Anei: « Iată, a venit timpul s-o ducem la Templul Domnului. Trebuie să ne ținem cuvîntul dat,

ca nu cumva să ne-o ceară Atotstăpînitorul și să rămînă darul neprimit. » Dar Ana răspunse: « Hai să mai așteptăm un an, ca să nu plîngă mititica după tatăl și după mama ei. » « Să mai așteptăm », încuviință Ioachim. Cînd Maria împlini trei ani, Ioachim zise: « Chemați pe fiicele neîntinate ale evreilor ! Fiecare să țină în mînă o făclie aprinsă pentru ca pruncul să nu tînjească după ce lasă în urmă, iar inima să nu-i fie răpită de vreun lucru străin de Templul Domnului. » Fecioarele merseră cu făclii în mîini pînă la Templul Domnului. Aici preotul o întîmpină pe Maria și, sărutînd-o, o binecuvîntă zicînd: « Domnul a preamărit pe veci numele tău. La sfîrșitul veacurilor El își va arăta prin tine răscumpărarea fiilor lui Israel. » Și a așezat-o pe a treia treaptă a altarului, iar Domnul Dumnezeu a pogorît har asupra ei. Atunci Maria începu să danseze și toată casa lui Israel o îndrăgi.

Părinții plecară uimiți și mulțumeau Dumnezeului atotstăpînitor că fiica lor nu și-a întors privirea înapoi. Maria rămase în Templul Domnului curată ca o porumbiță și primea hrană din palma unui înger" (*Protoevanghelia*, cap. VII–VIII). *Intrarea în biserică a Maicii Domnului* se sărbătorește la 21 noiembrie. Cum aminteam, în secolul al VI-lea, sub domnia lui Iustinian, s-a ridicat la Ierusalim o biserică închinată Fecioarei, dar numită, pentru a o deosebi de alt lăcaș sfînt, mai vechi, „Biserica Sfînta Maria cea Nouă". A doua zi după sfințire, care a avut loc pe 20 noiembrie 543, a început să fie serbat hramul patronului, adică al Sfintei Marii. Sărbătoarea s-a extins în mai puțin de un secol în tot Orientul creștin, dar în Occident (deși era cunoscută) ea nu a fost introdusă decît de papa Sixtus al IV-lea, în 1472. Suprimată de Pius al V-lea, s-a impus definitiv începînd cu pontificatul lui Sixtus al V-lea (mai exact, din 1585). Această scurtă incursiune liturgică ne-a dovedit cît de strînse și numeroase sînt legăturile dintre textele evangheliilor apocrife de sorginte populară și cultul celui mai însemnat sfînt creștin, Fecioara Maria. De altfel, în *Viața Maicii Domnului. Aurora creștinismului. Maica îndureraților* a protosinghelului de la Mînăstirea Neamț, Nicodim Măndița, apocrifele care relatează nașterea, copilăria, minunile, adormirea și urcarea la cer a Fecioarei

Maria sînt folosite din plin. Ortodoxia a asimilat deci substanța lor în tradiția vie. Noi nu facem decît să ridicăm vălul nedreptei uitări și de pe cealaltă față a tradiției, anume de pe fața ei scrisă de aproape două milenii.

c) literară: În Occidentul medieval apar nenumărate compilații, *summae* naturale, morale și istorice. Printre ele se numără celebrele, dar, la noi, atît de puțin cunoscutele culegeri de vieți ale sfinților cum sînt: *Legendele de aur* de Jacques de Voragine, *Oglinda istorică* a lui Vincent de Beauvais, *Istoria scolastică* a lui Petru Comestor sau *Viața lui Isus* a lui Ludolphe le Chartreux. Apocrifele au constituit și în acest caz principala, deși nu exclusiva sursă de inspirație. De pildă, episodul regilor-magi veniți din Orient să se închine Pruncului dumnezeiesc provine direct din *Evanghelia lui Pseudo-Matei*. Dăm, spre comparație, un fragment din „povestea" magilor, așa cum a fost ea relatată de Jacques de Voragine în textul referitor la sărbătoarea *Epifaniei*. „Motivul celor trei magi", atît de frecvent în pictura și sculptura sacră medievală, a fost tratat pînă în zilele noastre. Amintim aici doar superbul roman al lui Michel Tournier *Gaspar, Melhior & Balthazar*.

„Cînd s-a născut Domnul — citim în *Legenda aurea* — trei magi au venit la Ierusalim. Numele lor, în latină, sînt Appellius, Amerius și Damascus; în ebraică ei se numesc Galgalat, Malgalat și Sarathin; în greacă, Gaspar, Balthasar și Melhior. Dar cine erau acești magi? Există asupra lor trei păreri, după cele trei înțelesuri ale cuvîntului « mag ». Într-adevăr, « mag » vrea să zică « înșelător », « magician » și « înțelept ». Unii susțin că acești regi au fost numiți « magi », adică « înșelători », fiindcă l-au înșelat pe Irod, făgăduindu-i și nemaivenind, la întoarcerea de la Betleem, pe la dînsul. Stă scris în Evanghelie despre Irod: « Văzînd că a fost înșelat de către magi ». Dar « mag » vrea să zică și « magician ». Magicienii Faraonului sînt numiți « magi », iar sfîntul Ioan Gură de Aur spune că ei își trag numele de aici. După acest sfînt părinte, ei ar fi fost magicieni care s-ar fi convertit și cărora Domnul a dorit să le reveleze Nașterea Sa, să-i atragă la El și, prin aceasta, să dea păcătoșilor speranța iertării.

« Mag » este identic și cu « înțelept ». Căci în ebraică « mag » înseamnă « scrib » (« cărturar »), în greacă, « filozof », în latină « înțelept ». Așadar ei sînt numiți « magi », adică savanți ori, cum s-ar zice într-un chip mai minunat, « înțelepți ». Or, cei trei înțelepți și regi au venit la Ierusalim cu un mare alai după ei. Dar se pune întrebarea: de ce au venit ei tocmai la Ierusalim, fiindcă Domnul nu se născuse acolo!? Remigius[5] dă patru motive. Primul este că magii au știut prea bine momentul nașterii lui Isus Cristos, dar n-au știut locul unde urma să se nască: or, Ierusalimul fiind o cetate de scaun și avînd de asemenea și un Mare Preot, au bănuit că un prunc atît de vrednic de cinstire nu se putea naște decît într-o cetate de scaun. Al doilea este — pentru a cunoaște mai devreme locul nașterii, întrucît acolo existau doctori ai Legii și cărturari. Al treilea, pentru ca evreii să nu aibă după aceea nici o scuză; căci ar fi putut zice: « Noi am știut preabine locul nașterii, dar n-am știut momentul cînd avea să se întîmple, de aceea nu credem. » Așadar magii au arătat evreilor momentul, iar evreii au arătat magilor locul. În sfîrșit, al patrulea, pentru ca zelul magilor să devină un fel de condamnare pentru nepăsarea evreilor: deoarece magii au crezut într-un singur profet, în vreme ce evreii n-au vrut să creadă într-o sumedenie. Magii caută un rege străin, evreii nu-l caută nici pe al lor; unii au venit de departe, ceilalți au rămas în preajmă. Ei au fost regi și urmași ai lui Balaam: au venit îndată ce au văzut steaua, după profeția părintelui lor: « O stea se va înălța peste Iacob și un om va ieși din Israel. » Un alt motiv referitor la venirea lor ni-l oferă sfîntul Ioan Gură de Aur în comentariul său la sfîntul Matei. Unii autori cad de acord în a afirma că niște cercetători ai tainelor lumii au ales doisprezece dintre ei și, dacă unul dintre ei murea, fiul sau unul din apropiații săi îi lua locul. Or, cei doisprezece, în fiecare an, după ce trecea o lună, se suiau pe muntele Biruinței și rămîneau acolo vreme de trei zile, se purificau și-l rugau pe Dumnezeu să le arate steaua prezisă de Balaam. Odată, tocmai în ziua Nașterii Domnului,

[5] Călugăr din Auxerre, mort către 809.

în timp ce ei se aflau acolo, a venit asupra lor, pe munte, o stea ciudată: avea forma unui copil măreț, pe capul căruia strălucea o cruce. Steaua le zise: « Grăbiți-vă să mergeți în țara lui Iuda unde veți căuta și veți găsi un Rege nou-născut. » Îndată magii s-au pornit la drum. Dar cum au reușit într-un răstimp atît de scurt, adică în numai treisprezece zile, să străbată o cale atît de lungă, din Orient pînă la Ierusalim, socotit centrul lumii? Putem zice, împreună cu Remigius, că însuși Pruncul către care se îndreptau i-a condus atît de repede, sau putem crede, împreună cu sfîntul Ieronim, că ei au venit călare pe dromaderi, un fel de animale foarte iuți la mers, care fac într-o zi drumul parcurs de un cal în trei. De aceea și sînt numite dromaderi, de la *dromos*, « drum » și *ares* « curaj ». Ajunși la Ierusalim ei au întrebat: « Unde este regele iudeilor nou-născut? » Așadar nu au întrebat dacă s-a născut, ci direct unde s-a născut? și ca și cum cineva i-ar fi întrebat de unde știu că acel rege s-a născut, ei răspund: « Am văzut steaua lui la Răsărit și am veni să I ne închinăm. » /.../

Atunci Irod i-a adunat pe toți preoții și cărturarii și i-a întrebat unde anume trebuia să se nască Cristosul. Și după ce află că în Betleemul Iudeii, îi chemă pe magi în taină și-i descusu despre timpul în care li se arătase lor steaua, ca să știe ce avea de făcut dacă magii nu se mai întorceau. Și-i rugă să vină, după ce vor fi găsit pruncul, să-i zică și lui despre toate, prefăcîndu-se că dorește și el să meargă și să se închine Celui pe care, de fapt, avea de gînd să-L ucidă. Or, trebuie să observăm că o dată intrați magii în Ierusalim, steaua încetează să-i mai conducă. /.../ Dar după ce-au ieșit, ea îi călăuzi pînă ce, ajunsă deasupra locului unde se găsea copilul, se opri. De ce natură era această stea? Există trei păreri expuse de Remigius în comentariul său. Unii susțin că era Sfîntul Duh care, înainte de a se pogorî peste Domnul, după botezul Acestuia, sub chipul unei porumbițe, s-a arătat și Magilor sub chipul unei stele. Alții spun, împreună cu Ioan Gură de Aur, că același înger care s-a arătat păstorilor, s-a arătat apoi și Magilor; păstorilor, ca evrei raționali, ea s-a arătat într-o formă rațională; în schimb păgînilor, care erau, ca

să zicem așa, irațională, ea a luat o înfățișare materială. În sfîrșit, alții — și cred că aceasta e opinia cea mai aproape de adevăr — afirmă că a fost o stea nou-creată și că după ce și-a împlinit misiunea, a revenit la starea ei primară. Or, după Fulgențiu, această stea se deosebea de toate celelalte prin poziția ei, prin strălucire și prin mișcare. /.../

După ce au intrat în colibă și i-au găsit pe prunc și pe maica sa, magii au îngenuncheat și fiecare și-a oferit darul: aur, tămîie și smirnă. /.../ Acum, de ce oferă ei tocmai asemenea daruri? Putem aminti o mulțime de motive: 1) După o veche tradiție — zice Remigius — nimeni nu se putea apropia de un zeu sau de un rege cu mîinile goale. Perșii și caldeenii obișnuiau să ofere daruri de felul acesta. Or, Magii, cum stă scris în *Istoria scolastică*, au venit de la hotarele dintre Persia și Caldeea, pe unde curge fluviul Saba, de unde și numele, de Sabeea, al patriei lor. 2) Al doilea este expus de sfîntul Bernard: « Ei au oferit aur Sfintei Fecioare ca să-i mai aline oboseala, tămîie, ca să alunge răul miros din grajd și smirnă, ca să întărească trupul copilului și ca să-l ferească de insecte. » 3) Pentru că în aur se plătește tributul, tămîia se folosește la sacrificii iar smirna, la îmbălsămarea morților. Prin aceste trei daruri se recunosc în Cristos puterea împărătească, măreția dumnezeiască și mortalitatea omenească. 4) Pentru că aurul semnifică iubirea, tămîia, rugăciunea, iar smirna, mortificarea trupului: pe acestea trebuie să le oferim și noi lui Isus Cristos. 5) Pentru că prin aceste trei daruri sînt înfățișate trei calități ale lui Isus Cristos: dumnezeirea cea atît de prețioasă, sufletul din cale-afară de credincios și trupul neîntinat și incoruptibil. /.../

Magii, vestiți în somn să nu mai treacă pe la Irod, s-au întors pe alt drum în țara lor. Iată cum au plecat ei: au venit sub călăuzirea unei stele; au fost povățuiți de oameni, ba mai mult, de profeți; de întors, s-au întors conduși de un înger și de murit, au murit întru Domnul. Trupurile lor odihneau la Milano, într-o biserică a ordinului fraților predicatori, dar acum ele se găsesc la Colonia (Köln). Căci aceste trupuri, luate mai întîi de Elena, mama lui Constantin, și duse la Constantinopol, au fost strămutate

mai apoi de sfîntul Eustorgiu, episcopul Milanului; împăratul Henric însă le duse la Colonia, pe malul Rinului, unde fac obiectul devoțiunii și cinstirilor alese ale poporului."

Filonul ascuns al apocrifelor a influențat și opera unor mari scriitori laici. L-am pomenit adineaori pe Michel Tournier. Dar nu trebuie să uităm că, fără acel fragment, unic în literatura creștină, din *Evanghelia lui Nicodim*, în care ni se descrie coborîrea lui Isus în Infern, n-ar fi existat nici *Infernul* lui Dante, nici *Paradisul pierdut* al lui Milton, și nici *Proverbele din Cer și din Infern* ale lui William Blake.

d) artistică: Influența cea mai covîrșitoare au exercitat-o însă „legendele" apocrife atît asupra picturii și sculpturii medievale occidentale cît și asupra iconografiei bizantine. Acesta e un subiect mult prea vast pentru a fi măcar schițat, în toată amploarea lui, în eseul de față. Noi nu vrem aici, repet, decît să atragem luarea aminte asupra cîtorva posibile și necesare puncte de discuție. O lucrare generală ar fi nu numai binevenită, dar și necesară. Istoricul de artă și liturghistul sînt cei îndrituiți s-o facă. Pentru Evul Mediu occidental francez există o asemenea monografie[6]. Concluzia lui Mâle este categorică: „Apocrifele au fost în Evul Mediu un izvor viu de poezie și de artă. Fără ajutorul lor întreaga viață a Fecioarei precum și o bună parte din aceea a lui Isus Cristos, așa cum o povesteau artiștii secolului al XIII-lea, n-ar putea fi înțelese. Avem dreptul să afirmăm încă o dată /.../ că, fără Apocrife, cel puțin jumătate din operele de artă ale Evului Mediu ar deveni pentru noi literă pecetluită." Inventarul făcut de Mâle este într-adevăr uluitor. În împodobirea catedralelor medievale apar următoarele scene: cele două moașe, Zelemi și Salomeea, care asistă la miracolul Nașterii Pruncului divin (la Aix-la-Chapelle); căderea idolilor din templul hermopolitan; închinarea magilor (Lyon, Notre-Dame din Paris); Sfînta Familie, în Egipt, stînd

[6] Emile Mâle, *L'art religieux du XIIIe siècle en France*, editată pentru prima dată în 1898. De atunci ea a fost reeditată de mai multe ori. Noi am folosit ediția din 1993, Librairie Armand Colin, care o reproduce pe cea din 1948, ultima revizuită de autor.

la umbra unui palmier înlocuit la un moment dat cu un piersic (Lyon și Tours); tîlharul cel bun întîlnit pe drumul rătăcirii prin Egipt, care, conform aceleiași tradiții apocrife, va fi fost chiar tîlharul răstignit, treizeci și trei de ani mai tîrziu, la dreapta lui Isus; coborîrea în Infern (Tours sau catedrala „Santa Maria Novella" din Florența); fragmente din viața sfinților părinți ai Fecioarei, Ioachim și Ana (vitraliile catedralei din Le Mans); întîlnirea de la Poarta de Aur (Le Mans și Beauvais); Bunavestire — Fecioara este reprezentată adeseori torcînd (Lyon); adormirea Maicii Domnului și încoronarea ei (Notre-Dame din Paris).

Din iconografia bizantină ne vom opri doar asupra episodului coborîrii lui Isus în iad. Pentru aceasta ne vom sluji de un citat mai amplu extras din lucrarea lui I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, apărută la Editura Meridiane în 1973. Icoana apare pe iconostas și are ca îndrumar teologic *Erminia* lui Dionisie din Furna, manualul de căpătîi al zugravilor români începînd cu secolul al XVIII-lea. „Cel de-al doilea tip iconografic are drept izvor evanghelia apocrifă a lui Nicodim. Textul, bogat în elemente dramatice și pitorești, s-a impus cu putere iconografilor, artiștilor și credincioșilor. Predicatorii, exegeții și melozii l-au comentat și s-au inspirat dintr-însul. În artă, apare, încă din secolul al VI-lea, pe una din coloanele altarului de la San Marco din Veneția. Cristos, cu barbă și capul acoperit de mantie, călcînd în picioare personificările iadului și morții, întinde mîna dreaptă lui Adam, figurat în picioare și la stînga sa. În biserica San Clemente din Roma (secolul al VII-lea), Cristos este înconjurat de un nimb mare (mandorla) și ține în mînă o cruce. La Dafni, lîngă Atena, Cristos, cu o cruce mare în mîna dreaptă, înaintează cu pași mari. Zdrobește cu picioarele porțile iadului și pe stăpînul acestuia. Întinde mîna lui Adam și-l ajută să se ridice din mormînt; Eva, pictată în stînga lui Adam, îndreaptă mîinile acoperite de maforion către Cristos. Ioan (Botezătorul) e în spatele lui Cristos cu un rotulus în mîna stîngă și cu dreapta ridicată (face un gest prin care întărește cuvintele pe care le spune). Prooroci, David, Solomon,

cu capul înconjurat de nimb ca și Ioan Botezătorul, precum și alte personaje, formează grupuri, în stînga și dreapta scenei. Tema, sub această înfățișare, poartă numele de coborîrea la « limburi », sau coborîrea la iad. La Torcello, în secolul al XII-lea, o vedem în partea superioară a judecății din urmă. Aici, Cristos, cu capul încins de nimbul cruciger, ia mîinile lui Adam, figurat în dreapta sa. Ioan Botezătorul, cu o cruce mare în mînă, e în stînga. Grupurile proorocilor și drepților sînt pictate, pe o parte și alta, în ultim plan. În primul se văd morminte deschise din care se înalță cei înviați. Doi arhangheli, în costume imperiale bizantine, sînt zugrăviți la extremitățile scenei.

Erminia lui Dionisie arată iadul asemenea unei peșteri întunecate, în fund de munți. « Îngeri strălucitori de lumină înlănțuiesc pe Belzebuth, căpetenia întunericului; lovesc pe demoni ori îi gonesc împungînd-i cu lăncile. Mulți oameni, goi și înlănțuiți, se uită în sus. Un mare număr de încuietori zdrobite. Ușile iadului sînt date la o parte. Cristos le calcă în picioare; apucă pe Adam, cu mîna dreaptă, iar cu stînga, pe Eva. În stînga lui, Ioan Botezătorul îl arată celorlalți cu mîna. Lîngă el e David, alți regi, „drepți", încoronați, cu capul înconjurat de nimb. În stînga, proorocii Iona, Isaia, Ieremia, dreptul Abel și multe alte personaje cu capul încins de nimb. Jur-împrejurul tuturor și în întreaga scenă, lumină strălucitoare și un mare număr de îngeri. »

Așa a fost zugrăvită scena ce se vede pînă astăzi, la Athos, în catholiconul Lavrei. Așa apare în multe biserici din Balcani și în mai multe monumente vechi ale Moldovei" (p. 134).

*

Desigur, multe ar mai fi de spus. În România, traducerea și studierea corpusului apocrif se află abia la primii pași. Slaviștii, bizantinologii, medieviștii, istoricii de artă religioasă, liturghiștii și, nu în ultimul rînd, teologii sînt chemați, plecînd fiecare de la specialitatea lui, să reflecteze „mai activ" asupra acestei categorii de texte. Revelația n-a făcut decît să dea poveștilor girul veridicității. Așa trebuie — și nu altfel! — citite și înțelese

aceste „povești cristologice": ca o mărturie *reală* despre Isus și despre viața trăită în Isus. Cum și erau la început.

*

Nu pot încheia aceste rînduri introductive fără a recunoaște cît sînt de îndatorat edițiilor occidentale și în special aceleia întocmite de Santos Otero, prin intermediul căreia am luat de altfel cunoștință de corpusul apocrifelor. Am folosit-o din belșug nu numai în redactarea notelor, ci și în prezentările fiecărei evanghelii în parte. Extrem de utilă pentru întocmirea notelor mi-a fost și impresionanta ediție a lui Mario Erbetta. Celelalte surse, nu puține la număr, vor fi precizate *ad locum*. Îmi fac plăcuta datorie de a mulțumi aici profesorului Nicolae Șerban Tanașoca, pentru excelentele sfaturi și pentru observațiile extrem de utile făcute pe marginea acestei lucrări. Mulțumesc de asemenea tuturor celor care, într-un fel sau altul, m-au sprijinit în redactarea și publicarea ei. O sfială elementară mă împiedică să-i numesc public. Totuși ei au fost și rămîn cei mai importanți pentru mine, a căror iubire nu poate fi răsplătită prin cîteva cuvinte.

Iunie, 1995

I

Viața părinților după trup ai lui Isus, Maria și Iosif

Comentariu
la Protoevanghelia lui Iacob

Evangheliile canonice nu ne spun nimic despre părinții Mariei. Faptul nu trebuie văzut ca o lipsă; căci despre Revelație, punctul central al mesajului întrupat de Isus, Noul Testament a spus totul. Primii creștini au dorit totuși să știe cîte ceva în plus și despre celelalte personaje apropiate Domnului și în primul rînd despre Maica Sa: cine i-au fost părinții, cum a copilărit, în ce fel a trecut la ceruri, lîngă Fiul ei preaiubit? *Protoevanghelia lui Iacob* este cea mai veche apocrifă ortodoxă care încearcă să răspundă acestor întrebări și care a exercitat o influență uriașă asupra relatărilor ulterioare, extracanonice, despre nașterea Mariei și a lui Isus Cristos.

Titlul provine dintr-o greșită înțelegere a rolului apocrifei în Biserică. El se datorează primului traducător în latină, Guillaume Postel (mort în 1581), care, văzînd că textul se citea în bisericile orientale, a crezut că era vorba de un fragment canonic, mai precis, de începutul (*protou*) *Evangheliei după Marcu*. Origen îl citează însă, probabil după titlul adevărat, *Cartea lui Iacob*.

Autorul presupus este Iacob cel Mic, „fratele" Domnului. Versiunea actuală, după care am realizat și traducerea, a fost stabilită de Tischendorf și publicată în ediția sa de *Evangelia Apocrypha* din 1853. Pentru aceasta el a consultat douăzeci de manuscrise. Ulterior, *Protoevanghelia* s-a bucurat de două ediții critice cu ample comentarii, pe care le-am folosit și noi în redactarea prezentării de față și mai cu seamă a notelor. Este vorba de ediția lui E. Amann, *Le Protévangile De Jacques et ses remaniements latins*, Paris, 1910 și de cea a lui H. R. Smid, *Protoevangelium Jacobi*, Assen, van Gorcum Company, 1965.

Pentru stabilirea ediițiilor textului grec, paleografiștii au folosit două metode. Cea dintîi, folosită pînă la Tischendorf, constă în alegerea unui manuscris principal și apoi în adăugarea variantelor depistate în

celelalte manuscrise în aparatul critic. Astfel au procedat, în ordine cronologică:

1) M. Neander, în ediția sa publicată la Basel (1563). Ea a fost precedată de versiunea latină, despre care am vorbit, a lui Postel, publicată în 1552 de Th. Bibliander.

2) J.A. Fabricius include în al său *Codex Apocryphus Novi Testamenti*, apărut la Hamburg în 1703, versiunea latină a lui Postel lîngă cea greacă a lui Neander.

3) A. Birch folosește ca text de bază în *Auctuarium Codicis Apocryphi Novi Testamenti Fabriciani* (Copenhaga, 1804), versiunea lui Fabricius, adăugînd versiunile a două manuscrise descoperite la Vatican. Ediția lui Birch este așadar prima ediție critică. Ea a fost urmată de aceea a lui

4) C. Thilo, *Codex Apocryphus Novi Testamenti* apărută la Leipzig în 1832. Thilo nu mai folosește ca versiune principală textul lui Fabricius, ci un manuscris de la Biblioteca regală din Paris (datat — secolul al X-lea), la care adaugă un amplu aparat critic.

5) Tischendorf inaugurează cea de-a doua metodă de stabilire a textului. El pleacă de la aproape douăzeci de manuscrise pe care le compară și le completează în așa fel încît ceea ce rezultă în final este o versiune compozită, dar extrem de vie și de coerentă.

6) În 1958 M. Testuz publică un important manuscris conținut în celebrul *Papyrus Bodmer* V, referitor la nașterea Mariei. Acesta este cel mai vechi manuscris cunoscut pînă acum (datează din secolul al III-lea).

7) H.R. Smid, în *Protoevangelium Jacobi*, Assen, van Gorcum Company, 1965, pune în paralel versiunea din manuscrisul bodmerian și versiunea lui Thilo (secolul al X-lea), pe care le însoțește cu un foarte amplu și minuțios comentariu.

*

Protoevanghelia se compune din trei părți ușor de delimitat. De fapt avem de a face cu trei nuclee autonome la origine, captate la un moment dat într-un singur flux narativ: 1) viața Mariei pînă la nașterea lui Isus (cap. 1-16); 2) nașterea lui Isus și minunile care întîmpină și însoțesc acest eveniment (cap. 17-21); 3) uciderea pruncilor și moartea preotului Zaharia, numită și *Evanghelia lui Zaharia*, după numele protagonistului.

Despre data compunerii avem informații suficiente. Sfîntul Iustin pomenește în *Dialogul cu Trifon* de peștera în care s-a născut Isus. Această peșteră (*spelaion*), afirmă apologetul, se putea vedea și în zilele sale în apropierea Betleemului. Mai relevante sînt însă mărturiile lui Clement Alexandrinul și Origen. Primul invocă unul din cele mai șocante episoade ale *Protoevangheliei*, anume acela în care necredincioasa moașă Salomeea verifică fecioria Mariei *in partu*. Al doilea se oprește asupra fragmentului referitor la „frații" lui Isus. Evreii nu puteau admite nașterea miraculoasă a lui Cristos fără concupiscență. Ei aduceau în sprijinul scepticismului lor formularea vagă, ambiguă a lui Luca, din capitolul 2, 22-24, unde se vorbește de purificarea Mariei înainte de intrarea în Templu. Așadar, conchid evreii, Maria a născut ca toate celelalte femei, de vreme ce a fost nevoie să se purifice. Atunci Clement invocă drept contraargument mărturia Salomeei, pentru a dovedi virginitatea Fecioarei *in partu*. La fel, Evangheliile canonice vorbesc în mai multe rînduri de „frații Domnului" (*Mat.* 12, 46; 13, 55; *Marc.* 3, 31; *Ioan* 2, 12). Înseamnă, deduc iarăși evreii, că Maria a avut și alți fii în afară de Isus. Deci, chiar dacă admitem virginitatea *ante partum* și *in partu*, nu putem vorbi și de virginitatea Mariei *post partum*. Origen, sprijinindu-se pe datele protoevanghelice, arată însă că acești frați ai Domnului erau fiii bătrînului Iosif dintr-o primă căsătorie. Doar se știe că Iosif era văduv în momentul alegerii sale, ca soț al Fecioarei, de către Duhul Sfînt. Bizuindu-se pe aceste date unii cercetători au înaintat ipoteza, foarte plauzibilă, că cel puțin o parte a actualei *Protoevanghelii* circula printre creștini de pe la sfîrșitul secolului al II-lea. Ulterior, dar nu mai tîrziu de secolul al IV-lea, părții respective (capitolele 1-21) i s-a adăugat *Evanghelia lui Zaharia* (capitolele 22-24).

Autorul trebuie să fi fost un creștin elenist din Egipt sau din Asia Mică. Scopul lui a fost unul pur apologetic: apărarea categorică a virginității Mariei *ante partum* (proba apei amare, cap. 16), *in partu* (verificarea fecioriei de către moașa necredincioasă, cap. 19-20) și *post partum* (explicația oferită expresiei „frații Domnului"). Această explicație s-a bucurat de un consens deplin pînă la Ieronim. Ea este acceptată, pe lîngă Părinții greci Clement și Origen, și de latinii Ambrozie și Augustin. Ieronim însă afirmă (*Adv. Helvid.* 9) că problema are o rezolvare mult mai simplă, strict filologică: în Noul Testament este numit „fratele" cuiva orice rudă apropiată a sa.

Semnalăm în această scurtă prezentare două episoade remarcabile, atît din punct de vedere metafizic, cît și estetic: le-am numit, convențional,

Bocetul Anei și *Nașterea lui Isus*. Primul este un bocet-rugăciune unic în literatura creștină (a se vedea nota respectivă). Al doilea este o palingenezie — sub privirea „șamanică" a lui Iosif, cosmosul încremenește pentru o clipă, participînd mut la Nașterea Mîntuitorului. De fapt autorul vrea să sugereze că prin întrupare are loc o *recapitulatio* (o „luare de la capăt") a lumii. Întregul cosmos se naște o dată cu Isus. Acest episod justifică pe deplin formula eliadescă de „creștinism cosmic". Singurul mod de a participa și înțelege, prin deviere (parabolic) acest eveniment extraordinar este trăirea lui mută, încremenită, contemplînd sfera creaturală. Iosif, povestind la persoana întîi, asistă de fapt la o nouă geneză. Dar această nouă geneză se întemeiază pe una din persoanele divine. Fiul se naște și în același timp dă o nouă naștere lumii. El este născut de o creatură, dar în același timp El însuși naște întreaga creație.

*

Occidentul a cunoscut două reelaborări ale *Protoevangheliei*: *Evanghelia lui Pseudo-Matei* și *De nativitate Mariae*. Am făcut traducerea după textul grec publicat de Tischendorf.

Protoevanghelia lui Iacob

Istorisire despre nașterea Preafericitei Născătoare de Dumnezeu și-n veci Fecioară, Maria

I. Întristarea lui Ioachim

1. În cronicile celor douăsprezece triburi ale lui Israel[1] se spune că trăia odată un om pe nume Ioachim[2] din cale-afară de avut, care aducea mereu la Templu daruri îndoite zicînd: „Prisosul darurilor va fi pentru întreg poporul, iar ceea ce se cuvine pentru iertarea păcatelor mele voi da Domnului ca să mă aibă în pază."

2. Iată, sosi și ziua cea mare a Domnului[3]. Fiii lui Israel au început să aducă daruri, după cum era obiceiul. Atunci Ruben a stat înaintea lui Ioachim și i-a zis: „Nu ți-e îngăduit s-aduci tu, primul, daruri, căci n-ai născut vlăstar în Israel[4]."

3. S-a întristat Ioachim foarte tare și s-a dus la tablele celor douăsprezece triburi zicînd: „Am să caut în cele douăsprezece triburi să văd, oare numai eu n-am născut vlăstar în Israel?" și a căutat și a găsit că toți drepții ridicaseră cîte o semințe în Israel[5]. Apoi și-a amintit de patriarhul Abraham căruia, spre sfîrșitul vieții, i-a dat Dumnezeu fiu pe Isaac.

4. S-a întristat Ioachim foarte tare și nu s-a mai arătat femeii sale. Ci s-a dus în pustiu, și-a pus acolo cortul și a ținut post patruzeci de zile și patruzeci de nopți zicînd în gîndul lui: „Nu voi coborî la casa mea după mîncare și băutură pînă cînd Domnul și Dumnezeul meu nu se va uita la mine; pînă atunci rugăciunea îmi va ține de foame și de sete."

II. Ana și Iudita

5. Iar acum femeia lui plîngea și se izbea cu pumnii în piept din două pricini, zicînd: „Așa să-mi pedepsesc văduvia și pîntecele sterp!"[6]

6. De ziua cea mare a Domnului, Iudita, o slujitoare, i-a zis: „Cît o să stai cu inima-ntristată[7]? Iată, e ziua cea mare a Domnului, nu se cuvine să jelești. Ci împodobește-ți capul cu această cunună pe care mi-a dăruit-o stăpîna țesătoriei[8], căci o biată slujitoare cum mă aflu, nu se cade să poarte un lucru hărăzit doar celor de neam regesc.“ Dar Ana i-a răspuns:

„Piei din ochii mei! Pentru nimic în lume n-am să fac așa ceva. Vezi doar cît de tare m-a umilit Domnul! Ori vreun mișel ți-o fi dat cununa ca să mă faci părtașă la păcatul tău?“ Atunci Iudita i-a zis: „De ce să te mai lovesc și eu cînd însuși Dumnezeu ți-a închis pîntecele și nu-ți dă voie să rodești în Israel[9]!?“ Ana s-a-ntristat foarte tare. Și-a azvîrlit veșmintele de doliu, și-a spălat părul, s-a îmbrăcat în haine de mireasă și pe la ceasul al nouălea a coborît în grădină, să se plimbe. Și văzînd un dafin s-a așezat sub el și a început să se roage la Domnul atotstăpînitorul zicînd:

„Dumnezeule al părinților noștri, binecuvîntează-mă și împlinește-mi ruga precum ai binecuvîntat pîntecele Sarei și i-ai dăruit fiu pe Isaac[10]!“

III. Bocetul Anei

1. Ridicîndu-și privirile spre cer zări un cuib de vrăbiuțe în frunzișul dafinului[11] și prinse a jeli de una singură zicînd: „Vai mie, nefericita, cine m-a născut? Din ce pîntece am ieșit la lumină? Blestem am devenit în ochii fiilor lui Israel și cu batjocură m-au alungat din templul Domnului.

2. Vai mie, nefericita, cu cine aș putea să mă asemăn? Nu sînt ca păsările cerului, fiindcă și păsările cerului aduc pe lume pui în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine aș putea să mă asemăn? Nu sînt ca vietățile pămîntului, fiindcă și vietățile pămîntului pot zămisli în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine oare mă asemăn? Nu sînt ca vietățile din ape, căci și ele pot zămisli în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine aș putea să mă asemăn? Pămîntului, nici

lui nu-i sînt asemeni, căci și pămîntul rodește la soroc și pe tine, Doamne, te binecuvîntează![12]“

IV. Bunăvestirea Anei

1. Și iată, un înger al Domnului a venit asupra ei și i-a zis: „Ana, Ana, Domnul a împlinit ruga ta: vei prinde sămînță în pîntec și vei naște prunc, iar despre neamul tău se va vorbi în toată lumea.“ Și a răspuns Ana: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, dacă voi naște prunc — băiat ori fată — îl voi oferi Domnului Dumnezeu spre a-L sluji toate zilele vieții sale[13].“

2. Și au venit la ea doi îngeri și i-au zis: „Iată, bărbatul tău se întoarce acasă cu turmele. Căci un înger al Domnului a coborît la el și i-a zis: « Ioachim, Ioachim, Dumnezeu ți-a ascultat rugăciunea; coboară cu turmele din pustie căci, iată, femeia ta, Ana, va rămîne grea![14] »“

3. Atunci a coborît Ioachim și a grăit către păstorii lui, zicînd: „Aduceți-mi aici zece mioare curate și neîntinate pentru Domnul Dumnezeul meu; douăsprezece juninci blînde pentru preoți și sinedriu și o sută de iezi pentru întreg poporul!“

4. Și iată, cînd a sosit Ioachim cu turmele, Ana stătea la poartă[15]. Văzîndu-l, a alergat și i s-a prins de gît zicînd: „Acum știu că Domnul Dumnezeu m-a binecuvîntat din plin. Iată, cea care-a fost văduvă nu mai este și cea care n-a avut copii va zămisli.“ Prima zi Ioachim a rămas acasă și s-a odihnit[16].

V. Izbăvirea

1. În ziua următoare, ducîndu-se cu darurile la Templu, cugeta în sinea lui: „Dacă Dumnezeu mă ocrotește, voi vedea astăzi petalonul[17] marelui preot.“ Și pe cînd își oferea darurile, Ioachim se privi atent în petalonul preotului care urca treptele altarului și nu văzu nici un păcat în inima sa. Apoi zise: „Domnul mă ocrotește și mi-a iertat toate păcatele.“ Astfel ieși din Templul Domnului izbăvit și se întoarse acasă.

2. După nouă luni Ana a născut. Și a întrebat-o pe moașă: „Ce-am adus pe lume?“ Iar moașa i-a răspuns: „O fată.“ Și a zis Ana: „Sufletul meu a fost azi preamărit.“ Și a culcat pruncul în leagăn. Trecînd zilele cuvenite[18] Ana s-a spălat, și-a alăptat pruncul și i-a pus numele Maria.

VI. Cei șapte pași ai Mariei

1. Zi după zi prindea puteri copila. Cînd a împlinit șase luni, a pus-o Ana jos, pe pămînt, să vadă numai dacă poate sta în picioare. Și ea, făcînd șapte pași[19] roată-mprejur, s-a întors în brațele Anei. Iar aceasta, ridicînd-o, grăi așa: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, n-o să mai umbli pe pămînt pînă cînd nu te voi duce în templul Domnului.“ Și i-a făcut copilei loc de rugăciune în odaia ei, nemaiîngăduindu-i să se-atingă de lucruri pîngărite și impure. Apoi le-a chemat pe fiicele neîntinate ale evreilor, ca să se joace cu ea.

2. Cînd pruncul împlini un an, Ioachim făcu masă mare și chemă preoții, învățații, bătrînii și întreg poporul lui Israel. Și o aduse pe copilă înaintea preoților care o binecuvîntară zicînd: „Dumnezeule al părinților noștri, binecuvîntează pe copila aceasta și dă-i un nume slăvit în veci de toate neamurile pămîntului.“ Și întreg poporul răspunse: „Așa să fie, așa să fie, amin!“ Și o duse apoi Ioachim înaintea arhiereilor care o binecuvîntară zicînd: „Dumnezeule preaînalt, coboară-ți privirea peste copila aceasta și dă-i o binecuvîntare desăvîrșită![20] “

3. După aceea Ana o luă în brațe, o duse în micul templu din odaia ei și începu s-o alăpteze. Și cîntă Ana întru slava lui Dumnezeu așa: „Voi înălța un cîntec de slavă Domnului Dumnezeului meu pentru că m-a luat în seamă și a șters batjocura dușmanilor mei; și mi-a dat rod sfînt, unic după fire, dar cu mai multe chipuri înaintea Lui[21]. Cine va vesti fiilor lui Ruben[22] că Ana își alăptează pruncul? Auziți, auziți toate cele douăsprezece triburi ale lui Israel, Ana își alăptează pruncul!“ Apoi o culcă pe Maria în pătuțul ei din templu și se ocupă de oaspeți. Aceștia, după terminarea petrecerii, se împrăștiară pe la casele lor slăvindu-l cu mare bucurie pe Dumnezeul lui Israel.

VII. Prezentarea la Templu

1. Lunile se adăugau una cîte una la vîrsta copilei. Cînd împlini doi ani Ioachim îi zise Anei: „Iată, a venit timpul s-o ducem la templul Domnului. Trebuie să ne ținem cuvîntul dat ca nu cumva să ne-o ceară atotstăpînitorul și să rămînă darul neprimit.“ Dar Ana răspunse: „Hai să mai așteptăm un an, ca să nu plîngă mititica după tatăl și după mama ei.“ „Să mai așteptăm“, încuviință Ioachim.

2. Cînd Maria împlini trei ani, Ioachim zise: „Chemați pe fiicele neîntinate ale evreilor. Fiecare să țină în mînă o făclie aprinsă pentru ca pruncul să nu tînjească după ce lasă în urmă, iar inima să nu-i fie răpită de vreun lucru străin de Templul Domnului.“ Fecioarele merseră cu făclii în mîini pînă la Templul Domnului. Aici preotul o întîmpină pe Maria și, sărutînd-o, o binecuvîntă zicînd: „Domnul a preamărit pe veci numele tău. La sfîrșitul veacurilor El își va arăta prin tine răscumpărarea fiilor lui Israel.“

3. Și a așezat-o pe a treia treaptă a altarului, iar Domnul Dumnezeu a pogorît har asupra ei. Atunci Maria începu să danseze și toată casa lui Israel o îndrăgi[23].

VIII. Marele preot Zaharia

1. Părinții plecară uimiți și mulțumeau Dumnezeului atotstăpînitor că fiica lor nu și-a întors privirea înapoi[24]. Maria rămase în Templul Domnului curată ca o porumbiță și primea hrană din palma unui înger.

2. Iar cînd a împlinit doisprezece ani s-au adunat preoții și au zis: „Iată, Maria a petrecut doisprezece ani în Templul Domnului. Ce facem cu ea, ca nu cumva să ne pîngărească locul de rugăciune!?“ Și au grăit arhiereului: „Tu, care ai grijă de altarul Domnului, intră și roagă-te pentru dînsa, iar de va fi să-ți arate Domnul ceva, aceea vom face.“

3. Atunci marele preot, îmbrăcat în veșmîntul cu doisprezece clopoței, a intrat în Sfînta Sfintelor și s-a rugat pentru ea.

Și iată, un înger al Domnului a stat deasupra lui și i-a zis: „Zaharia, Zaharia, mergi și cheamă aici pe toți bărbații care au rămas văduvi; spune-le să vină fiecare cu cîte o nuia în mînă, iar cel căruia Domnul îi va arăta vreun semn, acela o va primi pe fată de soție!“ Atunci o mulțime de crainici sunînd din trîmbița Domnului se împrăștie în toate colțurile Iudeii. Cei chemați se strînseră degrabă.

IX. Alegerea lui Iosif

1. Iosif își lăsă îndată lucrul și se duse la adunare[25]. Toți aveau cîte o nuia în mînă. Marele preot a strîns nuielele, a intrat cu ele în Sfînta Sfintelor și s-a rugat. După ce a terminat rugăciunea, a luat nuielele și le-a dat fiecăruia înapoi. Dar niciuna nu avea vreun semn. Pe cea din urmă o luă Iosif. Și iată, o porumbiță zvîcni din nuiaua lui, zbură puțin și i se așeză pe creștet. Atunci preotul îi zise: „Ție ți-a fost sortit să ai grijă de fecioara Domnului.“

2. Iosif răspunse: „Dar știi că eu am fii[26] și sînt bătrîn în vreme ce Maria e de-abia o copilă. Am să ajung de rîsul fiilor lui Israel.“ Atunci marele preot îi zise lui Iosif: „Teme-te de Domnul Dumnezeul tău și adu-ți aminte cum i-a pedepsit pe Core, pe Datan și pe Abiram[27], cum s-a căscat pămîntul și i-a înghițit din pricina răzvrătirii lor. Teme-te, să nu se întîmple la fel și-n casa ta.“

3. De frică Iosif o luă pe Maria la el și-i zise: „Te-am luat din Templul Domnului, dar acum te las singură. Căci eu trebuie să plec la treburile mele. Pînă mă întorc eu, Domnul va avea grijă de tine.“[28]

X. Maria țese catapeteasma

1. Tot atunci s-au adunat preoții și au hotărît să facă o nouă catapeteasmă pentru Templul Domnului. Marele preot a poruncit: „Aduceți cîteva fecioare din tribul lui David!“ Iar slujitorii s-au dus, au căutat pretutindeni și au găsit șapte fecioare. Marele preot și-a amintit de Maria. Căci și ea făcea

parte din tribul lui David și era neîntinată în fața lui Dumnezeu. Așadar slujitorii au chemat-o și pe ea[29].

2. Apoi le-au dus pe toate în Templul Domnului. Iar marele preot le-a zis: „Trageți la sorți ca să știm cine va țese aurul, amiantul, inul, mătasea, hiacintul, purpura și porfirul cel adevărat[30].“ Mariei i-au picat porfirul și purpura. După ce le-a luat s-a întors acasă. Pe timpul acela Zaharia rămase mut, iar Samuel îi ținea locul pînă ce avea să-i revină graiul[31]. Și Maria începu a țese purpura.

XI. Bunăvestirea

1. Într-o zi a luat ulciorul și s-a dus la apă. Cînd, iată, o voce îi spune: „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvîntată ești între femei.“ Ea se tot uita în dreapta și-n stînga, să vadă de unde vine glasul acela. Apoi, tremurînd de spaimă, se întoarse acasă. Puse ulciorul jos, luă porfirul, se așeză pe scaun și începu să coasă.

2. Cînd, iată, un înger al Domnului apăru în fața ei și-i zise: „Nu te teme, Maria, căci ai găsit har la Atotstăpînitorul și vei rămîne grea de la Cuvîntul Lui[32].“ Auzind acestea Maria cugetă în sine apoi întrebă: „Dacă rămîn grea de la Dumnezeul vieții, voi naște ca toate celelalte femei?“

3. Atunci îngerul Domnului îi răspunse: „Nu, Maria, ci o putere a Domnului se va revărsa ca o umbră peste tine. De aceea rodul sfînt care se va naște din pîntecele tău va fi numit Fiu al Celui Preaînalt. Și-i vei pune numele Isus. Căci el va mîntui poporul acesta de păcate.“ Și a răspuns Maria: „Iată roaba Domnului la picioarele Sale! Facă-mi-se după cuvîntul tău.“

XII. Vizita la Elizabeta

1. După ce a terminat de lucrat porfirul și purpura le-a dus marelui preot. El a binecuvîntat-o și i-a zis: „Maria, Domnul Dumnezeu a preamărit numele tău; binecuvîntată vei fi în toți vecii pe pămînt.“

2. Apoi Maria se duse plină de bucurie la Elizabeta, ruda ei. Ajunse și bătu la ușă. Elizabeta aruncă purpura din mînă, alergă să deschidă și văzînd-o pe Maria o binecuvîntă zicînd: „Cum se face că a venit la mine Maica Domnului meu? Iată, pruncul din pîntece a tresărit și te-a binecuvîntat.“ Maria uitase de lucrurile tainice pe care i le spusese arhanghelul Gabriel[33]. Atunci își înălță privirile către cer și zise: „Cine sînt eu, Doamne, căci toți mă binecuvîntează?!“

3. A rămas trei luni în casa Elizabetei. Pîntecele începu să-i crească. Înfricoșîndu-se a venit la Nazaret și tot încerca să se ascundă de fiii lui Israel. Avea șaisprezece ani[34] cînd i s-au întîmplat aceste lucruri tainice.

XIII. Întoarcerea lui Iosif

1. Maria era în luna a șasea cînd se întoarse și Iosif de la treburile sale. Intrînd el în casă o găsi cu pîntecele crescut. Atunci se lovi peste față, se azvîrli pe un sac[35] și începu să jelească zicînd: „Cu ce ochi o să mă mai uit la Domnul Dumnezeu? Cum să mă rog pentru copila aceasta, căci am luat-o de soție din Templul Domnului Dumnezeului meu și n-am păzit-o. Cine m-a batjocorit, cine a adus răul peste casa mea pîngărind o fecioară? Oare s-a repetat cu mine povestea lui Adam? Căci așa cum, în vreme ce Adam îl proslăvea pe Dumnezeu, veni șarpele și, găsind-o singură pe Eva, o posedă, la fel mi s-a-ntîmplat și mie.“

2. Apoi Iosif se ridică de jos, o chemă la el pe Maria și-i zise: „De ce-ai făcut asta cînd știai că ești hărăzită lui Dumnezeu? Ai uitat de Domnul Dumnezeul tău? Tu, care-ai primit mîncarea în Sfînta Sfintelor din palma unui înger, de ce ți-ai întinat sufletul[36]?“

3. Ea însă izbucni în plîns amarnic și-i zise: „Crede-mă, sînt curată și nu cunosc bărbat.“ Iosif o întrebă: „Atunci de unde-i pruncul din pîntecele tău?“ Și ea zise: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, nu știu de unde este[37].“

XIV. Îngerul îl vestește pe Iosif

1. Iosif se înspăimîntă foarte tare. Se îndepărtă repede de Maria și începu să se gîndească ce va face cu ea. Își zise: „Dacă-i ascund păcatul, încalc legea Domnului[38]. Dacă o duc înaintea fiilor lui Israel, mă tem să nu poarte în ea sămînță îngerească[39] și să nu trimit la moarte un om nevinovat. Ce să mă fac cu ea? S-o părăsesc pe ascuns?“ Tot gîndindu-se l-a prins noaptea.

2. Și iată că un înger al Domnului îi apare în vis și-i zice: „Nu-ți fie teamă pentru copila aceasta, căci pruncul din ea este de la Duhul Sfînt. Va naște un fiu pe care îl vei numi Isus; El va mîntui poporul său de păcate.“ Apoi s-a trezit Iosif, l-a slăvit pe Dumnezeul lui Israel pentru că i-a făcut o asemenea bucurie și a continuat să aibă grijă de Maria.

XV. Înaintea marelui preot

1. Într-o zi veni la el învățătorul Anna și-i zise: „De ce-ai lipsit de la adunare?“ Iosif răspunse: „Fiindcă abia sosisem de pe drum și m-am odihnit.“ Dar întorcîndu-se Anna văzu că Maria rămăsese însărcinată. Fugi la marele preot și-i zise: „Iosif, de care tu ești răspunzător, a făcut o nelegiuire.“ Și preotul îl întrebă: „Ce anume?“ Anna răspunse: „A pîngărit fecioara pe care a luat-o din Templul Domnului, a făcut-o soție cu de-a sila și a ținut-o ascunsă de fiii lui Israel.“ Atunci preotul întrebă uluit: „Iosif a făcut una ca asta?“ Anna, învățătorul, îi răspunse: „Trimite slujitorii și-o să te convingi că Maria a rămas grea.“ Și au mers slujitorii și au găsit-o pe Maria așa cum spusese Anna. Și o aduseră împreună cu Iosif la judecată.

3. Preotul cel mare o întrebă: „Maria, de ce-ai făcut asta? De ce ți-ai pîngărit sufletul și ai uitat de Domnul Dumnezeul tău? Tu, care-ai fost hrănită în Sfînta Sfintelor și ai primit mîncarea din palma unui înger, tu, care-ai ascultat imnurile de slavă[40] și ai dansat în fața lui Dumnezeu, de ce, de ce-ai făcut asta?“ Ea însă răspunse plîngînd: „Pe Domnul Dumnezeul meu cel viu mă jur că sînt curată înaintea Lui și nu cunosc bărbat.“

4. Preotul se întoarse atunci către Iosif și-i zise: „De ce-ai făcut asta?“ Dar Iosif răspunse: „Pe Domnul Dumnezeul meu cel viu mă jur că nu m-am atins de ea.“ Preotul grăi: „Să nu-mi vii cu jurăminte mincinoase. Spune-mi adevărul! Ți-ai făcut-o soție cu de-a sila, ai ținut-o ascunsă de fiii lui Israel și nu ți-ai plecat capul sub mîna atotputernică a lui Dumnezeu ca să-ți fie neamul binecuvîntat.“ Auzind acestea Iosif tăcu[41].

XVI. Încercarea apei

1. Preotul i-a zis: „Să dai înapoi fecioara pe care ai luat-o din Templul Domnului!“ Atunci Iosif izbucni în plîns. Iar preotul continuă: „Am să vă dau să beți apa încercării Domnului[42], căci doar așa vor ieși la lumină păcatele voastre.“

2. Apoi preotul i-a dat să bea lui Iosif și l-a trimis în munți. Dar acesta se întoarse teafăr și sănătos. După aceea i-a dat să bea Mariei și a trimis-o în munți. Dar și Maria se întoarse teafără de acolo.Tot poporul era uimit văzînd că niciunul nu păcătuise.

3. Atunci preotul luă cuvîntul și zise: „Dacă Domnul n-a putut să scoată la iveală păcatele voastre, cum o să vă judec eu[43]!?“ Și i-a lăsat să plece acasă. Astfel Iosif o luă pe Maria și plecară amîndoi spre casă mulțumind și slăvind pe Dumnezeul lui Israel.

XVII. Călătoria la Betleem

1. Iată că veni poruncă de la împăratul Augustus să se facă recensămîntul locuitorilor din Betleemul Iudeii[44]. Atunci Iosif își zise: „Mă duc să-i înscriu pe fiii mei, dar ce să fac cu Maria: s-o trec ca soție? Mi-e rușine. Ca fiică? Dar toți fiii lui Israel știu că n-am nici o fiică. În ziua Domnului facă-se după voia Domnului!“

2. Puse dar șaua pe spinarea măgăriței și o așeză deasupra pe Maria. Unul din feciorii lui ținea frîul, iar Iosif mergea pe-alături. Cînd ajunseră la vreo trei mii de pași de Betleem Iosif întoarse capul și văzu că Maria suferea. Își zise în gînd:

„Tare o mai chinuie pruncul din ea!“ Mai întoarse o dată capul și o văzu rîzînd. Atunci îi zise: „Ce-i cu tine, Maria, ba ești veselă, ba întristată?!“ Iar Maria răspunse: „Văd două popoare înaintea ochilor: unul plînge și se zbuciumă, altul se bucură și se veselește.“

3. La jumătatea drumului Maria grăi către Iosif: „Dă-mă jos de pe măgăriță căci pruncul din mine vrea să-l scot la lumină.“ El făcu întocmai și o întrebă: „Unde să te duc ca să te feresc de ochii lumii? Pe-aici nu-i nici o casă.“

XVIII. Nașterea lui Isus

1. Pînă la urmă au găsit o peșteră[45]. Iosif intră, o lăsă pe Maria în grija fiilor săi, iar el plecă să caute o moașă evreică prin ținutul Betleemului.

2. Eu, Iosif,[46] mergeam fără să înaintez nici un pas. Am privit aerul și l-am văzut încremenit de uimire. Am privit bolta cerului și am văzut-o nemișcată. Păsările își încetară zborul. Am privit pe pămînt și am văzut cîțiva oameni așezați în jurul unui blid, gata să mănînce. Dar mestecînd nu mestecau, luînd dumicatul nu-l luau și ducîndu-l la gură nu-l duceau. Toți stăteau cu ochii spre cer. Era și o turmă de oi la păscut care însă nu se mișca din loc. Păstorul ridicase toiagul, dar mîna îi încremenise deasupra capului. Am privit spre rîu și am văzut cum stăteau iezii cu boturile aplecate, dar fără să bea. Apoi dintr-o dată toate-și reluară mersul lor firesc.[47]

XIX. Peștera luminoasă

1. Și iată, o femeie care cobora de la munte se opri și mă întrebă: „Încotro, omule?“ Eu răspund: „Merg să caut o moașă evreică[48].“ Ea mă întreabă iar: „Ești din Israel?“ „Da“, răspund eu. Ea din nou către mine: „Dar cine-i femeia care naște în peșteră?“ „Logodnica mea“, zic eu. Ea mai departe: „Așadar nu ți-e nevastă?!“ Atunci îi vorbesc așa: „Fata se numește Maria,

a crescut în Templul Domnului și, cu toate că trebuia să-mi fie soție, nu-mi este. A rămas grea de la Duhul Sfînt." Atunci moașa îl întrebă[49]: „E-adevărat ce-mi spui?!" Iosif răspunse: „Vino și vezi!" și au plecat împreună[50].

2. Cînd au ajuns au văzut că peștera era umbrită de un nor luminos. Atunci moașa strigă: „Azi s-a înălțat sufletul meu, căci ochii mei văzură lucruri neobișnuite! S-a născut mîntuire pentru Israel!" Apoi norul a început să se ridice. Înlăuntrul peșterii străluci o lumină atît de puternică încît n-am putut-o suporta. Apoi se ridică și lumina, iar din ea apăru noul născut care-și întindea gura după sînul maicii sale. Moașa strigă iar: „Mare a fost pentru mine ziua de azi, căci am văzut minune nouă!"

3. Ieșind din peșteră moașa o întîlni pe Salomeea[51] și-i zise: „Salomee, Salomee, uite ce minune s-a-ntîmplat: o fecioară a născut prunc [52]!" Dar Salomeea răspunse: „Să trăiască Domnul Dumnezeu, n-am să cred că o fecioară a născut decît după ce voi încerca eu însămi cu degetul starea trupului ei."

XX. Salomeea necredincioasa

1. Atunci moașa s-a întors în peșteră și i-a zis Mariei: „Întinde-te, fecioară, căci în jurul tău e-o mare neînțelegere [53]." Dar abia vîrî Salomeea degetul între picioarele Mariei că începu să urle de durere: „Vai mie, necredincioasă și nelegiuită! Fiindcă l-am ispitit, Dumnezeu cel viu mi-a ars mîna."

2. Apoi a îngenuncheat în fața Atotstăpînitorului și a zis: „Dumnezeule al părinților mei, amintește-ți că sînt din neamul lui Abraham, Isaac și Iacob. Nu mă da drept pildă fiilor lui Israel, ci îngăduie să mă întorc la săracii mei[54]. Căci Tu știi, Stăpînitorule, că am vindecat în numele Tău și de la Tine am luat răsplată."

3. Și iată că un înger al Domnului a stat deasupra ei și i-a zis: „Salomee, Salomee, Domnul ți-a ascultat rugăciunea. Ia pruncul în brațe și te vei vindeca!"

4. Atunci Salomeea a luat pruncul în brațe și a zis: „Mă închin în fața Celui născut spre a fi rege al Israelului." Pe loc mîna

i s-a vindecat și a ieșit din peșteră izbăvită. Dar un glas necunoscut îi porunci: „Salomee, Salomee, nu vorbi nimănui de minunile pe care le-ai văzut, pînă cînd pruncul nu va intra în Ierusalim!"

XXI. Închinarea magilor

1. Iosif se pregăti să plece spre Iudeea[55]. În Betleem se iscă mare zarvă fiindcă veniseră cîțiva magi[56] care tot întrebau unde este Regele iudeilor cel abia născut. „Noi — ziceau ei — am văzut steaua lui către Răsărit și am venit să I ne închinăm."

2. Auzind Irod lucrul acesta se cutremură. Trimise îndată slujitori să-i caute pe magi, apoi îi chemă la el pe mai marii preoțimii și-i întrebă: „Unde stă scris că se va naște Mesia?" Preoții răspunseră: „În Betleemul Iudeii, așa stă scris." Și-i lăsă în pace. După aceea îi întrebă pe magi ce semn au văzut despre regele nou născut. Iar magii răspunseră: „Am văzut o stea uriașă care strălucea atît de tare încît toate celelalte stele din jurul ei se stinseră și nu se mai zăreau. Așa ne-am dat seama că se născuse Regele Israelului și am plecat să I ne închinăm."

3. Magii și-au continuat drumul pînă la peșteră călăuziți de stea. Aceasta rămase deasupra, în timp ce magii intrară și, văzînd pruncul lîngă maica sa, Maria, începură să scoată daruri alese din desagi: aur, smirnă și tămîie.

4. Apoi, sfătuiți de înger să nu treacă prin Iudeea, se întoarseră pe alt drum în țara lor[57].

XXII. Uciderea pruncilor

1. Aflînd Irod că magii și-au bătut joc de el se înfurie peste măsură, își chemă ucigașii plătiți și le porunci: „Omorîți copiii de pînă la doi ani!"

2. Maria se înspăimîntă cînd auzi că pruncii sînt smulși de la sînul mamelor. Îl luă pe Isus, îl înfășură în scutece și-l așeză în ieslea boilor[58].

3. Elizabeta, ruda ei, auzind și ea că ucigașii regelui umblă după Ioan, își luă pruncul și fugi cu el în munți să-i caute

ascunzătoare. Dar nu găsi nici un loc potrivit. Atunci, sfîșiată de durere, Elizabeta strigă: „Munte al lui Dumnezeu, primește la adăpostul tău o mamă cu prunc mic!“ Și îndată muntele se deschise și o primi înăuntru. O lumină puternică îi însoțea mereu, căci îngerul Domnului mergea cu ei și le purta de grijă.[59]

XXIII. Uciderea marelui preot Zaharia

1. În timpul acesta Irod îl căuta cu înverșunare pe Ioan. Trimise cîțiva slujitori de-ai săi la Zaharia să-l întrebe unde și-a ascuns copilul? Dar Zaharia le răspunse: „Eu sînt un biet slujitor al lui Dumnezeu și am grijă numai de Templul Domnului. Nu știu unde se află fiul meu.“

2. Cînd slujitorii îl înștiințară pe Irod, acesta, clocotind de mînie zise: „Fiul lui va ajunge să domnească în Israel.“ Și trimise încă o dată oameni la Zaharia să-l întrebe: „Spune drept unde stă ascuns fiul tău? Știi bine că viața ta e în mîinile mele.“

3. Zaharia răspunse așa: „Dacă-mi iei viața mucenic al Domnului voi fi. Stăpînitorul va primi la El sufletul meu, căci ai vărsa sînge nevinovat în pridvorul Templului.“ În zorii zilei l-au omorît pe Zaharia. Fiii lui Israel nu știau nimic[60].

XXIV. Descoperirea omorului

1. Cînd au sosit preoții la ceasul consacrat salutului, Zaharia n-a ieșit să-i întîmpine ca de obicei și să le dea binecuvîntarea. Ei au hotărît să-l aștepte, căci așa se cuvenea — să rostească o rugăciune și să slăvească pe Cel de Sus.

2. Văzînd însă cît de mult întîrzie se înspăimîntară. Atunci unul dintre ei își luă inima-n dinți și intră în Templu. Aici zări sînge închegat lîngă altar și auzi o voce care-i zise: „Zaharia a fost ucis iar sîngele nu i se va șterge pînă cînd nu va veni răzbunătorul său[61].“ Auzind acestea îl cuprinse frica. Ieși repede să le spună și celorlalți preoți.

3. Prinzînd mai mult curaj au intrat cu toții și au văzut ce s-a-ntîmplat. Atunci s-a prăbușit o bucată din tavanul Templului,

iar ei și-au sfîșiat veșmintele de sus pînă jos. Trupul mortului nu l-au găsit. I-au găsit doar sîngele închegat. De aceea, făcîndu-li-se frică, au ieșit în grabă și au vestit întregului popor că Zaharia a fost omorît. Așa au aflat toate triburile, de-au ținut doliu după el și l-au bocit trei zile și trei nopți.

4. Iar după trei zile s-au adunat preoții ca să aleagă cine va sta în locul lui. Și sorții au căzut pe Simeon. Acesta fusese înștiințat de către Duhul Sfînt că nu va vedea moartea pînă nu-l va vedea pe Mesia întrupat.

Epilog

1. Iar eu, Iacob[62], cel care am scris această cronică, m-am retras în pustiu pînă cînd s-a potolit zavera stîrnită la moartea lui Irod. Aici l-am proslăvit pe Dumnezeu Stăpînitorul, Cel ce mi-a dat inspirația și înțelepciunea să o scriu.

2. Harul să fie cu cei care se tem de Domnul nostru Isus Cristos, lăudat în vecii vecilor. Amin!

NOTE

1. *en tais historiais,* Neander interpretează *historia* ca tabel genealogic. Smid se întreabă însă de ce autorul n-a folosit unul din cei doi termeni consacrați — *genealogiai* sau *anagraphai* ? Se pare că aici *historia* înseamnă pur și simplu „cronică“, „relatare“, ca în cap.15, vs.1. *Pious tale* sună versiunea engleză a lui Smid. Noi am optat în traducerea noastră pentru echivalentul „cronică“, deoarece credem, laolaltă cu Neander și Thilo, că autorul vrea să garanteze veridicitatea povestirii sale invocînd autoritatea unor documente oficiale.

2. Ioachim (gr. *Ioakeim*), traduce pe ebraicul *Yehoyaqîm* și este identic cu Eliachim. De aceea în legendele latine ulterioare tatăl Fecioarei va fi numit adesea Elie. Autorul face din Ioachim un om foarte bogat fiindcă tradiția iudaică nu ar fi conceput sub nici o formă un Mesia provenind dintr-o familie săracă.

3. „ziua cea mare a Domnului“ ar putea fi sărbătoarea corturilor dar la fel de bine oricare altă sărbătoare iudaică. Nimic nu ne îngăduie s-o stabilim cu exactitate. Formula însăși este ambiguă și arbitrară,

căci „ziua Domnului" desemnează, atît în Vechiul cît și în Noul Testament, ziua judecății de apoi. După Smid, această ambiguitate ar fi o indicație clară că autorul textului nu este evreu.

4. Smid vorbește de metoda contrapunctului folosită de autor pentru prima dată în această scenă. Ruben îl înfruntă pe Ioachim așa cum ceva mai încolo o slujnică a casei o va înfrunta pe Ana. Ruben aparține celui mai „bătrîn" trib din Israel; Ioachim celui mai „tînăr". Iată de ce confruntarea lor nu poate fi văzută doar ca o simplă dispută personală. Ea are în mod clar o dimensiune simbolică.

5. „au ridicat o seminție" (*sperma anestesan*) — expresie adeseori întîlnită în Vechiul și în Noul Testament. De pildă în *Gen.* 38, 8 și *Mat.* 22, 24.

6. Ana intră în scenă plîngînd. O dată, pentru că n-a avut copii și apoi fiindcă și-a pierdut bărbatul făcut de rușine în ziua marii sărbători. Ana-*ateknos*, „fără copii", corespunde Anei din Vechiul Testament, vîrstnica mamă a lui Samuel, în timp ce Ana-*chera*, „văduvă", corespunde Iuditei. Ea nu știe de ce s-a retras Ioachim în pustie; dar e convinsă că a părăsit-o din cauza sterilității sale. Astfel postul bărbatului se împletește cu jalea femeii. Fiecare în parte se curăță de vina (neștiută) pentru care Dumnezeu nu le-a îngăduit să aibă copii. Despărțirea echivalează aici cu cea mai directă și în același timp dureroasă formă de purificare.

7. „cu inima-ntristată", textual — „cît o să-ți mai umilești/înjosești sufletul?", expresie împrumutată din *Septuaginta* (cf. Lev.16, 31; 23, 27-32; Num. 29, 7). „Ea semnifică nu numai umilința interioară impusă în ziua sărbătorii ispășirii, ci și mortificare exterioară, prin post. Or, postul este interzis în zilele solemne de sărbătoare. Tocmai asupra acestui lucru slujitoarea îi atrage atenția Anei, propunîndu-i în același timp să se îmbrace în veșminte alese și să-și pună pe cap o podoabă prețioasă — *kefalodesmion*, „diademă", „cunună". Această cunună este o podoabă regească. Nu întîmplător autorul i-o atribuie soției lui Ioachim: el vrea să sugereze în mod discret demnitatea regească a Anei" (Amann,186).

8. Textual — „stăpîna atelierului". Expresia apare în *Tob.* 2, 12; 3 *Reg.* 5, 20. „Avînd în vedere faptul că Ioachim e un om foarte bogat se poate ca slujnica Anei să lucreze și în afara gospodăriei, la o țesătorie. Atunci *kyria tou ergou* ar însemna aproximativ *maîtresse de service*" (Smid, 31-32).

9. Scenă inspirată din *Tob.* 3, 9-11. În versiunea etiopiană în locul slujnicei apare o vecină.

10. Evreii aveau trei momente din zi consacrate rugăciunii. Regula a fost adoptată ulterior de creștini (cf. *Didahia* 8, 3). Tertulian vorbește de ceasurile al treilea, al șaselea și al nouălea. În alt text apocrif se spune că Adam și Eva au fost izgoniți din rai la ceasul al nouălea. În legătură cu scena de față redăm comentariul lui E. Amann: „Către ceasul al nouălea, adică pe la mijlocul după-amiezii, Ana coboară în grădină să se plimbe; solemnitatea zilei interzicîndu-i să lucreze, nu are altceva de făcut decît să se odihnească. Aici, în liniștea grădinii, departe de agitația deșartă a oamenilor (după expresia comentatorilor greci), rugăciunea urcă și mai arzătoare spre Stăpînul atotputernic (*ho despotes*) al lumii. Și după cum soțul ei, Ioachim, se gîndise, în mod firesc, la necazul lui Abraham cel lipsit mult timp de urmași, la fel și gîndul Anei zboară către Sara, cea care abia la bătrînețe a cunoscut mila Domnului. Ea găsește în această rememorare un strop de nădejde. Totuși amărăciunea din sufletul ei e mult prea mare ca să se lase copleșită de bucuria Sarei. Astfel, după cele cîteva cuvinte de nădejde, urmează, ca în cazul lui Ioachim, un cîntec plin de tristețe" (189).

11. Dafinul sau laurul era închinat lui Apollo. Ca plantă folosită în filtrele magice de dragoste apare în a doua idilă a lui Teocrit și în a opta eclogă (vs.83 -84) a lui Virgiliu.

12. Grădina (*paradeison*) este, în Orient, simbolul întregii lumi. În mijlocul acestei lumi fremătînd de viață și exultînd de bucurie stă Ana, cu pîntecele sterp, mort și sufletul întristat. Pînă și necuvîntătoarele (*aloga zoa*) au fost binecuvîntate de Dumnezeu cu darul zămislirii. Acest dar îl au: păsările cerului, sălbăticiunile pămîntului, viețuitoarele din apă (cum am tradus, prin metonimie, *ta hydata*) și, în sfîrșit, pămîntul. Contrastul dintre fertilitatea și exuberanța naturii (irațională), pe de o parte, și sterilitatea umană (rațională) pe de alta, exprimă imensa frustrare resimțită de această femeie care nu poate să înțeleagă (precum Iov) de ce Dumnezeu nu-i îngăduie să fie măcar *asemenea* (*homoiothes)* firii necuvîntătoare. *Threnos*-ul Anei exprimă nostalgia după *asemănarea* cu lumea: „Doamne, nu-mi doresc altceva decît să fiu *ca lumea*." Ana se vede exclusă nu numai dintr-o comunitate socio-religioasă, aceea a oamenilor, dar, și mai tragic, chiar din sînul naturii. Pustiul în care se refugiază Ioachim pare mai suportabil decît acest pustiu interior *total* în care se găsește Ana.

13. Luată prin surprindere de această veste extraordinară Ana își consacră *dinainte* pruncul (băiat sau fată) Templului Domnului. Prima Ană, mama lui Samuel, face același legămînt, dar *după* ce-a născut.

Lucru absolut firesc, deoarece numai copiii de sex masculin puteau fi consacrați slujirii la Templu. Condiția excepțională a Mariei se revelează aici prin faptul că ea: 1) a fost încredințată unui destin care merge împotriva normelor iudaice și 2) acest destin i-a fost hotărît de mama sa (sub inspirație divină) înainte încă de a se naște.

14. „va rămîne grea"/„va concepe" — versiunea din secolul al X-lea are verbul la viitor: *lepsetai*; cea din secolul al III-lea, la perfect (cu valoare rezultativă): *eilepha*. Noi am preferat lecțiunea *lepsetai*, „va concepe", întrucît ea elimină toate interpretările sterile. Despre acest subiect, a se vedea „Introducerea".

15. Remanierile tîrzii, latine, plasează scena întîlnirii dintre Ana și Ioachim lîngă Poarta de Aur, în închipuirea autorilor respectivi, una din porțile Orașului Sfînt sau Templului din Ierusalim. Această imagine va rămîne în credința populară semnul, preludiul conceperii Mariei.

16. „Prima zi Ioachim a rămas acasă și s-a odihnit": „Cu multă delicatețe autorul sugerează că zămislirea Mariei s-a petrecut după legile firii" (Amann, 195).

17. „petalonul marelui preot" este un fel de oglindă a sufletului și nu, cum crede Neander, podoaba numită „rational", care dă, prin *Urim* și *Thumim*, răspunsuri la întrebările puse de credincioși. *Petalonul* este o lamă de aur prinsă de tiara marelui preot (a se vedea *Ex.* 28, 36) cu următoarea inscripție: „Sfințenie Domnului". Conform textului din *Exod* (versiunea *Septuagintei*) „petalonul va fi înaintea mitrei. Va sta pe fruntea lui Aron și Aron va lua toate păcatele cu care se vor fi murdărit fiii lui Israel" (Amann, 196). Privind deci petalonul și nevăzînd în el nici o impuritate, Ioachim se încredințează, pe de o parte, că jertfa lui a fost primită și, pe de alta, că sterilitatea Anei a luat sfîrșit.

18. Textual: „împlinindu-se zilele purificării ei". Paragraful ne trimite la *Levitic* 12, 5-6: „Dacă naște o fată să fie necurată două săptămîni, ca pe vremea cînd i-a venit sorocul; și să rămînă șaizeci și șase de zile ca să se curățească de sîngele ei. Cînd se vor împlini zilele curățirii ei, pentru un fiu sau pentru o fiică, să aducă preotului, la ușa cortului întîlnirii, un miel de un an pentru arderea de tot și un pui de porumbel sau o turturea pentru jertfa de ispășire." Discuția Anei cu moașa amintește și ea de cîteva scene din Vechiul Testament. De pildă: *Gen.* 38, 27-30; 25, 24-26. „Faptul că Ana se bucură că a născut o fată vine în contradicție cu obiceiurile Vechiului Testament unde nașterea unui copil de sex feminin pare un eveniment nu tocmai fericit. Remanierea armeană încearcă să atenueze impresia pe care ar

putea-o naște o asemenea veste. Aici moașa îi spune Anei: „Ai născut o fată, *dar* foarte frumoasă, chipeșă, pură, fără nici un cusur."

19. Cei șapte pași făcuți de Maria au o semnificație specială: șapte este numărul perfect atît în Vechiul cît și în Noul Testament. Episodul ne trimite însă și spre un eveniment simbolic din viața lui Buddha. „Imediat după ce s-a născut, Buddha s-a ridicat în picioare, a făcut șapte pași spre nord, a privit apoi către toate zările și a rostit cu glas tunător: « Eu sînt Primul din întreaga lume, sînt Cel mai Bun din întreaga lume. » Prin cei șapte pași Buddha se înstăpînește asupra lumii. Desigur altul este cazul Mariei. Nu cred că se poate vorbi de vreo dependență reciprocă" (Smid, 50).

20. Pruncii de sex feminin nu erau prezentați la Templu după naștere. Așadar nici Maria nu fusese încă binecuvîntată. „Celebrarea aniversării Mariei este o invenție a autorului nostru; evreii socoteau o asemenea sărbătoare superstiție păgînă. Autorul a luat ideea din *Gen.* 21, 8, unde vedem că Abraham face o masă mare de ziua înțărcării lui Isaac. La această masă participă toate autoritățile religioase: arhierei, preoți simpli, scribi, membri ai sinedriului; Ioachim invită însă tot poporul lui Israel, căci el dorește s-o prezinte pe însăși Maica Mîntuitorului" (Amann, 202).

21. *monoousion polyplousion enopion autou.* „Ana are un singur copil (*monoousion*) dăruit de Dumnezeu. Acest copil însă echivalează pentru mama sa cu o descendență numeroasă (*polyplousion*)" (Strycher, 227).

22. Ruben nu este cel mai mare fiu al lui Iacob, ci personajul care l-a insultat pe Ioachim în Templu.

23. Curajul marelui preot este inspirat de Duhul Sfînt. Căci „accesul la altar era strict interzis nu numai femeilor, dar în general oricărui bărbat care nu se afla în slujba Templului" (Amann, 207). Altarul din *Protoevanghelie* pare să semene cu cel descris în *Ezechiel* 43,13-17, care avea trei trepte. Așadar Maria dansează chiar pe platforma altarului.

24. Ultima scenă în care mai apar părinții Mariei. Versiunea armeană ne spune că amîndoi au murit în același an și că Maria a ținut doliu treizeci de zile. Există o legendă (a cărei origine nu poate fi stabilită cu precizie) care vorbește de trei soți și trei fiice ai (ale) Anei. După moartea lui Ioachim, Ana s-ar fi recăsătorit cu un anume Cleophas apoi, murind și acesta, cu un anume Salomeu. Din cele trei căsătorii s-au născut trei Marii, adică: mama lui Isus; Maria, fiica lui Cleophas, soția lui Alpheu și mama „fraților lui Isus" — Iacob cel Mic, Iosif, Simon și Iuda; în sfîrșit, Maria, fiica lui Salomeu, soția lui Zebedeu,

mama lui Iacob cel Mare și a lui Ioan. Legenda nu apare decît tîrziu, în versiune latină.

25. Iosif intră în scenă direct, fără nici o introducere. Autorul *Protoevangheliei* consideră că personajul este prea bine cunoscut pentru a-i mai prezenta biografia. Răspunzînd la chemarea marelui preot, Iosif acționează instinctiv, dar numai în aparență, căci în realitate el acționează sub inspirația Duhului Sfînt (a se vedea comentariul lui Amann la pagina 214). Episodul tragerii la sorți este calchiat după *Numeri*,17, 7. Există totuși o diferență: minunea nu constă în înflorirea spontană a nuielii, ci în apariția neașteptată a unei porumbițe. Autorul a combinat așadar trei motive preluate din tot atîtea locuri ale Scripturii: 1) episodul tragerii la sorți, din *Num.*17, 7; 2), episodul botezului lui Isus de către Ioan Botezătorul, din *Marc.*1, 10; 3) și oracolul din *Isaia* 11, 1. Meyer sugerează că porumbița n-ar fi aici simbolul Duhului Sfînt, ci al Mariei. Pe de altă parte Saintyves dă următoarea explicație miracolului în *Essais de Folklore Biblique*, Paris, 1923, p. 93: „Dacă ne amintim că porumbelul era o pasăre venerată nu doar în Palestina, ci și în Siria, și probabil în toate regiunile vecine, nu ne putem abține să tragem concluzia că nuiaua Sfîntului Iosif era de fapt un toiag păstoresc, un sceptru străvechi din Siria care avea în vîrf un porumbel sculptat." „Astfel miracolul porumbiței anulează miracolul din *Num.*17" (Smid, 72).

26. Apocrifele nu pomenesc numele primei soții a lui Iosif. O informație transmisă de Nikephoros în *H. E.* 2, 3, preluată de la Hipolit din Porto, episcop al Romei, ne spune că ea se numea Salomeea, că se înrudea cu familia lui Ioan Botezătorul, că era fiica lui Ageu, fratele lui Zaharia și deci verișoară cu Ioan Botezătorul. Cît privește fiii lui Iosif, a se vedea *Viața lui Iosif tîmplarul* din ediția de față.

27. Trimite la *Num.*16.

28. Iosif e îndepărtat din următoarele trei motive: 1) ca să nu existe nici un dubiu în privința relațiilor sale cu Maria; 2) ca să poată fi explicată vizita Mariei la Elizabeta; 3) pentru ca Maria să fie singură în clipa Buneivestiri.

29. „Ca să înțelegem bine semnificația acestui episod trebuie să ne amintim că în pamfletul iudaic din care se inspiră și *Discursul adevărat* al lui Celsus se vorbește despre Maria ca despre o biată femeie nevoită să-și cîștige viața din țesut. *Protoevanghelia* răspunde direct acestui atac. Maria țese, dar nu ca să cîștige bani; ea lucrează împreună cu cele mai pure fecioare din tribul lui David" (Amann, 218-219).

Catapeteasma era un văl foarte prețios care despărțea sanctuarul, Templul propriu-zis, de Sfînta Sfintelor. După Talmud, în fiecare an se confecționau două asemenea văluri (unul fiind așezat chiar la intrarea în Templu); trei sute de preoți luau parte la țeserea lor. În bisericile ortodoxe, catapeteasma este perdeaua de deasupra ușilor împărătești.

30. „Dintre materialele citate în *Protoevanghelie* și folosite la confecționarea vălului, patru sînt menționate și în *Exod* 35, 25: hiacintul (purpura violetă), purpura roșie (ceea ce autorul numește „porfirul cel adevărat"), purpura stacojie (*kokkinos*) și, în sfîrșit, inul (*bysson*) foarte fin adus din India. Pentru a completa pînă la șapte, număr la care se vede că ține mult, autorul mai adaugă amiantul, un mineral moale, aproape mătăsos, care se poate țese, firul de aur și mătasea, necunoscută pînă în secolul al V-lea p. Chr., cînd începe să se răspîndească în tot bazinul Mediteranei" (*ibid.*).

31. Mulți comentatori consideră fraza despre Zaharia o interpolare. Această mențiune nu vrea decît să stabilească o legătură cronologică și evenimențială între *Protoevanghelie* și relatările canonice. Conrady susține însă teza opusă. După el, menționarea incidentului respectiv este capitală pentru continuarea *logică* a povestirii. Pentru că dacă n-ar fi rămas fără grai, Zaharia ar fi trebuit să-i judece pe Iosif și pe Maria. Și cum oare ar fi putut s-o acuze pe Maria tocmai el, care profețise că o fecioară va aduce răscumpărarea întregii lumi?!

32. „Mai tîrziu va apărea ideea că Maria l-ar fi conceput pe Isus prin ureche — o modalitate realistă de a spune că Maria a conceput după ce a auzit cuvintele îngerului" (Amann, 223). Așadar Logosul divin închipuit ca *flatus vocis* ar fi fecundat urechea Fecioarei.

33. Foarte șocantă această remarcă a autorului. Ea poate fi o interpolare sau pur și simplu o glosă marginală introdusă ulterior în text. Amann se întreabă cu ironie: „O fi fost Maria într-atît de obișnuită cu vizitele îngerilor încît să fi uitat ce-i spusese arhanghelul Gabriel?!" După unii comentatori fraza ar avea menirea să scoată în evidență tocmai umilința Fecioarei. După alții ea ar constitui pur și simplu o introducere la exclamația imediat următoare: „Cine sînt eu, Doamne, căci toți mă binecuvîntează?!" Afirmația vine în contradicție cu *Luca* 2, 19: „Maria păstra toate cuvintele acelea și se gîndea la ele în inima ei."

34. Dacă logodna cu Iosif a avut loc la doisprezece ani, atunci înseamnă că Maria a rămas singură patru ani. Alte versiuni sau remanieri tardive încearcă să micșoreze acest interval fixînd vîrsta Mariei la logodnă de paisprezece ani.

35. O bucată de pînză grosolană care se punea pe spate în semn de doliu sau penitență. A se vedea *Gen.* 37, 34.

36. Textual — „ți-ai înjosit sufletul", expresie ebraică preluată din Vechiul Testament și calchiată în greacă.

37. De ce spune Maria că nu știe? Să ne punem în situația ei. Cine ar fi crezut-o dacă ar fi spus adevărul!? Și apoi atît de absurdă i s-o fi părut și ei formularea *omenească* a răspunsului încît era convisă că degeaba îi va vorbi lui Iosif. Taina trebuia dezvăluită nu de un simplu muritor, ci de către Dumnezeu însuși.

38. Legea Domnului prevede (în *Deut.* 22, 13-21) pedeapsa cu moartea pentru femeia care s-ar lăsa posedată înainte de căsătorie.

39. „Idee curentă în epocă. Descoperim urme ale ei atît în Vechiul cît și în Noul Testament. În felul acesta era interpretat pasajul din *Gen.* 6, 2, unde se vorbește de unirea unor fii ai lui Dumnezeu (adică îngeri) cu fiicele oamenilor. *Cartea lui Enoh* a popularizat interpretarea respectivă. Sfîntul Pavel, atunci cînd recomandă femeilor să aibă capul acoperit în biserică din cauza îngerilor (1 *Cor.*11, 10), se gîndește probabil la primejdia de a nu fi posedate" (Amann, 232).

40. Imnurile de slavă cîntate de îngeri.

41. Tăcerea lui Iosif în fața marelui preot amintește de tăcerea Mariei din scena anterioară. Iosif își dă seama că nu poate fi disculpat decît prin intervenție divină.

42. Apa încercării sau judecății Domnului se găsește menționată în: *Num.* 5, 18-27; Flavius Josefus, *Ant. iud.* 3, 11, 6; Filon, *Spec. leg.* 3, 62; *Talmud* (Sota, 6, 1). Pentru legislatorul evreu apa amară este menită să arate vinovăția sau nevinovăția femeii pe care, pe drept sau pe nedrept, soțul ei o bănuiește de adulter. Dacă femeia este vinovată, apa sfîntă, în care s-a amestecat praf de pe solul Templului, o va lăsa stearpă; dacă nu este vinovată, apa nu-i va produce absolut nici un rău. În cazul nostru intenția autorului este de a obține atestarea oficială a virginității Mariei. De aceea el modifică ceremonia descrisă în *Numeri* după propria-i fantezie. Suprimă ofranda inițială, dar adaugă scena alungării celor doi inculpați pe munte sau în pustiu. Căci muntele și pustiul reprezintă cele două locuri privilegiate unde Dumnezeu își manifestă puterea.

43. Preotul folosește cuvintele pe care Isus le spune femeii adultere (*Ioan* 8, 11).

44. Spre deosebire de Evangheliile canonice, *Protoevanghelia* fixează recensămîntul doar la orașul Betleem. Luca, de pildă, pare să vorbească de un recensămînt pe tot cuprinsul Imperiului.

45. Sfîntul Luca plasează nașterea lui Isus într-un staul; *Protoevanghelia*, într-o peșteră. De fapt nu există nici o contradicție între cele două versiuni, căci staulul s-ar fi putut afla într-o peșteră. Unii comentatori susțin că autorul *Protoevangheliei* a inventat întreaga poveste. Prin urmare informația respectivă n-ar avea nici o valoare istorică. Autorul nostru ar fi transferat pur și simplu asupra momentului cristic un mitem extrem de răspîndit în Antichitatea clasică — Hermes n-a fost și el născut de Maia într-o peșteră din muntele Cyllene? În plus, în *Septuaginta* există următoarea profeție a lui Isaia: „El va locui într-o peșteră din vîrful muntelui, înconjurată de stînci puternice." Astfel o parte din comentatori văd originea „motivului peșterii" în simpla revalorificare a acestei profeții din Vechiul Testament. Tischendorf a respins categoric teoriile de mai sus. Care sînt contraargumentele sale? În primul rînd, tăcerea Sfîntului Luca nu contrazice informația din *Protoevanghelie*; apoi, Sfîntul Luca nu vorbește de un staul, ci de o iesle. Cît despre faptul că numeroase personaje mitologice s-au născut într-o peșteră, el nu constituie o piedică în calea formării și răspîndirii unei legende asemănătoare; în sfîrșit, profeția lui Isaia nu reprezintă punctul de plecare în elaborarea episodului nostru, ci, dimpotrivă, formula de justificare *a posteriori* a unei tradiții deja existente. „Într-adevăr — scrie Amann în comentariul său (56 sq.) — există o tradiție foarte veche, independentă, cel puțin așa se pare, de *Protoevanghelia lui Iacob*, care plasează episodul nașterii lui Isus într-o peștera din apropierea Betleemului. Sfîntul Iustin aduce prima mărturie în acest sens (*Dial.* 78). Origen, ale cărui informații sînt foarte sigure, ne spune că pe vremea sa călătorilor creștini sau păgîni li se arăta peștera unde se născuse Isus: „Isus s-a născut la Betleem. Dacă cineva mai dorește și alte dovezi pe lîngă profeția lui Micheea și relatarea din Evanghelie, atunci să afle că și în ziua de azi există peștera în care el a fost născut. Chiar păgînii cunosc bine acest lucru; pretutindeni se povestește că aici s-a născut un anume Isus adorat" (*Contra Celsum*, 1, 1, 51). Eusebiu, excelent cunoscător al geografiei și istoriei Palestinei, amintește în mai multe rînduri de peștera unde s-a născut Mîntuitorul. Încă de pe vremea lui peștera ajunsese loc de pelerinaj, iar împărăteasa Elena a construit aici o biserică impunătoare.

46. „Schimbarea bruscă a persoanei naratorului are rolul de a capta atenția cititorului pentru scena următoare" (Smid, 128). Într-adevăr, fragmentul care urmează, prin hieratismul imaginilor descrise, prin

tensiunea pe care o degajă și, nu în ultimul rînd, prin subtilitatea și frumusețea expresiei poetice, rămîne unic în toată literatura creștină apocrifă.

47. Punctul din care Iosif asistă la nașterea lui Isus este chiar centrul lumii. De aici totul pare încremenit, oprit, și, într-un sens calitativ, perfect. Dar blocarea osiei lumii nu înseamnă altceva decît că o dată cu Isus totul va să reînceapă. Isus vine ca recapitulare, dar în același timp și ca transfigurare a lumii vechi, scoasă pentru o clipă din cursul ei firesc.

48. Moașele evreice erau foarte căutate pentru priceperea lor.

49. Se revine la persoana a treia.

50. După unele interpretări duhovnicești, moașa ar reprezenta umanitatea supusă învățăturilor dumnezeiești, în timp ce Salomeea, umanitatea incredulă.

51. Episodul cu Salomeea a fost creat după cel din *Ioan* 20, 25. Toma Necredinciosul a vrut să pipăie trupul Mîntuitorului după înviere. Salomeea vrea să pipăie trupul Mariei după Naștere. Spre deosebire însă de episodul din evanghelia canonică, unde lui Toma nu i se întîmplă nimic (Isus se mulțumește să-l certe părintește!), în *Protoevanghelie* Salomeei i se usucă brațul. Atingerea trupului sfințit de har al Mariei — templu în care Dumnezeu însuși s-a pogorît — echivalează, în ochii autorului nostru, cu o profanare de neiertat. Pedeapsa vine imediat. Dar la fel și iertarea. Tratamentul diferit pe care-l suferă cei doi ar mai putea fi explicat și prin faptul că, în cazul lui Toma, Isus nu face decît să reaprindă o credință care intrase în amorțeală, în timp ce în cazul Salomeei scopul „tratamentului" divin este să trezească *pentru prima dată* un suflet la credință. De aceea Salomeea suferă o terapie de șoc. Totul se întîmplă uluitor de repede. Trecerea din planul profan al existenței în cel sacru se face brusc și violent. Asistăm nu la o inițiere treptată și senină, ci la o plonjare dureroasă într-o altă realitate.

52. Am omis din traducere explicația moașei: „lucru împotriva firii" deoarece mi s-a părut că îngreunează inutil fraza.

53. Textual — „căci nu mică este lupta care se dă în jurul tău". Aluzie directă la confruntările veacului al doilea dintre evrei și creștini în legătură cu păstrarea fecioriei Mariei atît *in partu* cît și *post partum*.

54. Am tradus *me paradeigmatizeis* prin „nu mă da drept pildă", păstrîndu-i sensul etimologic. Din pasajul de față rezultă că Salomeea ajuta să nască femei sărace.

55. Adică la Ierusalim.

56. *Protoevanghelia* nu conține nici o informație despre numărul, numele și funcția regală a magilor. Aceste precizări vor apărea în remanierile ulterioare.

57. Versiunea etiopiană a *Protoevangheliei* urmărește soarta magilor pînă la întoarcerea lor în țară. Textul sună așa: „Cînd au ajuns în țara lor au mers în fața regelui care i-a întrebat:« Ce-ați văzut acolo unde-ați fost? » Ei au povestit tot ce văzuseră și cum le-a primit pruncul darurile. Atunci regele i-a întrebat:« Dar El ce v-a dăruit vouă? » « O bucățică din scutecul său binecuvîntat — au răspuns ei —, pe care am ascuns-o în pămînt. » Iar regele a zis: « Să mi-o aduceți îndată! » Magii s-au întors în ținutul unde ascunseseră bucățica de scutec și, pe cînd săpau să o dezgroape, o flacără imensă țîșni din locul acela. De aceea și-n ziua de azi magii se închină focului."

58. Aici se încheie relatarea despre Maria și Isus. Un autor tîrziu a adăugat ultimele două episoade care au în centru familia lui Ioan Botezătorul.

59. „În versiunea slavă publicată de Berends se povestește că îngerul scoate din munte pîine și apă. La nouă luni Ioan este înțărcat și se hrănește cu miere sălbatică dintr-un palmier. După treisprezece luni Elizabetei i se poruncește să iasă din ascunzătoare. La cinci ani este dat în grija îngerului Uriel. Tot acum primește haina din păr de cămilă, pe care o va purta toată viața" (Amann, 263).

60. Legenda lui Zaharia este o explicație la pasajul din *Matei* 23, 35 unde Isus vorbește de „Zaharia, fiul lui Barachia, omorît între Templu și altar". Sfîntul Ieronim, comentînd acest pasaj, spune că și în vremea sa creștinii mai venerau urmele de sînge ale preotului Zaharia vizibile pe ruinele Templului.

61. Răzbunătorul nu este altul decît împăratul roman care va distruge Templul.

62. Desigur unul din cei patru fii ai lui Iosif din prima căsătorie, martor al evenimentelor povestite în *Protoevanghelie*.

Comentariu
la Viața lui Iosif tîmplarul

Sîntem în fața unuia dintre cele mai bizare texte ale antologiei: viața și moartea lui Iosif povestite de însuși Isus discipolilor săi pe muntele Măslinilor. Originalul pare să urce pînă în secolul al V-lea sau chiar al IV-lea. Frazele *hiliastice* (cap. 26) constituie o bună dovadă în acest sens, deoarece se știe că asemenea tendințe dispar de prin secolului al V-lea.

La început nu s-a cunoscut decît o variantă arabă. Ea a fost publicată, în anul 1722, de către G. Wallin, după un manuscris aflat la Biblioteca regală din Paris, care provenea din Egipt. Cum creștinii copți aveau un cult deosebit pentru sfîntul Iosif, cercetătorii au presupus existența unui original copt ce a stat la baza traducerii arabe. Presupunere validată, la începutul secolului al XIX-lea, de E. Quatremère. Acesta a semnalat, într-adevăr, existența unui text copt aflat la Biblioteca Imperială din Paris, text sustras, împreună cu multe altele, din Biblioteca Vaticanului. Ulterior (1810) G. Zoega publică la Roma catalogul celebrei colecții de manuscrise a cardinalului Borgia. La numărul CXXI erau înregistrate opt folii sahidice care cuprindeau *Vitam S. Iosephi de Nazaret*. Fragmentul a fost tradus de E. Dulaurier (1835). Patruzeci și unu de ani mai tîrziu, în cartea sa *Apocryphes Coptes du Nouveau Testament*, apărută la Paris, E. Revillout publică ediția *princeps* a fragmentului sahidic, precum și versiunea bohairică a aceluiași text, conținută în codicele *Vaticanus LXVIII*. Versiunea sahidică numără doar nouă capitole (de la 13 la 21) din cea arabă. În schimb, cea bohairică este completă. Studiul textului copt arată că ambele versiuni provin dintr-un original grec. Tîrziu, în secolul al XVI-lea, este menționată și o traducere latină.

Unii cercetători au mers pînă la a presupune că *Viața lui Iosif tîmplarul* nu ar fi decît o rescriere creștină a mitului lui Osiris. În note am făcut mai multe referiri în acest sens. Forma sub care se prezintă textul sugerează utilizarea lui în cadru liturgic, probabil la sărbătoarea

sfîntului Iosif. Primele capitole au suferit influența apocrifelor Nașterii; nucleul central însă (boala și moartea lui Iosif — cap. 12-32) este profund original. Asistăm la o dramă liturgică a morții, la o *agonia* (luptă) liturgică. Textul în sine se vrea citit ca o parabolă despre Judecata de Apoi. Centrală este tema morții raportată la faptele din lumea aceasta. Moartea poate ucide, dar poate și salva. Nimeni nu scapă de întîlnirea cu ea, nici chiar cei doi „luați la cer", Enoh și Ilie, despre care iudeii cred că nu se vor despărți niciodată de trup. Chiar și ei, ne spune *Viața lui Iosif*, vor trebui să moară odată și odată. Căci fără moarte nu există înviere, fără moarte nu poate exista mîntuire. Moartea e legată de păcatul originar. Omul, singur, a cerut-o de la Dumnezeu. Moartea nu face decît să asculte porunca Celui de sus. Ea este mai ascultătoare decît omul. Frica de moarte provine, de fapt, din frica de păcat. Iosif însuși, înainte de a muri, se spovedește cu lacrimi de curățire Fiului său Isus. Apropierea morții îl apropie și mai strîns de Domnul său. Vedem cum Fiul își naște tatăl după moarte. Prin simpla lui prezență, Isus spulberă frica morții. Aceasta este, în fond, și esența credinței: biruința fricii teribile pe care o resimte omul în fața morții *sale*. Dar în creștinism moartea nu este numai a sa, ci și a Celui care s-a făcut om muritor. Moartea este moarte în Cristos, adică spălare de păcat, agonie, pierdere și răscumpărare.

*

Credem că este util să spunem în acest loc și cîteva cuvinte despre cultul lui Iosif în lumea catolică, dat fiind faptul că în lumea ortodoxă el nu se bucură de o atenție specială.

Venerația tatălui după trup al lui Isus nu a luat un caracter public pînă în secolul al XII-lea. La Bologna exista în 1129 o biserică închinată lui Iosif, deservită de benedictini pînă în secolul al XIV-lea. Mărturiile ulterioare se înmulțesc. Totuși nu se poate vorbi decît de devoțiuni particulare și locale. Nimic oficial și universal. În secolul al XV-lea cultul lui Iosif izbucnește cu o fervoare fără precedent. Trei slujitori ai Bisericii au contribuit decisiv la dezvoltarea lui: Bernardin din Sienna, Jean Gerson și cardinalul Pierre d'Ailly.

Bernardin din Sienna a fost un predicator benedictin foarte iubit în vremea sa. El a susținut și încurajat instituirea unei procesiuni solemne, a unei confrerii, precum și construirea unei capele dedicate sfîntului Iosif la Perugia. Prin predicile sale a răspîndit cultul lui Iosif în toată Italia. În 1413, cancelarul Jean Gerson se adresa, printr-o

enciclică, tuturor bisericilor rugîndu-le să adopte sărbătoarea Logodnei lui Iosif cu Maria. După trei ani se ivi o altă ocazie favorabilă: un conciliu general, ținut la Constanz, unde prestigiosul teolog a participat în calitate de deputat al regelui Franței, Carol al VI-lea, și al Universității din Paris. Așadar, la 8 septembrie 1416, Gerson ține o predică înaintea Părinților Conciliului, plecînd de la următoarele cuvinte din Evanghelia după Matei: *Iacob genuit Joseph, virum Mariae, de qua natus est Jesus qui dicitur Christus* („Iacob a născut pe Iosif, bărbatul Mariei, din care S-a născut Isus, Cel numit Cristos"), în care pledează din nou pentru introducerea sărbătorii mai sus pomenite. De asemenea, tot de la el a rămas un poem în douăsprezece cînturi în cinstea lui Iosif, numit chiar *Josephina*.

Prieten și maestru al lui Gerson, cardinalul Pierre d'Ailly a compus, la concurență cu discipolul său, o lucrare dedicată sfîntului Iosif, intitulată *Cele douăsprezece cinstiri*, din care se vor inspira mai tîrziu carmeliții și minoriții în slujbele lor. Treptat, datorită celor trei preoți amintiți aici, cultul lui Iosif se extinde tot mai mult în țările apusene. Dar mai cu seamă ordinele călugărești au contribuit la întreținerea, amplificarea și difuzarea lui. Sfînta Tereza din Avila a fost, probabil, cea mai înfocată propagatoare a acestui cult în Spania. De altfel una din cărțile celebre ale vremii, scrisă de părintele carmelitan Ieronim Gracian al Maicii lui Dumnezeu și publicată în 1612, are ca titlu *Viața și moartea sfîntului Iosif*. Bossuet rostește în 1659 un splendid „Panegiric al sfîntului Iosif" în fața reginei-mamă. Cultul sfîntului Iosif capătă o atît de mare amploare în Apus încît, la Conciliul Vatican I (8 iunie 1890), papa Pius al IX-lea îl declară pe cel căruia Isus i-a fost fiu putativ, patron al Bisericii Catolice, ridicînd sărbătoarea de pe 19 martie la rangul de „dublu de prima clasă".

Luna martie este și astăzi, în întregime, consacrată de catolici sfîntului Iosif.

*

Întrucît versiunea latină a lui Tischendorf conține foarte multe inexactități, după cum afirmă Otero și Erbetta, am luat ca text de bază pentru traducerea noastră versiunea italiană a acestuia din urmă, versiune însoțită și de utile note filologice, făcînd însă mereu apel la versiunile: spaniolă, a lui Santos Otero și franceză, a lui Peeters.

Viața lui Iosif tîmplarul[1]

Prolog

Astfel trecu în lumea celor drepți părintele nostru Iosif tîmplarul, tată după trup al lui Cristos, care a trăit o sută unsprezece ani[2]. Mîntuitorul le-a povestit apostolilor adunați pe muntele Măslinilor viața acestuia, iar ei au scris tot ce-au auzit. Apoi au depus textul la Biblioteca din Ierusalim[3], notînd doar ziua în care sfîntul bătrîn s-a despărțit de trup în pacea Domnului: 26 *epep* [4].

I. Isus le vorbește apostolilor

1. Într-o zi, aflîndu-se Mîntuitorul nostru pe muntele Măslinilor în mijlocul ucenicilor Săi, le vorbi lor așa: „Fraților preaiubiți și fii ai bunului meu Tată, singurii aleși din toată lumea.

2. Știți bine ce v-am spus de-atîtea ori: trebuie ca eu să fiu răstignit și să îndur moartea; să mă ridic din morți și să vă aduc vestea cea bună pentru ca voi, la rîndul vostru, s-o predicați peste întreg pămîntul; să cobor din înalt o putere asupra voastră, care să vă umple de Duh Sfînt; iar voi, la sfîrșit, să îndemnați pe toți la pocăință[5].

3. Fiindcă mai mult cîntărește un pahar cu apă în viața viitoare decît toate bogățiile acestei lumi;

4. și iarăși: mai mult cîntărește un singur pas în casa Tatălui meu decît toate bogățiile acestei lumi;

5. și iarăși: mai mult cîntărește un ceas de bucurie pentru cei drepți decît o mie de ani pentru cei păcătoși; păcătoșii vor plînge doar și se vor tîngui fără ca nimeni să se-ndure de lacrimile lor.

6. Așadar cînd voi, mădulare osebite ale mele, va trebui să porniți la drum, predicați oamenilor acestea: Tatăl meu vă va cere socoteală[6] după o dreaptă cîntărire a faptelor și vă va judeca pînă la ultimul cuvînt de prisos pe care l-ați rostit;

7. căci așa cum nimeni nu poate scăpa de ghearele morții, tot așa nimeni nu-și poate ocoli propriile fapte, bune sau rele;

8. și încă, vă repet ceea ce v-am spus de-atîtea ori: nici un puternic nu se va putea salva cu propria-i putere și nici un bogat cu toate bogățiile sale.[7]

9. Iar acum, ascultați cu luare-aminte! Vă voi povesti viața tatălui meu Iosif, bătrînul tîmplar binecuvîntat de Dumnezeu.

II. Văduvia lui Iosif

1. Era un om pe nume Iosif, născut în Betleem, orașul iudeu al regelui David.

2. Învățase două lucruri în viață: înțelepciunea și meșteșugul tîmplăriei[8].

3. Omul acesta se căsători și avu fii și fiice: patru băieți și două fete. Băieții se numeau Iuda, Ioset, Iacob și Simeon, iar fetele — Lisia și Lidia.

4. Dar, după scrisa fiecăruia, muri și nevasta lui Iosif, lăsînd în urma ei un băiat, pe Iacob, de vîrstă fragedă.

5. Iosif era un om drept și lăuda pe Dumnezeu în tot ce făcea. De multe ori trebuia să plece de-acasă împreună cu doi dintre feciorii săi pentru că așa îi cerea meseria[9]. Își cîștiga pîinea din lucrul mîinilor sale, cum stă scris în Legea lui Moise.

6. Acest om drept de care vă vorbesc este Iosif, tatăl meu după trup. Cu el s-a logodit mama mea, Maria.

III. Maria în Templu

1. Pe cînd tatăl meu petrecea, cum v-am zis, în văduvie, mama mea, femeie plină de haruri și binecuvîntată, slujea în Templul Domnului cu mare sfințenie. Împlinise doisprezece ani.

Pe primii trei și-i petrecuse în casa părinților, iar pe ceilalți nouă în Templul Domnului.

2. Văzînd preoții că sfînta copilă ducea o viață ascetică și cu frică de Dumnezeu, s-au sfătuit între ei și-au hotărît așa: să căutăm un om de treabă și să o logodim cu el pînă i-o veni ceasul măritișului, ca nu cumva, din delăsarea noastră, să aibă prima scurgere în Templu. Căci am săvîrși cu toții un mare păcat.

IV. Maria se logodește cu Iosif

1. Chemară așadar tot tribul lui Iuda și aleseră din el doisprezece bărbați cu numele celor douăsprezece triburi.

2. Dintre aceștia sorții căzură pe bătrînul și bunul Iosif, tatăl meu după trup.

3. Atunci preoții au zis către maica mea, Fecioara: « Mergi cu Iosif și ascultă-l în toate pînă cînd va veni ceasul să te măriți. »

4. Iosif o duse pe Maria în casa lui. Aici ea îl găsi pe micuțul Iacob, rămas orfan, pe care-l mîngîie și-l îngriji. De aceea i s-a și spus « mama lui Iacob ».

5. După ce o aduse acasă, Iosif plecă la locul unde lucra ca tîmplar.

6. Maica mea, Maria, a trăit doi ani în casa lui Iosif pînă în ziua aceea minunată.

V. Întruparea

1. Iar în cel de-al paisprezecelea an al vieții sale, Eu, Isus, Viața voastră, am venit să locuiesc în pîntecele ei din propria mea voie.

2. Abia în a treia lună după ce rămăsese grea, veni și nevinovatul Iosif de la lucrul său. Găsind-o pe maica mea însărcinată, a fost cuprins de mînie și de frică. Se gîndi s-o părăsească într-ascuns. Atît de scîrbă i s-a făcut încît n-a vrut nici să mănînce în ziua aceea.

VI. Îngerul Gabriel

1. Iată însă că la miezul nopții[10] i se arătă, la porunca Tatălui meu, arhanghelul bucuriei, Gabriel, și-i zise: « Iosif, fiu al lui David, nu-ți fie teamă s-o ții în casa ta pe Maria. Află că pruncul pe care ea-l va naște este rod de la Duhul Sfînt.

2. Va naște un fiu căruia îi vei pune numele Isus. El va paște neamurile cu toiag de fier. »[11]

3. Apoi îngerul se făcu nevăzut. Iar Iosif, trezindu-se, împlini întocmai ce-i spusese îngerul Domnului și o ținu pe Maria în casa lui.

VII. Călătoria la Betleem

1. Între timp ieși poruncă de la împăratul Augustus ca fiecare să meargă și să se înscrie în cetatea unde s-a născut[12].

2. Bunul bătrîn porni și el la drum spre Betleem, cetatea sa natală. O luă și pe Fecioara Maria, maica mea. Și pentru că sorocul nașterii era aproape, el dictă numele scribului în felul următor: Iosif, fiul lui David; Maria, soția sa și Isus, fiul lor, din tribul lui Iuda.

3. Apoi Maria, maica mea fecioară, mă născu pe cînd se întorceau de la Betleem, chiar lîngă mormîntul Rahelei[13], soția patriarhului Iacob, mama lui Iosif și a lui Benjamin.

VIII. Fuga în Egipt

1. Iată însă că Satana s-a băgat în sufletul lui Irod cel Mare, tatăl lui Arhelau, același care i-a tăiat capul iubitei mele rude, Ioan.

2. Irod umbla să mă răpună deoarece credea că împărăția mea este din lumea aceasta.

3. Dar Tatăl meu îi descoperi totul lui Iosif printr-o viziune. Și îndată el fugi din Iudeea, luîndu-ne pe mine, pe mama și pe Salomeea. Am coborît așadar în Egipt, unde am rămas vreme de un an, pînă cînd Irod muri mîncat de viermi — răsplată meritată pentru sîngele nevinovat pe care îl vărsase.

IX. Întoarcerea la Nazaret

1. După ce nelegiuitul de Irod s-a stins din viață, ne-am întors și noi în Israel. Aici ne-am dus să locuim într-o cetate din Galileea pe nume Nazaret.

2. Tatăl meu, bătrînul cel binecuvîntat, lucra mai departe ca tîmplar. Astfel, datorită lui am putut trăi liniștiți. Căci el, aș putea zice, n-a mîncat niciodată pîine pe degeaba[14], urmînd în toate Legea lui Moise.

X. Bătrînețea lui Iosif

Deși era înaintat în vîrstă, trupul îi rămăsese zdravăn. Avea privirea ageră și nu-i lipsea nici un dinte. Nu-și pierduse nici judecata dreaptă, nici înțelepciunea. La cei o sută unsprezece ani părea încă tînăr.

XI. Cuminția lui Isus

1. Fiii săi cei mai mari, Ioset și Simon, după ce s-au însurat au mers să trăiască fiecare la casa lui. Cele două fete s-au măritat și ele, cum e legea omenească, așa încît Iosif a rămas doar cu fiul cel mai mic, cu Iacob[15].

2. Cît despre mine, după ce maica m-a născut, am fost mereu împreună cu ei, dîndu-le ascultare ca un fiu. Am făcut tot ceea ce-i omenesc, în afară de păcat[16].

3. Mariei îi ziceam « mamă », iar lui Iosif, « tată ». Tot ce-mi cereau făceam și niciodată nu scoteam vreun cuvînt rău în fața lor. Căci îi iubeam nespus de mult.

XII. Ceasul de pe urmă

1. Veni însă și ceasul în care tatăl meu, Iosif, trebuia să părăsească această lume, așa cum le e scris tuturor bieților muritori.

2. Iar cînd trupul începu să-i slăbească, îngerul său păzitor se apropie și-i zise: « Vei muri în anul acesta! »

3. Atunci, simțind cum i se tulbură sufletul, plecă la Ierusalim, intră în Templul Domnului, îngenunche dinaintea altarului și se rugă așa:

XIII. Rugăciunea lui Iosif

1. « O, Dumnezeule, Tată preamilostiv și Dumnezeu al întregii făpturi, Stăpînitor al sufletului, al trupului și al cugetului meu!

2. Dacă e-adevărat că mi s-au împlinit zilele pe care mi le-ai dăruit în această lume, te rog, Stăpîne Dumnezeule, trimite pe arhanghelul Mihail să stea lîngă mine pînă cînd sufletul meu nefericit va ieși din trup fără durere sau tulburare.

3. Căci moartea stîrnește în toți mare durere și tulburare, fie el om, animal domestic sau fiară, vierme sau pasăre.

4. Pentru toate făpturile de sub cer în care adie suflarea vieții, ultima clipă, adică despărțirea sufletului de trup, este chinuitoare.

5. De aceea, Stăpîne, îngăduie îngerului să rămînă lîngă trupul și lîngă sufletul meu pînă cînd va trece, fără nici o durere, clipa despărțirii lor.

6. Fă ca îngerul pe care mi l-ai dat în ziua nașterii mele[17] să nu mă privească, în drum spre tine, cu ochi supărați ci cu ochi iubitori și senini.

7. Fă ca cei cu față schimbătoare să nu mă-mpiedice să ajung la tine.

8. Nu lăsa ca sufletul meu să cadă în mîinile păzitorilor porții și scapă-mă de judecata cea înfricoșătoare.

9. Fă ca valurile acelui rîu de foc în care sufletele trebuie să se curețe înainte de a privi slava feței tale să mă privească fără dușmănie.

10. O, Dumnezeule care judeci cu adevăr și dreptate, fie ca mila Ta să-mi aducă mîngîiere, Tu, izvorul tuturor bunătăților! Slavă ție în vecii vecilor. Amin! »

XIV. Boala lui Iosif

1. După ce s-a întors acasă, la Nazaret, Iosif a fost lovit de-o boală ce-avea să-l ducă în mormînt.

2. Aceasta s-a arătat mai crudă ca niciodată.

3. Iată, pe scurt, viața iubitului meu părinte, Iosif:

4. La patruzeci de ani se căsători și trăi cu femeia sa alți patruzeci și nouă. De la moartea acesteia trecu un an[18].

5. Apoi maica mea a rămas doi ani în casa lui Iosif, după ce preoții i-o încredințaseră cu următoarea poruncă: « Ai grijă de ea pînă în ziua căsătoriei voastre! »

6. La începutul celui de-al treilea an al șederii sale aici — împlinise cincisprezece ani —, m-a născut pe mine, în chip tainic[19], despre care nici o creatură nu știe nimic în afară de Mine însumi, de Tatăl Meu și de Duhul Sfînt.

XV. Slăbirea trupului

1. Viața părintelui meu Iosif, bătrînul cel binecuvîntat, se întinse pe o sută unsprezece ani — atît îi hărăzise bunul meu Tată.

2. Se despărți de trup în a douăzeci și șasea zi a lunii *epep*.

3. Atunci aurul curat al trupului său începu să se stingă, iar argintul cugetului și judecății să se înnegrească.

4. Uită să mănînce și să bea; pierdu îndemînarea cu care lucra de obicei.

5. În zorii zilei de 26 *epep*, pe cînd se afla încă în pat, a fost cuprins de-o mare tulburare. Scoase un geamăt cumplit, bătu din palme și începu să urle:

XVI. Lamentația lui Iosif

1. « Vai de mine și de ziua în care m-am născut!

2. Vai de pîntecele în care am primit sămînța vieții! Vai de sînul care m-a alăptat!

3. Vai de genunchii pe care am fost legănat!

4. Vai de brațele care m-au ținut pînă cînd am crescut și am început să păcătuiesc!

5. Vai de limba și de buzele mele, care de-atîtea ori au rostit vorbe nelegiuite, au mințit, au pîrît și au bîrfit pe nedrept!

6. Vai de ochii mei care au văzut scandaluri!

7. Vai de urechile mele care au ascultat cu plăcere vorbe deșarte!

8. Vai de mîinile mele care au furat lucruri străine!

9. Vai de stomacul și de pîntecele meu care au tînjit după îmbucătura altuia; și cînd o dobîndeau o devorau mai iute ca flăcările unui foc mistuitor!

10. Vai de picioarele mele care au făcut rău trupului, căci l-au purtat adesea pe cărări greșite!

11. Vai de trupul care mi-a pustiit sufletul, înstrăinîndu-l de Dumnezeu-Creatorul!

12. Ce să mă fac!? Sînt înconjurat din toate părțile.

13. Vai, cu adevărat mare este nefericirea păcătoșilor!

14. Adîncă tristețe l-a cuprins pe tatăl meu Iacob înainte de a-și da duhul și nu mă ocolește nici pe mine, blestematul!

15. Isus, Dumnezeul, este mijlocitorul sufletului și al trupului meu; împlinească-se în mine voia lui! »

XVII. Isus îl sfătuiește pe Iosif

1. După ce-a rostit el aceste cuvinte, eu m-am ridicat și am intrat în odaia unde stătea întins. Și văzîndu-l atît de tulburat i-am zis: « Bine te-am găsit, iubit părinte și bătrîn binecuvîntat! »

2. El mi-a răspuns cu o voce sugrumată de frica morții: « Fii de o mie de ori binevenit, căci, iată, numai auzindu-ți vocea, sufletul meu s-a mai liniștit.

3. Isuse, Stăpînitorul meu; Isuse, Regele meu adevărat, Mîntuitorul meu bun și milostiv; Isuse, eliberatorul meu; Isuse, călăuzitorul meu; Isuse, apărătorul meu; Isuse, Tu, în bunătatea Căruia sînt toate; Isuse, al cărui nume dulce și puternic stă pe buzele tuturor; Isuse, ochi ce vede și ureche ce aude cu adevărat — ascultă azi pe slujitorul Tău! Pentru că spre Tine înalț rugăciuni și-n fața Ta vărs lacrimi amare!

4. Cu adevărat Tu ești Dumnezeu. Da, Tu ești Stăpînitorul, după cum mi-a vestit îngerul de multe ori, dar mai cu seamă în ziua aceea în care inima mea colcăia de bănuieli omenești; căci o văzusem pe Fecioară însărcinată și voiam să o părăsesc.

5. Dar pe cînd mă gîndeam eu la asta, mi-a apărut în vis un înger și mi-a zis: „Iosif, fiu al lui David, nu-ți fie teamă să o iei pe Maria de nevastă, fiindcă pruncul pe care îl va naște este rod de la Duhul Sfînt.

6. Nu scorni bănuieli despre sarcina ei! Va naște un fiu și-l vei numi Isus."

7. Tu ești Isus Cristos, Mîntuitorul sufletului, al trupului și al cugetului meu. Nu mă osîndi pe mine, slujitorul Tău și rodul mîinilor Tale!

8. Eu nu știam și nu deslușeam misterul nașterii Tale minunate, pentru că nu auzisem niciodată pînă atunci că o femeie ar putea zămisli fără bărbat și că o fecioară ar putea naște fără să-și rupă astfel pecetea fecioriei.

9. O, Stăpînitorul meu! Dacă n-aș fi cunoscut legea acestei taine, n-aș fi crezut în Tine, în nașterea Ta sfîntă, și nici n-aș fi cinstit-o pe Maria, Fecioara care Te-a născut.

10. Îmi amintesc și-acum de ziua în care un copil muri mușcat de-un șarpe.

11. Toate rudele s-au năpustit atunci asupra Ta, vrînd să Te ducă înaintea lui Irod.

12. Dar Ție ți s-a făcut milă de bietul copil și l-ai înviat din morți ca să mărturisească de față cu toți că nu Tu l-ai omorît. Ce mare bucurie a fost atunci în casa mortului!

13. Dar eu Te-am tras de urechi și ți-am zis: „Ai grijă ce faci, fiule!"

14. Tu mi-ai răspuns amenințător: „Dacă n-ai fi tatăl meu după trup, te-aș învăța minte pentru ceea ce mi-ai făcut."

15. Domnul meu și Dumnezeul meu, dacă din pricina acelei zile ai venit astăzi cu glas de judecată și ai îngăduit ca asemenea prevestiri cumplite să se abată asupra mea, Te rog, nu mă duce înaintea judecății Tale și nu Te războiu cu mine!

16. Căci eu sînt robul Tău și fiul roabei Tale.

17. Iar de-mi vei rupe lanțurile încet și fără să simt, atunci și eu îți voi aduce jertfă binecuvîntată: voi mărturisi slava Ta dumnezeiască, voi mărturisi că Tu ești Isus Cristos, Fiu adevărat al lui Dumnezeu și deopotrivă Fiu adevărat al omului. »

XVIII. Durerea Mariei

1. La aceste cuvinte ale tatălui meu Iosif nu mi-am mai putut stăpîni lacrimile și am izbucnit în plîns. Vedeam cum moartea pune încet stăpînire pe el și-i auzeam cuvintele amare ce-i ieșeau din gură.

2. Atunci, fraților, mi-am amintit de moartea pe cruce pe care urma s-o îndur pentru viața întregii lumi.

3. Iar maica mea preaiubită, al cărui nume este plăcut tuturor celor ce mă iubesc, se ridică și-mi zise cu glas înlăcrimat: « Vai de mine, Fiule, uite cum se apropie moartea de Iosif, bătrînul blînd și binecuvîntat, tatăl Tău după trup, mult iubit și cinstit! »

4. Eu i-am răspuns: « Maică preaiubită, care om născut în trup va scăpa de ghearele morții?

5. Căci moartea este stăpîna tuturor oamenilor, maică binecuvîntată.

6. Și tu va trebui să mori ca toți ceilalți oameni.

7. Totuși moartea voastră, a tatălui meu Iosif și a ta, o, maică binecuvîntată, nu poate fi numită cu adevărat moarte, ci mai degrabă viață veșnică, fără de sfîrșit.

8. Chiar și eu voi muri pentru toți, din pricina trupului în care m-am îmbrăcat.

9. Iar acum, maică preaiubită, ridică-te și intră la bătrînul binecuvîntat Iosif, ca să vezi ce soartă îl așteaptă acolo, sus. »

XIX. Isus și Maria îl privegheză pe Iosif

1. Maria se ridică, intră în odaia în care zăcea Iosif și văzu semnele clare ale morții pe chipul lui.

2. Eu, fraților, m-am așezat la căpătîiul muribundului, iar maica mea, la picioarele lui[20].

3. El își ținea privirea ațintită spre mine, fără să-mi poată spune vreun cuvînt. Căci moartea îl cuprindea încetul cu încetul.

4. Apoi se uită în sus și scoase un geamăt puternic.

5. I-am ținut mult timp mîinile și picioarele, căci el se zbătea și mă ruga să nu-l las singur cu dușmanii.

6. I-am pus mîna pe piept și am simțit că sufletul îi urcase deja la gît, pe unde urma să părăsească trupul. Dar clipa supremă a morții încă nu sosise. Sosiseră doar lacrimile, tulburarea și slăbiciunea dinaintea ei.

XX. Agonia

1. Cînd maica mea preaiubită văzu că-i pun mîna pe piept, îi atinse picioarele și simți cum îi dispare fierbințeala.

2. Atunci se întoarse către mine și-mi zise: « Mulțumesc, fiule preaiubit; din clipa cînd i-ai pus Tu mîna pe trup nu mai are nici un pic de fierbințeală.

3. Uite, picioarele-i sînt reci ca gheața. »

4. Eu i-am chemat pe fiii și pe fiicele lui și le-am zis: « Haideți să vorbiți cu tatăl vostru chiar în clipa aceasta, pînă nu i se închide gura pe veci și i se răcește trupul. »

5. Atunci fiii și fiicele lui au intrat și i-au vorbit. Dar el începuse să simtă durerea morții și nu mai vroia să întîrzie în lumea aceasta.

6. Lisia, fiica lui Iosif, se ridică și zise către frații săi: « O, fraților preaiubiți, de aceeași boală a suferit și mama noastră care a plecat și n-am mai văzut-o pînă în ziua de azi.

7. La fel se întîmplă și cu tatăl nostru Iosif — nici pe dînsul n-o să-l mai revedem în veci. »

8. Atunci toți fiii lui Iosif au izbucnit în lacrimi. Maria, maica mea, și cu mine plîngeam laolaltă cu ei, fiindcă sosise ceasul morții.

XXI. Moartea

1. M-am uitat și am văzut moartea venind spre casa noastră. În urma ei erau *amenti* și diavolul însoțit de o mulțime uriașă de « ciocli » îmbrăcați în foc și vomitînd fum amestecat cu sulf.

2. Tatăl meu își ridică ochii și dădu peste chipurile acelea care îl priveau cu mînie și ură. Căci așa se uită ei la toate sufletele ce ies din trup, dar mai ales la cele păcătoase.

3. Văzînd că moartea se află în fruntea lor, ochii bunului bătrîn se umplură de lacrimi.

4. În clipa aceea tatăl meu Iosif își dădu sufletul cu un suspin adînc. Iar sufletul său căuta un loc unde să se-ascundă și să scape.

5. Eu, auzindu-l pe tatăl meu suspinînd din pricina acelor dihănii necunoscute, m-am ridicat iute și am strigat către diavol și către cei din jurul lui.

6. Și îndată ei o luară la fugă rușinați și buimăciți.

7. Nimeni din cei de față, nici chiar Maria, maica mea, n-a simțit oastea aceea înspăimîntătoare care vînează sufletele oamenilor.

8. Cînd moartea și-a dat seama că alungasem din preajma ei toate puterile iadului, astfel încît nu-i mai putea face nimic lui Iosif, s-a umplut de frică.

9. Iar eu m-am ridicat și am rostit o rugăciune către Tatăl meu, Dumnezeul preamilostiv:

XXII. Rugăciunea lui Isus

1. « Tată preamilostiv, Tată al adevărului, ochi ce vezi tot și ureche ce asculți tot, auzi-mă, sînt eu, Fiul Tău iubit și Te rog pentru tatăl meu Iosif, făptura mîinilor Tale. Trimite o ceată de îngeri împreună cu Mihail, împărțitorul bunătăților și cu Gabriel, vestitorul luminii, ca să însoțească sufletul tatălui meu Iosif prin cei șapte eoni întunecoși. Și nu-l lăsa să meargă singur pe cărări primejdioase; căci mare spaimă naște vederea duhurilor rele ce sălășluiesc acolo, pe malul unui rîu de foc învolburat ca o mare în vreme de furtună.

2. Fie-ți milă de sufletul tatălui meu Iosif cînd va veni să se odihnească între palmele tale; atunci va avea nevoie de Tine! »

3. Pentru că vă spun, preacinstiți frați, orice om în stare să aleagă binele de rău, dacă-și va pierde timpul umblînd după desfătările ochilor, cînd i se va apropia ceasul morții și va trebui să se înfățișeze la cumplita judecată spre a se apăra, acela sigur va avea nevoie de mila bunului meu Tată.

4. Acum, să vă povestesc mai departe cum a trecut la ceruri Iosif, bătrînul cel binecuvîntat.

XXIII. Iosif își dă duhul[21]

1. După ce și-a dat ultima suflare l-am sărutat.

2. Îngerii i-au luat sufletul și i l-au înfășurat în lințolii de in moi ca mătasea.

3. Stăteam chiar lîngă el; dintre cei de față, niciunul nu și-a dat seama că murise.

4. I-am încredințat sufletul lui Mihail și lui Gabriel, ca să-l apere de toate duhurile rele. Îngerii au cîntat imnuri de slavă mergînd înaintea lui, pînă au ajuns la bunul meu Tată.

XXIV. Doliu în casa lui Iosif

1. Atunci m-am aruncat peste trupul tatălui meu Iosif, care zăcea acolo fără vlagă. I-am închis ochii, gura și m-am ridicat să-l privesc.[22]

2. Apoi am zis către Fecioară: « O, maică Maria, unde sînt toate lucrurile făcute de el din copilărie și pînă acum? S-a isprăvit cu toate, ca și cum el nici n-ar fi fost pe lumea asta! »

3. Cînd au auzit ce-i spusesem Mariei, maica mea fecioară, fiicele și fiii lui Iosif m-au întrebat izbucnind în lacrimi: « Doamne, tatăl nostru a murit fără ca noi să ne dăm seama? »

4. Eu le-am răspuns: « Da, a murit; dar moartea lui nu este moarte, ci viață veșnică.

5. Mare bucurie îl așteaptă acolo pe iubitul meu tată Iosif. Din clipa în care sufletul i-a părăsit trupul pentru el s-a isprăvit cu orice durere. A apucat pe calea împărăției veșnice lăsînd în urmă o dată cu trupul toate chinurile și îndeletnicirile deșarte ale acestei lumi și se îndreaptă spre locul de odihnă al Tatălui meu, din cerurile nepieritoare. »

6. Totuși cînd le-am spus fraților mei: « Tatăl vostru a murit »; ei s-au ridicat, și-au sfîșiat veșmintele și l-au plîns multă vreme.

XXV. Îmbălsămarea

1. Locuitorii din Nazaret și din toată Galileea, aflînd trista veste, au alergat la locul unde ne aflam noi. Au bocit pînă la ceasul al nouălea, după cum stă scris în Legea iudaică.

2. Apoi i-am trimis pe toți acasă. Eu am spălat trupul tatălui meu Iosif, l-am uns cu balsam și am înălțat către Tatăl iubit din ceruri o rugăciune dumnezeiască pe care o scrisesem cu propriile-mi degete, înainte de întrupare, în pîntecele Fecioarei Maria.

3. Iar cînd am zis *Amin* au apărut o mulțime de îngeri. Am poruncit la doi dintre ei să întindă un lințoliu și să înfășoare în el trupul tatălui meu Iosif.

XXVI. Binecuvîntarea

1. Atunci am pus mîinile pe trupul lui și am zis: « Să nu te atingă putreziciunea morții; să nu-ți putrezească urechile; să nu-ți miroase trupul urît; lințoliul în care te-am înmormîntat să nu se facă una cu pămîntul și la fel carnea cu care te-am îmbrăcat; ci să rămînă lipită de oasele tale pînă în ziua ospățului celor o mie de ani; să nu îmbătrînească niciodată, iubitul meu tată, părul acesta pe care l-am mîngîiat de-atîtea ori! Norocul să te însoțească pretutindeni!

2. Iar pe cel ce va aduce daruri la mormîntul tău în ziua de 26 *epep*, eu îl voi binecuvînta cu o mulțime de daruri cerești[23].

3. La fel, cine va da o bucată de pîine unui sărac în numele tău, acela nu va duce lipsă de nimic cîte zile-o avea.

4. Îți voi îngădui să chemi la ospățul celor o mie de ani[24] pe toți care, de ziua ta, au dat un pahar cu vin unui străin, unei văduve sau unui orfan.

5. Te voi dărui, tată preaiubit, încă din timpul vieții lor, tuturor celor care vor scrie cartea trecerii tale spre lumea de dincolo și vor însemna toate cuvintele care mi-au ieșit azi din gură. Iar cînd ei vor părăsi această lume, eu voi face să dispară catastiful unde sînt scrise păcatele lor și nu vor suferi nici o caznă în afară de moarte și de rîul de foc dinaintea Tatălui meu, în care trebuie să se curețe toate sufletele.

6. Dacă un sărac nu poate face nimic din ce-am spus pînă acum, atunci să pună numele Iosif unuia dintre fiii săi, în cinstea ta. Și eu voi avea grijă ca în casa aceea să nu intre nici foamea, nici boala. Căci acolo cu adevărat locuiește numele tău. »

XXVII. Îngroparea lui Iosif

1. Atunci au intrat în casă bătrînii cetății împreună cu groparii. Țineau să-l îngroape după obiceiul iudaic.

2. Au găsit cadavrul pregătit pentru înmormîntare. Lințoliul i se lipise atît de tare de trup — parcă ar fi fost prins în cuie de fier — încît nu i-au mai recunoscut deschizătura.

3. Apoi au dus trupul la mormînt[25].

4. Cînd au ajuns acolo și se pregăteau să intre ca să-l așeze lîngă rămășițele tatălui său, eu mi-am amintit de ziua în care m-a luat în Egipt și de toate necazurile pe care le-a îndurat pentru mine. Și n-am mai putut rezista. M-am întins peste trupul lui și am plîns multă vreme zicînd:

XXVIII. Tînguirea lui Isus

1. « O, moarte, cîte lacrimi și tînguiri se nasc din pricina ta! Dar toată puterea îți vine de la Cel ce stăpînește lumea;

2. de aceea nu te învinovățesc pe tine, ci pe Adam și pe Eva;

3. căci moartea nu face nimic fără porunca Tatălui meu;

4. unii au trăit pînă la nouăzeci de ani, alții chiar mai mult,

5. dar nimeni n-a zis vreodată: „Eu am văzut moartea“, sau „Îmi dădea din cînd în cînd tîrcoale“;

6. ci moartea vine și te încearcă o singură dată și atunci numai trimisă de bunul meu Părinte;

7. cînd vine să caute pe cineva ea știe că așa a fost hotărît în cer;

8. iar dacă hotărîrea s-a luat cu mînie, tot cu mînie o va duce și moartea la îndeplinire, smulgînd sufletul acelui om și dăruindu-l stăpînului ei;

9. nu stă în puterea morții să-l azvîrle pe om în iad ori să-l ducă în împărăția cerurilor;

10. moartea împlinește porunca lui Dumnezeu, spre deosebire de Adam care, nefăcînd voia Tatălui meu, a săvîrșit o nelegiuire; Tatăl s-a mîniat pentru că în loc să asculte de porunca sa Adam a ascultat de vorbele amăgitoare ale Evei; de atunci toată făptura a fost sortită morții;

11. dacă Adam s-ar fi supus, Tatăl nu l-ar fi pedepsit cu moarte;

12. asta mă împiedică și pe mine, acum, să-l rog pe bunul meu Tată să trimită un car luminos pentru Iosif, ca să nu guste amărăciunea morții; apoi să-l ducă la locul de odihnă cu tot cu trupul în care s-a născut și să trăiască acolo împreună cu îngerii mei;

13. din cauza neascultării lui Adam s-au abătut peste omenire atîtea rele, dar mai cu seamă acela, fără leac, al morții;

14. eu însumi, întrucît am un trup supus durerii, va trebui să gust amarul morții, din milă față de creaturile mele. »

XXIX. Elogiul lui Iosif

1. Pe cînd mă tînguiam eu așa

2. aceia au deschis mormîntul și au așezat cadavrul lîngă al tatălui său Iacob.

3. Iosif a trăit o sută unsprezece ani. Nu-i lipsea nici un dinte din gură, vederea nu-i slăbise deloc, iar la înfățișare părea un copil.

4. N-a suferit niciodată de ceva. A lucrat fără încetare în atelierul său de tîmplărie pînă cînd a dat peste el boala aceea blestemată care l-a și răpus.“

XXX. Nedumerirea apostolilor

1. După ce Mîntuitorul a terminat de povestit, noi, apostolii, ne-am ridicat în picioare plini de bucurie, i-am adorat mîinile și picioarele și i-am zis: „Domnul și Mîntuitorul nostru, îți mulțumim pentru că te-ai îndurat să ne cinstești cu aceste cuvinte vii ale tale;

2. totuși am rămas cu o nedumerire, bunule Mîntuitor: nu putem înțelege cum le-ai dăruit nemurirea lui Enoh și Ilie — căci aceștia doi se bucură de toate bunurile corporale, trăind încă și acum cu trupurile în care s-au născut, neatinse de putreziciune —,

3. în vreme ce binecuvîntatului bătrîn Iosif, tîmplarul, pe care l-ai preacinstit numindu-l « părinte » și ascultîndu-l în toate — ba chiar și nouă ne-ai poruncit: « Cînd vă voi da putere și voi trimite glasul Tatălui meu, adică Duhul, Mîngîietorul asupra voastră și cînd veți porni să predicați Sfînta Evanghelie, predicați și despre iubitul meu tată, Iosif! »

4. și încă: « Scrieți aceste cuvinte vii în testamentul despărțirii sale de lume! »

5. și încă: « Citiți aceste cuvinte în zilele de sărbătoare! »

6. și încă: « Cine n-a învățat să citească cum trebuie, să nu citească aceste cuvinte în zilele de sărbătoare! »

7. în sfîrșit: « Cine va scoate sau va adăuga ceva acestor cuvinte, ca să mă facă mincinos, va fi pedepsit! » —

8. așadar vedem cu uimire că, după ce l-ai numit « tatăl tău după trup » din ziua în care Te-ai născut la Betleem, nu i-ai îngăduit totuși să se bucure de viața veșnică.“

XXXI. Răspunsul lui Isus

1. Mîntuitorul nostru a răspuns așa: „Pedeapsa dată de Tatăl meu lui Adam va rămîne atîta timp cît acesta va continua să nu asculte de poruncile Tatălui.

2. Cînd Tatăl meu hărăzește ca un om să fie drept, atunci omul acela devine alesul Lui.

3. Cînd un om iubește lucrările diavolești, Dumnezeu îl părăsește; și oricît de lungă i-ar fi viața, într-o zi, chiar dacă pînă atunci va scăpa nepedepsit, va cădea și el în mîinile diavolului.

4. Dacă însă un om va trăi mulți ani făcînd numai bine, atunci acel om va ajunge bătrîn.

5. Cînd Dumnezeu vede că cineva a apucat-o pe calea pierzării, îi scurtează viața la jumătate.

6. Pe lîngă acestea, profețiile asupra neamului omenesc rostite de Tatăl meu trebuie să se împlinească întru totul.

7. I-ați amintit pe Enoh și pe Ilie. « Aceștia, ați zis voi, trăiesc mai departe cu trupul lor de pe pămînt. De ce n-ai îngăduit și tatălui Tău, Iosif, să-și păstreze trupul? »

8. Eu vă spun — de-ar fi trăit Iosif încă zece mii de ani, tot ar fi trebuit să moară pînă la urmă!

9. Fiți siguri, mădularele mele sfinte, că de cîte ori se gîndesc la moarte Enoh și Ilie vor să o guste mai repede, ca să scape de greutatea ce apasă asupra lor. Tot trebuie să moară într-o zi de tulburare, spaimă, țipete, prăpăd și întristare.

10. Într-adevăr, Anticristul va omorî doi oameni și le va împrăștia sîngele pentru un pahar cu apă; căci aceștia îl vor învinui de față cu toată lumea."

XXXII. Epilog

1. Atunci noi am întrebat: „Domnul nostru și Dumnezeul nostru, cine sînt cei doi oameni despre care zici că fiul pierzării, Anticristul, îi va omorî pentru un pahar cu apă?"

2. Isus, Mîntuitorul și Viața noastră, a răspuns: „Enoh și Ilie."

3. Auzind noi cuvintele acestea din gura Mîntuitorului, ni s-au umplut inimile de bucurie. Drept care i-am adus laudele și mulțumirile cuvenite. Căci El este Domnul, Dumnezeul și Mîntuitorul nostru Isus Cristos și prin El aducem Tatălui toată slava și cinstirea, împreună cu Fiul și cu Duhul Sfînt, dătătorul de viață, acum și-n vecii vecilor. Amin.

1. Am tradus versiunea bohairică, plecînd de la traducerile, confruntate tot timpul, ale lui Erbetta, Peeters și Otero. În cadrul notelor vom da, acolo unde este necesar, și variantele *textului sahidic* și *arab.*

2. Vîrsta de o sută unsprezece ani este încărcată de semnificație; prin ea autorul ne sugerează viața virtuoasă a lui Iosif, după modelul omonimului său vetero-testamentar care, de asemenea, a murit la o sută zece ani. Nu întîmplător deci Iosif trăiește cu un an mai mult decît *vechiul* Iosif. De altfel, în Egipt aceasta era vîrsta ideală, vîrsta pe care o atingeau îndeobște desăvîrșiții, de exemplu pustnicii, ca sfîntul Anton (105 ani), ori învățătorul Pavel (113 ani).

3. În Biblioteca din Ierusalim se credea că au mai fost depuse: panegiricul scris în cinstea înainte-mergătorului precum și *Urcarea la cer*

a Mariei, a lui Teodosie. Faptul este invocat pentru a oferi autenticitate și credibilitate textului.

4. Luna *epep* înseamnă, în coptă, luna care începea la 25 iunie și se termina la 24 iulie. Așadar, ziua morții lui Iosif, 26 *epep*, ar fi, după calendarul nostru, 20 iulie. Curios este faptul că tocmai în această zi încep să crească apele Nilului. Tot pe 20 iulie începea anul vechilor egipteni, eveniment marcat de o mare sărbătoare populară. Plecînd de la aceste coincidențe, unii comentatori (Klameth, Morenz sau Graf) au afirmat că este posibilă o apropiere de ordin psihologic și istoric între moartea lui Iosif și mitul lui Osiris. Conform acestei ipoteze, povestirea vieții și morții lui Iosif nu ar fi decît versiunea creștină a miturilor și cultului lui Osiris.

5. Cf. *Faptele Apostolilor*, I, 8.

6. Cf. *Lev.* 19, 36; *Mat.* 12, 36.

7. Cf. *Ps.* 32, 16.

8. Versiunea arabă spune că era preot.

9. În ce privește meseria lui Iosif, apocrifa noastră urmează vechea tradiție, orală sau livrescă — Iosif era tîmplar. Încă din secolul al II-lea Iustin scrie că Isus însuși a lucrat o vreme în tîmplăria tatălui său. Lucru perfect plauzibil dacă ne gîndim că, de obicei, în vechile societăți, fiii moșteneau meseriile taților. O asemenea opinie a circulat și în legătură cu Socrate. Și el ar fi lucrat multă vreme, înainte de a se consacra filozofiei, în atelierul de sculptură al tatălui său. Păgînul Celsus (cf. Origen, *Contra Celsum* 6, 34; 36) îl cunoștea pe Isus ca tîmplar. Sfîntul Marcu folosește în Evanghelia sa cuvîntul *tekton*, care se referă nu numai la tîmplărie, ci și la fierărie; tradiția însă pare să ia în considerație doar primul sens al termenului.

Într-o miniatură de pe manuscrisului *Nero CIV* aflat în biblioteca Cotton, British Museum, care înfățișează fuga în Egipt, Iosif tocmai se pregătește să-și pună în traistă instrumentele de dulgherie.

10. Versiunea arabă spune că visul și viziunea au avut loc ziua.

11. Cf. *Ps.* 2, 9.

12. Cf. *Luc.* 2, 1 sq.

13. Mormîntul Rahelei este localizat astăzi pe drumul care leagă Ierusalimul de Betleem.

14. Cf. *2 Tes.* 3, 8.

15. Versiunea arabă spune că împreună cu Iosif au mai rămas, pe lîngă Iacob, Maria, Isus și Iuda.

16. Cf. *Evr.* 4, 15; 5, 8.

17. Aluzie la îngerul păzitor.

18. Vîrsta de nouăzeci de ani în momentul logodirii lui Iosif cu Maria apare și în *Protoevanghelie*. Din reprezentările cele mai vechi nu se poate preciza însă vîrsta pe care i-o atribuiau artiștii. Uneori el este înfățișat ca un tînăr imberb, alteori, ca un bătrîn cărunt. Începînd cu secolul al V-lea, Iosif apare ca un tip robust și bărbos (de pildă în mozaicul de la Santa Maria Maggiore, executat în 435 sub pontificatul lui Sixtus al III-lea, scena *Buneivestiri* și a *Prezentării la Templu*).

19. Versiunea sahidică: „La cincisprezece ani mama Mea M-a născut într-o peșteră imposibil de descris." Thilo crede că „peșteră" trebuie schimbat cu „mister".

20. Susținătorii paralelismului Iosif–Osiris observă în acest episod că Isus și Maria se așază lîngă cel aflat în agonie exact așa cum stau Horus și Isis la moartea lui Osiris. În ambele cazuri fiul stă la căpătîi iar soția la picioare.

21. Versiunea sahidică: „Cînd Eu am spus amin, mama Mea a răspuns în limba pe care o vorbesc cei ce sălășluiesc în cer. — 2. Atunci au zburat deasupra trupului tatălui Meu, Iosif, Mihail, Gabriel și corul de îngeri coborît din cer. — 3. Sufocările și tremurăturile morții se întețiră. Așa am știut că sosise clipa fără alinare. — 4. Tatăl meu se chinuia ca o femeie apucată de durerile nașterii. Febra îl cuprinse cum cuprinde uraganul sau vîlvătaia focului o pădure mare și deasă. — 5. Moartea, fricoasă, nu îndrăznea să se apropie de trupul tatălui meu și să-l separe de suflet; căci privirea ei se izbi de Mine, care stăteam la căpătîiul său și-i țineam tîmplele în palme. — 6. Cînd Mi-am dat seama că moartea se teme să intre din cauza Mea, M-am ridicat și M-am îndreptat către ușă. — 7. Găsind-o singură, așteptînd, i-am zis:« O, tu, care vii de la miazăzi, intră repede și împlinește ceea ce ți-a poruncit Tatăl meu! — 8. Dar să ai grijă de Iosif ca de ochii din cap, căci el este tatăl meu după trup și a împărtășit împreună cu Mine toate suferințele din vremea copilăriei Mele, cînd a trebuit să fugă dintr-o parte într-alta din pricina urzelilor puse la cale de Irod; apoi, m-a crescut și m-a povățuit așa cum fac de obicei părinții spre folosul fiilor lor. » — 9. Atunci intră Abbadon, luă sufletul tatălui Meu și-l despărți de trup chiar în clipa în care soarele apărea la orizont, în ziua de douăzeci și șase a lunii *epep*, în pace. — 10. Tatăl Meu a trăit o sută unsprezece ani. — 11. Mihail și Gabriel au luat o bucată de mătase și au pus în ea sufletul iubitului Meu tată, Iosif, după ce l-au sărutat cu mare sfințenie. — 12. În timpul acesta nimeni dintre cei care se aflau în preajma lui Iosif nu și-a dat seama că el murise, nici chiar mama Mea, Maria. — 13. Am încredințat sufletul iubitului meu tată, Iosif, lui Mihail și Gabriel, ca să-l păzească de tîlharii aflați pe

drum; iar duhurilor deztrupate le-am poruncit să cînte mai departe imnuri de slavă pînă cînd sufletul va fi așezat alături de Tatăl Meu, în cer."

22. Astăzi — remarcă Morenz — aceste gesturi n-au păstrat decît o semnificație pioasă. La origine însă ele își găsesc o explicație concretă în concepția religioasă a egiptenilor. Unul dintre cele mai importante rituri de înmormîntare este numit „deschiderea gurii și a ochilor". În cazul textului nostru însă, Isus face gestul contrar — el închide gura și ochii lui Iosif. Asta se leagă de concepțiile ascetice ale anahoreților din pustia Egiptului. Pentru ei organele de simț sînt porți prin care răul poate oricînd să pătrundă și să ispitească sufletul.

23. Aceste binecuvîntări dau seamă de vechimea cultului atribuit lui Iosif, deși povestirea noastră este posterioară secolului al IV-lea. Sfîntul Ieronim scrie în *Exposit. quattor Ecang,* in Mt. 1: „Prin patru s-a făcut pieirea lumii: prin bărbat, prin femeie, prin lemn și prin șarpe; și tot prin patru s-a făcut restaurarea ei: prin Cristos, prin Maria, prin Cruce, prin bărbatul Iosif."

24. O dovadă în plus a vechimii destul de mari a textului este și această expresie hiliastă (hiliaștii așteptau a doua venire a Mîntuitorului însoțită de Judecata de pe urmă în anul o mie de la Întrupare). Se știe că doctrinele hiliaste au dispărut, atît din Orient, cît și din Occident, pe la începutul secolului al V-lea. „Ospățul celor o mie de ani" face aluzie la două pasaje din *Noul Testament*: *Mc.* 14, 25: „Adevărat grăiesc vouă că de acum nu voi mai bea din rodul viței pînă în ziua aceea cînd îl voi bea din nou în împărăția lui Dumnezeu" și la *Apoc.* 20, 2-7. Diavolul va fi înlănțuit vreme de o mie de ani; acest ospăț este ospățul de nuntă al Mielului; este marele ospăț al lui Dumnezeu. Binecuvîntările lui Isus amintesc de urările făcute vechilor egipteni după moarte pentru conservarea cadavrului, și deci a sufletului, pînă la înviere. Astfel, în *Cartea Morților* sufletul se roagă lui Osiris: „Tatăl meu, salut! Îmbălsămează-mi toate părțile trupului, ca să nu piară... Eu nu mă voi vesteji, nu mă voi descompune. Nu voi împrăștia duhoare în jurul meu. Nu mă voi risipi în nimic. Ochiul meu va rămîne întreg. Trăsăturile feței mele nu se vor pierde sub o mască lichidă. Urechile mele nu se vor închide la sunetul cuvîntului tău. Limba mea nu va fi ciopîrțită... Luați aminte, duhuri, cadavrul meu nu va suferi nici un rău, Trupul meu va rămîne veșnic neschimbat. Nu va fi distrus pe pămînt în vecii vecilor" (G. Kolpaktchy, *Livre des morts des anciens Egiptiens* 1954, 272 sq.).

25. În Evul Mediu se știa de o peșteră-mormînt a lui Iosif, localizată fie la Nazaret, fie la Ierusalim.

II

Nașterea și copilăria lui Isus

Comentariu
la Evanghelia lui Pseudo-Toma

Această scriere apocrifă, care a ajuns pînă la noi sub titlul exact de *Povestirile lui Toma, filozoful israelit, despre copilăria Domnului,* nu are nici o legătură cu *Evanghelia gnostică a lui Toma.* Autorul textului de față, chiar dacă va fi cunoscut *Evanghelia gnostică* n-a preluat din ea decît substanța narativă, lăsînd deoparte, în mod intenționat sau nu, versetele de doctrină propriu-zisă, explicită.

Toma, presupusul autor, n-a fost identificat cu apostolul decît tîrziu, după secolul al III-lea, cînd cultul acestuia se extinsese deja în tot Orienul creștin. Abia versiunea greacă mai scurtă, B (posterioară versiunii A) îi conferă autorului titlul de „apostol". La rîndul ei, versiunea latină schimbă și apelativul „israelit", înlocuindu-l cu cel de „ismaelit". James crede că titulatura dată în versiunea latină este cea autentică. Dacă mai adăugăm și faptul că acest ismaelit este numit și „filozof" se poate trage concluzia, după James, că autorul apocrifei s-ar putea să fi fost un brahman care a adus tradițiile respective din vechea și atît de misterioasa Indie. De altfel, în afară de un singur pasaj (din cap. XIX), nicăieri altundeva nu se dă vreo indicație cu privire la locul sau locurile în care copilul Isus își pune la cale „isprăvile" (așa am fi tentați să traducem *ta paidika)* ieșite din comun. De aceea unii comentatori s-au și gîndit la posibilitatea unor influențe hinduiste, cum ar fi, de pildă, episoade din viața lui *Krishna* sau *Buddha*. Cel mai probabil, scrie Otero, autorul acestei povestiri apocrife va fi fost un creștin elenizant, puțin familiarizat cu limba și literatura iudaică.

Principalele versiuni:

a) *Greacă A*, cea mai veche și în același timp cea mai extinsă. A fost editată pentru prima dată de G. L. Mingarelli, după un manuscris de la Bologna (sec. al XV-lea). Thilo a găsit un alt manuscris la Dresda

(A 187; sec. al XVI-lea) al cărui text l-a inclus în al său *Codex Apocryphus* (pag. 275 sq.).

b) *Greacă B*, cunoscută după manuscrisul pe care Tischendorf l-a copiat în Sinai (ms. datează din sec. al XIV-lea sau al XV-lea). Este mai scurtă decît versiunea A, pe care o urmează cu destulă fidelitate. Adesea prezintă analogii cu *Pseudo-Matei*.

c) *Latină*. Se păstrează în codice mult mai vechi decît cele ale versiunii grecești, într-un palimpsest din Viena (sec. al V-lea sau al VI-lea). Există și un manuscris vatican pe care l-a folosit Tischendorf pentru ediția sa de *Evanghelii apocrife* (pag. 164 sq.).

d) *Siriacă*. Este conținută într-un manuscris din secolul al V-lea aflat la British Museum și publicat pentru prima dată de către Wright, în 1865. Peeters consideră că această versiune s-ar afla la originea versiunilor greacă și latină.

Despre influența exercitată de această evanghelie dau seamă numeroasele variante slave descoperite și publicate pînă în prezent. Acestea urmează îndeaproape versiunea greacă. Totuși prezintă destule asemănări și cu versiunea latină. *Evanghelia lui Pseudo-Toma* a fost redactată, probabil, spre sfîrșitul secolului al II-lea.

Conținutul și caracterul apocrifei: Straniu apare personajul Isus în această scriere! Răzbunător, aspru, uneori de o cruzime imposibil de închipuit pentru cineva familiarizat cu Evangheliile canonice. Două sînt calitățile copilului divin asupra cărora se fixează autorul: aceea de taumaturg și aceea de învățător, sau discipol-maestru. Cele două calități, așa cum ne sînt ele prezentate în text, par mai degrabă ireconciliabile. Minunile pe care le săvîrșește Isus provoacă, nu atît admirație și simpatie, cît un respect amestecat cu spaimă și uneori, de ce să nu spunem?, cu repulsie. Cum poate, de pildă, Isus, Cel care predică în *Evangheliile canonice* o iubire de aproapele radicală, mergînd pînă la iubirea de dușman (adică, pentru lumea antică, încarnarea însăși a *departelui*), cum poate așadar să se lase cuprins de sentimentele cele mai vulgar-omenești, ucigînd fără cruțare pe oricine-i rănește micul-marele orgoliu de Dumnezeu întrupat. Pentru un creștin, de bună seamă, această evanghelie este cu mult mai scandaloasă decît oricare dintre Evangheliile canonice pentru un păgîn. Isus-taumaturgul pare să-l contrazică, spuneam, pe Isus-învățătorul. Violenței nestăpînite a celui dintîi i se opune înțelepciunea cumpănitoare a celui de-al doilea. Minunile sînt „stîrnite" aproape tot timpul de cîte o patimă. Nu există minune fără morală, gratuită, ca cele din Evangheliile canonice. Aici

totul trebuie citit invers, în răspăr sau în subtext. Trebuie citit după o dialectică omenească a ascunderii și descoperirii sensului adevărat. Isus nu ne este prezentat ca Isus–Fiul adevărat al lui Dumnezeu și al Omului, ci ca mască a lui Isus, sub care noi trebuie să descifrăm un anumit mesaj intelectual. Doar dacă înțelegem acest mesaj putem fi salvați. Cunoașterea devine singura cale spre și de mîntuire. Citiți în cheie gnostică, cei doi Isus nu se mai contrazic. Ei nu sînt decît două măști, două chipuri alegorice ale Mîntuitorului, care se pot schimba, înlocui, după intenția și bunul plac al autorului.

În versiunea slavă, Toma nu mai este numit „filozoful", ci „alesul". Atunci cînd poruncește vrăbiilor de noroi să zboare, Isus se numește pe sine „Cel viu": „Amintiți-vă de mine, Cel viu!" le spune el celor de față. Se cunoaște, de asemenea, rolul exegezei mistice a alfabetului în cosmologia valentiniană. Isus, explicînd semnificația primei litere din alfabet precum și a „puterii" sale (*tou alpha ten dynamin*), este în mod clar înfățișat ca învățător gnostic, ca cel care risipește ignoranța și trezește la adevăr. Chiar vîrsta foarte fragedă a acestui învățător nu e străină de gnoza valentiniană. Aceasta consideră că *Logosul* a venit în lume sub chipul unui prunc. Pruncul este și simbolul prin excelență al *pneumaticilor*, al gnosticilor desăvîrșiți. Așadar confruntarea dintre Isus-învățătorul (de fapt discipolul-învățător) și învățătorii deveniți discipoli, trebuie înțeleasă alegoric, ca o confruntare între materie și spirit, între *hyle* și *pneuma*. În acest sens trimitem și la notele de la sfîrșitul traducerii. Violența copilului devine, în cheie gnostică, explicabilă. Isus este un luptător pentru salvarea Spiritului (Binelui) din ghearele Materiei (Răului). Funcția de luptător justifică acest caracter violent al acțiunilor sale. Ceea ce pentru un ochi profan nu este decît violență lipsită de rațiune, pentru ochiul inițiat este cale spre mîntuire. Singura cale spre mînuire. Materia trebuie ucisă. Astfel Spiritul se poate elibera și întoarce apoi în Eonul din care căzuse cîndva. Numai atunci omul, trezit la adevăr, poate spune ca Isus însuși din versiunea slavă că „este viu". Viu, prin cunoaștere de sine.

Evanghelia lui Pseudo-Toma

I

Eu, Toma Israelitul, am considerat necesar să dezvălui tuturor fraților păgîni copilăria Domnului nostru Isus Cristos precum și minunile pe care le-a făcut după nașterea sa pe acest pămînt. Dar să începem cu începutul!

II

1. Copilul Isus, pe cînd avea cinci ani, se juca după ploaie în albia unui șuvoi[1]: aduna apele murdare în cîteva gropi și le limpezea cu un singur cuvînt poruncitor.

2. Frămîntînd apoi cu mîinile noroiul moale a plăsmuit douăsprezece vrăbii. A făcut aceasta într-o sîmbătă. Mai mulți copii se jucau împreună cu el.

3. Un iudeu care a văzut că Isus se juca în ziua de sabat a alergat și l-a pîrît tatălui său zicînd: „Iată, fiul tău se joacă la pîrîu; a făcut douăsprezece păsări de noroi profanînd ziua sabatului."

4. Iosif veni la pîrîu și văzîndu-l pe Isus începu să-l certe: „De ce faci în zi de sabat ce nu este îngăduit?" Dar Isus, lovindu-și palmele una de cealaltă, strigă vrăbiilor de noroi: „Luați-vă zborul!" Și păsările au bătut din aripi și s-au îndepărtat cu mare larmă.

5. Iudeii care erau de față s-au înspăimîntat. Apoi au mers și au povestit mai marilor lor isprava lui Isus.

III

1. Împreună cu Isus era și fiul învățătorului Anna. Acesta începu să împrăștie cu o nuielușă de salcie apa adunată de Isus.[2]

2. Atunci Isus se mînie și-i zise: „Copil nelegiuit, necredincios și fără minte, cu ce ți-au greșit zăgazurile mele și apa aceasta? Usca-te-ai ca un copac și să nu ai nici frunze, nici fruct, nici rădăcină!“

3. Și chiar în clipa următoare copilul acela s-a uscat din cap pînă-n picioare. Isus n-a mai rămas, ci s-a întors acasă, la Iosif. Atunci părinții celui blestemat să se usuce și-au luat plodul în brațe, și jelindu-i vîrsta fragedă, au venit cu el la Iosif și au început să-l învinuiască pe tată pentru faptele fiului.

IV

1. Altă dată mergea prin sat și un copil l-a îmbrîncit în fugă. Isus s-a burzuluit și i-a zis aceluia: „Nu ți-ai mai sfîrși drumul!“ Și chiar în clipa următoare acela căzu mort la pămînt.[3] Cîțiva, care văzuseră ce s-a întîmplat, s-au mirat foarte tare și au zis: „De unde-o fi copilul acesta, pentru că tot ce spune se-mplinește!?“

2. Părinții celui mort au venit la Iosif și au început să-l învinuiască zicînd: „Cu un asemenea copil n-ar trebui să locuiești împreună cu noi, în satul acesta. Măcar învață-l să binecuvînteze în loc să distrugă! Iată, nu vezi că ne omoară copiii!?“

V

1. Atunci Iosif l-a chemat pe Isus deoparte și a-nceput să-l certe: „Pentru ce faci toate acestea? Nu-ți dai seama că oamenii suferă de pe urma ta și-au prins să ne urască și să ne hăituiască?“ Isus i-a răspuns: „Eu știu că vorbele acestea nu sînt ale tale. Totuși

voi tăcea din respect pentru tine. Aceia însă își vor primi pedeapsa.“ Și îndată toți cei care-l învinuiseră și-au pierdut vederea.

2. Cei de față s-au înspăimîntat cumplit. Nu știau ce să creadă. Spuneau numai despre el că orice cuvînt îi ieșea din gură, bun sau rău, îndată se-mplinea într-o minune. Iosif, văzînd isprava lui Isus, l-a apucat de ureche și l-a tras de mai multe ori cu putere.

3. Atunci copilul s-a mîniat și i-a zis: „De ajuns ai căutat fără să găsești și ai făcut prea multe lucruri neînțelepte. Oare nu știi că sînt al tău? De ce mă superi?“

VI

1. Un învățat pe nume Zaheu se afla în apropierea lor. Cînd a auzit ce i-a zis Isus tatălui său, a rămas foarte mirat cum un copil putea să vorbească în felul acela!?

2. După cîteva zile s-a dus la Iosif și i-a zis: „Văd că ai un băiat înțelept și descuiat la minte. Încredințează-mi-l să-l învăț literele alfabetului, toată știința de carte, precum și felul în care se cuvine să se poarte cu bătrînii și să-i respecte, ca pe unii ce sînt mai în vîrstă și chiar părinți, ori cum se cuvine să-i iubească pe cei de aceeași vîrstă cu dînsul.“[4]

3. Și i-a înșirat una după alta, foarte limpede, toate literele de la *alpha* pînă la *omega*.[5] Dar Isus, privindu-l țintă pe învățătorul Zaheu, îi zice: „Cum de-ți îngădui să înveți pe altul ce este *betha* cînd tu nu știi nici măcar ce este *alpha* ? Ipocritule, dacă știi învață-ne mai întîi ce este *alpha* și după aceea vom crede și ce ne vei spune despre *betha*.“ Apoi s-a apucat să-l descoasă pe învățător despre prima literă a alfabetului, dar acela n-a fost în stare să-i dea nici un răspuns.

4. Atunci, în prezența mai multora, Isus îi zice lui Zaheu: „Ia aminte, învățătorule, cum e alcătuită prima literă! Uite-te, are laturi și o bară la mijloc, care, cum vezi, sînt unite transversal, împreunate, înălțate și separate. Liniile care-l alcătuiesc pe *alpha* au trei însușiri: sînt omogene, bine întocmite și egale ca măsură.“

VII

1. Cînd a auzit Zaheu multele și feluritele interpretări ale copilului făcute în jurul primei litere, n-a mai știut ce să creadă. A rămas uluit atît de răspuns cît și de adîncimea învățăturii sale și a zis către cei prezenți: „Vai mie, nenorocitul, sînt fără ieșire! Eu însumi mi-am atras rușinea chemîndu-l pe copilul acesta.

2. Vino și ia-ți-l înapoi, frate Iosif, căci acum îți cer eu ajutor. Nu-i mai suport privirea aspră și nu-i pricep vorbele dintr-o dată. Copilul acesta nu este zămislit, ca toți oamenii; poate îmblînzi pînă și focul. Poate s-o fi născut înainte de facerea lumii. Nu știu ce pîntece l-a purtat și ce sîn l-a hrănit!? Vai mie, prietene, cum mă uluiește; niciodată nu-i pot urmări gîndul. M-am păcălit singur, nefericitul de mine, de trei ori nefericit! Credeam că voi avea un elev și m-am trezit cu un învățător.

3. Prieteni, mă gîndesc mereu la rușinea pe care am pățit-o, ca un bătrîn să fie biruit de un copil. Parcă m-am vlăguit de tot și am murit din cauza acestui copil. Acum nici nu mai sînt în stare să privesc în ochii lui. Cînd toți îmi zic că am fost biruit de un țînc, eu ce trebuie să le răspund? Și ce să mai povestesc despre toate cîte mi le-a spus cu privire la alcătuirea primei litere din alfabet? Nu știu, prieteni, nu cunosc nici începutul, nici menirea vieții sale.

4. De aceea te rog, frate Iosif, ia-l înapoi în casa ta. Ceva măreț trebuie să fie, ori un zeu, ori un înger, ori ceva ce eu nu știu spune."

VIII

1. În vreme ce iudeii îl tot sfătuiau ce și cum pe Zaheu, copilul a izbucnit într-un imens hohot de rîs și a zis: „Să rodească acum toate ale sale și să capete vederea inimile care-au fost orbite. Eu am venit din ceruri pe pămînt ca să-i blestem și să-i chem apoi la cele de sus, precum mi-a poruncit Cel care pentru voi m-a trimis."[6]

2. Îndată ce copilul și-a încheiat vorba toți cei care căzuseră sub blestemul lui s-au vindecat. De atunci nimeni n-a mai îndrăznit să-l mînie, de frică să nu fie blestemat și să rămînă slut.

IX

1. Cîteva zile mai tîrziu Isus se juca pe terasa unei case. Unul dintre copiii care se jucau acolo împreună cu el căzu și muri. Ceilalți, văzînd ce s-a întîmplat, s-au împrăștiat care-ncotro și l-au lăsat singur pe Isus.

2. Și cînd au sosit părinții celui mort, au aruncat vina asupra lui. Isus le-a zis: „Nu eu l-am azvîrlit de sus." Dar ei continuau să-l blesteme.

3. Atunci Isus a sărit de pe acoperiș, s-a apropiat cu fața de gura copilului și a început să strige cu glas puternic: „Zenon — căci așa se numea acela —, ridică-te și spune-mi, eu te-am aruncat jos?" Acela s-a ridicat îndată și a zis: „Nu, Doamne, nu tu m-ai aruncat jos, ci tu m-ai ridicat de jos." Cei de față au rămas trăsniți. Iar părinții copilului au slăvit pe Dumnezeu pentru minunea întîmplată și s-au prosternat în fața lui Isus.

X

1. Peste cîteva zile, îndeletnicindu-se un tînăr de prin vecini cu tăiatul lemnelor, a scăpat toporul din mînă și și-a spintecat piciorul. Din cauza scurgerii de sînge a murit.

2. Și cum îndată s-a iscat în jurul său mare zarvă și învălmășeală, a alergat acolo și copilul Isus. Și-a făcut cu forța loc prin mulțime, a apucat piciorul zdrobit al tînărului și îndată l-a vindecat. După care i-a zis: „Acum ridică-te, termină de tăiat lemnele și să-ți amintești de mine!" Văzînd întîmplarea toată mulțimea s-a prosternat în fața copilului și a zis: „Cu adevărat în copilul acesta sălășluiește duhul lui Dumnezeu."

XI

1. Pe cînd avea șase ani mama sa îi dă un ulcior și-l trimite să scoată apă și să i-o aducă acasă. Dar în învălmășeală ulciorul i s-a spart.

2. Atunci Isus își desfăcu mantaua cu care era îmbrăcat, o umplu cu apă și i-o duse mamei sale. Aceasta, văzînd miracu-

loasa întîmplare, îl sărută și ținu ascunse în ea toate minunile pe care le făcea copilul.[7]

XII

1. La vremea semănatului Isus a ieșit împreună cu tatăl lui să pună grîu pe hatul pe care-l aveau. Și cît tatăl arunca semințele în brazdă, s-a apucat și copilul să semene un bob. Apoi a secerat, a adunat o sută de *koroi* și a împărțit o parte oamenilor nevoiași din sat, spre mulțumirea acelora. Prisosul l-a luat Iosif. Avea opt ani cînd a făcut minunea aceasta.

XIII

1. Tatăl său era tîmplar. Meșterea mai ales pluguri și juguri. Într-o zi i s-a poruncit, de către un om înstărit[8], să facă un crivat. S-a întîmplat însă ca una dintre stinghii să fie mai scurtă decît cealaltă. Și fiindcă Iosif nu știa cum s-o dreagă, i-a zis copilul Isus: „Pune jos amîndouă stinghiile și potrivește-le la fel de la jumătate."

2. Iosif a făcut întocmai. Isus, care stătea la celălalt capăt, a apucat de lemnul mai scurt și l-a întins pînă a ajuns să fie de mărimea celuilalt. Tatăl său a rămas încremenit de uimire. Apoi l-a îmbrățișat și sărutîndu-l i-a zis: „Sînt fericit că Dumnezeu mi-a dat un asemenea copil."

XIV

1. Iosif, văzînd cum crește deșteptăciunea băiatului o dată cu vîrsta, își zise că n-ar fi bine să-l lase fără știință de carte. Ca urmare îl duse la un alt învățător. Învățătorul îi spuse lui Iosif: „Am să-i arăt mai întîi buchiile grecești și apoi pe cele evreiești." Căci știa de ce este în stare copilul și se temea de el. După ce i-a scris alfabetul a încercat să i-l explice multă vreme, dar tot nu-l lămurea.

2. Isus i-a zis: „Dacă ești cu adevărat învățător și cunoști bine literele, spune-mi înțelesul lui *alpha*, iar eu ți-l voi spune pe cel al lui *betha*." Atunci învățătorul s-a enervat și l-a plesnit după ceafă. Simțind durerea, copilul îl blestemă și îndată acela se prăbuși, mort, cu fața la pămînt.

3. Isus s-a întors acasă la Iosif. Dar Iosif s-a întristat foarte tare și i-a poruncit nevestei lui să nu-l mai lase dincolo de poartă căci oamenii, înfuriați cum sînt, au să-l omoare.

XV

1. După un timp, alt mare învățat, prieten apropiat al lui Iosif, i-a zis acestuia: „Adu-mi băiatul la școală, poate voi reuși să-l învăț literele cu binișorul." Iosif a răspuns: „Dacă te încumeți, ia-l cu tine!" Învățătorul l-a luat plin de teamă și muncit de griji. În schimb copilul mergea alături cu voie bună.

2. Intră în clasă sigur pe sine. Găsind o carte pe pupitru o luă în mîini și, fără să citească literele, deschise gura și începu să grăiască de la Duhul Sfînt și să explice Legea celor ce se aflau acolo și-l ascultau. Între timp o mare mulțime de oameni veni să-l asculte și toți se mirau ce învățături frumoase și ce vorbe cumpănite ieșeau din gura unui prunc.[9]

3. Cînd află de toate acestea Iosif se înspăimîntă și o luă la fugă spre școală gîndindu-se că și noul învățător va fi blestemat. Dar acesta îl întîmpină pe Iosif și-i zise: „Ca să vezi, frate, ce întîmplare! Eu l-am luat pe fiul tău ca învățăcel, dar el e plin de duh și-nțelepciune. Rogu-te, așadar, să-l iei cu tine acasă!"

4. Auzind acestea Isus i-a zîmbit învățătorului și i-a zis: „Pentru că tu ai vorbit drept și ai mărturisit ce se cuvine, și cel lovit mai înainte se va vindeca." Și îndată se vindecă învățătorul celălalt. Atunci Iosif și-a luat copilul și s-a întors acasă.

XVI

1. Altă dată Iosif l-a trimis pe fiul său, Iacob, să strîngă lemne și să le aducă acasă. Împreună cu Iacob a mers și copilul

Isus. Și iată că în timp ce strîngea surcelele grămadă, o viperă îl mușcă pe Iacob de mînă.

2. Deja zăcea să moară cînd s-a apropiat Isus și a suflat deasupra mușcăturii. Într-o clipă durerea a încetat, vipera a plesnit iar bietul Iacob și-a recăpătat vigoarea.

XVII

1. Într-o casă vecină cu a lui Iosif un copilaș s-a îmbolnăvit și a murit. Mama lui urla de durere. Auzi și Isus, căci era larmă și jale mare, și merse în grabă să vadă ce-i. Găsi copilul mort. Atunci îi atinse pieptul și-i zise: „Pruncule, cu tine vorbesc, să nu mori, ci să trăiești și să rămîi împreună cu mama ta!“ Îndată copilașul deschise ochii și zîmbi. Iar Isus zise către mamă: „Ia-l în brațe, alăptează-l și să-ți aduci aminte de mine!“

2. Toți cei de față s-au mirat și au spus: „Cu adevărat copilul acesta este un zeu ori un trimis al vreunui zeu, căci fiecare cuvînt al său devine fapt împlinit.“ Apoi Isus a plecat de acolo și a început să se joace cu alți copii.

XVIII

1. Cineva își construia o casă. La un moment dat s-a auzit o zarvă mare. Isus s-a ridicat și s-a dus acolo. Văzu un om mort, întins la pămînt. Îi luă mîna și-i zise: „Omule, cu tine vorbesc! Ridică-te și termină-ți lucrul!“ Omul s-a ridicat îndată și i s-a închinat.

2. Toți cei de față s-au mirat și au zis: „Acest copil e de stirpe cerească, fiindcă multe suflete a salvat din ghearele morții și încă va mai salva de-a lungul întregii sale vieți.“

XIX

1. Cînd avea doisprezece ani părinții săi au mers, ca de obicei, să petreacă Paștile la Ierusalim. Și după ce-a trecut sărbătoarea au pornit înapoi spre casă. Pe drum însă copilul s-a

răzgîndit și s-a întors la Ierusalim. Părinții, nevăzîndu-l, socoteau c-o fi cu alți tovarăși de călătorie.

2. Trecu o zi. După ce l-au căutat pe la rude și nu l-au găsit, s-au îngrijorat și au hotărît să meargă iar la Ierusalim. Abia după trei zile au dat peste el, așezat în Templu, în mijlocul învățaților pe care-i asculta și-i întreba despre Lege. Cu toții priveau și se minunau cum un copil poate să închidă gura bătrînilor și învățătorilor poporului, explicînd foarte limpede capetele Legii și parabolele profeților.

3. Atunci s-a apropiat de el mama sa și i-a zis: „Pentru ce ne-ai făcut asta, copile? Te-am căutat îngrijorați peste tot.“ Dar Isus i-a răspuns: „De ce mă căutați? Nu știți că eu trebuie să fiu cu cele ale Tatălui meu?“

4. Doctorii și fariseii au întrebat: „Tu ești mama copilului acestuia?“ „Da.“, a răspuns ea. Și ei au zis: „Fericită ești între femei, căci Dumnezeu a binecuvîntat rodul pîntecelui tău. O atît de mare slavă, virtute și înțelepciune nu cunoaștem și nici n-am auzit că ar fi existat vreodată.“

5. Isus s-a ridicat și a plecat alături de mama sa. De atunci a început să-și asculte părinții, iar mama sa ținea ascunse toate aceste întîmplări. Astfel înainta Isus în înțelepciune, în vîrstă și în har. Slavă lui în vecii vecilor. Amin.

APENDICE

Primele trei capitole ale Evangheliei lui Pseudo-Toma în latină

I. Cum au fugit Maria și Iosif cu pruncul în Egipt

1. Pe cînd s-a fost iscat mare zarvă, căci Irod îl căuta prin tot locul pe Isus ca să-l ucidă, un înger l-a povățuit pe Iosif: „Ia-o pe Maria cu pruncul și fugiți în Egipt din calea ucigașilor!“ Cînd au intrat în Egipt, Isus avea doi ani.

2. Trecînd odată Isus printr-un cîmp semănat a întins mîna și a cules cîteva spice pe care le-a prăjit, apoi le-a ales și a-nceput să le mănînce.

3. Cînd au ajuns în Egipt au primit găzduire în casa unei văduve. Acolo au rămas vreme de un an.

4. Isus împlinise trei ani. Într-o zi a văzut cum se jucau cîțiva copii și a vrut să se joace și el împreună cu ei. A luat un pește uscat, l-a pus într-un lighean și i-a poruncit să se zbată. Iar peștele chiar începu să se zbată. După aceea a zis către pește: „Scuipă sarea din tine și plimbă-te prin apă!" Și întocmai s-a și întîmplat. Cîțiva megieși, văzînd cum s-au petrecut lucrurile, i-au povestit văduvei la care trăsese Maria. Iar văduva, cum auzi, i-a și alungat din casa ei.

II. Un învățător îi alungă din oraș

1. Într-o zi Isus trecea cu Maria, mama sa, prin piața centrală a orașului. Acolo zări un învățător care le vorbea elevilor. Deodată douăsprezece păsări care se ciupeau între ele pe un acoperiș căzură drept în sînul învățătorului. Văzînd întîmplarea Isus se opri și izbucni în rîs.

2. Atunci învățătorul, auzindu-l cum rîde, zise, plin de furie, către discipolii săi: „Mergeți și aduceți-l pe acela la mine!" Iar după ce i l-au adus, învățătorul îl prinse pe Isus de ureche și-l întrebă: „Ce-ai văzut de rîs?" Isus răspunse: „Iată ce, învățătorule: aveam palma plină cu boabe de grîu. Am întins-o și am împrăștiat tot grîul. Păsările, de teamă să nu le ia altcineva boabele, le-au dus din mijloc. De aceea se ciupeau între ele, ca să-și împartă prada." Isus nu plecă de acolo pînă cînd nu se împliniră toate. Învățătorul îl alungă din oraș împreună cu mama sa.

III. Cum a fost alungat Isus din Egipt

1. Îngerul Domnului ieși înaintea Mariei și-i zise: „Ia pruncul și întoarce-te în ținutul iudeilor, căci au murit toți cei care-i

doreau moartea." Atunci s-a ridicat Maria împreună cu Isus și au pornit spre Nazaret, un orășel de pe moșiile tatălui ei.

2. După moartea lui Irod, Iosif a ieșit din Egipt și l-a dus pe Isus în pustiu pînă cînd aveau să se potolească cei din Ierusalim, care doreau să ia viața pruncului. Și a mulțumit lui Dumnezeu pentru că i-a dat de știre și pentru că a găsit har în fața Domnului Dumnezeu. Amin.

NOTE

1. „Șuvoi" — așa am tradus cuvîntul *rryax*. Întîmplarea se petrece după o ploaie torențială, fapt amintit în ms. *Sin* și *Va*. Astfel putem înțelege de ce Isus limpezește apele. *Va*: „S-a stîrnit o ploaie mare pe pămînt și Isus umbla prin ea. Și era o ploaie teribilă, iar El strîngea toate apele într-un bazin."

2. În gestul distructiv al copilului se întrevede o reminiscență gnostică. Episodul poate fi interpretat ca o „mostră" a aversiunii umane, a creaturii, față de opera creatoare a lui Dumnezeu. Gnosticii disting două momente în creație: formarea lumii materiale și infuzia sufletului viu; așadar creația *hilică* și creația *psihică*. *Psihicii* pot deveni *pneumatici*, adică se pot mîntui. Demiurgul se credea creatorul lumii *psihice*, deși el nu fusese decît instrumentul adevăratului Creator, numit și Mîntuitor (*Soter*).

3. Adevărata explicație a defectelor pe care le are aici Isus stă în gnosticismul latent al apocrifei. Unii gnostici considerau că Isus avea un trup *psihic* (cel care a fost sacrificat pe cruce) supus influențelor pasiunilor. Alții îl considerau îmbrăcat în așa-zisele *semințe pneumatice*, văzute ca modele ale viitoarelor suflete salvate. În sfîrșit, alții credeau că adevăratul Mîntuitor (*Soter*) nu a coborît asupra lui Isus decît în momentul botezului, separîndu-se de el înaintea Patimilor. Dacă ținem cont de toate acestea, caracterul coleric, pornirile vindicative și nestăpînirea lui Isus nu ni se mai par atît de stranii.

4. Codicele slave publicate de J. Ivanov (*Bogomilski Knigi i Legendi*, Sofia, 1925) conțin în plus un fragment important: „Dar Iosif se mînie și-i zise învățătorului: « Cine-i în stare să-l învețe pe acest copil ce este crucea? Poate crezi cumva că fratele meu!? Dar el e mai smerit și mai blînd decît toți. » Cînd îl auzi pe Iosif spunînd asemenea

cuvinte, Isus izbucni în rîs și-i zise lui Zaheu: « Învățătorule, tot ce ți-a spus tatăl meu este adevărat. »"

5. Textul se referă la alfabetul grec. Caracterul gnostic al fragmentului este evident. Mărturia sfîntului Irineu din *Adv. haeres.* I, 20, I confirmă acest lucru: „În plus, ei (gnosticii *n.n.*) mai introduc și o mulțime nesfîrșită de scrieri apocrife, pentru a impresiona pe cei săraci cu duhul sau pe cei care nu cunosc scrierile autentice. În același scop, ei mai adaugă și povestiri mincinoase precum aceasta: « Pe cînd Domnul era copil și învăța literele alfabetului, învățătorul îl puse, după cum era obiceiul, să zică *alpha*. Și Isus zise *alpha*. Apoi învățătorul îi ceru să zică și *betha*. Dar Isus îi răspunse:« Mai întîi spune-mi tu ce este *alpha* și după aceea îți voi spune și eu ce este *betha*. » Ei explică răspunsul Mîntuitorului în sensul că numai El ar fi cunoscut Incognoscibilul, pe care l-a înfățișat sub forma literei *alpha*." Despre simbolistica lui *alpha* și *omega*, ca începutul și sfîrșitul tuturor lucrurilor vorbește și *Apocalipsa lui Ioan*. Aici însă alta este valoarea simbolică a celor două litere, prima și ultima din alfabetul grec. *Alpha* e considerat ca principiu al emanațiilor succesive. Astfel, dacă îl înțelegem pe *alpha*, putem înțelege toată creația, întrucît aceasta e conținută, în stare neexplicitată, în principiu. Structura lui *alpha* se regăsește în celelalte litere ale alfabetului, care, toate, compun sintaxa întregii lumi.

6. *Va* are următoarea versiune: „Isus s-a întors spre iudeii care erau cu Zaheu și le-a zis: « Toți cei care acum nu văd, vor vedea și cei care nu înțeleg vor înțelege; surzii vor auzi, cei care mor pentru mine vor învia și pe cei din înălțimi îi voi chema și mai sus, așa cum mi-a poruncit Cel care m-a trimis la voi. »"

7. *Va*: „Cînd Maria a văzut minunea făcută de Isus, l-a sărutat și a zis: « Doamne, ascultă-mă și salvează-l pe fiul meu! »"

8. După *Evanghelia arabă a copilăriei* (cap. XXXIX), acest om înstărit ar fi chiar regele din Ierusalim.

9. *Va*: „Toți care se aflau atunci acolo îl ascultau cu plăcere; învățătorul stătea lîngă dînsul și-l asculta plin de bunăvoință, îndemnîndu-l să explice mai departe. Și s-a adunat mulțime mare. Cu toții ascultau sfînta învățătură pe care le-o dădea Isus și predicile plăcute ce-i ieșeau din gură. Căci pe cît de mic era el, pe atît de mari erau lucrurile pe care le spunea."

Comentariu la Evanghelia arabă

Se numește așa datorită faptului că, pînă de curînd, nu i se cunoaștea decît versiunea arabă. Acum însă avem și o versiune siriacă, drept care, mai corect, am putea-o numi *Evanghelia siro-arabă a copilăriei*. Pentru versiunea arabă dispunem de două manuscrise: unul provine din biblioteca lui J. Golius și se găsește în momentul de față la *Biblioteca Bodleiană* din Oxford; celălalt, *Codex Orientalis*, se găsește la *Biblioteca Laurentină* din Florența. H. Sike a publicat prima traducere latină, în 1697, folosindu-se de manuscrisul bodleian. Versiunea lui a fost ulterior preluată, cu diferite modificări, de Fabricius, Jones, Giles, Schmid, Migne, Cowper, Thilo și Tischendorf.

Versiunea siriacă a fost identificată și tradusă de Peeters (1914). Savantul francez demonstrează că textul arab este ulterior celui siriac, pe care, de fapt, îl traduce într-o manieră destul de liberă.

Sursele acestei apocrife sînt numeroase și diverse. De pildă, capitolele 1-14 sînt inspirate din *Protoevanghelia lui Iacob*; capitolele 41-55, adică ultimele, prelucrează datele oferite de *Pseudo-Toma*. Capitolele din mijlocul *Evangheliei* sînt cele mai originale. Ele sînt înțesate cu povești miraculoase a căror protagonistă este Fecioara, intercesoare privilegiată a credicioșilor pe lîngă Isus-Dumnezeu. Majoritatea miracolelor se realizează prin scutecul sau apa sfințită în care a fost spălat pruncul divin. E, după părerea noastră, cea mai exotică apocrifă. Intruziunile gnostice abia se resimt. Parcurgem o adevărată epopee a fabulosului nemaiținut în frîu. Accentul cade pe demonstrarea caracterului divin al pruncului Isus. Miracolele au funcție revelatorie. Ele sînt pure epifanii. Într-o lume în care predomină caracterul aniconic, radical transcendent, nereprezentabil al divinității, miracolele aduc dovada, șocantă, a întrupării Dumnezeului Celui viu.

*

Traducerea a avut la bază versiunea latină publicată de Tischendorf.

Evanghelia arabă a copilăriei Mîntuitorului

ÎN NUMELE TATĂLUI ȘI AL FIULUI
ȘI AL SFÎNTULUI DUH, UN SINGUR DUMNEZEU

Cu ajutorul și îngăduința Supremei Divinități începem să scriem cartea miracolelor lui Isus Cristos, Stăpînul, Domnul și Mîntuitorul nostru, intitulată *Evanghelia copilăriei*, în pacea Domnului. Amin.

I. Cuvintele lui Isus în leagăn

1. Am găsit ceea ce urmează în cartea preotului Iosif. El a trăit pe vremea lui Cristos, iar unii zic că ar fi fost însuși Caiafa.

2. Așadar, el povestește că Isus a vorbit pe cînd se afla în leagăn zicînd mamei sale, Maria: „Eu sînt Isus, Fiul lui Dumnezeu, *Logosul* pe care l-ai născut, după cum ți-a vestit îngerul Gabriel. Tatăl meu m-a trimis ca să izbăvesc lumea."

II. Călătoria la Betleem

În anul 309 al erei lui Alexandru a venit poruncă de la Augustus ca fiecare să se înscrie în locul unde s-a născut. Așadar Iosif s-a ridicat și, luînd-o pe Maria, a plecat din Ierusalim către Betleem. Cînd au ajuns lîngă o peșteră, Maria i-a zis lui Iosif că i se apropie sorocul nașterii și nu mai poate continua drumul pînă în oraș. „Hai să intrăm în peștera aceasta", a zis ea. Soarele stătea să apună. Atunci Iosif a plecat în grabă să-i caute o femeie de ajutor. Cum tot umbla încolo și-ncoace zări o bătrînă evreică născută în Ierusalim și-i zise: „Fii binecuvîntată! Rogu-te, vino și intră în această peșteră unde o femeie se pregătește să nască!"

III. Moașa din Ierusalim

Bătrîna și Iosif ajunseră la peșteră după apusul soarelui. Intrară. Și iată că încăperea era plină de lumini mai frumoase decît cele ale unor lămpi sau candelabre și mai strălucitoare decît razele de soare. Pruncul, învelit în scutece și așezat într-o iesle, sugea liniștit la sînul mamei sale, Maria. Priveau amîndoi mirați la lumina aceea. Atunci bătrîna o întrebă pe Maria: „Tu ești mama pruncului?“ Și după ce Maria încuviință din cap, bătrîna zise: „Nu semeni deloc cu celelalte fiice ale Evei“. Maria răspunse: „După cum fiul meu nu seamănă întru nimic cu ceilalți prunci, tot astfel și cea care L-a născut nu are egal între femei.“ Bătrîna zice: „Stăpîna mea, iată, eu am venit să-ți cer un leac, căci de multă vreme sufăr de paralizie.“ Atunci stăpîna noastră Maria i-a zis: „Pune-ți mîinile deasupra copilului!“ Și cum făcu aceasta, îndată se însănătoși. Apoi a ieșit din peșteră zicînd: „De acum voi fi roaba și slujitoarea pruncului acestuia cîte zile-oi avea!“

IV. Închinarea păstorilor

Atunci sosiră și păstorii. Ei aprinseră focul și fremătau de bucurie. Și iată, li s-au arătat oștirile cerești lăudînd și slăvind pe Dumnezeu. Păstorii se luară după ele, astfel încît peștera deveni pentru o clipă asemeni unui templu al lumii cerești. Laolaltă, glasuri cerești și pămîntești, slăveau și preamăreau pe Dumnezeu la nașterea lui Cristos. Văzînd atîtea miracole clare, bătrîna evreică îi mulțumi lui Dumnezeu așa: „Îți mulțumesc, o, Dumnezeule, Dumnezeule al lui Israel, că ai îngăduit ochilor mei să vadă nașterea Mîntuitorului lumii.“

V. Tăierea împrejur

În ziua a opta pruncul trebuia să fie tăiat împrejur. L-au tăiat chiar acolo, în peșteră. Bătrîna evreică a luat pielița (alții spun că i-a luat cordonul ombilical!) și a pus-o într-o sticluță cu ulei

de nard mai vechi pe care a dat-o unui fiu al ei, parfumar, zicîndu-i: „Ai grijă să nu vinzi nimănui sticluța asta cu nard, chiar dacă ți s-ar oferi trei sute de dinari!“ Aceasta e sticluța pe care a cumpărat-o Maria, păcătoasa, și a vărsat-o peste capul și picioarele Domnului nostru, Isus Cristos, ștergîndu-le apoi cu părul său.“[1]

După zece zile au adus pruncul la Ierusalim, iar în a patruzecea zi de la naștere au mers cu el la Templu, înaintea Domnului, și au jertfit pentru el; lucru prescris și de Legea lui Moise în felul următor: „Toți întîi născuții de sex bărbătesc vor fi numiți sfinți ai lui Dumnezeu!“

VI. Prezentarea la Templu

Cînd Fecioara Maria, mama sa, îl ținea fericită în brațe, bătrînul Simion l-a văzut strălucind asemenea unei coloane de lumină; era înconjurat de îngeri, care-l proslăveau asemenea gărzii din jurul unui rege. Simion se apropie în grabă de Maria și, întinzînd mîinile către ea, zise Domnului Cristos: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace; căci ochii mei văzură îndurarea Ta pe care ai pregătit-o spre mîntuirea tuturor popoarelor, lumină pentru toate neamurile și slavă pentru poporul Tău, Israel.“

Ana, profetesa, a luat și ea parte la ceremonie mulțumindu-i lui Dumnezeu și urîndu-i fericire Mariei.

VII. Închinarea magilor

La nașterea Domnului Isus în Betleemul Iudeii, pe vremea regelui Irod, au venit trei magi de la Răsărit și au intrat în Ierusalim, după cum prorocise Zarathustra[2]; și au adus cu ei daruri — aur, smirnă și tămîie [3]. Închinîndu-se, au oferit darurile pruncului Isus. Maria a luat un scutec [4] și l-a dat lor drept mulțumire pentru atîtea bogății. Ei l-au primit cu cea mai înaltă cinstire. Tot atunci li s-a arătat un înger sub chipul stelei ce-i călăuzise la venire; s-au luat după raza ei și au pornit la drum; și au ținut-o așa pînă au ajuns în patria lor.

VIII. Sosirea magilor în patria lor

Regii și principii le-au ieșit înainte și, plini de nerăbdare, i-au întrebat ce-au văzut și ce-au făcut, cum au călătorit la dus și la întors, dar mai ales ce-au adus de-acolo? Magii au arătat scutecul primit de la Maria. Atunci au făcut mare sărbătoare și, după obiceiul lor, au aprins un foc și i s-au închinat. Apoi au aruncat scutecul în mijlocul flăcărilor, care l-au înghițit îndată. Dar după ce focul s-a stins, ei au găsit scutecul ca la început, de parcă flăcările nici nu l-ar fi atins. Atunci au început să-l sărute și să și-l pună peste cap ori peste ochi zicînd: „Acesta e un adevăr neîndoielnic; mare minune că focul n-a reușit să-l facă scrum sau măcar să-l ardă un pic.“ Apoi l-au luat și cu cea mai aleasă cinstire l-au pus în visteria lor.

IX. Mînia lui Irod

Cînd Irod văzu că magii îl păcăliseră, fiindcă nu mai trecuseră la întoarcere pe la el, îi chemă pe toți preoții și înțelepții din Iudeea și le zise: „Lămuriți-mă, unde trebuie să se nască Hristosul (unsul)?“ Și cum aceia răspunseră că în Betleemul Iudeii, începu să urzească moartea Domnului Isus Cristos.

Atunci un înger al Domnului i-a apărut lui Iosif în vis și i-a zis: „Scoală-te, ia pruncul și pe maica lui și plecați în Egipt!“ La primul cîntat al cocoșilor ei se sculară și porniră la drum.

X. Fuga în Egipt

Iosif se tot gîndea cum avea să-și pregătească acea călătorie. Cînd veni dimineața, văzu că făcuseră un pic de drum. Deja se apropiau de un oraș mare unde se afla un idol căruia toți ceilalți idoli și zei ai egiptenilor îi aduceau daruri și ofrande. Aici slujea un preot care transmitea locuitorilor Egiptului și ai ținuturilor sale tot ce spunea Satana prin gura idolului. Iar preotul avea un fiu în vîrstă de trei ani, posedat de cîțiva demoni. Sărmanul copil vorbea vrute și nevrute, împroșcînd cu cuvinte

grele, iar cînd îl apucau pandaliile își sfîșia veșmintele, rămînînd în pielea goală, și azvîrlea cu pietre după oameni.

În oraș exista și un sanatoriu consacrat acelui idol. Sosind dar Iosif împreună cu Maria și instalîndu-se aici, toți s-au înspăimîntat. Atunci căpeteniile și preoții idolilor au alergat într-un suflet la idolul cel mare și l-au întrebat: „Ce-i cu vîlva și cutremurarea ce s-au iscat pe pămîntul nostru?“ Idolul le-a zis: „A venit la noi un zeu ascuns, care este cu adevărat Dumnezeu; nici un alt zeu, în afară de el, nu merită cultul divin, căci numai el este Fiul lui Dumnezeu. Pămîntul însuși, cum l-a presimțit, s-a cutremurat; la venirea lui s-a zguduit și s-a despicat. Noi ne temem cumplit de puterea lui uriașă.“ Chiar în clipa aceea idolul se prăbuși. Toți locuitorii Egiptului și mulți alții pe deasupra alergară să vadă dezastrul.

XI. Vindecarea unui copil posedat

Fiul preotului, apucat de boala lui obișnuită, intră în sanatoriu. Aici dădu peste Iosif și peste Maria, de care toți ceilalți se temeau să se mai apropie. Stăpîna Maria spălase scutecele Domnului iar acum le întindea la uscat pe niște scînduri. Copilul posedat de demoni veni, luă un scutec și și-l puse pe cap. În clipa aceea demonii începură să-i iasă din gură, în chip de șerpi ori de corbi, și s-o ia la fugă. Iar copilul începu să laude pe Dumnezeu și să mulțumească Domnului care-l vindecase.

Cînd tatăl aceluia văzu că s-a vindecat, îl întrebă: „Fiule, ce s-a-ntîmplat cu tine? Cum te-ai vindecat?“ Fiul răspunse: „Cînd demonii s-au năpustit peste mine, m-am îndreptat spre sanatoriu. Acolo am întîlnit o femeie sfîntă cu un prunc. Tocmai întindea rufele proaspăt spălate pe niște scînduri. Atunci eu am înhățat un scutec dintre acelea și, punîndu-mi-l pe cap, îndată m-au lăsat demonii și au fugit.“ Plin de o imensă bucurie, tatăl a zis: „Fiule, poate că pruncul acela este însuși Fiul Dumnezeului Celui viu care a creat cerurile și pămîntul. Căci, de cum a trecut El pe lîngă noi, idolul s-a sfărîmat și toți zeii s-au prăbușit și au pierit sub puterea lui uriașă.“

XII. Temerile Sfintei Familii

Astfel s-a împlinit profeția care zice: „Din Egipt l-am chemat pe Fiul meu.“[5] Dar Iosif și Maria, auzind că idolul acela s-a prăbușit și a pierit, s-au înfricoșat și s-au temut. Atunci au zis așa: „Cînd eram în Israel, Irod și-a pus în gînd să ia viața lui Isus și pentru asta a ucis toți pruncii din Betleem și din împrejurimi. Iar acum nu-i nici o îndoială că egiptenii, îndată ce vor auzi de sfărîmarea idolului lor, ne vor arde de vii.“

XIII. Tîlharii

Plecînd de acolo, au ajuns într-un loc bîntuit de tîlhari. Aceștia, după ce jefuiseră mai mulți drumeți de haine și bagaje, îi legară fedeleș. Dintr-o dată tîlharii aud o larmă uriașă, aidoma larmei stîrnite de alaiul unui rege magnific, care pleacă din reședința sa însoțit de armată, de cavalerie și în bubuituri de darabană. Buimăciți, tîlharii o luară la fugă lăsînd acolo tot ce furaseră.

Ostatecii se ridicară, își desfăcură unii altora legăturile și, luîndu-și bagajele, o porniră la drum. Ceva mai încolo se întîlniră cu Iosif și Maria și-i întrebară: „Unde este regele acela care se apropia făcînd atîta larmă încît, la auzul ei, tîlharii ne-au lăsat și noi am putut scăpa teferi?“ Iosif le răspunse: „Vine în urma noastră!“

XIV. Femeia îndrăcită

Apoi au sosit în alt oraș, unde se afla o femeie stăpînită de diavol. Într-o noapte, cînd ea se dusese după apă, blestematul și răzvrătitul acela de diavol intră în ea. Sărmana femeie nu mai suporta nici să fie îmbrăcată, nici să șadă în casă. Degeaba o legau cu funia sau cu lanțul. Rupea tot și fugea dezbrăcată prin pustietăți. Ori se așeza la răspîntii și printre lespezi de morminte și azvîrlea cu pietre după oameni, aducînd multe necazuri pe capul alor săi.

Cînd o văzu, Mariei i se făcu milă. Și diavolul o părăsi îndată, sub chipul unui om tînăr care fugea și zicea: „Vai mie din pricina ta, Marie, și a Fiului tău!“ Așa a scăpat femeia aceea de chin. Apoi, venindu-și în fire, s-a rușinat de goliciunea ei și s-a dus acasă ferindu-se să dea ochii cu careva. După ce s-a îmbrăcat a povestit tatălui și tuturor alor săi cum se petrecuseră lucrurile. Iar aceștia, cei mai de seamă cetățeni ai orașului, i-au găzduit pe Maria și pe Iosif cu toată cinstirea cuvenită.

XV. Mireasa mută

A doua zi, după ce și-au luat merinde pentru drum, au plecat de acolo. Pe la chindii ajunseră în altă cetate, unde tocmai se celebra o nuntă. Numai că, prin urzelile diavolului cel blestemat și prin farmece vrăjitorești, mireasa amuțise și nu mai putea vorbi defel.

Cînd Maria a intrat în cetate cu Fiul său, Domnul Cristos, în brațe, mireasa cea mută a zărit-o. A întins mîinile către Domnul Cristos și, smulgîndu-l de la pieptul Mariei, l-a luat în brațe; l-a strîns tare la sînul ei și l-a sărutat; apoi a început să-l legene dintr-o parte într-alta stînd aplecată deasupra lui. Și, ca prin farmec, limba i se dezlegă și urechile i se destupară. Și-i mulțumi lui Dumnezeu, slăvindu-l, că o făcuse iarăși sănătoasă. Iar locuitorii acelei cetăți jucară toată noaptea de bucurie că Dumnezeu și îngerii Lui coborîseră la ei.

XVI. Altă femeie îndrăcită

Și au rămas acolo trei zile, ținuți la mare cinste și petrecînd minunat. După care și-au pus merinde pentru drum, și-au luat rămas bun de la oameni și au mas într-altă cetate unde, cum era firesc, aveau de gînd să înnopteze. Aici trăia o femeie virtuoasă. Odată, pe cînd își spăla rufele la rîu, diavolul cel blestemat cu chip de șarpe se năpusti asupra ei și i se-ncolăci în jurul pîntecului. Și de-atunci noapte de noapte o chinuia cumplit.

Ei bine, femeia aceea, văzînd-o pe stăpîna Maria cu pruncul, Domnul Cristos, la sîn, i-a zis mînată de dorință: „Stăpînă, lasă-mă să iau în brațe pruncul și să-l sărut!“ Maria a lăsat-o. Și îndată ce l-a atins cu mîinile, Satana a slobozit-o și a luat-o la fugă. Nici că l-a mai văzut femeia de atunci. Drept care toți cei de față au adus slavă Dumnezeului Preaînalt. Iar femeia i-a răsplătit din belșug pe drumeți.

XVII. Leproasa

A doua zi, aceeași femeie a luat apă înmiresmată ca să-l spele pe Isus. După ce l-a spălat a adunat apa și a vărsat o parte din ea peste trupul mîncat de lepră al unei copile care locuia acolo. Și îndată copila se vindecă de lepră. Atunci locuitorii cetății au zis: „Fără nici o îndoială, Iosif, Maria și Pruncul acesta sînt zei, nu oameni.“

Și pe cînd cei trei se pregăteau să plece de acolo, iată, se apropie de ei fata care fusese bolnavă de lepră și-i roagă să o ia tovarășă de drum.

XVIII. Un copil lepros

Ei încuviințară iar fata li se alătură.

Așa ajunseră într-un oraș a cărui cetățuie aparținea unui principe foarte vestit. În cetățuie erau și locuințe pentru oaspeți. Făcură popas aici. Fata intră în camera soției principelui și, găsind-o pe aceasta tristă și cu ochii în lacrimi, o întrebă care era pricina durerii? „Să nu te mire, a răspuns aceasta, că mă vezi plîngînd. Căci mare mîhnire mă apasă și pînă acum n-am îndrăznit să mă destăinui nimănui.“ Fata i-a zis: „Poate dacă-mi dezvălui mie și mă iei părtașă la suferința ta, voi găsi un leac.“ „Te rog numai să păstrezi secretul și să nu-l zici nimănui“, răspunse soția principelui. „Eu sînt căsătorită cu un principe care stăpînește o mulțime de cetăți. Dar multă vreme după ce m-a luat de soție eu nu i-am dăruit nici un fiu. Cînd, în sfîrșit, i-am dăruit unul, acesta a fost lepros. Văzîndu-l astfel principele l-a renegat, iar mie mi-a zis: « Ori ucide-l, ori încredințează-l unei

doici, care să-l crească într-un loc pustiu de unde nimeni să nu mai știe ceva despre el! De tine mă rup cu totul, căci după ceea ce mi-ai făcut nici nu mai vreau să te văd. » De atunci parcă mi-am pierdut mințile și zac aici răpusă de durere. Vai, fiul meu! Vai, soțul meu!“

Atunci copila a grăit așa: „Nu-ți spuneam eu că-ți voi găsi leac pentru nenorocirea ta? Ascultă-mă! Și eu eram leproasă, dar m-a curățat un zeu care se numește Isus, fiul Mariei.“ Femeia întrebă îndată: „Unde se află zeul acesta de care îmi vorbești?“ „Chiar lîngă tine“, răspunse copila. „Au mas cu toții sub acoperișul casei tale.“ „Cum se poate așa ceva, grăi femeia, arată-mi, unde sînt?“ „Iată-i — răspunse copila — pe Iosif și pe Maria. Pruncul lor se numește Isus. El este cel care m-a scăpat de boală și de chin.“ „O să-mi arăți și mie — zise femeia — cum te-ai vindecat de lepră, nu-i așa?“ „Cum să nu!?“, răspunse copila: „Am luat apa în care mama și-a spălat pruncul și am vărsat-o peste mine. Și îndată mi-a trecut lepra.“

Atunci soția principelui se ridică și-i pofti pe aceia să-i fie oaspeți. Iar pentru Iosif pregăti un banchet strălucitor, la care participară cei mai de seamă bărbați din cetate. A doua zi de dimineață luă apa înmiresmată unde tocmai fusese îmbăiat Isus și, aducîndu-l pe fiul său, îl stropi cu ea. Și pe loc fiul se curăță de lepră. Iar mama, slăvind și mulțumind lui Dumnezeu, zise: „O, Isuse, fericită mama care Te-a născut! Căci pe cei de aceeași fire cu tine îi cureți cu apa în care a fost scăldat trupul Tău!“

Apoi a copleșit-o cu daruri pe stăpîna Maria și și-a luat rămas bun de la ea cu toată cinstirea cuvenită.

XIX. Tînărul fermecat

Sosiră în altă cetate unde au vrut să și rămînă peste noapte. Poposiră așadar în casa unui om abia însurat, care însă, atins de puterea unei vrăji, nu se putea bucura de nevastă-sa. Dar cum și-au petrecut ei noaptea sub acoperișul aceluia, îndată i s-a desfăcut vraja. A doua zi, la răsăritul soarelui, se pregăteau să plece. Atunci bărbatul le ieși înainte și, drept mulțumire, făcu în cinstea lor un ospăț mare.

XX. Povestea unui măgar

Așa că au plecat de-acolo abia în ziua următoare. Pe cînd se apropiau de altă cetate, văzură trei femei care se întorceau plîngînd de la cimitir. Maria zise copilei care-i însoțea: „Mergi și întreabă-le cine sînt și ce nenorocire li s-a întîmplat?“ Ele însă n-au vrut să răspundă. Dar au întrebat-o pe copilă: „Voi de unde veniți și încotro vă duceți? Nu vedeți că se lasă noaptea!?“ „Sîntem drumeți — a răspuns copila — și căutăm un loc de mas pentru noapte.“ Atunci femeile i-au zis: „Veniți și înnoptați la noi.“ Și au mers după ele. Au fost primiți într-o casă nouă, frumos gătită, ce mai!, gospodărie în toată regula. Asta se întîmpla pe timp de iarnă.

Copila intră în odaia celor trei femei și le găsi din nou plîngînd în hohote și jeluindu-se. Lîngă ele se afla un măgar acoperit cu un veșmînt fastuos. Femeile îi puseseră dinainte un braț de susan, îl sărutau întruna și-i dădeau să mănînce. Copila, mirată, le întrebă ce-i cu măgarul acela în mijlocul odăii? Iar femeile răspunseră printre lacrimi: „Măgarul pe care-l vezi era fratele nostru, născut din același pîntece ca și noi. După moartea tatălui nostru ne-a rămas o avere uriașă. Cum nu aveam decît un frate, am hotărît să-l însurăm și să-i facem o nuntă omenească. Dar niște femei roase de invidie l-au vrăjit pe ascuns. Și într-o noapte, puțin înainte de mijirea zorilor, cînd ușile casei erau încuiate, am văzut că fratele nostru s-a preschimbat într-un măgar, așa cum îl vezi și tu, cu ochii tăi. Vai, ce tristețe! Și tată nu avem, ca să ne mîngîie! Am chemat pe toți învățații, pe toți magii și vrăjitorii din lume. Degeaba! De cîte ori ne copleșește durerea ieșim împreună cu mama și plîngem la mormîntul părintelui nostru. Apoi ne întoarcem acasă.“

XXI. ... ce-și recapătă adevăratul chip

Cum auzi copila vorbele acestea zise: „Mai îndurați puțin și n-o să mai plîngeți! Căci leacul durerii voastre se află aproape, chiar aici, în casă. Cîndva eu însămi am avut lepră, dar îndată

ce-am cunoscut-o pe femeia cu pruncul Isus, abia născut, care m-a stropit cu apa de la îmbăierea lui, m-am vindecat. Sînt încredințată că are leac și pentru necazul vostru. Așa că mergeți la stăpîna mea, Maria, chemați-o la voi în odaie și destăinuiți-i secretul. Apoi, cu umilință, rugați-o să vă ajute.“

Auzind cuvintele fetei, cele trei au alergat la stăpîna Maria, au adus-o în odaie și au stat înaintea ei plîngînd în hohote și zicînd: „O, Stăpîna noastră, Maria, ai milă de roabele Tale! Căci nu-i nimeni mai în vîrstă, ori cap al familiei care să aibă grijă de noi. Iată, măgarul acesta din fața ta este fratele nostru. Dar niște femei l-au vrăjit și l-au adus în halul în care-l vezi. De aceea te rugăm, îndură-te de noi!“ Mariei i se făcu milă de nenorocirea lor. Îl luă pe Domnul Isus și îl așeză pe spatele măgarului, plîngînd laolaltă cu cele trei femei și zicînd către Isus Cristos: „Fiule, vindecă măgarul acesta prin puterea Ta nemăsurată și fă-l iarăși om înzestrat cu judecată precum era la început!“ Numai ce-au ieșit aceste cuvinte din gura stăpînei Maria, că măgarul s-a și transformat în om — un tînăr fără cusur.[6]

Apoi, cu toții: tînărul, mama și surorile lui, s-au închinat stăpînei Maria. Iar pe Copil l-au ridicat deasupra capului, chiar de mai multe ori, zicînd: „Fericită este femeia care Te-a născut, o, Isuse, Mîntuitorul lumii! Fericiți sînt ochii care se înfruptă din bucuria chipului Tău!“

XXII. Căsătoria

Atunci surorile au grăit către maica lor: „Iată, fratele nostru și-a redobîndit chipul omenesc cu ajutorul Domnului nostru Isus Cristos și prin mijlocirea copilei, care ne-a îndreptat către Maica și către Fiul ei. Cum fratele nostru este neînsurat, credem că se cuvine să i-o dăm de soție chiar pe această copilă, slujitoarea Mariei.“ Apoi s-au dus la Maria și au întrebat-o. Și ea a fost de acord.

Au pus la cale o nuntă ca-n povești. Tristețea li s-a preschimbat în bucurie și bocetul în horă. Au rîs, s-au veselit, au cîntat și au jucat în haine mîndre și strălucitoare. Apoi au recitat

Profeții și-au lăudat așa pe Domnul: „O, Isuse, Fiu al lui David, care preschimbi tristețea-n bucurie și jalea-n veselie!“ Iosif și Maria au rămas acolo zece zile. La plecare au fost conduși cu mare cinste de către gazde. Acestea, după ce-și luară bun rămas, începură din nou să plîngă. Dar mai amarnic decît toți plîngea copila.

XXIII. Tîlharii

De acolo începea un ținut pustiu, bîntuit de hoți și de tîlhari. Deși Iosif și Maria știau prea bine ce-i așteaptă, au hotărît totuși să traverseze locul pe timp de noapte. La un moment dat, zăresc doi tîlhari întinși pe pămînt, iar alături de ei o mulțime întreagă (tovarăși de-ai lor), care dormea somn greu. Cei doi tîlhari se numeau Titus și Damachus. Și i-a zis Titus lui Damachus: „Te rog, lasă-i pe oamenii aceștia în pace, ca să nu-i simtă tovarășii noștri!“ Damachus însă nici n-a vrut s-audă. Atunci Titus i-a zis: „Uite, ia de la mine patruzeci de drahme despăgubire.“ Ba i-a întins și brîul cu care era încins, pentru ca acela să nu deschidă gura și să vorbească.

Cînd a văzut stăpîna Maria ce mare bine le-a făcut tîlharul, i-a zis: „Domnul Dumnezeu te va sprijini cu dreapta Sa și-ți va ierta toate păcatele!“ Iar Domnul Isus i-a răspuns Maicii Sale: „O, Mamă, peste treizeci de ani, cînd iudeii mă vor răstigni în Ierusalim, acești doi tîlhari vor fi ridicați pe cruce împreună cu mine — Titus, la dreapta, iar Damachus, la stînga mea. Și-n ziua următoare Titus va intra înaintea mea în paradis.“ Maria a zis: „Să te ferească Dumnezeu de una ca asta, Fiule!“ Apoi s-au îndreptat către cetatea idolilor, care, la apropierea lor, s-a preschimbat în dune de nisip.

XXIV. Sfînta Familie în Matarea

De acolo au apucat-o spre orașul sicomorilor, adică Matarea[7] de astăzi. La Matarea Isus a făcut un izvor în care Maica Lui i-a spălat cămașa. Din suflarea Domnului amestecată cu apa s-a răspîndit un balsam minunat în tot ținutul acela.

XXV. Sfînta Familie în Memfis

Apoi au coborît la Memfis, unde l-au văzut pe Faraon. Au rămas în Egipt vreme de trei ani. Iar Domnul Isus a făcut multe minuni care nu se găsesc scrise nici în Evanghelia copilăriei, nici în Evanghelia completă.

XXVI. Întoarcerea în Israel

După trei ani au plecat din Egipt către casă. Dar cînd au ajuns la hotarele Iudeei, Iosif s-a temut să intre. Fiindcă, deși Irod murise, pe tron se afla acum fiul aceluia, Archelaos. În cele din urmă o luă totuși prin Iudeea. Atunci îi apăru un înger al Domnului și-i zise: „O, Iosif, mergi în cetatea Nazaret și rămîi acolo!“

Într-adevăr e lucru de mirare ca Stăpînul tuturor ținuturilor să fie purtat astfel și plimbat de colo-colo prin propria-i împărăție.

XXVII. Bolile din Betleem

Cetatea Betleemului[8] era plină de boli grele. Copiilor le supurau ochii iar peste puțin timp mureau. Trăia acolo o femeie cu un copil bolnav, la un pas de moarte. Ea veni la stăpîna Maria, pe cînd aceasta îl îmbăia pe Isus Cristos, și-i zise: „O, Maria, uite-te și la fiul meu, care se chinuie din pricina bolii!“ Maria o ascultă și-i zise: „Ia un pic din apa în care mi-am îmbăiat pruncul și stropește-ți fiul!“ Femeia făcu întocmai și îndată copilul se liniști. După ce dormi puțin se trezi vindecat și sănătos.

Atunci mama copilului, în culmea bucuriei, veni la Maria să-i mulțumească. Dar aceasta îi zise: „Mulțumește-i lui Dumnezeu, căci El ți-a vindecat fiul!“

XXVIII. Alt copil bolnav

Tot acolo trăia o femeie vecină cu prima. Fiul ei suferea de aceeași boală. Și cum, sărăcuțul, aproape orbise, plîngea întruna, zi și noapte. Atunci mama copilului vindecat i-a zis vecinei:

„De ce nu te duci cu el la Maria? Căci și eu l-am dus pe-al meu cînd era la un pas de moarte și îndată s-a vindecat cu apa în care fusese îmbăiat trupul Fiului ei, Isus.“ Cum auzi femeia așa ceva, merse degrabă și, spălîndu-și copilul cu apa aceea, îndată i se tămăduiră acestuia și trupul, și ochii. Apoi veni cu fiul ei la Maria să-i povestească minunea. Dar Maria îi porunci să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru vindecare și să păstreze taina celor întîmplate.

XXIX. Copilul aruncat în foc și în apă

Tot în cetate trăiau două femei căsătorite cu același bărbat. Fiecare avea cîte un copil. Și amîndoi copiii erau bolnavi de friguri. Una dintre femei se numea Maria, iar fiul ei, Cleopa. Într-o zi, mama lui Cleopa se ridică, își luă copilul, merse la stăpîna Maria, Maica lui Isus și, oferindu-i un ștergar frumos, îi zise: „O, Maria, primește de la mine acest ștergar și dă-mi în schimbul lui un scutec al Fiului tău!“ Maria se învoi. Atunci mama lui Cleopa se întoarse acasă și făcu din scutec o cămașă cu care-l îmbrăcă pe copil. Și așa îl vindecă. Dar fiul celeilalte muri a doua zi. De atunci mare dușmănie apăru între ele.

Fiecare se ocupa de treburile gospodăriei o dată la două săptămîni. Venise rîndul Mariei, mama lui Cleopa. După ce aprinse cuptorul pentru copt pîine, ea plecă să aducă aluatul dospit din altă încăpere. Îl lăsă pe Cleopa lîngă foc. Dușmanca ei, cum îl văzu pe acesta singur-singurel, îl înșfăcă și mi ți-l azvîrli drept în cuptorul încins. Apoi fugi de-acolo. Maria se întoarse și-l găsi pe Cleopa rîzînd în cuptorul care era atît de rece de parcă nici n-ar fi aprins focul. Își dădu seama că Azrami l-a aruncat în mijlocul flăcărilor. După ce l-a scos de acolo pe băiat, s-a dus cu el la stăpîna Maria și i-a povestit pățania. Dar Maria, Maica Domnului, i-a zis: „Taci și nu mai spune la nimeni! Căci mă tem să nu ți se întîmple ceva rău.“

Altă dată Azrami, dușmanca, merse la fîntînă să scoată apa. Aici nu era nimeni în afară de Cleopa, care se juca liniștit. Cum îl văzu, Azrami puse mîna pe el și mi ți-l azvîrli direct în

fîntînă. Apoi se întoarse repede acasă. Niște oameni care veniseră după apă îl găsiră pe copil plutind la suprafață. Coborîră îndată și-l scoaseră afară. Cuprinși de cea mai mare uimire începură să laude pe Dumnezeu. Atunci veni și mama băiatului; îl luă în brațe și plîngînd se duse cu el la stăpîna Maria și-i zise: „O, stăpînă, oare nu vezi ce mi-a făcut dușmanca? Iată, mi-a aruncat copilul în fîntînă. Acum e teafăr dar odată și odată tot o să mi-l piardă.“ Maria îi răspunse: „Dumnezeu te va răzbuna pentru asta.“

Și într-o zi, cînd dușmanca s-a dus să scoată apă, i s-au împleticit picioarele în frînghie și ea a căzut în fîntînă. Au venit ei, oamenii, și au tras-o afară, dar avea capul zdrobit și toate oasele frînte. Astfel a murit de moarte rea și s-a împlinit cuvîntul psalmului: „Au săpat un puț adînc, dar au căzut în groapa pe care o făcuseră.“[9]

XXX. Un viitor apostol

Altă femeie avea doi gemeni: amîndoi bolnavi. Unul dintre ei muri după cîtva timp, celălalt abia-și mai ținea sufletul. Maică-sa îl luă, veni cu lacrimi în ochi la Maria și-i zise: „O, stăpînă, ajută-mă, salvează-mă, căci am avut doi fii și iată, pe unul l-am îngropat, iar pe celălalt mi-l pîndește moartea! Uite cum ar trebui să-l rog și să-l invoc pe Dumnezeu“ — și începu a zice: „O, Doamne, Tu ești blînd și milostiv și sfînt; mi-ai dăruit doi fii — pe unul mi l-ai luat înapoi, lasă-mi-l, te rog, măcar pe celălalt!“

Mariei, văzînd-o cum plînge de fierbinte, i se făcu milă și-i zise: „Așază-ți fiul în patul fiului meu și acoperă-l cu hainele acestuia!“ Copilul își dăduse deja ochii peste cap. Dar cum îl așeză în patul în care dormea Cristos, îndată ce simți mirosul veșmintelor Domnului Isus Cristos, deschise ochii. Apoi o strigă pe mama lui, îi ceru pîine și începu să mănînce. Femeia zise: „O, Maria, acum știu că în tine sălășluiește puterea lui Dumnezeu, căci Fiul tău vindecă pe toți cei de o fire cu el numai prin atingerea hainelor sale.“

Copilul vindecat nu era altul decît viitorul apostol Bartolomeu din Evanghelie.

XXXI. Femeia leproasă

De față se afla și o femeie leproasă, care, apropiindu-se de Maria, mama lui Isus, zise: „Stăpîna mea, ajută-mă!“ Maria o întrebă: „Cu ce să te ajut — cu aur, cu argint, ori poate vrei să te cureți de lepră?“ Și femeia o întrebă: „Dar cine oare mă poate curăța?“ Atunci Maria, stăpîna, îi zise: „Mai așteaptă puțin, cît îmi spăl pruncul, pe Isus, și-l culc în pat.“ Și femeia așteptă.

După ce-l așeză pe Iisus în pat, Maria îi dădu femeii apa în care își îmbăiase pruncul și-i zise: „Ia din apa aceasta și stropește-ți trupul!“ Femeia făcu întocmai și se vindecă. Apoi aduse laudă și prinos de mulțumire lui Dumnezeu.

XXXII. Nevasta leproasă părăsită de bărbat

Trei zile a rămas femeia în casa Mariei. Cînd se întoarse în cetatea ei se întîlni cu un prinț care tocmai se căsătorise cu fiica altui prinț din partea locului. Numai că acesta descoperi, la scurt timp, pe fruntea soției sale, semnul leprei sub formă de stea. Desfăcu îndată căsătoria, declarînd-o nulă. Femeia, văzînd în ce stare se aflau, copleșiți de durere și plîngînd în hohote, îi întrebă ce li s-a întîmplat? Dar ei răspunseră: „Lasă-ne, femeie, în pace și nu ne mai iscodi. Căci pricina durerii noastre n-o putem spune nimănui.“ Totuși ea stărui; îi rugă să-și deschidă inimile, poate va ști să le găsească leacul. După ce-i arătară semnul leprei de pe fruntea fetei, femeia zise: „Și eu, cea pe care o vedeți înaintea voastră, am avut lepră. Dar într-o zi, ducîndu-mă la Betleem cu o treabă oarecare, am întîlnit într-o peșteră[10] o femeie cu numele Maria. Aceasta avea un fiu pe nume Isus. Cînd a văzut că sînt leproasă i s-a făcut milă și mi-a dat apa în care-l îmbăiase pe fiul ei. Eu am luat-o, mi-am turnat-o pe trup și m-am pomenit vindecată.“ Atunci ei o întrebară: „N-ai vrea să ne-o arăți și nouă pe stăpîna Maria?“ Ea spuse că da.

Îndată se sculară și porniră spre Betleem, la Maria, încărcați cu daruri de mare preț. După ce intrară și-i oferiră darurile, o aduseră pe fata leproasă și i-o arătară. Maria le vorbi așa: „Pogoare-se mila Domnului asupra voastră!“ Și dîndu-le puțină apă din aceea în care-l îmbăiase pe Cristos, porunci ca sărmana fată să fie spălată. Și cum o spălară, îndată se făcu bine. Toți cei de față începură atunci să laude pe Dumnezeu. Apoi se întoarseră bucuroși în cetatea lor aducînd slavă Domnului. Iar prințul, auzind că soția i se vindecase, o primi în casă și făcu a doua oară nunta... fără să uite a-i mulțumi lui Dumnezeu pentru sănătatea redată femeii sale.

XXXIII. Fata îndrăcită

Trăia acolo o copilă chinuită de diavol. Blestematul îi apărea de multe ori sub chipul unui șarpe uriaș gata-gata s-o înghită. Apoi îi sugea tot sîngele din trup de ajunsese biata fată ca un cadavru. De cîte ori se apropia jivina, ea își împreuna mîinile deasupra capului și striga cît putea: „Vai de viața mea, cum nu este nimeni să mă scape de șarpele acesta nemilos!?“ Părinții și cei care-i stăteau în preajmă ori numai o întîlneau, amarnic îi mai căinau soarta. Mulțime de oameni se strîngeau în jurul ei și toți plîngeau și se lamentau auzind-o pe ea cum plînge și se vaită: „O, fraților și prietenilor, oare nu este nimeni să mă scape de ucigașul acesta?“

Dar iată că într-o bună zi glasul copilei ajunse pînă la urechile fetei de prinț ce fusese vindecată de lepră. Aceasta ieși pe terasa castelului și o văzu pe biata copilă plîngînd cu mîinile încrucișate deasupra capului. Lîngă ea se jeluia o mulțime de oameni. Atunci îl întrebă pe soțul îndrăcitei dacă îi mai trăia soacra. Și cum el răspunse că amîndoi părinții copilei erau în viață, ea îi zise: „Cheam-o pe soacra ta la mine!“ Iar cînd o văzu pe aceasta o întrebă: „Copila nebună este fiica ta?“ Femeia tristă, cu lacrimi în ochi răspunse: „Da, este fiica mea.“ Atunci fata prințului zise: „Păstrează secretul pe care ți-l voi mărturisi: am fost bolnavă de lepră, dar Maria, Maica lui Isus Cristos, m-a vindecat. Dacă vrei ca fiica ta să-și recapete mințile, ia-o cu tine la

Betleem și caut-o pe Maria, Maica lui Isus — fii sigură că o va însănătoși. Eu una cred că te vei întoarce bucuroasă."

Cum auzi femeia cuvintele fetei de prinț, o luă pe fiică-sa și plecă la Betleem. Aici se duse direct la Maria și-i povesti necazul. După ce o ascultă, Maria îi dădu un pic de apă din aceea în care spălase trupul fiului său, Isus, și-i porunci s-o toarne peste fată. Apoi îi mai dădu și un scutec al Domnului Isus zicîndu-i: „Ia scutecul acesta și, ori de cîte ori ți-o apărea vrăjmașul, arată-i-l!" După care își luă rămas bun de la ele.

XXXIV. Vindecarea

O luară înapoi spre casă. Dar iată că sosi momentul în care diavolul obișnuia să se năpustească asupra ei. Blestematul îi apăru sub înfățișarea unui șarpe uriaș, la a cărui vedere copila se înspăimîntă. Maică-sa îi zise: „Nu-ți fie teamă, fata mea! Lasă-l să se apropie și, cînd o fi lîngă tine, pune-i în față scutecul pe care ni l-a dat Maria. Și-o să vedem ce se-ntîmplă."

Diavolul, transformat în șarpe cumplit, venea tot mai aproape. Trupul copilei se închircise de spaimă. Dintr-o dată scoase la iveală scutecul, i-l puse pe cap și-i acoperi ochii. Atunci limbi de flăcări și bucăți de jăratic țîșniră din scutec și se năpustiră asupra șarpelui. Mare minune se întîmplă cînd șarpele dădu cu ochii de scutecul Domnului Isus, din care ieșeau vîlvătăi. Prinse a striga cu glas înfricoșat: „Ce este între mine și tine, o, Isuse. fiul Mariei!? Unde să mă ascund?" Cuprins de mare spaimă se întoarse cu spatele și plecă de la copilă. De atunci nu i se mai arătă. Sărmana avu, în sfîrșit, parte de liniște.

Pentru aceasta îi mulțumi lui Dumnezeu, împreună cu cei care văzuseră minunea cu ochii lor.

XXXV. Iuda Iscarioteanul

Trăia acolo o femeie care avea un fiu muncit de diavol. Acesta, pe nume Iuda, cînd punea diavolul stăpînire pe el, mușca pe toți cei ce se întîmpla a-i sta în preajmă. Iar dacă nu

găsea pe nimeni își mușca mîinile și celelalte părți ale trupului. Faima stăpînei Maria și a Fiului său, Isus, ajunse pînă la urechile mamei lui Iuda. Aceasta se sculă, își luă copilul și se duse cu el la Maria.

Tocmai atunci Iacob și Iosif îl scoseseră pe Isus afară, ca să se joace cu ceilalți copii. Pe cînd ședeau ei în curte, veni și Iuda și se așeză la dreapta lui Isus. Și cum îl apucară pandaliile, vru să-l muște pe Isus de mînă, dar nu putu. Îl lovi totuși în coasta dreaptă, atît de tare, încît Acela începu să plîngă.

Atunci a ieșit dracul din Iuda, fugind, sub înfățișarea unui cîine turbat. Copilul care l-a lovit pe Isus și din care a ieșit dracul cu chip de cîine nu era altul decît Iuda Iscarioteanul, vînzătorul lui Isus; iar în coasta în care îl lovise Iuda, aveau să-i înfigă și iudeii sulița.

XXXVI. Figurinele din lut

Isus împlinise șapte ani. Își petrecea timpul cu prieteni de aceeași vîrstă. Se jucau plăsmuind din lut statuete care înfățișau boi, măgari, păsări și diferite alte viețuitoare. Fiecare ținea să-și impună opera lăudîndu-și talentul și priceperea. Isus le zise prietenilor săi: „Voi porunci statuetelor mele să se miște." Atunci prietenii îl întrebară: „Nu cumva te crezi Fiul Creatorului?" Dar Isus porunci statuetelor să se miște; și ele chiar începură să țopăie. După aceea le dădu o altă poruncă și ele se opriră.

Modelase și figurine de vrăbii și de alte păsări, care începeau să zboare ori să se oprească din zbor, după cum le poruncea el. Cînd le întindea apă și mîncare, ele beau și mîncau. Copiii merseră acasă și povestiră totul părinților. Iar aceștia ziseră: „Fiilor, nu vă mai jucați cu Isus! Feriți-vă de el și vă păziți, căci e un vrăjitor!"

XXXVII. Stofele vopsitorului

Într-o zi, tot hîrjonindu-se cu alți copii, Isus intră în atelierul unui vopsitor pe nume Salem. Aici se aflau grămezi de stofe

aduse pentru a fi vopsite. Isus le luă pe toate și le aruncă într-un vas plin cu albastru de India. Cînd veni Salem și văzu în ce hal arătau stofele, începu să urle ca un nebun și să-l certe pe Isus, zicînd: „Ce mi-ai făcut, fiu al Mariei? Toți oamenii din oraș or să mă înjure. Căci unul dorea să-i vopsesc stofa într-o culoare, altul într-alta, după plac. Dar ai venit tu și s-a isprăvit cu toate."

Atunci Domnul Isus îi zise: „Spune-mi la ce stofă ai vrea să schimbi culoarea și eu ți-o schimb." Și îndată începu să scoată din vas stofele și să le coloreze după cum îi cerea vopsitorul, pînă cînd nu mai rămase nici una.

Iudeii, văzînd asemenea minune, lăudară pe Dumnezeu.

XXXVIII. Isus îl ajută pe Iosif

Iosif umbla cu lucrul prin toată cetatea. Oamenii îl chemau să le facă ciubere, paturi și lăzi pentru haine. Unde se ducea, îl lua cu el și pe Isus. Și ori de cîte ori Iosif greșea măsura vreunei lucrări, cu o palmă sau cu un cot, trebuind ori s-o mai scurteze, ori s-o mai lungească, Domnul Isus numai ce-și întindea mîinile către lucrarea cu pricina și ea se făcea cum ar fi dorit Iosif. Acesta nici nu punea mîna și, la drept vorbind, Iosif era un tîmplar destul de nepriceput.

XXXIX. Iosif la regele Ierusalimului

Într-o zi îl chemă însuși regele, din Ierusalim, și-i zise: „Ascultă, Iosif, vreau să-mi meștерești un tron după măsura locului în care stau eu de obicei." Iosif n-avu încotro și se apucă de lucru. Doi ani a rămas în palatul regelui, pînă ce a isprăvit tronul. Dar cînd l-a pus la locul său, a văzut că tronul era mai îngust cu două palme. Regele s-a mîniat foarte tare. De frică, Iosif și-a petrecut noaptea nemîncat.

Isus l-a întrebat de ce-i era atît de frică. Iosif i-a răspuns: „Pentru că tot ce-am făcut în acești doi ani s-a pierdut." Dar Isus îi zice: „Nu te teme și nu-ți amărî sufletul! Uite, tu apuci

de-o parte a tronului, eu, de cealaltă, și-l îndreptăm!" Iosif făcu așa cum îl învățase Isus și, trăgînd amîndoi — unul într-o parte, altul, în cealaltă —, aduseră tronul la măsura potrivită.

Cei care au văzut minunea au încremenit de uimire. Apoi, cînd și-au revenit, au lăudat pe Dumnezeu.

Lemnul din care a fost făcut tronul era un lemn renumit în vremea lui Solomon, fiul lui David. Se folosea la multe și felurite lucrări.

XL. Copiii preschimbați în iezi

Altă dată Isus ieși în drum și văzu un grup de copii adunați la joacă. Se luă după ei, dar aceia se ascunseră. Tot căutîndu-i, Isus ajunse la poarta unei case unde mai multe femei stăteau la taifas. Se opri și le întrebă în ce parte o apucaseră copiii? Și cum ele îi răspunseră că nu se afla nimeni acolo, Isus grăi: „Dar cei din cuptor ce sînt?" „Niște iezi de trei ani", răspunseră femeile. Atunci Isus începu să strige: „Ieșiți, iezilor, de-acolo și veniți la păstorul vostru!" Îndată copiii, prefăcuți în iezi, ieșiră din cuptor și prinseră a țopăi în jurul lui Isus.

Văzînd una ca asta femeile îngenuncheară la picioarele lui Isus, cuprinse de uimire și de teamă. Își împreunară mîinile și-l rugară: „O, Isuse, Stăpînul nostru, Fiul Mariei, cu adevărat ești păstorul cel bun al Israelului! Fie-ți milă de roabele Tale, care stau dinaintea Ta și care nu s-au îndoit niciodată; căci Tu ai venit, o, Stăpîne al nostru, ca să vindeci, iar nu ca să ucizi!" Isus le răspunse: „Fiii lui Israel sînt ca etiopienii printre celelalte popoare." Femeile ziseră din nou: „Tu, Doamne, le știi pe toate și nimic nu-ți este ascuns. Așa că Te rugăm, Iubitorule, redă-le copiilor acestora, robii Tăi, chipul ce l-au avut înainte!" Isus grăi: „Haideți, copii, să mergem și să ne jucăm!" Și îndată, sub ochii femeilor, iezii se preschimbară, la loc, în copii.

XLI. Isus rege

În luna Adar, Isus i-a strîns pe copii în jurul său, ca un rege. Aceștia și-au așternut hainele pe pămînt, iar el s-a așezat

deasupra. Apoi i-au pus pe cap o coroană împletită din flori și au stat la dreapta și la stînga lui. Oricine trecea pe acolo era adus cu forța și obligat să se închine regelui. Abia după aceea îi îngăduiau să-și continue drumul.

XLII. Simon Cananeanul

Pe cînd petreceau ei așa, se apropiară cîțiva oameni care duceau pe targă un copil. Acesta plecase în pădure, împreună cu alți prieteni de vîrsta lui, ca să caute lemne. Aici dădu peste un cuib de prepeliță. Întinse mîna să culeagă ouăle cînd, un șarpe veninos zvîcni din cuib și-l mușcă. Bietul copil începu să strige după ajutor. Prietenii, sosiți în grabă, îl găsiră zăcînd la pămînt, ca și mort. Merseră după rudele lui, care-l ridicară să-l aducă în oraș.

Așa au ajuns la locul unde ședea Isus în chip de rege, înconjurat de ceilalți copii, în chip de slujitori. Aceștia, cum au zărit convoiul, au și ieșit în calea celui ce fusese mușcat de șarpe zicînd către însoțitorii săi: „Veniți să-l salutați pe rege!“ Și cum sărmanii oameni, copleșiți de durere, nu voiau să se abată din drum, i-au tîrît cu forța.

Se pomeniră așadar în fața Domnului Isus. El îi întrebă: „De ce purtați copilul acesta pe targă?“ După ce-i răspunseră că fusese mușcat de un șarpe, Domnul Isus vorbi către ceilalți copii: „Haideți să ucidem șarpele acela!“ Părinții băiatului mușcat cerură îngăduința să plece acasă, deoarece fiul lor se zbătea în chinurile morții. Dar copiii răspunseră: „Oare n-ați auzit porunca regelui — « Haideți să ucidem șarpele! » — !? Nu vreți să-l ascultați?“

Ajunseră la cuibul de prepeliță. Domnul Isus îi întrebă pe copii: „Aici este sălașul șarpelui?“ Aceia încuviințară. Atunci, la chemarea Domnului, șarpele ieși fără zăbavă și I se supuse. Iar Domnul îi porunci: „Du-te și suge tot veninul pe care l-ai vărsat în trupul copilului acestuia!“ Îndată șarpele se tîrî pînă la mîna copilului și-și trase înapoi tot veninul. Apoi Isus îi aruncă un blestem și pe loc jivina se rupse în două. Iar copilul, mîngîiat de Domnul, se însănătoși.

După ce se trezi începu să plîngă. Atunci Domnul Isus îi zise: „Nu plînge pentru că în curînd vei fi ucenicul meu!“ Acesta era chiar Simon Cananeanul, despre care se amintește în Evanghelie[11].

XLIII. Isus și Iacov

Altă dată Iosif îl trimise pe fiul său Iacov să aducă lemne din pădure. Isus merse împreună cu el. Ajungînd la locul unde se găseau vreascuri, Iacov se apucă să le culeagă. Dintr-o dată, o viperă blestemată țîșni și-l mușcă de mînă. Iacov începu să strige și să plîngă. Văzîndu-l în ce hal era, Isus se apropie și suflă peste rană. Și îndată se vindecă.

XLIV. Copilul întors dintre morți

Într-o zi, pe cînd Isus se afla cu alți copii, care se jucau pe un acoperiș, unul dintre ei căzu de foarte sus și muri pe loc. Ceilalți se împrăștiară care încotro. Isus rămase singur pe acoperiș. Cînd veniră părinții și rudele copilului căzut îi ziseră lui Isus: „Tu l-ai îmbrîncit pe fiul nostru!“

Degeaba le spunea el că n-au dreptate. Ei strigau întruna: „Copilul nostru a murit și iată ucigașul!“ Atunci Isus zise: „Nu mă vorbiți de rău! Dacă nu mă credeți pe mine, haideți să-l întrebăm chiar pe fiul vostru! El va scoate adevărul la lumină.“ Și Isus coborî, se aplecă deasupra celui mort și, cu glas puternic, întrebă: „Zenon, cine te-a aruncat de pe acoperiș?“ Mortul deschise gura și răspunse: „Doamne, nu tu m-ai îmbrîncit, ci Spaima, ea, m-a prăvălit!“ Isus îi sfătui pe cei de față să asculte cu atenție cuvintele copilului.

Și toți îl slăviră pe Dumnezeu pentru miracolul acela.

XLV. Ulciorul spart

Odată Maria îl trimise pe Isus la fîntînă, să aducă apă. Dar cînd se întorcea el, ulciorul, plin ochi, se izbi de ceva și se făcu

țăndări. Atunci Isus își desfăcu repede batista, adună apa în ea și i-o duse maicii sale care, văzîndu-l, rămase mută de uimire. Ea aduna și păstra în inimă tot ceea ce vedea[12].

XLVI. Vrăbiile de noroi

Altă dată Isus se juca împreună cu alți copii încropind mici iezere. El plăsmui douăsprezece vrăbii, pe care le așează de jur-împrejurul iezerului său, cîte trei pe fiecare latură. Era în zi de sabat.

Chiar atunci se apropie de ei un iudeu, fiul lui Anna, și, văzîndu-i cu ce se ocupau, zise mînios și plin de indignare: „Cum așa, faceți figurine din noroi în zi de sabat?" Și odată se repezi și le strică iezerele. Isus lovi cele douăsprezece vrăbii cu palma și ele își luară zborul ciripind.

Apoi fiul lui Anna se apropie și de Isus și-i călcă malurile iezerului în picioare. Toată apa se scurse pe de lături. Atunci Isus îi zise: „Cum s-a scurs apa aceasta, așa să se scurgă și viața din tine!" Și copilul se uscă pe loc.

XLVII. Blestemul

Într-o seară Isus se întorcea acasă împreună cu Iosif. Pe neașteptate apăru înaintea lor un copil care, din fugă, îl îmbrînci atît de tare pe Iisus încît acesta căzu la pămînt. Atunci Domnul zise: „Cum m-ai lovit pe mine, așa să cazi și tu și să nu te mai ridici!" Și chiar în clipa aceea copilul se prăvăli la pămînt și-și dădu sufletul.

XLVIII. Învățătorul neînvățat

Trăia în Ierusalim un om pe nume Zaheu, care-i învăța pe copii. Acesta îi zise lui Iosif: „De ce nu-l aduci pe Isus la mine, ca să-l învăț literele?" Iosif încuviință. Îi împărtăși hotărîrea sa și Mariei.

Astfel îl duseră pe Isus la învățător. Cum îl văzu, învățătorul îi ceru să spună *alpha*. Și după ce a spus *alpha*, învățătorul îi

porunci să spună *betha*. Dar Isus răspunse: „Mai întîi să-mi explici care este semnificația lui *alpha* și după aceea voi pronunța și *betha*." Văzînd că învățătorul își îndreaptă nuiaua asupra lui, Isus îi spuse toate înțelesurile lui *alpha* și ale lui *betha*. Apoi vorbi despre formele literelor — de faptul că unele litere sînt drepte, altele răsucite, iar altele în spirală; unele au puncte, altele nu au puncte; spuse și de ce o anumită literă se află înaintea altei litere. Acestea și multe alte lucruri începu el să le înșire și să le clarifice, despre care învățătorul nu întîlnise nimic în cărțile sale.

La sfîrșit Isus îi zise învățătorului: „Ia seama la ce-ți voi spune!" Și în chip limpede și distinct începu să recite: *alpha, betha, ghimel, daleth,* pînă la *tau*. Atunci învățătorul, plin de uimire, grăi: „Copilul acesta cred că s-a născut înaintea lui Noe." Apoi merse la Iosif și-i zise: „Mi-ai adus la școală un copil mai învățat decît toți învățătorii." Maria întări zicînd: „Fiul tău nu are nevoie de nici o învățătură!"

XLIX. Învățătorul pedepsit

Totuși îl duseră la un profesor mai învățat. Acesta, cum îl văzu, îi zise: „Pronunță *alpha* !" Și după ce spuse Isus *alpha*, profesorul îi porunci să pronunțe *betha*. Dar Isus răspunse: „Mai întîi să-mi explici semnificația literei *alpha* și după aceea voi pronunța și *betha*!" Atunci profesorul ridică mîna să-l lovească. Pe dată însă mîna i se uscă, iar el rămase mort.

Văzînd cele întîmplate, Iosif îi zise Mariei: „De acum înainte nu-l mai lăsăm afară din casă, fiindcă oricine i se împotrivește e pedepsit cu moarte."

L. Isus, învățătorul

Cînd a împlinit doisprezece ani l-au dus la Ierusalim, la sărbătoarea Paștilor. După sărbătoare părinții s-au întors acasă, dar Isus a rămas în Templu, printre învățații, bătrînii și cărturarii israeliți. Îi iscodea cu privire la lucrurile pe care aceștia le cunoșteau ori răspundea el însuși la întrebările lor.

Și i-a întrebat el: „Al cui fiu este Mesia?“ Iar ei au răspuns: „Fiul lui David.“ Atunci el le-a zis: „Cum, deci, Duhul îl numește pe El Domn cînd grăiește: « Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale »?“

Atunci primul cărturar îl întrebă: „Ai citit tu Sfintele Scripturi?“ „Da“, a răspuns Isus, „și Scripturile și ceea ce este cuprins în ele“. După aceea le explică pe rînd cărțile Legii, precum și preceptele, hotărîrile și tainele cuprinse în cărțile Profeților, lucruri ce-s mai presus de mintea oricărei creaturi. La urmă cărturarul acela zise: „Eu unul mărturisesc că pînă acum n-am dobîndit și nici nu mi-a fost dat să aud o asemenea învățătură. Cine-o fi, oare, copilul acesta?“

LI. Isus și astronomul

Se găsea acolo și un filozof priceput în astronomie. El îl întrebă pe Isus dacă studiase astronomia. Atunci Isus începu să vorbească despre numărul sferelor și cel al corpurilor cerești; despre natura mișcărilor lor; despre opoziții; despre forma lor triunghiulară, pătrată sau hexagonală; despre revoluția lor pe bolta cerească; chiar și despre poziția lor în minute și secunde precum și despre alte lucruri pe care nici o minte nu le poate cuprinde.

LII. Isus și fizicianul

Tot printre acei filozofi se găsea și unul priceput în științele naturii. El îl întrebă pe Isus dacă studiase cumva și medicina. Atunci Isus începu să-i vorbească: despre fizică și metafizică; despre hypofizică și hyperfizică; despre calitățile trupului; despre umori și despre efectele lor; despre numărul membrelor, al oaselor, al venelor, al arterelor și al nervilor; despre efectul căldurii și al uscăciunii, pe de o parte, precum și despre toate cîte se produc din cauza acestor fenomene, pe de altă parte; apoi despre lucrările sufletului în trup și despre simțurile și virtuțile sale; despre cum se nasc vorbirea, mînia și pofta nesățioasă;

în sfîrșit, despre unirea sufletului cu trupul și despre despărțirea lor, precum și despre altele pe care mintea nici unei creaturi nu le-ar putea cuprinde.

Atunci filozoful se ridică, se închină în fața lui Isus și-i zise: „O, Doamne, din clipa aceasta voi fi ucenicul și slujitorul Tău!“

LIII. ... după trei zile

Pe cînd vorbeau ei așa despre unele și despre altele, iată că sosi acolo Maria, Maica Domnului, care-l tot căutase prin împrejurimi trei zile, împreună cu Iosif. Văzîndu-l printre cărturari — cărora, ba le punea întrebări, ba le răspundea la întrebări —, îi zise: „Fiule, pentru ce ne-ai făcut aceasta? Iată, eu și cu tatăl tău am obosit de cînd te căutăm!“ Dar el le-a grăit: „De ce mă căutați? Oare nu știți că se cuvine să stau în casa Tatălui meu?“ Ei însă n-au înțeles vorbele lui.

Atunci cărturarii o întrebară pe Maria: „Acesta este fiul tău?“ Ea făcu semn că da. Și ei ziseră: „Ferice de tine, femeie care ai născut un asemenea copil!“

Apoi Isus se întoarse cu ei la Nazaret și-i ascultă în toate. Iar mama lui păstra în inima sa toate aceste cuvinte. Între timp Isus sporea cu vîrsta, cu înțelepciunea și cu harul la Dumnezeu și la oameni.

LIV. Viața ascunsă

Din ziua aceea își ascunse miracolele tainice și se ocupă cu studiul Legii pînă la vîrsta de treizeci de ani. Atunci Tatăl proclamă în mod public, la Iordan: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru care am binevoit!“

Tot atunci se arătă și Duhul Sfînt sub chipul unui porumbel alb.

LV. Epilog

Acesta este Cel pe care, în genunchi, îl adorăm; Cel care ne-a dăruit ființă și viață slobozindu-ne din pîntecele maicilor

noastre; Cel care s-a întrupat pentru noi și ne-a răscumpărat, ca să îmbrățișeze cu mila Sa veșnică și să ne arate îngăduința Sa izvorîtă dintr-o imensă dărnicie, bunătate, generozitate și bunăvoință. A Sa este slava și bunătatea și puterea și stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

Aici se încheie *Evanghelia integrală a copilăriei*, tălmăcită cu ajutorul lui Dumnezeu după textul original.

NOTE

1. Din *Legenda aurea* aflăm că sfîntul prepuț al lui Isus i-a fost adus de un înger lui Carol cel Mare. Acesta îl depune întîi la biserica Sfînta Maria din Aix-la-Chapelle, apoi îl duce la Charroux. Sfîntul prepuț ajunge în biserica numită „Sfînta Sfintelor" din Roma. Aici, el a fost depozitat într-un foarte prețios relicvariu (păstrat încă la Muzeul Vaticanului). Dar relicva a fost furată în timpul jefuirii Romei, din 1527, și dusă în parohia din Calcata, în apropiere de Viterbo, unde se află și astăzi.

2. După manuscrisul laurentin din secolul al XIII-lea, păstrat la Florența, Zarathustra (sau Zoroastru) ar fi făcut o profeție conform căreia o fecioară avea să nască un prunc ce urma să fie crucificat de către iudei și să se urce apoi la ceruri.

3. Istoria miraculoasă a celor trei daruri se află cuprinsă în *Cartea peșterii comorilor*, cea mai veche povestire orientală despre călătoria magilor. Aici se spune că Adam, după alungarea lui, împreună cu Eva, din rai, ar fi venit și ar fi ascuns în „Peștera comorilor" aur, smirnă și tămîie. Astfel, după multe generații, comorile lui Adam au fost aduse ca daruri lui Isus.

4. Scutecul dăruit de Maria magilor se afla, în secolul al XIII-lea, la Constantinopol. Apoi el a fost adus în Franța și distrus în timpul revoluției din 1789.

5. *Os.* 11, 1; cf. *Matei* 2, 15.

6. Recunoaștem, în rezumat, povestea lui Lucius cel preschimbat în măgar din romanul lui Apuleius. În primele două secole se spunea, în batjocură, despre creștini, că se închină unui cap de măgar. Isus însuși apare reprezentat astfel în mai multe caricaturi.

7. Acest oraș aparține astăzi provinciei Gizeh și este situat la nouă kilometri nord-est de Cairo. Se mai păstrează, încă și acum, tradiții minunate. De curînd a dispărut un sicomor plantat în 1672, urmașul direct al celui despre care ne relatează apocrifa. Episodul este o interpolare din secolul al XII-lea.

8. Autorul pare să nu fi sesizat contradicția dintre sfatul îngerului, de a merge spre Nazaret, din capitolul anterior și revenirea Sfintei Familii în Betleem.

9. *Psalmul* 7, 16.

10. Contaminare, probabil, cu episodul Nașterii Mîntuitorului într-o peșteră de lîngă Betleem.

11. Versiunea siriacă adaugă un episod interesant: „Veni apoi un om din Ierusalim. Copiii îi ieșiră în cale și-l opriră zicîndu-i: « Salută-l pe rege! » Omul se supuse. Cînd ajunse în fața lui Isus, Acesta văzu că omul avea un șarpe încolăcit în jurul gîtului, care uneori îl sufoca, alteori, îl lăsa mai slobod. Isus îl întrebă: « De cîtă vreme stai cu șarpele acesta în jurul gîtului? » Omul răspunse: « De trei ani. » Isus îl întrebă iar: « Și cum de ți-a căzut așa o pacoste? » Omul zise: « Eu i-am făcut un bine și el m-a răsplătit cu un rău. » Isus: « Cum adică, tu i-ai făcut un bine și el te-a răsplătit c-un rău? » Omul: « Uite cum: într-o iarnă l-am găsit rebegit de frig, l-am luat în sîn și, ajungînd la mine acasă, l-am pus într-o ulcică de pămînt, pe care am acoperit-o, ca să nu iasă afară. Apoi, cînd m-am dus să descopăr ulcica și să-l scot la soare, căci se făcuse vara, el mi-a sărit de gît și s-a încolăcit acolo. De atunci mă chinuie întruna și nu pot nicicum scăpa de el. » Atunci Isus i-a grăit așa: « Fără să-ți dai seama te-ai purtat cum nu trebuie cu el. Dumnezeu a făcut șarpele ca să viețuiască în pămînt și să treacă mereu de la frig la cald. Pentru ce nu l-ai lăsat să trăiască în pămînt, așa cum e voia lui Dumnezeu!? L-ai închis într-o ulcică și nici măcar nu i-ai dat să mănînce. I-ai făcut mult rău. » Apoi Isus a zis către șarpe: « Coboară de pe omul acesta și mergi să trăiești la locul tău, sub pămînt! » Iar șarpele se descolăci îndată. Văzînd aceasta, omul zise: « Cu adevărat ești rege, Regele regilor, și toți vrăjitorii și toate duhurile rele îți ascultă poruncile.»" Izvorul poveștii de mai sus se află, fără nici o îndoială, în India.

12. Cf. *Luca* 2, 51.

Comentariu
la Evanghelia lui Pseudo-Matei

Protoevanghelia lui Iacob a pătruns destul de repede și în Occident. Nu se poate afirma cu precizie dacă a existat o traducere fidelă și completă în latină a *Protoevangheliei* (în urma descoperirii foarte recente a unor fragmente, cercetătorii înclină spre această realitate), sau dacă ea a fost reelaborată în chip original în mediul apusean (opinia de pînă acum). Oricum ar fi, ori că presupunem o traducere integrală în latină, ori că ne mulțumim cu ideea unei elaborări *ad locum*, cert este că la baza ambelor texte se află modelul grec. Am constatat la unii cercetători occidentali o anumită încăpățînare de a nu recunoaște nici un fel de influență a Răsăritului asupra culturii (sau culturilor lor). Ei preferă mai degrabă să introducă grile false de lectură (de pildă vorbesc de „intertextualism" la nivelul literaturii apocrife) decît să recunoască obîrșia orientală (evidentă, de altfel!) a unor texte occidentale.

Evanghelia lui Pseudo-Matei are mai multe surse. Una este, cu siguranță, *Protoevanghelia*. Apar însă numeroase episoade în plus. Cîteva amintesc de *Pseudo-Toma*, altele, de *Evanghelia arabă a copilăriei Mîntuitorului*. De aceea am și plasat-o, în cadrul antologiei noastre, după ele. Distingem două părți: prima (influențată de *Protoevanghelie*) cuprinde capitolele 1-17; a doua (influențată de *Pseudo-Toma*, dar nu numai) merge pînă la sfîrșit. *Pseudo-Matei* trebuie citită, așadar, ca un fel de recapitulare a tuturor evangheliilor de pînă acum.

Data elaborării poate fi fixată în a doua jumătate a secolului al VI-lea, secol în care sfîntul Benedict înființează, după modelul oriental adus de Ioan Cassian, primele mînăstiri occidentale și în care compune *Regula* Ordinului său. Amann arată, în notele la *Pseudo-Matei*, că multe episoade își trădează proveniența lor monastică — de pildă viața Mariei în Templu se desfășoară clar după rînduiala din mînăstirile benedictine.

Arta sacră occidentală a preluat foarte multe subiecte din această evanghelie. De asemenea, ea a fost sursă de inspirație pentru scriitorii medievali, în special pentru Jacques de Voragine și Vincent de Beauvais.

*

Traducerea s-a făcut după textul latin publicat de Tischendorf.

Evanghelia lui Pseudo-Matei

ÎNCEPE CARTEA DESPRE NAȘTEREA PREAFERICITEI FECIOARE MARIA ȘI DESPRE COPILĂRIA MÎNTUITORULUI, SCRISĂ ÎN EBRAICĂ DE PREAFERICITUL EVANGHELIST MATEI ȘI TRADUSĂ ÎN LATINĂ DE PREAFERICITUL PREOT IERONIM

A

Episcopii Chromantius și Heliodorus[1] îl salută întru Domnul pe fratele lor preaiubit, Ieronim.

Atît nașterea Fecioarei Maria cît și nașterea și copilăria Domnului nostru Isus Cristos le găsim povestite în cărțile apocrife. Fiind însă de părere că acestea conțin și multe lucruri potrivnice credinței noastre, credem că toate trebuie respinse, pentru ca nu cumva, prin mijlocirea lui Cristos, să dăm satisfacție Anticristului. Iată însă că doi bărbați credincioși, Parmenius și Virinus, trecînd pe aici, ne-au spus că sfinția ta ai găsit un manuscris în ebraică al preafericitului evanghelist Matei, în care ar fi povestite atît nașterea Maicii Fecioare cît și copilăria Mîntuitorului nostru.

De aceea te rugăm, preaiubite, în numele Domnului nostru Isus Cristos, să traduci textul din ebraică în latină, nu atît pentru a cunoaște minunile lui Cristos, cît, mai degrabă, pentru a preîntîmpina șiretenia ereticilor care, vrînd să introducă o învățătură falsă, au amestecat nașterea sfîntă a lui Cristos cu minciunile lor, ca să ascundă cu dulceața vieții amarul morții sale.

Va trebui așadar, iubite vrednic de cinste, fie să îndeplinești rugămintea fraților tăi, fie să primești o plăcută însărcinare din partea episcopilor tăi, însărcinare ce-ți va părea demnă de a fi dusă pînă la capăt. Salut întru Domnul și roagă-te pentru noi!

B

Ieronim, umil slujitor al lui Cristos, către sfinții și preafericiții episcopi Chromantius și Heliodorus, salut întru Domnul.

Cine se apucă să sape pămîntul în care presupune că există aur, nu se repede la ceea ce va da la iveală o groapă abia scormonită; ci, înainte ca fierul vibrînd al cazmalei să scoată la suprafață aurul strălucitor, trebuie să întoarne și să răstoarne bulgării de pămînt, hrănindu-se cu nădejdea, chiar dacă nu-și sporește deloc avutul.

La grea treabă m-am înhămat, dacă luăm în seamă că ceea ce mi-ați poruncit voi, preafericiților, să traduc nici chiar apostolul și evanghelistul Matei n-a vrut să fie publicat. Dacă n-ar fi fost o taină, în mod sigur ar fi adăugat-o la evanghelia sa. El însă a compus această cărticică pecetluind-o cu semne ebraice și nepublicînd-o. Astfel încît astăzi cartea scrisă de propria-i mînă cu litere ebraice se află în posesia unor bărbați foarte credincioși care, și ei, la rîndul lor, au primit-o moștenire de la înaintași. Cum aceștia nu au dat niciodată exemplarul original să fie tradus, conținutul lui s-a transmis în diverse moduri. Așa se face că versiunea publicată de un discipol al lui Manicheus, pe nume Leucius — care a mai scris și niște „Fapte false ale apostolilor" — n-a fost operă de zidire, ci de distrugere spirituală. De aceea s-a și hotărît la un sinod ca Biserica să n-o ia în seamă.

Înceteze așadar mușcăturile celor care latră la noi, căci nu vom adăuga această cărticică la scripturile canonice; traducem cuvintele apostolului și evanghelistului doar spre a da în vileag șiretenia ereticilor. Pe de o parte ne supunem poruncii unor episcopi credincioși, iar pe de altă parte ne împotrivim unor eretici necredincioși.

Așadar nu slujim decît iubirii lui Cristos fiind încredințați că ne vor ajuta și rugăciunile celor care, prin supunerea noastră, vor putea citi sfînta copilărie a Mîntuitorului.

Sfîrșitul prologului

PARTEA ÎNTÎI

I

1. Trăia odată în Ierusalim un om pe nume Ioachim, din tribul lui Iuda. Și era acest Ioachim un cioban înstărit, cu frică de Dumnezeu și bun la suflet. N-avea altă grijă decît oile sale, din laptele cărora îi hrănea pe cei credincioși, oferind darururi de două ori mai multe celor ce-și închinaseră viața lui Dumnezeu și studierii Legii și daruri simple slujitorilor acestora. Așadar își împărțea mieii, oile, lîna și toate bunurile dobîndite peste an în trei: o parte revenea văduvelor, orfanilor, peregrinilor și săracilor; altă parte, slujitorilor lui Dumnezeu; iar a treia o păstra pentru sine și pentru casa lui.

2. De aceea și Dumnezeu îi înmulțea turmele, așa încît nu avea pereche în rîndul poporului lui Israel. Încă de la vîrsta de cincisprezece ani începu să țină pomenita rînduială. Cînd împlini douăzeci de ani o luă de soție pe Ana, fiica lui Isahar[2], tot din tribul său, adică din neamul lui David. Dar deși au trăit împreună vreme de douăzeci de ani, ea nu i-a dăruit nici fete, nici băieți.

II

1. Și iată că într-o zi de sărbătoare printre cei care ofereau sacrificii Domnului se afla și Ioachim. Tocmai se pregătea să vină cu darurile cînd un învățător de la Templu, pe nume Ruben, se apropie de el și-i zise: „Tu n-ai voie să stai laolaltă cu cei ce aduc jertfe lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu te-a binecuvîntat cu urmași în Israel."[3] Pățind o asemenea rușine de față cu tot poporul, Ioachim ieși cu lacrimi în ochi din Templul Dumnului. Nici nu se mai întoarse acasă. Își luă turmele și pe ceilalți păstori și plecă într-un ținut atît de îndepărtat, încît vreme de cinci luni Ana, soția sa, nu știu nimic despre dînsul.

2. Ea, sărmana, plîngea și se ruga întruna: „Doamne, Dumnezeule atotputernic al lui Israel, după ce că nu mi-ai dat nici un copil, mi-ai luat acum și bărbatul!? Iată, au trecut cinci luni

de cînd nu l-am mai văzut și n-am nici o veste de la el. Poate-o fi mort și trebuie să-i fac slujbă de înmormîntare!?"

Și cum se jeluia în grădina casei ridicîndu-și ochii spre Dumnezeu văzu un cuib de vrăbii într-un dafin. Atunci, cu glas sfîșiat de durere prinse a grăi: „Doamne Dumnezeule atotputernic, care ai dăruit tuturor făpturilor — și sălbăticiunilor, și vitelor, și șerpilor, și peștilor, și păsărilor — pui, ca să se bucure de ei, de ce numai pe mine m-ai lipsit de darul tău binecuvîntat? Știi, Doamne, că încă din ziua măritișului am făcut un legămînt: dacă-mi vei dărui un copil — băiat sau fată —, îl voi închina Templului Tău sfînt."[4]

3. Pe cînd vorbea, iată, îi apăru înainte un înger al Domnului și-i zise: „Nu te teme, Ana, căci Dumnezeu a hotărît să-ți dea rod. Pruncul care se va naște din tine va fi slăvit în toți vecii, pînă la sfîrșitul lor." Și după ce-i spuse acestea, îngerul dispăru din ochii ei. Atunci ea, tremurînd de frică din pricina celor văzute și auzite, intră în odaie, se aruncă pe un pat, de parcă ar fi fost moartă, și rămase toată ziua și toată noaptea rugîndu-se plină de cutremurare.

4. Apoi o chemă pe slujnica ei și-i zise: „Vezi cît sînt de nenorocită din pricina văduviei mele și cît mă chinui; n-ai vrut nici măcar să stai lîngă mine." Slujnica însă răspunse bombănind: „Ce pot eu să fac dacă Dumnezeu ți-a închis pîntecele și bărbatul te-a părăsit?" Cînd o auzi Ana începu să plîngă și mai tare.

III

1. Tot atunci, în munții unde Ioachim își păștea turmele apăru un tînăr[5] care-l întrebă pe acesta: „De ce nu te întorci la femeia ta?" Ioachim răspunse: „M-am însurat cu ea de douăzeci de ani și dacă Dumnezeu n-a vrut să-mi dăruiască un fiu, am ieșit din Templul Domnului acoperit de rușine și de ocară. Acum, pentru ce să mă întorc la ea, o dată ce-am fost alungat și batjocorit!? Rămîn aici cu oile mele cît o vrea Dumnezeu să mai văd lumina pe lumea asta. Darurile pentru săraci, văduve, orfani și slujitorii lui Dumnezeu le voi trimite cu dragă inimă prin oamenii mei."

2. Cînd termină, îngerul îi răspunse: „Eu sînt îngerul lui Dumnezeu. Tot astăzi m-am arătat și nevestei tale care se ruga plîngînd și i-am adus mîngîiere; căci să știi: a conceput o fată din sămînța ta[6]. Iar această fiică a voastră va sta în Templul lui Dumnezeu și Duhul Sfînt se va odihni peste ea; și bucuria ei va fi mai mare decît bucuria oricărei alte femei sfinte. Nimeni nu va putea zice vreodată că a mai existat una ca ea în trecut, ori că va mai exista în viitor. De aceea coboară din munți și întoarce-te la nevasta ta — o vei găsi însărcinată. Căci Dumnezeu a stîrnit în pîntecele ei sămînță de viață; Lui trebuie să-i aduci mulțumire. Iar această sămînță va fi binecuvîntată, la fel ca și Ana, care va rămîne maica binecuvîntării veșnice."

3. Atunci Ioachim, închinîndu-se în fața îngerului, i-a zis: „Dacă am găsit har la tine, adastă puțin în cortul meu și binecuvîntează pe slujitorul tău!" Dar îngerul i-a răspuns: „Nu te mai numi slujitor al meu ci împreună-slujitor, căci amîndoi slujim aceluiași Dumnezeu. Mîncarea însă și băutura mea nu pot fi văzute de oamenii muritori, de aceea nu se cuvine să mă poftești în cortul tău. Oferă lui Dumnezeu, în ardere de tot, darul pe care voiai să mi-l faci mie!"

Atunci Ioachim a prins un miel neîntinat și a zis către înger: „Eu unul n-aș fi îndrăznit să ofer o ardere de tot lui Dumnezeu dacă tu, poruncindu-mi, nu mi-ai fi dat puterea să o fac." Dar îngerul a răspuns: „Nici eu nu te-aș fi îndemnat să aduci jertfa aceasta dacă n-aș fi cunoscut voia Domnului." Pe cînd Ioachim aducea jerfă lui Dumnezeu, o dată cu fumul și mireasma se înălță și îngerul la cer.

4. Ioachim căzu cu fața la pămînt și zăcu așa de la ceasul al șaselea din zi pînă seara.[7] Slugile și zilierii se speriară, căci nu știau de ce zace el acolo și socoteau că vrea să se omoare. Atunci alergară și-l ridicară îndată de la pămînt. După ce le-a povestit ce văzuse, aceștia, tulburați de o asemenea minune, prinseră a-l îndemna să împlinească fără șovăială porunca îngerului și să se întoarcă la nevasta lui. Ioachim stătea și cugeta

îndesine dacă să se întoarcă sau nu la Ana, cînd îl cuprinse toropeala. Și iată, îngerul care-i apăruse mai înainte, pe cînd era treaz, îi apăru acum în somn, zicîndu-i: „Eu sînt îngerul păzitor care ți-am fost dat de Dumnezeu; coboară liniștit și întoarce-te la Ana, pentru că milosteniile făcute de tine și de nevasta ta au ajuns pînă la Preaînaltul; și El v-a dat prunc cum n-a mai fost de la-nceputul lumii, cum n-au avut nici drepții, nici profeții și cum nu va mai avea nimeni de acum încolo." Îndată ce se trezi, Ioachim își adună păstorii și le povesti visul. Aceștia se închinară Domnului și-i ziseră lui Ioachim: „Vezi, să nu te mai îndoiești de îngerul Domnului! Ridică-te și să pornim la drum! Vom merge agale, ca să paștem și turmele."

5. După treizeci de zile ajunseră aproape de casă. Atunci un înger al Domnului îi apăru Anei, care se afla în rugăciune, și-i zise: „Du-te la poarta numită « de aur »[8] să-ți întîmpini bărbatul! Pentru că, iată, astăzi se întoarce la tine." Ea alergă îndată împreună cu roabele sale și începu să se roage chiar în fața porții. Cînd tocmai era gata să renunțe (căci așteptase foarte multă vreme), își ridică ochii și-l văzu pe Ioachim venind cu turmele. Atunci Ana alergă într-un suflet spre el, îi sări de gît și zise mulțumind lui Dumnezeu: „Eram văduvă, acum nu mai sînt; eram stearpă, acum am zămislit." Toți vecinii și cunoscuții ei se umplură de bucurie și tot poporul lui Israel era mulțumit de această veste.

IV

După nouă luni Ana născu o fată și-i puse numele Maria[9]. La trei ani o înțărcară. Atunci au mers Ioachim și Ana, soția sa, la Templu și, după ce-au adus jertfe Domnului, au lăsat-o pe Maria între fecioarele de aici[10], care-și petreceau zilele și nopțile slăvindu-l pe Dumnezeu. Iar Maria, cum o lăsară jos, dinaintea Templului, urcă atît de repede cele cincisprezece trepte, încît nici nu avu timp să-și întoarcă privirile ca să-și caute părinții, cum fac de obicei copiii mici. Toți cei de față rămaseră muți de uimire, chiar și preoții Templului.

V

Atunci Ana, plină de Duh Sfînt, vorbi așa înaintea mulțimii adunate: „Domnul Dumnezeul oștirilor și-a amintit de cuvîntul dat și a venit în vizită sfîntă la poporul Său, ca să umilească neamurile ce s-au ridicat de-atîtea ori împotriva noastră și să le-ntoarcă inimile către El; a deschis urechea rugăciunilor noastre și a îndepărtat de la noi ocările dușmanilor; a făcut mamă dintr-o femeie stearpă și a adus mare bucurie și veselie în Israel. Acum pot oferi și eu daruri Domnului fără ca dușmanii să-mi stea împotrivă. Domnul să le întoarcă lor inimile către mine, iar mie să-mi dea bucurie veșnică."

VI

1. Maria era admirată de întreg poporul. La numai trei ani avea un mers atît de sigur, vorbea atît de bine și punea atîta rîvnă în slăvirea lui Dumnezeu, încît părea o femeie în toată firea, iar nu un prunc. Și atît de adînc se ruga, de parcă ar fi avut aproape treizeci de ani. Fața ei strălucea ca neaua, încît ceilalți abia o puteau privi. Torcea și împletea lîna și toate cele pe care nici o femeie bătrînă nu era în stare să le facă, ea, la o vîrstă așa fragedă, izbutea să le ducă la bun sfîrșit.

2. Iată cum își rînduise fiecare zi[11]: din zori pînă la ceasul al treilea stătea și se ruga; de la ceasul al treilea pînă la ceasul al nouălea se ocupa cu lucrul său; de la ceasul al nouălea începea din nou să se roage și nu înceta pînă cînd nu-i apărea îngerul Domnului, din mîna căruia primea mîncarea. Astfel înainta din ce în ce mai mult în slăvirea lui Dumnezeu. În sfîrșit, învăța atît de repede împreună cu celelalte fecioare mai în vîrstă, încît nimeni nu era mai zeloasă decît ea la privegheri, mai iscusită în înțelegerea Legii lui Dumnezeu, mai darnică în iubire, mai pură și mai desăvîrșită în toate virtuțile. Era hotărîtă, dreaptă și neschimbătoare. În fiecare zi mai făcea un pas către desăvîrșire.

3. Nimeni n-a văzut-o vreodată mînioasă și n-a auzit-o vorbind de rău pe cineva. Toate vorbele ei erau pline de har, de ai fi zis că-L are pe Dumnezeu în gură. Își petrecea timpul cu rugăciunea și studierea Legii. Avea grijă și de surorile ei, ca nu cumva vreuna dintre ele să păcătuiască prin cuvînt, alta să rîdă prea tare și fără măsură, sau alta, orbită de trufie, să-și ocărască semenele. Pe Dumnezeu îl binecuvînta fără-ncetare. Și ca să nu se întrerupă din slăvirea lui Dumnezeu nici o clipă, cînd cineva îi dădea bineț, ea răspundea în loc de salut: „Mulțumesc lui Dumnezeu!“ De la ea au moștenit oamenii obiceiul acesta de a spune „Mulțumesc lui Dumnezeu“[12] în loc de salut. În fiecare zi mînca doar ce primea din mîna unui înger, iar mîncarea pe care i-o dădeau preoții o împărțea săracilor. Deseori era văzută stînd de vorbă cu îngerii, care o mîngîiau ca niște prieteni iubiți. Dacă vreun suferind se atingea de ea, îndată se întorcea acasă vindecat.

VII

1. Preotul Abiathar oferi nenumărate daruri preoților de la Templu, pentru ca aceștia să i-o dea pe Maria și el să o căsătorească apoi cu fiul său. Dar Maria se împotrivea zicînd: „Eu nu pot să cunosc bărbat și nici un bărbat nu poate să mă cunoască pe mine!“ Dar preoții și rudele ei îi ziceau: „Dumnezeu este cinstit prin fii și slăvit prin urmași — așa a fost dintotdeauna în Israel!“ Maria le-a răspuns așa: „Nu, mai înainte de toate Dumnezeu a fost cinstit prin castitate[13], cum se și dovedește:

2. Căci primul drept între oameni a fost Abel. El a plăcut lui Dumnezeu prin ofranda pe care I-a adus-o și a fost ucis fără milă de cel care nu I-a plăcut lui Dumnezeu. De aceea a primit două coroane: pentru ofrandă și pentru feciorie, căci nu și-a întinat trupul niciodată. Și Ilie a fost ridicat la cer în trup, căci și-a păstrat trupul feciorelnic.[14] Asta am învățat eu în Templu din copilărie și pînă astăzi — că o fecioară poate fi plăcută lui Dumnezeu. De aceea am hotărît în inima mea să nu cunosc niciodată bărbat.“

VIII

1. Cînd împlini paisprezece ani, fariseii profitară de ocazie și-i spuseră că obiceiul nu-i mai îngăduia să rămînă în Templu. De aceea luară hotărîrea să trimită un crainic pe la toate triburile lui Israel și să cheme întreg poporul peste trei zile la Templul Domnului. Și cînd poporul era adunat, preotul Abiathar se ridică și urcă pe treapta cea mai înaltă, ca să poată fi auzit și văzut de toată lumea. Și după ce se făcu tăcere deplină, zise: „Ascultați-mă, fii ai lui Israel, și să vă intre bine în urechi vorbele mele! De cînd a fost construit Templul de către Solomon, au trăit în el multe fecioare — fiice de regi, de profeți, de arhierei sau de preoți simpli; toate alese și admirabile. La vîrsta cuvenită însă, au fost date bărbaților în căsătorie, urmînd rînduiala celor dinaintea lor, și prin aceasta au plăcut lui Dumnezeu. Numai Maria a găsit un nou chip de a se face plăcută lui Dumnezeu, făgăduindu-I că va rămîne fecioară. De aceea cred că prin întrebarea noastră și prin răspunsul lui Dumnezeu, vom ști în grija cui trebuie să o încredințăm.“

2. Toată adunarea a fost de acord. Atunci preoții au tras la sorți din cele douăsprezece triburi ale lui Israel, iar aceștia căzură pe tribul lui Iuda. Și zise preotul: „Mîine, toți cei care n-au soție să vină aici cu cîte o nuia în mînă!“ Așa se face că veni și Iosif laolaltă cu cei tineri, aducînd și o nuia în mînă. Marele preot, după ce a strîns toate nuielele, a oferit o jertfă lui Dumnezeu și L-a întrebat pe Domnul. Iar Domnul i-a răspuns: „Pune toate nuielele în Sfînta Sfintelor și lasă-le acolo. Apoi spune-le celor de afară să vină mîine după ele. Atunci, ia seama, din vîrful uneia dintre nuiele va țîșni un porumbel și va zbura la ceruri. Aceluia în mîna căruia se va afla nuiaua cu semnul minunat îi va fi încredințată grija Mariei.“

3. A doua zi veniră cu toții dis-de-dimineață. Și după ce au ars și au adus ofrandă, preotul intră în Sfînta Sfintelor și aduse nuielele. Le împărți pe toate, dar porumbelul nu ieși din nici una. Atunci preotul Abiathar își îmbrăcă veșmîntul cu doisprezece clopoței, intră în Sfînta Sfintelor și arse o jertfă. Și pe cînd

stătea cufundat în rugăciune, un înger îi apăru și-i zise: „Uite, este aici o nuielușă, foarte scurtă, pe care nici n-ai luat-o în seamă și ai pus-o laolaltă cu celelalte; dacă o vei lua și o vei da, în ea va apărea semnul de care ți-am vorbit.“ Aceea era tocmai nuiaua lui Iosif. Iosif se ținuse mai retras, căci era bătrîn. Și pentru că se temea să n-o primească pe Maria, nu-și ceru nuiaua. Cum stătea deci smerit și la urmă, preotul Abiathar strigă la el cu glas puternic: „Vino și ia-ți nuiaua, nu vezi că toți te așteptăm!?“ Atunci Iosif se apropie înfricoșat că marele preot strigase atît de tare la el. Și abia întinse mîna după nuiaua sa, că din vîrful ei țîșni un porumbel mai alb decît zăpada și de o frumusețe nemaivăzută, care după ce dădu cîteva rotocoale deasupra Templului, se avîntă-n văzduhuri.

4. Atunci tot poporul îl felicită pe bătrîn zicîndu-i: „Fericit ești acum, la bătrînețe, căci Dumnezeu te-a găsit vrednic s-o primești pe Maria!“ Și cum preoții îi ziceau: „Primește-o la tine, căci tu ai fost singurul ales de Dumnezeu din tot tribul lui Iuda!“, el începu să li se închine, să-i roage și să le spună plin de rușinare: „Dar eu sînt bătrîn și am fii, la ce să-mi dați copila aceasta!?“ Atunci Abiathar, marele preot, grăi așa: „Amintește-ți, Iosife, cum au pierit Dathan, Abiron și Core, pentru că au disprețuit voia Domnului. La fel se va întîmpla și cu tine dacă nu vei asculta ceea ce Dumnezeu îți poruncește.“ Dar Iosif răspunse: „Eu nu disprețuiesc voia lui Dumnezeu — voi fi păzitorul copilei pînă cînd, tot prin voia lui Dumnezeu, vom putea ști care dintre fiii mei o va lua de soție. Dați-i și cîteva dintre prietenele ei fecioare, să-și petreacă timpul împreună.“ Preotul Abiathar îi răspunse: „Îi vom da cîteva fecioare ca s-o mîngîie pînă în ziua hotărîtă, cînd o vei primi la tine. Căci nu va putea lega o altă căsătorie.“

5. Iosif o primi pe Maria împreună cu alte cinci fecioare. Acestea au stat în casa lui Iosif. Ele se numeau: Rebeca, Sefora, Suzana, Abigea și Zahel. Preoții le-au dat mătase, hiacint, pînză fină de in, purpură și in simplu. Atunci au tras la sorți, să vadă ce avea să lucreze fiecare. Și Mariei i-a căzut să lucreze purpura pentru catapeteasma Templului Domnului. Și cînd i-a căzut

asta, celelalte fecioare i-au zis: „Deși ești mai mică decît toate, ai meritat să primești purpura.“ Zicînd acestea au început s-o numească în glumă *Regina fecioarelor*. Și cum se distrau ele așa, a apărut dintr-o dată un înger al Domnului și le-a zis: „Cuvîntul acesta nu va fi spus în glumă, ci va fi rostit ca o profeție adevărată.“ Cînd îl văzură pe înger și-i auziră cuvintele, fecioarele se înspăimîntară. Și o rugară pe Maria să le ierte și să se roage pentru ele.

IX

1. A doua zi, pe cînd Maria își umplea ulciorul la fîntînă, îi apăru un înger al Domnului și-i zise: „Fericită ești, Maria, căci ai pregătit în pîntecele tău sălașul Domnului. Iată, o lumină din cer va veni să locuiască în tine, iar prin tine va lumina întreg pămîntul.“[15]

2. Trei zile după aceea, pe cînd lucra purpura pentru Templu, a intrat la ea un tînăr frumos cum nu se poate spune. Văzîndu-l, Maria s-a înfricoșat și s-a cutremurat. Dar acela i-a zis: „Nu te teme, Maria, căci ai găsit har la Dumnezeu: iată, vei zămisli și vei naște un rege care va stăpîni nu numai pe pămînt, ci și în ceruri, și va domni în vecii vecilor.“[16]

X

1. Pe cînd se întîmplau toate lucrurile acestea, Iosif se afla cu lucrul său, căci era tîmplar, în cetatea maritimă a Cafarnaumului. Acolo a stat timp de nouă luni. Întorcîndu-se acasă, o găsi pe Maria însărcinată. Atunci se înspăimîntă și, cuprins de o mare durere, strigă către Domnul: „Doamne Dumnezeule, ia-mi duhul, căci mai bine mi-e să mor decît să trăiesc!“ Dar fecioarele care erau cu Maria îi vorbiră așa: „Ce spui, Iosif!? Noi știm că n-a atins-o nici un bărbat; că cinstea și fecioria ei au rămas neîntinate — pentru că a păzit-o Dumnezeu. Tot timpul și l-a petrecut cu noi în rugăciune. În fiecare zi stă de vorbă cu un înger al Domnului și-n fiecare zi primește mîncare din palma

lui. Cum s-ar putea găsi vreun păcat în ea!? Dacă vrei să-ți spunem bănuiala noastră, numai îngerul Domnului a lăsat-o grea."

2. Zise atunci Iosif: „De ce mă amăgiți făcîndu-mă să cred că îngerul Domnului a lăsat-o grea? Poate cineva s-a prefăcut doar că este îngerul lui Dumnezeu și a înșelat-o." Apoi începu să plîngă și să se jeluiască: „Cum voi mai merge de-acum la Templul Domnului? Cu ce obraz mă voi înfățișa preoților lui Dumnezeu? Ce-o să mă fac?" Și zicînd acestea se gîndea să se ascundă și s-o părăsească.

XI

1. Hotărî să se scoale în toiul nopții și să fugă într-un loc de nimenea știut. Dar în aceeași noapte îi apăru în vis un înger al Domnului și-i zise: „Iosif, fiul lui David, nu-ți fie teamă s-o iei pe Maria de soție, căci ceea ce este în pîntecele ei de la Duhul Sfînt este. Va naște un fiu care se va numi Isus — El va izbăvi poporul Său de păcate." Atunci Iosif se trezi, mulțumi Dumnezeului său și povesti Mariei și celorlalte fecioare visul pe care l-a avut. Și, liniștindu-se în privința Mariei, îi zise: „Mare păcat am făcut că te-am bănuit."

XII

Totuși curînd s-a dus vestea că Maria era însărcinată. Iosif a fost prins de servitorii Templului și adus înaintea marelui preot care, împreună cu toți ceilalți preoți, a început să-l ocărască zicîndu-i: „De ce ai stricat cu-nșelăciune căsătoria unei asemenea fecioare pe care îngerii lui Dumnezeu au hrănit-o ca pe o porumbiță în Templu, care n-a vrut să vadă niciodată bărbat și care cunoștea cel mai bine Legea lui Dumnezeu? Dacă n-ai fi siluit-o, ar fi fost și astăzi fecioară." Iosif se jură că niciodată nu se atinsese de ea. Dar preotul cel mare, Abiathar, îi zise: „Să trăiască Dumnezeu, îți voi da să bei apa Domnului și îndată va ieși la lumină păcatul tău."

2. Atunci s-a adunat acolo tot Israelul. Și era o mulțime de nu puteai s-o numeri. O aduseră și pe Maria la Templul Domnului. Iar preoții, prietenii și părinții plîngeau și ziceau către ea: „Mărturisește în fața preoților păcatul tău, tu care erai ca o porumbiță în Templul lui Dumnezeu și primeai mîncare din palma unui înger." Atunci l-au chemat pe Iosif la altar și i-au dat să bea apa Domnului[17]. Dacă un om mincinos bea din această apă, după ce înconjura altarul de șapte ori[18], Dumnezeu dădea un semn pe fața lui. Iosif însă o bău liniștit, apoi înconjură altarul fără să-i apară nici un semn al păcatului. Atunci toți preoții, slujitorii Templului și mulțimea adunată îl proclamară nevinovat zicîndu-i: „Fericit ești, căci nu ți s-a găsit nici o vină."

3. Apoi au chemat-o pe Maria și i-au zis: „Acum ce scuză ai mai putea avea? Crezi c-o să apară un semn mai mare decît acesta zămislit în pîntecele tău, care te învinuiește pe față? Atît îți cerem — să ne spui, fiindcă Iosif nu s-a murdărit cu tine, cine este cel care te-a înșelat? Mai bine mărturisește singură decît să-ți dea mînia lui Dumnezeu semn pe față și să te descopere în mijlocul mulțimii întregi." Dar Maria le-a zis răspicat și fără teamă: „Dacă este în mine întinare sau păcat, ori dacă a fost poftă și desfrînare, Domnul să mă descopere în fața poporului întreg, spre a fi pildă de îndreptare pentru toți." Și s-a urcat la altarul Domnului plină de încredere; a băut apa și a înconjurat de șapte ori altarul fără să-i apară vreo pată.

4. Mulțimea încremenise și nu mai știa ce să creadă. Vedeau foarte bine după pîntece că zămislise, dar în același timp nici un semn nu-i apăruse pe față. Începură să se certe cu toții făcînd o hărmălaie cumplită. Unii ziceau că e nevinovată, alții, de rea credință, o învinuiau. Atunci Maria, văzînd că poporul o bănuiește încă nefiind convins deplin de nevinovăția ei, spuse cu glas limpede către toți: „Să trăiască Adonai, Domnul oștirilor în fața căruia stau, că niciodată nu am cunoscut bărbat și nici nu țin să cunosc, căci așa am hotărît încă din copilărie. Atunci am făcut legămîntul acesta — să rămîn neatinsă pentru Cel care m-a creat. Și sînt încredințată că voi trăi neatinsă numai pentru El și că voi rămîne fără pată tot restul vieții mele."

5. Atunci toți o sărutară rugînd-o să-i ierte pentru bănuielile lor răutăcioase. Apoi mulțimea, preoții și fecioarele o conduseră pînă acasă, chiuind de bucurie: „Fie binecuvîntat numele Domnului care ți-a arătat sfințenia în fața întregului popor al lui Israel."

XIII

1. După cîtva timp veni un edict din partea Cezarului Augustus, ca fiecare cetățean să se declare în locul lui de naștere. Acest recensămînt a fost făcut de către Cirinus, guvernatorul Siriei. Iosif trebuia să meargă și să se declare, cu Maria, la Betleem, căci de acolo se trăgea, Maria fiind din tribul lui Iuda și din casa și neamul lui David. Și cum se aflau ei pe drumul care ducea spre Betleem, îi zice Maria lui Iosif: „Văd două popoare înaintea mea — unul plînge, iar celălalt rîde." Iosif răspunde: „Stai și ține-te bine în șa și nu mai spune lucruri fără noimă."[19] Atunci le ieși în cale un copil foarte frumos, îmbrăcat cu un veșmînt strălucitor, care-i zise lui Iosif: „De ce ai spus că vorbele Mariei despre cele două popoare sînt fără noimă? Iată noima: poporul care plînge este cel al iudeilor, pentru că s-a lepădat de Dumnezeul său; poporul care rîde este cel al păgînilor, pentru că a venit foarte aproape de Domnul, după cum li s-a făgăduit lui Abraham, lui Isaac și lui Iacob; a sosit timpul ca tuturor păgînilor să li se dea binecuvîntarea în seminția lui Abraham."

2. După ce-a zis aceasta, îngerul le-a poruncit să se oprească. Sosise clipa nașterii.[20] Apoi îi spuse Mariei să coboare din șa cît mai repede și să intre într-o peșteră de sub pămînt unde niciodată nu fusese lumină, ci numai întuneric, fiindcă lumina zilei nu avea puterea să pătrundă pînă acolo. Cînd intră Maria însă, toată peștera începu să strălucească, de parcă soarele însuși era acolo; ai fi zis că era în miezul zilei într-atît de puternic scălda peștera acea lumină dumnezeiască; cît a rămas acolo Maria a fost lumină tot timpul, zi și noapte; acolo a născut ea un băiat pe care, atunci cînd se năștea și după aceea, l-au înconjurat

îngerii zicînd: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace oamenilor de bună voință."

3. Iosif era plecat să caute niște moașe. Cînd se întoarse în peșteră Maria născuse. Atunci zise Iosif către Maria: „Am adus două moașe, pe Zelomi[21] și pe Salomeea. Așteaptă afară, în fața peșterii, și nu-ndrăznesc să intre din pricina prea marii străluciri." Auzind acestea Maria zîmbi. Dar Iosif îi zise: „Nu zîmbi! Mai bine ai grijă, să nu ai nevoie de vreun leac." Și-i porunci uneia din moașe să intre. Zelomi intră și zise către Maria: „Lasă-mă să te ating." Maria îi îngădui. Atunci moașa strigă cu glas mare: „Doamne, Doamne, ai milă de mine! Niciodată nu s-a mai auzit și nu s-a mai închipuit ca sînii să fie plini de lapte și ca pruncul să-și fi lăsat mama fecioară! Cel născut n-a fost murdărit de nici o picătură de sînge, iar născătoarea lui n-a simțit nici o durere. Fecioară a zămislit, fecioară a născut, fecioară a rămas."

4. Cînd auzi acestea, cealaltă moașă, Salomeea, zise: „Nu cred ce-aud decît dacă voi cerceta eu însămi." Apoi intră la Maria și o rugă: „Lasă-mă să te pipăi, ca să văd dacă Zelomi a spus adevărul." Maria îi îngădui. Atunci Salomeea puse mîna și cum o atinse mîna i se uscă pe loc. De durere începu să plîngă în hohote, să se zbată și să strige: „Doamne, tu știi că întotdeauna am trăit cu frică de Tine; că pe toți săracii i-am îngrijit fără să le cer nimic în schimb; de la văduve și de la orfani n-am cerut niciodată nimic, iar pe cel nevoiaș nu l-am lăsat să plece cu mîna goală de la mine. Iată, acum necredința m-a nenorocit, căci am îndrăznit s-o încerc pe fecioara Ta."

5. După ce a rostit acestea a apărut lîngă ea un tînăr foarte strălucitor, care-i zise: „Apropie-te de prunc și adoră-l! Atinge-l cu mîna și te va mîntui, căci El este Mîntuitorul lumii și al tuturor celor care nădăjduiesc în El." Moașa se apropie de prunc și adorîndu-l îi atinse marginile scutecelor în care acela era înfășurat. Și îndată mîna i se vindecă[22]. Apoi ieși afară și începu să strige și să vorbească despre minunile pe care le văzuse, ce pățise și cum se vindecase. Astfel încît mulți, auzind-o, crezură.

6. De asemenea și niște păstori povesteau că văzuseră îngeri. Aceștia, la miezul nopții, cîntau un imn în care lăudau pe Dumnezeu din cer, binecuvîntau și ziceau că s-a născut Mîntuitorul tuturor, Cristos Domnul, prin care se va întoarce mîntuirea poporului lui Israel.

7. Apoi a mai fost și o stea uriașă care a strălucit de seara pînă dimineața deasupra peșterii. O stea atît de mare nu se mai văzuse de la începutul lumii. Profeții din Ierusalim[23] ziceau că acea stea arată nașterea lui Cristos, Cel ce va împlini făgăduințele făcute nu numai poporului lui Israel, ci și tuturor păgînilor.

XIV

1. A treia zi de la nașterea Domnului Maria a ieșit din peșteră, a intrat într-un staul și a așezat copilul într-o iesle care se afla acolo. Un bou și un asin i s-au închinat.[24] S-au împlinit astfel cuvintele profetului Isaia: „Boul și-a cunoscut stăpînul și asinul ieslea domnului său.“ Și toate celelalte animale din jurul său i se închinau fără încetare. S-au împlinit astfel cuvintele profetului Habacuc: „Te voi face cunoscut între două animale.“ Iosif și Maria cu pruncul au rămas în acel loc trei zile.

XV

1. În a șasea zi au intrat în Betleem unde și-au petrecut și ziua a șaptea. Într-a opta au tăiat pruncul împrejur și i-au pus numele Isus, așa cum îl numise îngerul mai înainte de a fi fost zămislit. După ce au trecut și zilele de curățire a Mariei, cum prevede Legea lui Moise, Iosif a dus copilul la Templul Domnului. Și cum acesta fusese tăiat împrejur, au oferit pentru el o pereche de turturele și doi pui de porumbel.

2. Chiar atunci se afla în Templu un bărbat al lui Dumnezeu, desăvîrșit și drept, pe nume Simeon, care avea o sută doisprezece ani. Domnul îi spusese că nu va gusta moartea pînă nu-l va vedea pe Cristos, fiul lui Dumnezeu, întrupat. Cum dădu cu ochii de prunc, Simeon strigă cu glas puternic: „Dumnezeu a

avut grijă de poporul Său; Domnul și-a ținut făgăduințele.“ Bucuros, se închină în fața pruncului. Apoi îl luă în poala sa, i se închină iarăși, îi sărută picioarele și zise: „Acum slobozește, Stăpîne, pe robul Tău, în pace, că ochii mei văzură mîntuirea Ta, pe care ai pregătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău, Israel.“[25]

3. În Templul Domnului se afla și proorocița Ana, fiica lui Fanuel, din tribul lui Așer, care trăise cu bărbatul ei șapte ani de la fecioria sa. Această văduvă avea optzeci și patru de ani. Niciodată nu se îndepărta de Templul Domnului, petrecînd numai în post și rugăciune. Ea veni și se închină în fața pruncului spunînd că în El se află răscumpărarea lumii.

XVI

1. După doi ani veniră la Ierusalim și niște magi de la Răsărit, aducînd daruri prețioase. Cum sosiră îi și întrebară pe iudei: „Unde este regele care vi s-a născut? Căci I-am văzut steaua la Răsărit și am venit să I ne închinăm.“ Întîmplarea ajunse și la urechile regelui Irod care s-a speriat atît de tare încît a trimis îndată după scribi, după farisei și după învățații poporului ca să afle de la ei unde anume spuseseră profeții că se va naște Cristos. Iar aceia îi răspunseră: „În Betleemul Iudeii.“ Căci așa stă scris: „Tu, Betleeme, pămînt al lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Cel care va conduce poporul meu Israel.“ Atunci regele Irod îi chemă pe magi și, cu iscusință, încercă să afle de la ei cînd li s-a arătat steaua. Apoi îi trimise la Betleem zicîndu-le: „Mergeți și cercetați cu de-amănuntul despre prunc, iar cînd îl veți găsi dați-mi de știre, ca să vin să mă închin și eu în fața lui.“

2. Magii porniră la drum. Steaua le apăru din nou înainte și-i călăuzi pînă la locul unde se afla pruncul. Văzînd steaua ei se bucurară nespus. Intrară în casă și găsiră pruncul la sînul mamei sale. Atunci și-au scos bogățiile și i-au umplut de daruri pe Maria și pe Iosif. Fiecare a oferit pruncului cîte o monedă

de aur. Apoi unul i-a dăruit aur, altul, tămîie și al treilea, smirnă. Dar cînd au vrut să se întoarcă la regele Irod, un înger le-a spus în vis să nu se ducă. Așa că, după ce s-au închinat pruncului cu mare bucurie, s-au întors pe alt drum în țara lor.

XVII

1. Văzînd regele Irod că magii și-au bătut joc de el, i s-a aprins inima de mînie și și-a trimis oameni pe toate drumurile, să-i prindă și să-i ucidă. Dar nu i-a putut găsi. Atunci și-a trimis din nou oamenii în Betleem și a omorît toți pruncii de la doi ani în jos, socotind după timpul pe care îl aflase de la magi.[26]

2. Cu o zi înaintea acestei crude întîmplări Iosif a fost sfătuit așa de un înger al Domnului: „Ia-o pe Maria cu pruncul și mergi pe drumul deșertului pînă în Egipt.“ Și Iosif a mers după cum îl povățuise îngerul.[27]

XVIII

1. Ajunseră lîngă o peșteră și voiau să se mai odihnească. Maria coborî din șa și-l ținea pe Isus pe genunchi. Iosif luase cu el la drum trei slujitori, iar Maria o slujnică tînără. Și iată că dintr-o dată, din peșteră ieși o mulțime de balauri; cum îi văzură slujitorii începură să țipe de spaimă. Atunci Isus coborî de pe genunchii mamei sale și stătu drept înaintea balaurilor. Îndată aceștia i se închinară și apoi plecară de acolo. Astfel s-au împlinit cuvintele profetului David: „Lăudați pe Domnul toți cei de pe pămînt, balaurii și toate adîncurile.“

2. Copilașul Isus mergea înaintea balaurilor și le poruncea să nu facă rău nimănui. Dar Maria și Iosif se temeau foarte tare ca nu cumva balaurii să-l lovească pe Isus. Atunci Isus le-a zis: „Nu vă temeți și nu vă gîndiți că sînt un copilaș; eu dintotdeauna am fost și sînt un bărbat desăvîrșit și toate fiarele pădurii trebuie să se facă blînde înaintea mea.“

XIX

1. La fel I se închinau leii și leoparzii și mergeau alături de ei prin deșert. Oriunde se duceau Maria și Iosif, ei o luau înainte și le arătau drumul, apoi își aplecau capetele închinîndu-se lui Isus. Prima zi cînd Maria văzu lei și alte neamuri de sălbăticiuni venind în preajma sa încremeni de frică. Dar pruncul Isus o privi cu un chip vesel și-i zise: „Mamă, nu te teme, căci nu aleargă spre tine ca să-ți facă rău, ci ca să ți se supună.“ Cu vorbele acestea smulse toată teama din inimile lor.

2. Leii mergeau împreună cu ei, cu boii, cu asinii și cu celelalte animale de povară. Și nu făceau rău nimănui, ci erau blînzi între oile și berbecii pe care îi aduseseră tocmai din Iudeea. Aceștia treceau printre lupi fără nici o teamă că vor fi mușcați. Atunci s-au împlinit cuvintele profetului: „Lupii vor paște la un loc cu mieii, leul va mînca paie ca boul.“[28] Aveau cu ei doi boi înhămați la un car unde-și puseseră toate cele de trebuință. Leii mergeau înaintea acestora și le arătau drumul.

XX

1. După trei zile de mers Maria a fost toropită de arșița deșertului. Văzînd un palmier îi zise lui Iosif: „M-aș odihni puțin la umbra lui.“ Iosif o duse iute lîngă palmier și o coborî din șa. După ce s-a așezat, Maria s-a uitat în vîrful palmierului și a văzut că era plin de rod. Atunci i-a zis lui Iosif: „Aș dori, dacă s-ar putea, să mănînc din roadele acestui palmier.“ „Mă mir că zici asta — a răspuns Iosif — oare nu vezi cît de înalt este? Cum te-ai gîndit să mănînci din fructele lui!? Eu sînt mai degrabă îngrijorat din pricina lipsei de apă, căci toate burdufurile au rămas goale și nu avem cu ce să ne potolim setea, nici noi și nici vitele noastre.“

2. Atunci copilașul Isus, care stătea fericit la sînul mamei sale, zice către palmier: „Pomule, apleacă-te și răcorește-o pe mama cu fructele tale.“ Îndată, auzindu-i glasul, palmierul își plecă vîrful pînă la picioarele Mariei și ea culese numai fructe

proaspete. Toate fructele au fost culese, dar vîrful rămînea aplecat în continuare. Aștepta ca aceeași voce care-i spusese mai înainte să se plece, să-i poruncească acum să se ridice. Atunci Isus îi zise: „Ridică-te, palmierule și stai drept. Vei fi tovarăș pomilor mei care sînt în paradisul Tatălui meu. Iar acum rupe cu rădăcinile tale vîna de apă ascunsă sub pămînt, ca să curgă și să ne potolească setea.“ Îndată palmierul s-a îndreptat, iar din rădăcinile sale au început să țîșnească izvoare limpezi și răcoroase, cu apa foarte dulce. Văzînd izvoarele toți s-au bucurat cu bucurie mare. După ce și-au potolit setea au mulțumit lui Dumnezeu.[29]

XXI

1. A doua zi plecară de acolo. În clipa în care se porneau la drum Isus zise către palmier: „Iată, palmierule, îți fac acest hatîr ca una dintre ramurile tale să fie dusă de îngerii mei și răsădită în paradisul Tatălui meu. Și te mai binecuvîntez așa: tuturor învingătorilor într-o întrecere să li se spună: « Ați dobîndit ramura de palmier a victoriei ».“ După ce a terminat de vorbit, un înger al Domnului a apărut deasupra palmierului, a rupt o ramură și a zburat cu ea la cer. Cei care au văzut minunea au căzut cu fața la pămînt și au rămas ca și morți. Dar Isus le zise: „De ce frica a pus stăpînire pe inimile voastre? Nu știți că ramura aceea de palmier pe care am trimis-o în paradis va fi pregătită pentru toți drepții în locul desfătării, tot așa cum a fost pregătită și pentru voi în deșertul acesta?“ Atunci aceia s-au ridicat de la pămînt plini de bucurie.

XXII

1. Pe drum Iosif îi zise: „Doamne, căldura asta ne topește! Dac-ai vrea să ținem calea pe lîngă mare ca să putem trece cu mai puțină trudă prin cetățile de pe țărm.“ Isus îi răspunse: „Nu te teme, Iosif! Eu o să vă scurtez atît de mult drumul încît bucata pe care ați fi străbătut-o în treizeci de zile o veți străbate

într-una singură.“ Și el încă le mai vorbea cînd începură deja să se zărească munții și orașele din Egipt.

2. Astfel ajunseră veseli și bucuroși la granițele Hermopolisului și intrară într-unul din orașele Egiptului pe nume Sotinen. Și fiindcă nu cunoșteau pe nimeni la care să poată fi găzduiți, intrară într-un templu supranumit Capitoliul Egiptului. Aici se aflau trei sute șaizeci și cinci de idoli cărora zilnic li se aduceau cinstiri pîngăritoare, ca unor zeități.

XXIII

1. Cînd preafericita Maria a intrat cu pruncul în templu, toți idolii s-au prăvălit la pămînt, sfărîmîndu-se în bucăți dinaintea feței sale. S-a văzut deci limpede că nu însemnau nimic. Atunci s-au împlinit cuvintele profetului Isaia: „Iată, Domnul va veni pe un nor ușor și va ajunge în Egipt; și toți idolii vor tremura înaintea feței Sale.“

XXIV

Înștiințat de cele întîmplate, Afrodisio[30], guvernatorul acelui oraș, veni cu toată armata sa la templu. Preoții templului, văzîndu-l că se apropie cu o întreagă armată, socoteau că se va răzbuna pe cei din pricina cărora li se prăbușiră zeii. Dar Afrodisio intră în templu și văzînd toți idolii căzuți cu fețele la pămînt, se apropie de Maria și se închină înaintea pruncului de la sînul ei. Și după ce i se închină zise către toată armata și către prietenii lui: „Dacă acesta nu ar fi Dumnezeul zeilor noștri, zeii noștri nu ar fi căzut cu fețele la pămînt și nu s-ar fi prăvălit aici la vederea Lui. Astfel ei îl recunosc în taină Stăpînul lor. Dacă noi toți nu vom face la fel ca zeii noștri, ne-am pune viețile în primejdie atîțînd mînia acestui prunc și am putea muri cu toții. Așa a pățit și Faraonul egiptenilor care, pentru că n-a crezut în atîtea semne minunate, s-a scufundat în mare cu toată armata sa.“ Atunci întreg poporul din orașul acela a crezut în Domnul Dumnezeu prin Isus Cristos.[31]

PARTEA A DOUA

XXV

Nu peste multă vreme îngerul îi zise lui Iosif: „Întoarce-te în ținutul lui Iuda, căci au murit cei care umblau să ia viața copilului."

XXVI

1. Așadar Isus se întoarse din Egipt în Galileea. Abia împlinise patru ani. Într-o sîmbătă se juca împreună cu alți copii lîngă albia Iordanului. Stînd jos făcu în mîl șapte lacuri prevăzute cu cîte un canal prin care, la porunca sa, rîul își vărsa apa în lacuri, apoi și-o retrăgea. Unul dintre copii, fiu al diavolului, prins de invidie, înfundă locul prin care apa intra spre lacuri și strică tot ce făcuse Isus. Atunci Isus îi zise: „Vai de tine, fiu al morții, fiu al Satanei. Cum îndrăznești să strici ce-am făcut eu?" și îndată acela căzu mort.

2. Atunci părinții mortului au început să strige, cu glas răzbunător, împotriva Mariei și a lui Iosif: „Copilul nostru a murit pentru că l-a blestemat fiul voastru." Auzînd acestea Iosif și Maria au venit îndată la Isus. Căci părinții mortului atîțau lumea și iudeii se adunaseră în număr foarte mare. Dar Iosif i-a zis în șoaptă Mariei: „Eu nu-ndrăznesc să-i spun nimic; ceartă-l tu așa: « De ce ai atîțat împotriva noastră mînia întregului popor? Uite, acum trebuie să îndurăm atîtea neplăceri din partea oamenilor. »" Atunci Maria veni la el și-l întrebă: „Domnul meu, ce-a făcut acela ca să moară?" Isus răspunse: „Merita să moară, căci a stricat tot ce eu lucrasem."

3. Atunci i-a zis Maria: „Să nu mai faci, Domnul meu, așa ceva, căci se ridică oamenii împotriva noastră." Iar el, nevrînd s-o supere pe maica sa, îl lovi pe mort cu piciorul drept în spate și zise către el: „Ridică-te, fiu nelegiuit. Nu ești vrednic să intri în odihna Tatălui meu, fiindcă ai stricat tot ce eu lucrasem." Atunci mortul a înviat și s-a dus. Iar Isus aducea mai departe apa în lacuri numai prin poruncă.[32]

XXVII

După aceea, în văzul tuturor, Isus luă mîl din lacuri și făcu din el douăsprezece vrăbii. Făcuse aceasta într-o sîmbătă și erau mulți copii în jurul său. Dar un iudeu care îl văzuse, a mers la Iosif și i-a zis: „Iosif, uite, fiul tău lucrează în zi de sîmbătă, cînd nu este îngăduit. A făcut douăsprezece vrăbii din noroi." Atunci Iosif s-a dus și l-a certat: „De ce faci în zi de sîmbătă ceea ce nu este îngăduit?" Auzind cuvintele tatălui său, Isus a bătut din palme și a zis vrăbiilor sale: „Zburați!" Și la porunca lui vrăbiile au început să zboare. Apoi, în fața tuturor celor care erau adunați acolo, văzîndu-l și auzindu-l, a zis vrăbiilor: „Mergeți, zburați peste tot pămîntul și peste toată lumea și fiți vii!" Cînd au văzut asemenea minune, toți cei de față s-au umplut de uimire. Unii îl lăudau și-l admirau, alții însă îl vorbeau de rău. Cîțiva au mers la căpeteniile preoților și la întîi stătătorii fariseilor și i-au înștiințat că Isus, fiul lui Iosif, în văzul întregului popor al lui Israel, a făcut mari semne și minuni. Apoi au dus vestea și în cele douăsprezece triburi ale lui Israel.[33]

XXVIII

Fiul lui Anna, preotul de la Templu, care venise împreună cu Iosif, a lovit și el, plin de mînie, cu o nuia în văzul tuturor, și a stricat lacurile pe care le făcuse Isus. Și toată apa adunată din rîu s-a scurs din ele. Căci toate canalele prin care apa venea spre lacuri fuseseră și ele înfundate și pe urmă distruse. Cînd a văzut Isus, i-a zis acelui copil: „O, neam rău de nelegiuiți, fiu al morții, ucenic al lui Satan, să fie rodul seminței tale fără vlagă, rădăcinile tale să nu aibă umezeală, iar ramurile tale, uscate de secetă, să nu dea fructe!" Și pe dată, în văzul tuturor celor adunați acolo, copilul acela s-a uscat și a murit.[34]

XXIX

Iosif s-a cutremurat, l-a luat pe Isus și au plecat acasă împreună și cu mama lui. Iată însă că dintr-o dată, un alt copil,

tot lucrător întru nelegiuire, a venit din fața lor alergînd și l-a îmbrîncit pe Isus. Voia să-și bată joc sau, dacă se putea, chiar să-i facă rău. Atunci Isus i-a zis: „N-o să te întorci teafăr de acolo unde te duci!“ Și pe loc acela a căzut și a murit. Părinții mortului, văzînd ce s-a întîmplat, au început să strige: „De unde s-a născut copilul acesta? Orice cuvînt rostește se adeverește, ba adesea se împlinește înainte chiar de a-l rosti.“ Apoi s-au apropiat de Iosif și i-au zis: „Du-l pe Isus de aici; căci nu poate trăi împreună cu noi, în această cetate. Sau dacă vrea să rămînă, atunci învață-l să binecuvînteze în loc să blesteme.“ Iosif s-a apropiat de Isus și l-a certat zicîndu-i: „De ce faci asemenea lucruri? Uite cîți se plîng de tine și din pricina ta au început să ne urască și pe noi. Trebuie să suportăm tot felul de neplăceri din partea oamenilor.“ Isus i-a răspuns lui Iosif: „Nu există fiu înțelept dacă tatăl său nu l-a învățat după știința vremii sale; iar blestemul tatălui său nu face rău decît celor care fac ei înșiși rău.“ Atunci cu toții s-au strîns împotriva lui Isus și au început să-l învinuiască înaintea lui Iosif. Cînd a văzut aceasta, Iosif s-a înspăimîntat foarte tare, căci se temea de puterea și de răzvrătirea poporului lui Israel. În clipa aceea Isus l-a apucat pe cel mort de o ureche și l-a ridicat de la pămînt în ochii tuturor. Și au văzut că Isus vorbea cu acela ca un tată cu fiul său. Și i s-a întors duhul în trup și a înviat. Toți au rămas uimiți.[35]

XXX

1. Un profesor iudeu pe nume Zaheu l-a auzit pe Isus cînd spunea asemenea cuvinte și văzînd că știa să facă minuni atît de mari, se îmbufnă și începu să vorbească fără noimă, prostește și fără cel mai mic respect împotriva lui Iosif. Zicea așa: „Nu vrei să-l trimiți pe fiul tău să învețe științele omenești și cum să se poarte? Văd că tu și Maria țineți mai mult la fiul vostru decît la tradițiile bătrînești. Se cuvine să arătați mai mare cinste bătrînilor comunității evreiești și să aveți grijă ca fiul vostru să iubească pe ceilalți copii de aceeași vîrstă cu el și să fie instruit laolaltă cu ei în învățătura iudaică.“

2. Dar Iosif îl întrebă la rîndul său: „Și cine poate să țină în frîu și să învețe un asemenea copil? Dacă ești în stare să-l ții și să-l înveți, noi nu ne opunem deloc ca el să primească de la tine toate cele pe care le învață oamenii de obicei.“ Isus, auzind ce spunea Zaheu, îi răspunse: „Învățătorule al Legii, tot ce-ai zis și ai numit mai înainte se cuvine a fi folosit de către cei care învață în școlile oamenilor; eu însă sînt străin de forurile voastre, căci nu am părinte trupesc. Tu, care citești Legea și o cunoști, rămîi în Lege; eu însă eram înaintea Legii. Deși crezi că nu ai pereche în știință, vei fi învățat de mine, pentru că nimeni în afară de mine nu te poate învăța altceva decît ceea ce ai spus tu adineaori. Numai cine merită este în stare să o facă. Cînd voi fi ridicat de pe pămînt, voi șterge orice urmă a neamului vostru. Tu nu știi cînd anume te-ai născut; eu însă știu cînd sînteți născuți cu toții și cît va dura viața fiecăruia pe pămînt.“

3. Atunci cei de față, care au auzit aceste cuvinte, au rămas uimiți și au început să strige plini de revoltă: „O, o, o, uitați-vă, ce mare și de necrezut pîngărire! Niciodată nu ne-a mai fost dat să auzim ceva de soiul acesta! Nici profeții, nici fariseii, nici scribii n-au spus vreodată sau n-au auzit spunîndu-se așa ceva. Noi știm foarte bine de unde s-a născut acesta. Și cu toate că abia a împlinit cinci ani, de unde scoate astfel de cuvinte?“ Fariseii au răspuns: „Noi n-am auzit niciodată un copil atît de mic spunînd asemenea cuvinte.“

4. Isus le-a zis: „Vă miră că asemenea cuvinte sînt spuse de un copil? Așadar de aceea nu credeți în ele! Toți sînteți uimiți că v-am zis că știu cînd v-ați născut; ei bine, am să vă zic lucruri și mai incredibile, ca să fiți și mai uimiți. De pildă, l-am văzut pe Abraham, pe care voi îl numiți părintele vostru, și am vorbit cu el, și el m-a văzut pe mine.“ Cînd au auzit aceasta au amuțit cu toții și nimeni nu a îndrăznit să deschidă gura. Isus a continuat: „Am fost între voi cu copiii și nu m-ați cunoscut. V-am vorbit ca unor oameni cumpătați, dar nu mi-ați deslușit glasul, pentru că sînteți mai mici decît mine și de slabă credință.“

XXXI

1. Din nou profesorul Zaheu le-a zis lui Iosif și Mariei: „Dați-mi copilul să-l duc la profesorul Levi; el o să-l învețe literele și o să-l educe cum trebuie.“ Atunci Iosif și Maria luîndu-l cu blîndețea pe Isus l-au dus la școală, să învețe literele de la profesorul Levi. Intră în clasă și rămase tăcut. Profesorul Levi îi citea lui Isus cîte o literă, începînd cu *aleph*, apoi îi zicea: „Răspunde!“ Dar Isus tăcea și nu răspundea nimic. Atunci preceptorul Levi se mînie, luă o nuia de stirax și-l lovi peste cap.

2. Isus zise către învățătorul Levi: „De ce mă lovești? Adevărat să știi că cel care este lovit îl învață mai multe pe cel care lovește decît invers. Căci eu îți pot spune ție lucruri pe care tu nu mi le poți preda. Dar aceștia toți care vorbesc și ascultă sînt orbi, ca arama sunătoare sau cimbalul țipător — care nu înțeleg sensul a ceea ce interpretează prin sunete.“[36]

Și Isus continuă să-i zică lui Zaheu[37]: „Toate literele de la *aleph* pînă la *tau* sînt așezate într-o anumită ordine. Spune-mi tu mai întîi ce este *tau* și îți voi spune și eu după aceea, ce este *aleph*.“ Apoi Isus le-a zis iarăși: „Cine nu-l cunoaște pe *aleph* cum va putea să-l pronunțe pe *tau*, ipocriților!? Spuneți-mi mai întîi ce este *aleph* și atunci o să vă cred și cînd veți zice *betha*.“ Și Isus a început să-i întrebe numele fiecărei litere și a zis: „Să ne spună doctorul Legii ce este prima literă sau de ce are multe triunghiuri dispuse în trepte, ascuțite, cu puncte de legătură între laturi opuse, cu unghiuri ascuțite, obtuze sau drepte, cu linii drepte sau curbe?“ Levi, auzind acestea, rămase uimit în fața unei asemenea înșiruiri de nume ale literelor.

3. Atunci prinse a striga înaintea celor care-l ascultau: „Merită acesta să trăiască pe pămînt? Mai degrabă ar merita să fie agățat de o cruce înaltă, căci focul ar putea să-l stingă și de alte chinuri ar putea să scape. Eu cred că există dinaintea prăpădului universal, că s-a născut înainte de potop. Cine l-a purtat în pîntec? Ce mamă l-a zămislit? Ce sîni l-au alăptat? Fug dinaintea lui; nu pot să-i suport cuvintele ce-i ies din gură și totuși inima mea rămîne-nmărmurită cînd aud asemenea cuvinte. Cred că nici un

om nu este în stare să înțeleagă ceva din spusele lui, dacă nu-i vine Dumnezeu în ajutor. Acum eu singur, nenorocitul, m-am făcut de tot rîsul. Căci socoteam că am un discipol și, cînd colo, mi-am găsit învățătorul fără să-l recunosc. Ce să zic? Nu pot suporta cuvintele copilului acestuia: fug din cetate pentru că nu sînt în stare să le înțeleg. Bătrîn, am fost învins de un copil. Nu dau de nici un capăt în afirmațiile sale. E greu ca cineva să descopere de unul singur începutul. Adevărat vă zic, nu mint — după părerea mea, purtarea acestui copil, felul său de a vorbi și menirea sa nu au nimic în comun cu oamenii. Nu știu dacă este mag sau zeu; cu siguranță însă un trimis al Domnului vorbește în el. De unde este, de unde-o fi venit și cine va să fie, nu știu să vă zic.“

4. Atunci Isus, cu fața voioasă, zîmbi la vorbele aceluia și zise cu autoritate tuturor fiilor lui Israel care erau de față și ascultau: „Cei sterpi vor rodi, orbii vor vedea, șchiopii vor merge drept, săracii se vor umple de avuții și morții vor trăi iarăși, așa fel încît toți să se întoarcă la starea lor desăvîrșită și să rămînă în Acela care este rădăcina vieții și a dulcelui fără de sfîrșit.“[38] După ce copilul Isus rosti aceste cuvinte, îndată cei bolnavi își redobîndiră sănătatea. Și nimeni nu mai îndrăznea să-i zică ceva sau să asculte ceva din gura lui.

XXXII

După aceea Iosif, Maria și Isus au plecat de acolo și s-au oprit în cetatea Nazaretului. Aici Isus trăia împreună cu părinții lui. Într-o sîmbătă, pe cînd se juca el cu alți copii pe terasa unei case, s-a întîmplat că unul dintre copii l-a împins pe altul de pe terasă, iar acesta a căzut pe pămînt și a murit. Cum părinții mortului nu văzuseră ce se întîmplase, au început să strige după Iosif și după Maria: „Fiul vostru l-a aruncat pe-al nostru la pămînt și l-a omorît.“ Isus tăcea și nu le răspundea. Iosif și Maria veniră în grabă la Isus. Mama sa l-a întrebat: „Domnul meu, spune-mi dacă tu l-ai aruncat la pămînt?“ Atunci Isus a coborît de pe terasă și l-a chemat pe copil după numele său,

Zenon. Iar acela i-a răspuns: „Doamne!“ Și Isus i-a zis: „Eu te-am aruncat de pe terasă la pămînt?“ Acela a răspuns: „Nu, Doamne.“ Părinții copilului care murise au rămas uimiți și l-au cinstit pe Isus pentru minunea săvîrșită. De acolo Iosif și Maria împreună cu Isus au plecat la Ierihon[39].

XXXIII

Isus împlinise șase ani. Mama lui l-a trimis cu ulciorul la fîntînă, să scoată apă. Acolo mai erau și alți copii. Și s-a întîmplat că, după ce a scos el apă, unul dintre copii l-a îmbrîncit, iar ulciorul s-a lovit și s-a spart. Atunci Isus a întins haina cu care era îmbrăcat și a adunat în ea toată apa vărsată din ulcior. Apoi i-a dus-o mamei sale. Maria, văzîndu-l, a rămas uimită și cugeta în sinea ei. Iar toate acestea le păstra în inimă.[40]

XXXIV

Altă dată a ieșit pe ogor. Luase puțin grîu din hambarul mamei sale și l-a semănat. Și grîul s-a prins, a crescut și s-a înmulțit peste măsură. Apoi el însuși l-a secerat și a adunat trei *koroi* [41] din care a împărțit tuturor cunoscuților săi.[42]

XXXV

Există un drum care iese din Ierihon și merge pînă la rîul Iordan. Pe aici au trecut odinioară fiii lui Israel. Tot aici se spune că a fost așezată arca alianței. Isus avea opt ani. Ieșise din Ierihon și se îndrepta către Iordan. Lîngă drum, chiar aproape de malul Iordanului, se afla o grotă unde o leoaică își hrănea puii. Din pricina aceasta nimeni nu putea trece liniștit pe acolo. Așadar Isus venea de la Ierihon știind că acolo, în grotă, o leoaică fătase de curînd. Intră de față cu toată lumea. Cînd l-au văzut pe Isus, leii bătrîni i-au ieșit în întîmpinare și i s-au închinat. Isus stătea în grotă și puii alergau în jurul picioarelor lui, gudurîndu-se și jucîndu-se cu el. Iar leii cei bătrîni stăteau mai

la o parte închinîndu-I-se, cu capetele plecate, și dădeau încîntați din coadă. Atunci poporul care rămăsese afară, departe, nemaivăzîndu-l pe Isus a început să murmure: „Dacă acesta sau părinții lui n-ar fi săvîrșit păcate mari, nu s-ar fi băgat atît de repede în gura leilor.“ Și pe cînd mulțimea vorbea acestea și era cuprinsă de jale, iată, apare Isus din grotă cu leii jucîndu-se fericiți înaintea picioarelor lui. Părinții lui Isus stăteau departe și se uitau la toate acestea cu capetele plecate. De altfel toată lumea se ținea departe de lei și nu îndrăznea să se apropie nici un pic. Atunci Isus a zis mulțimii: „Fiarele acestea sînt mult mai bune decît voi; căci ele își recunosc Stăpînul și-I aduc slavă în timp ce voi, oamenii, care ați fost făcuți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu-l recunoașteți. Fiarele mă știu și se îmblînzesc; oamenii mă văd și nu mă recunosc.“

XXXVI

După aceea Isus a trecut Iordanul însoțit de lei. Era de față multă lume. Și apele Iordanului s-au despărțit — la stînga și la dreapta.[43] Atunci el a zis leilor așa fel încît să-l audă toată lumea: „Mergeți în pace, nu faceți rău la nimeni și nici oamenii nu vă vor face vouă rău pînă vă veți întoarce acolo de unde ați ieșit.“ Și leii, luîndu-și rămas bun cu un semn al trupului, nu cu glasul, s-au întors la sălașul lor. Isus s-a dus și el la mama sa.

XXXVII

1. Iosif era tîmplar. Făcea din lemn juguri pentru boi, pluguri, unelte pentru întors și cultivat pămîntul și cîteodată paturi. S-a întîmplat că un tînăr i-a cerut să meșterească un crivat lung de șase coți. Iosif i-a poruncit copilului să taie scîndurile la mărimea potrivită. Dar acela nu le-a respectat cum trebuia și a tăiat o scîndură mai scurtă decît cealaltă. Bietul Iosif a început să se frămînte și se tot întreba ce va face cu ea.

2. Isus, văzîndu-l cum se perpelea zadarnic, fiindcă nu putea găsi nici o ieșire, îi zice cu glas mîngîietor: „Vino să prindem

amîndoi de capetele fiecărei scînduri în parte, să le potrivim unul peste celălalt și să tragem spre noi — așa le vom aduce la aceeași mărime." Iosif îi dădu imediat ascultare. Căci știa că putea să facă tot ce voia. Așadar Iosif a apucat cele două scînduri dintr-o parte și le-a lipit de perete, lîngă el; iar Isus a apucat de cealaltă parte trăgînd spre el scîndura mai scurtă și făcînd-o cît cea lungă. După care i-a zis lui Iosif: „Acum du-te la lucru și fă ce ți-ai propus." Și pînă la urmă Iosif a făcut ceea ce-și propusese.

XXXVIII

1. Pentru a doua oară oamenii i-au îndemnat pe Iosif și Maria să-l dea pe Isus la școală, să învețe literele. Ei n-au zis nu. Așa că, după rînduiala strămoșească, l-au dus la un învățător ca să culeagă de la el și învățătură omenească. Învățătorul a început să-i predea plin de mîndrie, poruncindu-i: „Spune *alpha*!" Dar Isus a răspuns: „Mai întîi spune-mi tu ce este *betha* și apoi îți voi spune și eu ce este *alpha*." Auzind acestea învățătorul s-a mîniat și l-a lovit pe Isus. Îndată însă după ce l-a lovit a căzut mort.[44]

2. Isus se întoarse acasă, la mama sa. Temîndu-se, Iosif o chemă pe Maria și-i zise: „Să știi că sufletul meu e trist pînă la moarte din pricina copilului acestuia.[45] Căci se poate întîmpla ca cineva, cîndva, să-l lovească din răutate și să-l omoare." Dar Maria răspunse: „Omul lui Dumnezeu, să nu crezi că așa ceva se poate întîmpla. Ci mai degrabă fii încredințat că Cel care L-a trimis să se nască între oameni îl va păzi de toate răutățile și-l va feri, cu numele său, de cel rău."

XXXIX

1. Iudeii îi îndemnară și a treia oară pe Maria și pe Iosif să-l dea pe Isus la școală. De data aceasta la un învățător blînd. Și pentru că se temeau de popor, de căpeteniile cele trufașe și de

amenințările preoților l-au dus din nou la școală, știind totuși foarte bine că Cel care a primit învățătură numai de la Dumnezeu nu poate fi învățat de un simplu om.[46]

2. Cum a intrat în școală, călăuzit de Duhul Sfînt, a luat cartea din mîinile învățătorului care explica Legea și, în fața întregii mulțimi adunate acolo, a început să citească nu ce era scris în carte, ci ceea ce-i dicta Duhul Dumnezeului Celui viu, așa cum dintr-un izvor viu țîșnesc șuvoaie de apă, fără ca el să secе niciodată. Cu atîtea dovezi arăta el poporului minunile Dumnezeului Celui viu, încît însuși învățătorul a căzut la pămînt și I s-a închinat. Inimile celor prezenți, care ascultaseră tot ce el spusese, s-au umplut de uimire. Auzind ce s-a întîmplat, Iosif veni tot o fugă la Isus, căci se temea să nu moară și învățătorul acesta. Cum îl văzu, învățătorul îi zise: „Tu nu mi-ai dat un elev, ci un maestru: cine i-ar putea suporta cuvintele?" Atunci s-a împlinit proorocirea psalmistului: „Rîul lui Dumnezeu s-a umplut de apă; gătit-ai hrana lor, că așa este gătirea Lui." [47]

XL

După aceea Iosif și Maria s-au mutat de acolo din pricina răutății dușmanilor și au venit în Cafarnaum. Pe cînd locuia așadar Isus în Cafarnaum, un om foarte bogat, pe nume Iosif, muri din pricina unei boli. Era deja întins pe năsălie. Isus, auzind că oamenii se loveau cu pumnii în piept, plîngeau și urlau de durere după mort, i-a zis lui Iosif, tatăl său: „De ce nu ajuți cu harul tău deosebit pe omul acesta care se numește la fel ca tine!?" Iosif i-a răspuns: „Dar ce putere sau virtute deosebită am eu ca să-l ajut pe acesta?" Isus i-a zis: „Ia-ți vălul de pe cap, pune-l pe fața mortului, spune-i: « Cristos să te mîntuiască! » și îndată el se va mîntui și se va ridica de pe năsălie." Auzind acestea, Iosif alergă într-un suflet să împlinească cele ce-i poruncise Isus. Intră în casa mortului, puse vălul de pe capul său pe fața celui care zăcea întins pe năsălie și-i zise: „Cristos să te mîntuiască." Și îndată mortul se ridică de pe pat întrebînd cine este Isus.

XLI

1. Din cetatea Cafarnaum au plecat în cetatea numită Nazaret. Iosif și Maria stăteau în casa lor și Isus împreună cu ei. Într-o zi Iosif l-a chemat pe fiul său cel mai mare, Iacob, și l-a trimis în grădină după legume, ca să facă o mîncare de legume. Isus s-a luat și el după fratele său, fără știrea lui Iosif ori a Mariei. Pe cînd Iacob culegea legume, deodată o viperă a ieșit dintr-o gaură și l-a mușcat de mînă. De durere acesta a început să strige. Simțind cum își pierde puterea, zicea cu glas amar: „Vai, vai o viperă blestemată m-a mușcat de mînă."

2. Isus se afla tocmai în celălalt capăt al grădinii. Cînd auzi vocea plină de durere a fratelui său, alergă într-un suflet la el, îi luă mîna fără să-i facă altceva decît să sufle încet peste ea și să o răcorească. Și îndată mîna i se vindecă iar șarpele muri. Iosif și Maria nu știau ce s-a întîmplat. La strigătele lui Iacob și la glasul poruncitor al lui Isus, ei au alergat în grădină, dar cînd au ajuns deja șarpele era mort și Iacob bine-sănătos.

XLII

1. Cînd Iosif se ducea la un ospăț cu fiii săi, Iacob, Iosif, Iuda și Simeon și cu cele două fiice ale sale, mergea și Isus împreună cu mama sa și cu sora acesteia, Maria lui Cleopha, pe care Domnul Dumnezeu a dăruit-o tatălui său, Cleopha, și mamei sale, Anna, pentru faptul că o oferiseră pe Maria, mama lui Isus, Domnului. Și au numit-o și pe ea tot Maria, spre mîngîierea părinților.

2. Cînd se strîngeau cu toții, Isus mai întîi îi sfințea și-i binecuvînta. Apoi începea să mănînce și să bea el, primul. Nimeni nu îndrăznea să mănînce ori să bea, nici să se așeze la masă, nici să frîngă pîinea, pînă cînd nu făcea el acest lucru după ce, mai întîi, îi sfințea. Dacă el lipsea, așteptau pînă venea și împlinea toate acestea. Și cînd voia să se așeze la masă, lîngă el stăteau Iosif, Maria și frații lui, fiii lui Iosif. Pentru acești frați viața lui era ca un ochi călăuzitor; ei îl respectau și se

temeau de el. Cînd Isus dormea, fie ziua, fie noaptea, lumina Domnului strălucea deasupra Lui. Fie lăudat și slăvit în vecii vecilor. Amin. Amin.

NOTE

1. Numele episcopilor Chromantius și Heliodorus se întîlnesc în corespondența autentică a sfîntului Ieronim. Chromantius este episcopul Aquileei între 387 și 407. Despre Heliodorus, episcop de Altino, nu știm nimic. Ieronim le dedicase celor doi traducerea, făcută după originalul ebraic, a cărților lui Solomon, a Paralipomenelor și a cărții lui Tobie (notele acestei evanghelii sînt îndatorate mai cu seamă ediției Otero).

2. Unele codice prezintă diferențe: Achar, Agar sau Aquar. Date despre Ana și Ioachim nu avem decît din apocrife care, la rîndul lor, pot reflecta o tradiție anterioară. Abia după secolul al II-lea orientalii încep comemorarea celor două personaje în cadrul liturghiei. În anul 550 împăratul Iustinian poruncește să se ridice o biserică impunătoare cu hramul lor la Constantinopol, după modelul celei existente deja la Ierusalim. Biserica ortodoxă are trei sărbători dedicate sfintei Ana: 25 iulie, Adormirea sfintei Ana; 9 septembrie, Sfinții și drepții dumnezeiești părinți Ioachim și Ana; 9 decembrie, Zămislirea Sfintei Fecioare de către sfînta Ana. În Occident cultul mamei Fecioarei este introdus mult mai tîrziu, de către papii orientali (în secolul al VIII-lea). În biserica Sancta Maria Antiqua din Roma, decorată sub pontificatul lui Ioan al VII-lea (705-707), se păstrează trei picturi care dau seama de cultul primitiv al sfintei Ana.

3. Acest detaliu i-a făcut pe unii să creadă că Ioachim ar fi fost preot.

4. Episodul plîngerii și rugăciunii precum și cel al înfruntării cu slujnica au pierdut din patetismul pe care l-au avut în *Protoevanghelie*. O frescă de la biserica Sfînta Sofia din Kiev (sec. al XI-lea) o înfățișează pe Ana lîngă cuibul de păsări, jelindu-se din cauza sterilității sale și primind vestea îngerului.

5. Apariția îngerului sub chipul unui tînăr este analoagă celebrei apariții a îngerului Rafael din cartea lui Tobit 5, 5 sq.. Scena pare a se fi inspirat din capitolul 13 al cărții Judecătorilor, scenă în care îngerul se arată mamei lui Samson: „Odată însă s-a arătat îngerul

Domnului femeii și i-a zis: « Iată, tu ești stearpă și nu naști; dar vei zămisli și vei naște fiu. »"

6. Expresia *concepisse ex semine tuo* este în opoziție clară cu cea de mai jos, *excitavit enim Deus semen in ea*. Aceasta din urmă favorizează interpretarea conceperii virginale a Mariei. Interpretarea originară a lui Pseudo-Matei este în favoarea *conceperii virginale* a Mariei, fapt care nu are însă absolut nici o legătură cu dogma catolică a Imaculatei sale Concepțiuni. Pentru cei vechi aceasta era o condiție *sine qua non*, pentru că ei considerau că păcatul originar se transmite datorită concupiscenței în actul zămislirii.

7. Spaima sacră provocată de viziunea îngerului este analoagă celei descrise în cartea lui Tobit 12, 16: „Atunci s-au înspăimîntat amîndoi și au căzut cu fața la pămînt căci erau cuprinși de frică."

8. Flavius Iosefus ne spune că Templul din Ierusalim avea mai multe porți acoperite cu aur sau cu argint (*De bello iud.* V 5, 3). Aici însă, autorul se referă la una din porțile orașului. În prezent la Ierusalim acest nume este conferit unei porți situate, probabil, pe locul vechii „porți judecătorești".

De biserica numită „Probatica" din Ierusalim, construită în secolul al IV-lea în cinstea nașterii Mariei, este legată amintirea unei „porți aurite" precum și de un „bazin al oilor". Totuși această poartă nu are nici o legătură cu cea din apocrifa noastră. Întîlnirea celor doi soți a lăsat urme în arta medievală. Putem cita frescele de la Sfînta Sofia din Kiev și tabloul „Maestrului Pasiunii din Lyversberg" (sec. al XV-lea) păstrat în pinacoteca din München.

9. *Pseudo-Matei* coincide cu *Protoevanghelia* în ce privește detaliile nașterii Mariei. Toate au fost acceptate cu entuziasm de către teologi, predicatori și imnografi. Amintim că Roman Melodul introduce pasajul protoevanghelic într-un condac al Nașterii. S-a discutat mult, din dorința de a armoniza datele apocrifelor cu tradițiile locale, asupra cetății unde s-a născut maica Domnului. Unii, printre ei sfîntul Ioan Damaschinul și sfîntul Sofronie, spun răspicat că este vorba de Ierusalim și indică locul pe care se afla amplasată biserica *Probatica*. Alții vorbesc de Betleem: sfîntul Ioan Hrisostomul, într-o omilie din anul 396, și sfîntul Chiril din Alexandria. În sfîrșit, alții, mai puțin numeroși, susțin că Maria ar fi fost născută la Nazaret. Într-o versiune în hexametri a *Evangheliei lui Pseudo-Matei* compusă în secolul al X-lea de către stareța unei mînăstiri din Gandersheim, pe nume Hrotswitha, apare un episod inedit — alegerea numelui Maicii Domnului. Iată fragmentul: „*Post haec noveno percerte mense peracto/*

Venit summa dies in qua praenobilis Anna / Progenuit natam cunctis saeculis venerandam. / Postque dies primi venere vocati / Pontifices, tantae solito qui more puellae / Nomen et optarent, ipsam quoque sanctificarent. / Queis Joachim preculas fudit praesentibus istas: / « Rex caeli, stellis solus qui nomina ponis, / Istius tenerae nomen dignare puelae / Caelitus indiciis per te monstrare coruscis » / Dixerat et subito sonuit vox fortis ab alto / mandans egregiam Mariam vocitare puellam. / Stella maris lingua quod consonat ergo latina, / Hoc nomen nerito sortitur sancta puella, / Est quia praeclarum sidus quod fulget in aevum / Regis aeterni claro diademate Christi." („După ce s-au împlinit cele nouă luni / A sosit ziua măreață în care preacinstita Anna a născut o fată ce avea să fie slăvită în toți vecii. / Iar după opt zile au fost chemați mai întîi preoții / Care, după vechiul obicei, trebuiau să aleagă / Numele copilei și să o sfințească. / De față cu toți Ioachim a înălțat următoarea rugăciune: / « Rege al cerului, Tu, care dai nume stelelor / Arată printr-un semn de sus / Ce nume este vrednică să poarte această fragedă copilă! » / Spuse și dintr-o dată a răsunat un glas puternic din tării / Poruncind ca pruncul fără seamăn să se numească Maria, / Ceea ce în limba noastră înseamnă « Steaua mării », / Acest nume i-a fost sortit pe merit sfintei copile / Căci astrul strălucitor ce luminează în veac / A fost încoronat de Hristos, regele etern.")

10. În original „*in contubernium virginum*". „Autorul crede în existența, pe lîngă Templu, a unui fel de mînăstire unde sînt crescute și educate fecioarele din Israel; o idee asemănătoare se întîlnește și în remanierea armeană" (Amann, 296).

11. Ocupațiile Mariei sînt descrise în ideea că ea duce o viață de călugăriță. *Laus perennis* se împlinește după regulile oficiului canonic din vremea autorului. Ziua monastică e împărțită între rugăciune și lucru manual. După Amann, fiecare cuvînt din acest capitol ar merita comentat în paralel cu *Regula* sfîntului Benedict.

12. Formulă obișnuită de salut între călugări. Sfîntul Augustin scrie, referindu-se la mînăstirile întemeiate de el: „Adversarii noștri îndrăznesc să ne insulte pentru faptul că frații, atunci cînd văd un om, îi zic *Mulțumesc lui Dumnezeu.*" La fel, sfîntul Benedict prescrie în *Regula* sa, numărul 66, menită să orînduiască serviciul fratelui portar: „Dacă vreun sărac bate la poartă și vrea să intre, să i se răspundă *Mulțumesc lui Dumnezeu*, ori să fie binecuvîntat."

13. *Deus in castitate primo omnium colitur* rezumă foarte bine ideile care au pătruns în Biserică prin epistolele sfîntului Pavel (mai ales I *Cor.*, 7, 25-40) și care s-au precizat în Occident în urma controversei

dintre sfîntul Ieronim, pe de o parte, și Iovinian și Vigilantius, pe de alta. Virginitatea este văzută ca superioară, în demnitate, căsătoriei.

14. Exemplele de castitate permanentă sînt destul de rare în Vechiul Testament. Scriitorii bisericești vor discuta cu aprindere dacă Maria este prima femeie care-și va fi păstrat fecioria. Iată unul din motivele pentru care Maria nu alege decît exemple masculine. Abel a fost propus ca model de castitate de către sfîntul Vasile și sfîntul Ambrozie. Cum Sfînta Scriptură nu spune că el fusese căsătorit, s-a tras concluzia că el și-a păstrat, neatinsă, fecioria. Cît despre fecioria lui Ilie, la ea se referă sfîntul Ieronim și Epifanie. Exemplul său este clasic în Occident. Mai tîrziu, el va trece drept întemeietorul vieții monastice, iar ordinul carmeliților și-l va lua chiar patron spiritual.

15. Cele mai vechi monumente figurative (de pildă medalionul din catacombele de la Priscila) se inspiră cu exclusivitate din textul sfîntului Luca. Artiștii posteriori vor folosi frecvent datele apocrife. Reprezentarea Mariei lîngă o fîntînă în momentul în care primește buna vestire din partea îngerului, figurează pe un fildeș aparținînd colecției *Sfîntului ținut german* din Roma și pe un alt fildeș din secolul al V-lea, păstrat la *Victoria and Albert Museum* din Londra.

16. Acest pasaj a exercitat o influență foarte puternică în artă. Amintim amvonul din fildeș de la San Maximino, Ravena (542-552), unde o vedem pe Maria țesînd în momentul în care îngerul îi aduce buna vestire. Alte monumente înfățișează ambele scene (de la fîntînă și pe Maria țesînd). De pildă, fresca de la Sfînta Sofia din Kiev (sec. al XI-lea) și manuscrisul grec păstrat în Biblioteca Vaticanului, cu numărul 1162 (sec. al XII-lea).

17. *Aquam potationis Domini* — toate manuscrisele au această versiune. Credem însă că lectura propusă de Amann este cea corectă — *aquam probationis Domini,* întrucît ea traduce exact expresia din *Protoevanghelie, hydor elenxeos* („apa încercării Domnului"). „Apa băuturii Domnului" nu prea are nici un sens. Noi am tradus mai simplu, respectînd oarecum versiunea latină, prin „apa Domnului".

18. „Curios acest detaliu al înconjurării altarului de șapte ori. După Cecchelli (*Mat. Chr.* III pg. 345, nota 507) este vorba de un vechi procedeu semitic la care se referă *Talmudul* (Sota I, 6) comentînd încercarea prescrisă în *Num,* c. 5. El exista în Arabia preislamică și se menține și astăzi la *Ka'aba* de la Meca. La fel se poate spune și despre India. Armenii aveau și ei obiceiul ritual de a înconjura de cîteva ori mormîntul unui martir. Nici tradițiile noastre populare nu sînt străine de o asemenea practică. Să ne amintim în acest sens obiceiul

păstrat în multe sate spaniole de a înconjura bisericile cu animalele domestice în ziua de sfîntul Anton, protectorul animalelor" (Orbe, 199). Menționăm că în ritul ortodox înconjurarea bisericii de trei ori în seara Vinerii Mari are o cu totul altă semnificație. Credincioșii repetă scena căutării trupului Mîntuitorului de către femeile mironosițe.

19. Cum să justificăm asprimea cu care vorbește aici Iosif? Poate că el consideră că Maria a încălcat regula tăcerii, foarte importantă în mediul în care a fost redactată apocrifa.

20. Îngerul este cel care îi vestește Mariei că se apropie clipa Nașterii. Astfel autorul apocrifei vrea să ne sugereze că Maria nu a resimțit nici o durere, că Nașterea a fost pentru ea o binecuvîntare, iar nu un chin, ca pentru toate urmașele Evei. Există unele monumente reprezentative ale acestei scene: pe amvonul de la sfîntul Maximin din Ravena (sec. al VI-lea) și pe pixida de fildeș din Minden Iosif este înfățișat în momentul în care o ajută pe Maria să se dea jos din șa.

21. Zelomi poate fi o formă coruptă a numelui Salomeea, iar Salomeea poate fi aceeași persoană care va însoți Sfînta Familie în Egipt (vezi cap. XVIII, 1).

Înverșunarea cu care sfîntul Ieronim s-a opus răspîndirii acestei legende a fost zadarnică. El spunea: „Acolo n-a fost nici o moașă; priceperea nici unei femei n-a intervenit în momentul nașterii. Maria însăși a fost și mamă, și moașă. Ea a culcat pruncul în iesle, ea l-a învelit în scutece. Trebuie respinse, așadar, toate comentariile apocrifelor" (*Contra Helvid.* 10). Legenda însă conferea moașelor un alt rol decît cel la care se referă Ieronim și anume, rolul de *martori* ai unei Nașteri unice, fără dureri, fără sîngerare și chiar fără intervenția unei „specialiste". Moașele vor depune mărturie în fața lumii întregi despre fecioria Mariei atît *in partu* cît și *post partum.* Monumentele figurative și literare vor transmite legenda pînă în Evul Mediu. *Legenda aurea* o va prelua și reelabora în drama liturgică intitulată chiar *Obstetrix.* Jacques de Voragine include printre dovezile caracterului miraculos al nașterii Mîntuitorului și mărturiile celor două moașe. Iată pasajul: „În compilația lui Bartolomeu precum și în *Cartea Copilăriei Mîntuitorului* citim că, în momentul nașterii, Iosif, care de altfel nu se îndoia deloc că Dumnezeu avea să se nască dintr-o fecioară, chemă, după obiceiul locului, două moașe: una se numea Zebel, cealaltă, Salomeea. Zebel o cercetă cu mare luare aminte pe Maria și o găsi fecioară. Atunci strigă: « O fecioară a născut! » Salomeea, care nu credea, vru să încerce, dar mîna i se uscă pe loc. Apoi i se arătă un înger care o povățui să atingă pruncul și astfel se vindecă."

22. Zenon din Verona (episcopul acestui oraș între 362 și 371) pomenește acest episod în *Tractatus* II, 8: „Necredincioasei moașe care dorește s-o încerce pe cea care născuse, după ce descoperă că aceea rămăsese fecioară, îi ia foc mîna. Dar atingîndu-se apoi de copil, flacăra devoratoare se potolește. Astfel moașa peste măsură de curioasă, fiind uluită mai întîi de fecioară, iar apoi și de copilul Dumnezeu, ea, care venise să vindece, pleca acum vindecată și săltînd de bucurie." Iar Prudentius (348–405) face o aluzie clară în imnul XI, 96, din *Cathemerinon*-ul său: „Pe acesta întunericul și o moașă, / mama fecioară, leagănul / și o vîrstă fragedă / îl făcură Rege pentru neamuri."

23. *Prophetae qui fuerant*, fraza este destul de obscură. Se poate înțelege că profeții de odinioară din Israel preziseseră semnificația acestei stele; ori se referă la profeții actuali care, auzind de întîmplare, au mers la Ierusalim și i-au dat interpretarea respectivă. Cel de-al doilea sens, deși în acord cu gramatica, pare mai puțin probabil decît primul.

24. Cf. Hab. 3, 2. Vulgata traduce literal versiunea greacă: *In medio animalium innotesceris*. Sfîntul Ieronim a revenit la sensul din ebraică: *Dominus opus tuum, in medio annorum vivifica illud*: „Făpturii Tale, Doamne, hărăzește-i viață de-a lungul anilor." Prezența boului și a asinului nu este menționată decît în *Pseudo-Matei*. Episodul a fost foarte repede asimilat de tradiția vie, populară a creștinismului. Unii, chiar dintre marii teologi, se referă la el ca la un fapt istoric cert. De pildă, sfîntul Ieronim scrie în *Epitaphium Sanctae Paulae* n. 10; *Ep.* 108: „Intrînd apoi în peștera Mîntuitorului, după ce a văzut sfîntul sălaș al Fecioarei și staulul în care *boul și-a recunoscut Stăpînul, iar asinul, ieslea Domnului său*, ca să se împlinească ceea ce este scris în cartea profetului: *Fericit cel ce seamănă pe ape, unde calcă boul și asinul*, auzindu-mă, jura că vede cu ochii credinței pruncul înfășurat în scutece, scîncind în iesle." Cele mai vechi monumente figurative sînt sarcofagele romane din secolul al IV-lea.

25. Curioasă este adăugirea din codicele B: „Deși avea o sută doisprezece ani și abia putea să meargă, l-a purtat în brațe pe copil pînă la altarul Templului Domnului. Bătrînul îl purta pe copil, dar copilul îl conducea. Atunci Isus a vorbit și a zis: « Ruga ta a fost împlinită, Simeon. » Toți învățătorii de la Templu au rămas uluiți de cuvîntul pe care îl rostise pruncul." Expresii care aproape coincid cu cele din liturghia latină pentru sărbătoarea Purificării.

26. O opinie destul de acreditată în Evul Mediu este aceea că, imediat după sosirea magilor, Irod a trebuit să se ducă la Roma, fie

pentru a se disculpa de o crimă de lezmajestate, fie pentru a-i acuza de asta pe cei doi copii ai săi, Alexandru și Aristobul. Abia după întoarcerea de la Roma (deci ar fi lipsit exact doi ani!) se ocupă de „problema" magilor și dă poruncă să fie uciși toți pruncii din Betleem, de la doi ani în jos. Această versiune (al cărei ecou apare în ms. D) n-a fost cu adevărat pusă în circulație decît tîrziu, în secolul al XII-lea, prin *Istoria scolastică* a lui Petru Comestor.

27. Pînă aici *Pseudo-Matei* urmează povestirea din *Protoevanghelie*. Episoadele de pînă la a doua parte se datorează unor tradiții populare mai mult sau mai puțin documentate, sau pur și simplu dorinței de a arăta că multe profeții din Vechiul Testament s-au împlinit întocmai.

28. Is. 65, 25.

29. Episodul palmierului care se apleacă spre Maria s-a bucurat de o amplă răspîndire în Occidentul medieval. Amintim doar reprezentarea de pe marmura carolingiană păstrată în muzeul din Florența, datînd din secolul al X-lea. Sozomene vorbește în *Hist. eccl.* V, 21 de un piersic care își înclină ramurile înaintea lui Isus, adorîndu-L.

30. Scena cu Afrodisio figurează pe mozaicul arcului triumfal al basilicii *Santa Maria Maggiore* din Roma. Aici, o delegație îl întîmpină la poarta orașului pe Isus însoțit de părinții săi și de patru îngeri.

31. Aici se încheie prima parte, de influență protoevanghelică. A doua parte, care aparține *Ciclului copilăriei*, nu este, în esență, decît o altă versiune a *Evangheliei lui Pseudo-Toma*. Notele de aici trebuie coroborate mereu cu notele evangheliei precedente.

32. Cf. *Ps. Toma* II.

33. Cf. *Ps. Toma* II.

34. Cf. *Ps. Toma* III.

35. Cf. *Ps. Toma* IV-V.

36. Cf. *Ps. Toma* VI-VIII. Episodul cu Isus în școală este reprezentat pe un manuscris care se află în catedrala din Milano: un învățător conversează, în centrul scenei, cu un copil așezat pe un scaun. Copilul este Isus. Ceilalți doi copii, unul stînd în picioare, celălalt, stînd jos, țin în mîini cărțile de pe care urmăresc lecția.

37. Este vorba de Levi, bineînțeles. O scăpare a copistului.

38. Cf. Mt. XI, 5.

39. Cf. *Ps. Toma* IX.

40. Cf. *Ps. Toma* XI.

41. Măsură evreiască echivalentă cu 393 litri.

42. Cf. *Ps. Toma* XII.

43. Cf. 4 Regi 2, 8: „Atunci, luînd Ilie mantia sa și strîngînd-o vălătuc, a lovit cu ea apa și aceasta s-a strîns la dreapta și la stînga și au trecut ca pe uscat."

44. Cf. *Ps. Toma* XIV.

45. Cf. Mt. 26, 38; Marc. 14, 34.

46. Cf. *Ps. Toma* XV.

47. Cf. Ps. 64, 10.

III

Patimile, Coborîrea în Infern, Învierea și Înălțarea

Comentariu
la Evanghelia lui Petru

Manuscrisul acestei evanghelii a fost descoperit în iarna lui 1886 spre 1887 în mormîntul unui călugăr creștin din Akhmîm, vechea Panopolis din Egiptul de Sus. El se află în prezent la Muzeul din Gizeh. Este vorba de o carte compusă din treizeci și trei file de pergament, dintre care numai opt sînt ocupate de textul evangheliei noastre. Restul de douăzeci și cinci cuprind o descriere parțială a cerului și a infernului, descriere cunoscută sub denumirea de *Apocalipsa lui Petru* și de cîteva fragmente din *Cartea lui Henoc*. Prima ediție a fost publicată în 1892 de către U. Bouriant. Titlul i-a fost atribuit după numele autorului, sugerat în vs. 26 și pomenit direct în vs. 60. În cartea a VI-a a *Istoriei bisericești* a lui Eusebiu din Cezareea, Serapion, episcop de Antiohia (190-211), face o descriere a *Ev. P.* perfect compatibilă cu textul descoperit la Akhmîm. Există doar două vagi umbre de docetism, în vs. 10 și 19.

Trebuie spus că autorul ignoră istoria Palestinei, instituțiile iudaice și mediul de viață al Mîntuitorului. El se mulțumește să reelaboreze teologic datele evangheliilor canonice. În schimb, cunoaște profund Evangheliile canonice, Apocalipsa, scrierile Vechiului Testament, precum și alte texte ale literaturii apocaliptice, de care se folosește în mod liber, cu intenția precisă de a așeza patimile, moartea și glorificarea Domnului (*Kyrios)* în lumina profețiilor făcute în V.T. Pentru povestirea în sine urmează Evangheliile sinoptice. Pentru doctrina teologică se folosește de *Evanghelia după Ioan* și de *Apocalipsă*. Asta explică și frecvența titlurilor acordate lui Isus: *ho hyios tou theou, basileus tou Israel* și *Kyrios*.

Ev. P. nu este un text izolat. El rezonează, ca intenție apologetică și doctrinară, cu numeroase texte din secolul al II-lea: *Didahiile, A doua epistolă clementină, Polycarp, Iustin, Păstorul lui Hermas, Tatian.*

Meliton din Sardes. Data *post quem* a redactării sale pare să fie anul 70, anul distrugerii Templului din Ierusalim de către armatele lui Titus. Autorul nu cunoaște instituțiile anterioare acestei date. Termenul *ante quem* este sfîrșitul secolului al II-lea. Pentru aceasta pledează afinitățile evidente cu textele citate mai sus, care pot fi datate cu precizie. De pildă, *Peri Pascha* a lui Meliton a fost scrisă între 160 și 170. În concluzie, se poate afirma că *Ev. P.* a fost redactată cam în a doua jumătate a secolului al II-lea.

Cît privește locul redactării, singur Völter optează pentru Egipt. Argumentele lui sînt: existența, în Egipt, a unei comunități creștine foarte puternice și descoperirea manuscrisului evangheliei tocmai aici, în mormîntul unui călugăr egiptean. Toți ceilalți specialiști susțin însă că locul inițial al redactării este Siria. Plecînd de la mărturia păstrată de Eusebiu, se poate deduce că *Ev. P.* fusese citită mult timp în mediile docetiste din Antiohia și pătrunsese în comunitatea din Rossos. Un al doilea argument al susținătorilor acestei ipoteze, pînă la urmă cea mai plauzibilă, este că Origen nu face aluzie la *Ev. P.* decît după călătoria sa în Antiohia. Din lectura textului reiese că autorul nu cunoaște Palestina. Numeroasele afinități doctrinare cu *Evanghelia după Ioan* întăresc ipoteza conceperii și redactării *Ev. P.* în Asia Mică.

Apocrifa ne înfățișează scenele pătimirii, răstignirii, îngropării, învierii și înălțării la cer a Mîntuitorului. Materialul narativ și teologic provine din evangheliile canonice. Există imagini, formule, uneori chiar pericope întregi care probează dependența *Ev. P.* de sursele canonice. Redistribuirea originală însă a materialului preexistent s-a făcut în conformitate cu scopul teologic, apologetic și dogmatic, urmărit de autor. Libertatea cu care acesta recompune scenele din evangheliile canonice, deși evidentă, nu atinge erezia. Credem că este vorba de un autor aparținînd unei comunități creștine de sorginte păgînă, dată fiind simpatia arătată față de Pilat. Prima scenă care ni s-a păstrat (manuscrisul nu este complet — lipsesc începutul și sfîrșitul) ni-l prezintă pe regele Irod poruncind soldaților săi executarea răstignirii. Pilat este absolvit, așadar, de orice vină. Apoi, spre deosebire de modelul său direct, Petru ia locul lui Ioan, repovestind totul din propriu-i unghi de vedere.

Ev. P. are un caracter esențial apologetic. Autorul își „fixează obiectivul" pe scena glorificării lui Isus prezentat ca Domn (*Kyrios*). Nu trebuie pierdut o clipă din vedere contextul în care a fost redactat textul, pentru că numai așa îi putem înțelege și aprecia adevărata

miză pusă în joc. El a fost scris pentru un anumit public — păgînii din Asia Mică. De aici și accentul apăsat pus pe caracterul divin al persoanei Mîntuitorului. Filozofia păgînă a secolului al II-lea (mai cu seamă platonismul de mijloc) nu putea admite coborîrea în trup (ne amintim că Platon echivalează trupul cu un mormînt: *soma =sema*). Trupul este opusul absolut al spiritului și în aceeași măsură al principiului divin. Pe de altă parte, din punct de vedere gnoseologic, Dumnezeu, ca transcendență absolută, nu poate fi conceput, așadar cunoscut printr-un demers rațional. Neoplatonismul va vorbi despre Realitatea divină ca *arreton, akatalepton*, creînd terminologia teologiei apofantice de mai tîrziu. Toată apologetica creștină a primelor două secole nu încearcă altceva decît să vindece acest agnosticism devenit aproape cronic. Întruparea are, după formula lui M. Harl, „funcție revelatoare", ea spulberă singura certitudine a filozofiei păgîne, anume că Dumnezeu nu poate fi cunoscut. *E. P.* prezintă persoana lui Isus în ipostaza ei glorioasă. Noi, astăzi, poate nu mai resimțim uriașa, incredibila semnificație pe care o are mărturisirea lui Isus ca Domn *(Kyrios)*. În primele două veacuri însă, această mărturisire era văzută fie ca o imensă prostie, fie ca o blasfemie. Ca o imensă prostie, de către filozofii păgîni; ca o blasfemie, de către preoții iudei. Episodul ridicării lui Isus la ceruri, însoțit de doi îngeri și precedat de o cruce stă în centrul *E. P.* Autorul își urmărește cu atîta încrîncenare scopul (în general, încrîncenarea „tezistă" e una din scăderile apocrifelor față de Evangheliile canonice, unde ai, de la început, impresia unui adevăr revelat în chip neîndoielnic și, mai ales, nepasional) încît uită să-și controleze formulările (precum cele apropiate de doctrina docetistă din vs. 10 și 19). Totuși, contrar majorității cercetătorilor de pînă la el, M. G. Mara propune următoarea interpretare a versetului 19: „Și Domnul a strigat:« Puterea mea, puterea mea, acum m-ai părăsit! » Și zicînd acestea a fost ridicat la cer." Acest verset trimite la *Evanghelia după Luca* 23, 46: „Și Isus, strigînd cu glas tare, a zis:« Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu. » Și aceasta zicînd, și-a dat duhul." Citez în continuare din comentariul lui Mara, pp. 139-140: „Scriind *anelemphthe* (« a fost ridicat ») autorul *Ev. P.* nu vrea să spună că Isus a murit... El anunță înălțarea, căci exigențele povestirii nu-i îngăduie să anticipeze învierea, pe care o va descrie pe larg mai încolo. În acest moment el vrea să sublinieze glorificarea. Puterea, adică Duhul lui Cristos îl părăsește, dar în mîinile Tatălui. Abandonarea înseamnă glorificare la dreapta lui Dumnezeu." Și mai departe: „Respingem

orice orientare gnostică, deoarece, spre deosebire de toți autorii gnostici prezentați de Iustin și de Irineu, *Ev. P.* recuperează imediat toate momentele itinerariului hristic, de la patimi pînă la intrarea în slavă."

*

Traducerea a avut la bază versiunea greacă publicată în ediția lui Santos Otero, 1991. Pentru note și intoducere am folosit edițiile amplu comentate ale lui Vaganay, *L'Evangile de Pierre*, Paris, 1930 și M. G. Mara, *L'Evangile de Pierre*, Sources chrétiennes, 1973.

Evanghelia lui Petru

I

1. Și pentru că nici unul dintre iudei n-a vrut să-și spele mîinile[1] — nici Irod, nici judecătorii — Pilat s-a ridicat în picioare.

2. Atunci regele Irod a poruncit să-l ia pe Domnul[2] zicîndu-le: „Faceți totul precum v-am zis!" [3]

II

3. Acolo se afla și Iosif <din Arimateea>, prietenul lui Pilat și al Domnului. Știind el că au de gînd să-l răstignească, s-a dus la Pilat și a cerut trupul Domnului, ca să-l îngroape.[4]

4. Pilat a trimis la Irod să-i ceară trupul.[5]

5. Și Irod i-a zis: „Frate[6] Pilat, dacă nu l-ar fi cerut nimeni, noi înșine l-am fi îngropat, căci se apropie ziua sabatului și în Lege stă scris că soarele nu trebuie să apună peste vreun cadavru."[7] Așadar l-au încredințat poporului iudeilor cu o zi înainte de sărbătoarea azimilor.[8]

III

6. Iar aceștia, luînd pe Domnul, îl tot înghionteau în fugă și ziceau: „Să-l schingiuim pe fiul lui Dumnezeu, căci toată puterea lui este acum în mîinile noastre!"

7. După aceea l-au îmbrăcat în purpură și l-au așezat pe scaunul judecătorului zicîndu-i: „Să judeci cu dreptate, rege al Israelului!"

8. Cineva a luat o cunună de spini și a pus-o pe capul Domnului.

9. Și unii care se aflau acolo îl scuipau în ochi, alții îl loveau peste față, iar alții îl tot împungeau cu o trestie rănindu-i trupul. Cîțiva îl biciuiau zicînd: „Asta-i cinstirea ce i se cuvine Fiului lui Dumnezeu!“ [9]

IV

10. Apoi au luat doi răufăcători și i-au crucificat de-o parte și de alta a Domnului. Iar Domnul tăcea[10], ca și cum n-ar fi simțit nici o durere.

11. Și ridicînd crucea în picioare au scris pe ea: „Acesta este regele Israelului!“[11]

12. I-au pus veșmintele în fața crucii, apoi le-au luat unul cîte unul și le-au tras la sorți.

13. Dar unul dintre cei doi răufăcători a strigat la ei certîndu-i: „Noi suferim « chinurile morții » pentru relele pe care le-am făcut; cu ce v-a greșit însă Mîntuitorul oamenilor?“

14. Atunci au prins și mai cumplită ură pe El[12] și au poruncit să nu i se zdrobească picioarele, ca să moară în chinuri.

V

15. Era în miezul zilei cînd întunericul a cuprins Iudeea. Atunci s-a stîrnit o mare zarvă și toți se temeau să nu apună soarele, căci Isus trăia încă. Doar în Lege stă scris că soarele nu trebuie să apună peste un cadavru.

16. Atunci unul dintre ei a zis: „Dați-i să bea fiere cu oțet!“ Și după ce le-au amestecat i-au dat să bea.

17. Au săvîrșit de toate și s-au umplut pînă peste cap de păcate.

18. Mulți umblau cu făclii aprinse crezînd că s-a făcut noapte.

19. Și Domnul a strigat: „Puterea mea, puterea mea, acum m-ai părăsit!“ Zicînd acestea a fost ridicat la cer.

20. Atunci catapeteasma Templului s-a rupt în două.[13]

VI

21. După aceea au smuls cuiele din palmele Domnului și i-au așezat trupul pe pămînt. Iar pămîntul s-a cutremurat și spaimă mare s-a făcut.[14]

22. Cînd a ieșit soarele au văzut că era ceasul al nouălea.

23. Iudeii s-au bucurat foarte tare și au dat trupul lui Iosif <din Arimateea>, ca să-l îngroape. Acesta văzuse tot binele pe care l-a făcut Isus.

24. Luînd pe Domnul l-a spălat, l-a înfășurat într-o pînză de in și l-a astrucat în propriul lui mormînt cunoscut sub numele de Grădina lui Iosif[15].

VII

25. Atunci iudeii, bătrînii și preoții, dîndu-și seama ce rău și-au făcut singuri, au început să se lovească cu pumnii în piept și să se tînguie: „Vai de păcatele noastre; iată, se apropie judecata și sfîrșitul Ierusalimului!“

26. Eu sufeream laolaltă cu ai mei, dar ne țineam ascunși, cu toată durerea din inima noastră. Căci eram căutați ca răufăcători și ca unii care voiau să dea foc Templului.

27. După aceea am ținut post, ne-am așezat și am jelit toată ziua și toată noaptea pînă la sabat[16].

VIII[17]

28. Atunci s-au adunat doctorii, fariseii și bătrînii căci auziseră că poporul murmură și se lovește cu pumnii în piept zicînd: „Dacă la moartea lui s-au întîmplat atîtea minuni, să știți că e un mare sfînt.“

29. Înspăimîntați, bătrînii s-au dus în grabă la Pilat și l-au rugat:

30. „Dă-ne cîțiva soldați care să păzească mormîntul aceluia, pentru ca nu cumva ucenicii lui să vină și să-i fure trupul iar poporul să creadă că el a înviat din morți și să se răzbune pe noi.“

31. Pilat l-a trimis pe centurionul Petronius împreună cu mai mulți soldați, ca să păzească groapa. Doctorii și bătrînii iudeilor i-au însoțit.

32. Toți cei de acolo, împreună cu centurionul și soldații, au răsturnat o piatră uriașă peste intrarea mormîntului.

33. Apoi au lipit pe ea șapte peceți și încropindu-și un adăpost au rămas de strajă.

IX

34. În ziua sabatului, dis-de-dimineață, o mulțime de oameni din Ierusalim și din împrejurimi a venit să vadă mormîntul pecetluit.

35. În noaptea de dinaintea duminicii, pe cînd soldații făceau de strajă cîte doi, s-a auzit un glas puternic în cer.

36. Și au văzut cerurile deschizîndu-se, iar doi bărbați strălucitori ca soarele au coborît din ele și s-au apropiat de mormînt.

37. Și piatra care fusese așezată la intrare s-a dat singură la o parte; atunci, descoperindu-se mormîntul, cei doi tineri au intrat în el.

X

38. Văzînd soldații una ca asta s-au dus și i-au trezit pe centurion și pe bătrîni.

39. Tocmai le povesteau ce văzuseră, cînd iarăși se arată, de data aceasta trei bărbați ieșind din mormînt — doi dintre ei sprijinindu-l pe al treilea — și-n urmă, însoțindu-i, o cruce,

40. iar capetele primilor doi ajungeau pînă la cer în timp ce capul aceluia pe care-l țineau de mîini trecea dincolo de ceruri.

41. Și au auzit un glas de sus zicînd: „Ai dus vestea celor adormiți?“

42. „Am dus-o“, a venit răspunsul dinspre cruce.[18]

XI

43. Atunci toți cei de față au început să se sfătuiască între ei dacă să meargă să-l înștiințeze pe Pilat.

44. Și pe cînd discutau ei, iată că din nou se deschid cerurile și un om coboară și intră în mormînt.

45. Îndată cei din preajma centurionului au părăsit mormîntul pe care-l păzeau, au alergat în toiul nopții la Pilat și i-au povestit tot ce văzuseră. Iar la sfîrșit au zis cu glas cutremurat: „Într-adevăr era fiu al lui Dumnezeu.“

46. Și răspunzîndu-le Pilat a zis: „Eu nu m-am pătat cu sîngele Fiului lui Dumnezeu. Voi singuri ați hotărît așa.“

47. După aceea s-au apropiat cu toții și l-au rugat stăruitor să poruncească centurionului și soldaților să nu vorbească despre ce-au văzut,

48. „căci, ziceau ei, mai degrabă să avem de ispășit un păcat mare în fața lui Dumnezeu decît să cădem în mîinile iudeilor și să fim omorîți cu pietre“.

49. Iar Pilat a poruncit centurionului și soldaților să nu vorbească.

XII[19]

50. În zorii zilei de duminică Maria Magdalena, ucenica Domnului — care nu făcuse la mormîntul Domnului cele ce făceau de obicei femeile în amintirea morților dragi, și asta numai de frica iudeilor —,

51. a luat cu ea cîteva prietene și s-au dus la locul unde a fost așezat trupul lui Isus.

52. Dar se temeau ca nu cumva să le vadă iudeii și ziceau: „Dacă n-am putut plînge și jeli în ziua cînd l-au răstignit, măcar s-o facem acum, la mormînt.

53. Cine însă ne va da la o parte piatra de pe gura mormîntului, pentru ca noi, intrînd, să putem sta lîngă el și împlini cele de cuviință?

54. Căci uiașă mai era piatra aceea și ne temem să nu ne vadă careva. Dacă nu vom reuși <s-o urnim din loc>, măcar să punem la intrare tot ce-am adus întru pomenirea lui și să bocim lovindu-ne cu pumnii în piept pîn-o trebui să ne întoarcem la casele noastre.“

XIII

55. Și cînd au sosit au găsit mormîntul deschis. S-au apropiat și privind cu luare-aminte înăuntru au văzut în mijlocul mormîntului un tînăr minunat la înfățișare, îmbrăcat într-un veșmînt strălucitor, care le-a zis:

56. „De ce-ați venit? Pe cine căutați? Pe cel care-a fost răstignit? A înviat și s-a dus. Iar dacă nu credeți, aplecați-vă și vedeți că nu mai este pe locul unde a fost întins. Căci a înviat și s-a întors acolo de unde a fost trimis."

57. Atunci femeile au fugit înspăimîntate.

XIV

58. Sosi și ultima zi a azimilor[20]. Mulți începură să se întoarcă la casele lor, căci sărbătoarea era pe sfîrșite.

59. Noi, cei doisprezece ucenici ai Domnului, plîngeam și eram triști. Ne-am întors acasă zdrobiți de cele întîmplate.

60. Iar eu, Simon Petru, și fratele meu, Andrei, am luat năvoadele și ne-am îndreptat spre mare. Cu noi se afla și Levi, fiul lui Alfeu, cel pe care Domnul...

(final pierdut)

NOTE

1. Începutul evangheliei s-a pierdut. Scena precedentă se poate însă reconstitui plecînd de la un amănunt de ordin gramatical. Astfel în fragmentul nostru apare particula *de*, al cărei corelativ, *men*, ar trebui să existe în fragmentul lipsă. Acest cuplu de particule, *men-de*, exprimă ideea complementarității. În română el se traduce prin „pe de o parte.... pe de alta". Obținem așadar următoarea ecuație: Irod și un personaj necunoscut, X, se opun prin ceva și anume, prin gestul spălării mîinilor. Dar, ne spune evanghelia, Irod este cel care *nu vrea* să facă acest gest, în *opoziție* cu personajul necunoscut. Din evangheliile canonice știm că personajul cu pricina este Pilat. Deci scena precedentă, nu și inițială, desigur, este scena spălării lui Pilat pe mîni.

2. Domnul, *kyrios*, titlu cu care *Evanghelia lui Petru* îl numește pe Isus de nu mai puțin de treisprezece ori. Amănuntul, aparent nesemnificativ, dă seama de caracterul predominant apologetic al textului nostru.

3. Irod, iar nu Pilat, este cel care poruncește uciderea lui Isus. Chiar de la început se conturează clar și tranșant opoziția între Irod, asupra căruia apasă întreaga vină a condamnării și uciderii Mîntuitorului, și Pilat, guvernatorul inocent și blînd.

4. „Modificare profundă a datelor tradiției evanghelice care plasa, cum e și firesc, demersul lui Iosif *după* scena calvarului. De ce această inversare ciudată a evenimentelor? Iată explicația noastră: faimosul text din *Deut.* 21, 22-23, pe care se sprijină atît evreii, în *Evanghelia după Ioan*, pentru a cere *crucifagium* (zdrobirea fluierelor picioarelor), cît și Irod, în evanghelia noastră, pentru a-l liniști pe guvernatorul Pilat, nu vorbește numai de interdicția de a lăsa pe timpul nopții cadavrele criminalilor „pe lemn", ci indică și motivația religioasă a acestei interdicții. Într-adevăr, în textul ebraic, destul de bine tradus în *Septuaginta*, citim: « Dacă se va omorî un om care a săvîrșit o nelegiuire vrednică de pedeapsa cu moartea și l-ai spînzurat de un lemn, trupul lui mort să nu stea noaptea pe lemn; ci să-l îngropi în aceeași zi, căci cel spînzurat este blestemat înaintea lui Dumnezeu, și să nu spurci țara pe care ți-o dă moștenire Domnul Dumnezeul tău. »

Rabinii, în comentariile lor la Pentateuc, recomandau ca vinovatul, după ce era lapidat, să fie spînzurat, dar foarte repede coborît din știreang. În plus, se știe că acest fragment era foarte adesea invocat de evrei împotriva creștinilor, tocmai pentru că mentalitatea evreiască nu putea admite moartea pe cruce a lui Mesia. N-am putea oare presupune, cu drept temei, următoarea ipoteză: unii adversari vor fi preluat obiecția, adăugînd că Isus crucificat, blestemat de Dumnezeu ca spînzurat, pîngărise și pămîntul, adică devenise un blestem adevărat, căci, după toate aparențele, el n-a putut fi îngropat înainte de termenul cuvenit? Așa s-ar explica atît insistența curioasă a apocrifei noastre în a preciza că răstignitul a fost coborît de pe cruce înainte de ceasul al treilea al după-amiezii, cît și transformarea cronologiei tradiționale prin așezarea cererii lui Iosif din Arimateea imediat după ședința procesului" (Vaganay, 207 sq).

5. cf. *Luca* 23,7.

6. „frate Pilat" — *adelphos*, sinonim aici cu *philtatos*, apelativ obișnuit în scrisorile acelei vremi.

7. Este vorba de prescripția din *Deut.* 21, 23.

8. Deci moartea lui Isus a avut loc în ziua de 14 *nisan.*

9. Scena batjocoririi și flagelării lui Isus pare construită după un model veterotestamentar. În acest sens a se vedea pasajul din Isaia 50, 6. Vaganay scrie în comentariul său (219 sq.): „Pentru autorul nostru datele din acest episod nu au sens decît prin faptul că ele reproduc o profeție ce leagă Vechiul de Noul Testament. Evident, nu este vorba de o reproducere literală: Pseudo-Petru nu insistă asupra similitudinilor. Credem mai degrabă că el a inserat în trama povestirii sale amintirile, mai mult sau mai puțin vagi, ale unei cateheze."

Față de scena descrisă în evangheliile canonice Pseudo-Petru introduce un moment nou: așezarea lui Isus pe scaunul / tronul judecătorului. Dion Hrysostomul scrie, în *De regno* 4, 66, că perșii, la sărbătoarea Saceelor, așezau un condamnat la moarte pe tronul regelui, îi dădeau onorurile cuvenite și-i îngăduiau să-și facă toate poftele înainte de a-l spînzura. Filon povestește și el, în *Contra Flaccum* 5–6, cum și-au bătut joc egiptenii de prințul evreu Agrippa I care se afla în trecere prin Alexandria: „Trăia în Alexandria un nebun pe nume Carabas, dintre aceia a căror nebunie nu se întoarce împotriva lor înșile, nici împotriva celorlalți. Nebunia lui era blîndă și liniștită. Hoinărea zi și noapte pe străzi, înfruntînd frigul și arșița, și devenise distracția tinerilor și a copiilor fără nici o ocupație. Ei bine, tocmai pe acest nenorocit l-au tîrît în Gimnaziu și l-au suit pe un loc înalt, ca să-l vadă toată lumea. I-au pus pe cap o foaie de hîrtie în loc de diademă, iar pe trup o bucată de pînză în loc de mantie. Unul a văzut pe jos o prestie. A cules-o și i-a pus-o în mînă în loc de sceptru. Și după ce l-au împodobit cu toate însemnele regalității, transformîndu-l într-un rege de bîlci, cîțiva tineri cu ciomege pe umeri i-au format un soi de gardă personală. Apoi, unii au venit să i se închine, alții să ceară dreptate, iar alții să-i dea sfaturi despre treburile publice. Mulțimea dimprejurul său îl aclama, numindu-l Marin, cuvînt care, în siriacă, înseamnă « prinț »."

10. Tăcerea lui Isus pe cruce amintește de celebrul pasaj din *Isaia* 53, 7: „Cînd a fost chinuit și asuprit n-a deschis gura deloc, ca un miel pe care-l duci la măcelărie, ca o oaie mută înaintea celor care o tund: n-a deschis gura."

11. Imprecizie de ordin istoric. Romanii obișnuiau să scrie motivul condamnării pe o tăbliță imediat după rostirea sentinței. Condamnatul mergea cu tăblița legată de gît pînă la locul execuției. Aici tăblița era luată și bătută în cuie deasupra crucii.

12. Este vorba de Isus, cum apreciază în comentariile lor Harnack (p. 26) și Völter (p. 8), iar nu de Tîlharul cel bun, versiune spre care înclină toți ceilalți comentatori.

13. Deși episodul conține toate datele evangheliilor canonice — întunecarea cerului, strigătul deznădăjduit al lui Isus către Tatăl, băutul oțetului amestecat cu fiere, în sfîrșit, despicarea catapetesmei Templului —, ordinea în care sînt așezate aceste date ne dă impresia că citim un text cu totul nou. Un episod de maximă tensiune alternează cu un altul exploziv, de maximă descărcare emotivă. Punctul în jurul căruia pulsează scena răstignirii din evangheliile canonice este Isus. Aici acest punct se deplasează dinspre figura Mîntuitorului răstignit spre întunericul care învăluie întreaga lume. Cum am văzut și în legătură cu cererea trupului de către Iosif din Arimateea, autorul apocrifei încearcă să impună ideea că Isus a fost coborît de pe cruce și îngropat înainte de apusul soarelui. Cînd văd că cerul se întunecă, evreii care asistă la crucificare sînt cuprinși de o spaimă teribilă. Ei cred că s-a făcut deja noapte și că a început sabatul. A ucide în ziua sabatului era cea mai mare nelegiuire. Această uriașă tensiune pe fondul căreia se desfășoară și cele mai crude scene din evanghelie se descarcă brusc în momentul reapariției soarelui: „Iudeii s-au bucurat foarte tare" căci „au văzut că era abia ceasul al nouălea".

14. „Fără îndoială că Pseudo-Petru vrea să scoată în evidență, printr-un miracol, contactul trupului lui Isus cu pămîntul. Este un mod de a fixa atenția cititorului pe momentul coborîrii de pe cruce. Vedem dar cît de naiv, în sensul de « nevinovat », este docetismul său. Trupul lui Isus nu este o aparență, o fantomă fără consistență materială deoarece, chiar și după ce a fost părăsit de *dynamis* își păstrează caracterul supranatural. Un docet adevărat n-ar fi scris așa" (Vaganay, 225 sq.).

15. Probabil că pe vremea lui Pseudo-Petru „grădina lui Iosif" era un loc foarte cunoscut chiar și de cititorii care nu locuiau în Palestina.

16. Adică patruzeci de ore. Noul Testament nu vorbește explicit de post în răstimpul dintre crucificare și înviere. O asemenea tradiție se întîlnește însă în *Evanghelia evreilor,* fragmentul 17, pe care ni l-a transmis Sfîntul Ieronim (*De vir. ill.* 2): „O Evanghelie care se numește « după evrei », tradusă recent de către mine în greacă și latină (Origen o folosește adesea) povestește ce s-a întîmplat după învierea Mîntuitorului: « Atunci Domnul, după ce a dat lințoliul slujitorului preotului, a venit la Iacob și i s-a arătat. Căci Iacob s-a jurat că nu va mai mînca pîine din ceasul în care a băut paharul Domnului și pînă cînd

nu va vedea pe Domnul înviat din morți. Și Domnul îi zice: Adu-mi o pîine! Apoi adaugă: A luat pîinea, a binecuvîntat-o și i-a dat-o lui Iacob cel drept zicînd: Frate, ia și mănîncă pentru că Fiul Omului a înviat din morți. »" Părinții Apostolici nu fac nici o aluzie la postul dintre crucificare și înviere.

17. Versetele 28-33 alcătuiesc cadrul în care va avea loc învierea. Martorii (contrar datelor din evangheliile canonice) nu sînt prieteni ai lui Isus ci personaje oficiale. Sesizăm dubla intenție a autorului: în primul rînd el vrea să ne sugereze că evenimentul pascal s-a desfășurat sub ochii întregii lumi; în al doilea rînd, vrea să culpabilizeze, să „tragă la răspundere" pe toți participanții la acest eveniment. Pseudo-Petru a utilizat, se pare, fragmentul din *Mat.* 27, 62-66 adăugînd părților mai puțin convingătoare informații precise și foarte coerente, în așa fel încît învierea Domnului să devină un fapt *evident*. Iar cînd ni se spune că ucenicii au stat ascunși plîngînd și ținînd post, noi trebuie să înțelegem că ei n-au putut fura trupul Domnului în noaptea de vineri spre sîmbătă. Episodul mormîntului pecetluit trimite la *Mat.* 27, 66 precum și la *Daniel* 6, 18. Numărul șapte amintește de *Apoc.* 5, 1: „Apoi am văzut în mîna dreaptă a Celui ce ședea pe scaunul de domnie o carte scrisă și pe dinăuntru și pe dinafară, pecetluită cu șapte peceți."

18. În ce privește învierea văzută ca înălțare în slavă a lui Isus, M. G. Mara face următoarele observații: „*Moartea-Înălțare* și *Învierea-Înălțare* nu denotă nici ignorarea teologică a tainei lui Isus ca Domn (*kyrios*), nici o alăturare extravagantă de idei care n-ar avea alt scop decît satisfacerea unui anume gust pentru fantastic. Dimpotrivă, autorul nostru vrea să ne prezinte tocmai marea taină a lui Isus ca Domn (*kyrios*), taina ce exprimă și rezumă toate celelalte taine. El cunoaște foarte bine succesiunea diferitelor momente ale tainei, dar fiecare moment este văzut și trăit în sinteza finală a gloriei" (p.176).

Imaginea cerurilor care se deschid se găsește în *Act.* 7, 56 precum și în *Apoc.* 4, 1; 11, 9. Cristos apare ca *axis mundi*. El leagă cele trei niveluri cosmice, lucru sugerat și prin dimensiunile sale extraordinare. Simbolica fleșelor de pe catedralele medievale pare să aibă legătură directă cu fragmentul nostru. Catedrala rezumă lumea, cu toate cele trei niveluri ale sale. Bolta susținută de coloane este bolta cerească. Nu întîmplător pe ea sînt presărate zeci de stele aurii. Fleșa însă iese din cer, sparge bolta, așa cum în *Evanghelia lui Petru* Isus însuși stă „cu un cap" deasupra cerului pînă la care abia ajung îngerii care-l sprijină. Despre acest subiect foarte interesant a se vedea: Jean Daniélou,

La théologie du judéo-christianisme, Paris, 1958, pp. 303-315 și *Le symbolisme cosmique de la croix*, în *La Maison Dieu*, 75, 1963, pp. 23-36; de asemenea Mircea Eliade, *Images et symboles*, Paris, 1952, pp. 33-72 și 211-220 (trad. rom. Humanitas, 1994, pp. 46-62 și 198-213).

Vs. 42: „Crucea care merge singură și vorbește este deja prezența semnului Fiului Omului amintit de Matei atunci cînd descrie întoarcerea glorioasă a Domnului (*kyrios)* și la care fac aluzie *Epist. Apost.* 16: « Crucea mea va merge înaintea mea » și *Apocalipsa lui Petru* 1: « Cînd mă voi întoarce în slavă crucea va fi înaintea mea. » Amintim încă o mărturie interesantă din secolul al II-lea, despre al cărei autor nu știm altceva decît că a trăit și a scris în Asia Mică. Textul prezintă crucea ca pe « scara lui Iacob și calea îngerilor în vîrful căreia stă cu adevărat Domnul. » Și continuă: « Acest arbore cu dimensiuni cerești s-a fixat la mijloc, între pămînt și cer, ca susținător al tuturor lucrurilor și reazem al universului, ca suport al întregului pămînt locuit și pîrghie a lumii, ținînd laolaltă diversitatea firii omenești. El atinge cu vîrful bolta cerului și are rădăcina vîrtos înfiptă în pămînt. Adună din toate părțile cu brațele-i imense duhul aerului dintre cer și pămînt. El este totul în tot și peste tot »" (Mara, 180 sq.).

19. Episodul femeilor la mormîntul gol își are modelul, desigur modificat în funcție de intenția apologetică a autorului, în *Marc.* 16, 1-8. În textul nostru femeile fug fără să rostească vreun cuvînt. Autorul se mulțumește să descrie pur și simplu scena. Nu-l interesează ce s-a mai întîmplat cu femeile sau cu Apostolii. „Aceasta s-ar putea explica prin faptul că autorul nostru, care a urmat îndeaproape *Marc.* 16, 1-8, nu cunoaște sfîrșitul celei de-a doua Evanghelii; tăcerea lui ar fi o nouă dovadă că textul celei de-a doua Evanghelii se termina atunci cu versetul 8" (Mara, 186).

20. Sîntem la o săptămînă după Paști. Detaliu stupefiant: autorul Evangheliei vorbește de cei doisprezece Apostoli, ca și cum Iuda s-ar mai afla în viață. Să fie doar o greșeală de copist grăbit? Dar aceasta putea fi corectată de primul cititor atent. Mara presupune în comentariul său că „doisprezece" nu are în context o valoare strict numerică, ci una simbolică, de influență paulinică (I *Cor.* 15, 5).

Ultimul episod, în care Apostolii ne sînt prezentați luîndu-și năvoadele și îndreptîndu-se către mare (*i.e.* lacul Tiberiadei) se leagă de *Ioan* 21, 1-23. Pe autor îl interesează în primul rînd Petru, de aceea omite intenționat celelalte epifanii ale lui Isus înviat. În *Ioan* 21, 1-23 citim că Petru l-a văzut pe Isus după opt zile de la înviere. Credem

așadar că teza lui Mara expusă în nota precedentă nu este infailibilă. Pseudo-Petru cunoștea probabil sfîrșitul *Evangheliei lui Marcu*, sfîrșit în privința căruia nu avem nici o dovadă clară că nu exista. Dar cum în evanghelia canonică Isus se arată mai întîi Mariei Magdalena, iar nu lui Petru, el nu are nici un interes să-l transcrie ori să-l prelucreze. Pur și simplu nu-l interesează și atunci îl lasă de-o parte. Astfel sărim peste un interval de timp și ajungem tocmai pe malul lacului Tiberiadei, unde, în sfîrșit, Isus i se arată și lui Petru.

Comentariu la Evanghelia lui Nicodim

Procesul lui Isus constituie unul din episoadele cele mai tulburi din toată Evanghelia. Interese politice și pasiuni lumești se amestecă, indiscret, cu adevărul *tăcut* al altei lumi, al nelumii noastre. Creștinii din Orient s-au repezit îndată asupra evreilor, susținînd că aceștia ar fi singurii vinovați de uciderea Mîntuitorului. Creștinii din Occident nu s-au lăsat, nici ei, mai prejos: calul lor de bătaie a fost însă Pilat. Fiecare parte a lumii s-a „defulat", condamnîndu-și reprezentanții suverani. Pe de o parte, au fost puși la zidul infamiei Irod, toată cohorta de preoți, leviți și cărturari iudei; de partea cealaltă, singur, Pilat, reprezentantul unei puteri imperialiste și, mai ales, anticreștine pînă în secolul al IV-lea: puterea romană.

Evanghelia lui Nicodim reprezintă o mostră a acestei reacții antiiudaice. Pilat face figură de ins blajin, manipulat, aproape de martir. Oricum, de avocat al lui Isus. El este contrapus, ca martor, intrigilor iudaice. Autorul sau autorii voiau să demonstreze că un păgîn, un venetic crescut în afara Legii, a intuit mai bine decît cei ce se pretindeau experți ai Legii de partea cui era dreptatea dumnezeiască. De aceea primul text cunoscut separat, sub numele de *Acta* sau *Gesta Pilati*, reia, îmbogățindu-l cu elemente inedite, episodul judecății lui Isus.

Această literatură a înflorit pe la sfîrșitul secolului I și începutul celui de-al II-lea. Fragmentele ajunse pînă la noi sînt însă prelucrări ulterioare (secolele al V-lea și al VI-lea). Sfîntul Iustin Martirul le pomenește în *Apologia* sa. Vrînd, de pildă, să demonstreze istoricitatea episodului tragerii la sorți și împărțirii veșmintelor Mîntuitorului, el invocă *Acta Pilati*: „Și după ce l-au răstignit, cei care l-au pus pe cruce au tras la sorți haina sa și au împărțit-o între ei. Toate acestea într-adevăr s-au petrecut așa, după cum le puteți afla din *Faptele întîmplate sub Ponțiu Pilat*." (*Apol.* I, 35) Nu se știe dacă Iustin citează opera unui autor anume, ori dacă se referă la documentele păstrate în

arhivele împărătești de la Roma. Cert este că le cunoaște din sursă directă și că le folosește în scop apologetic.

Cam din aceeași perioadă avem și mărturia lui Tertulian. În *Apologeticum* (XXI, 24), după o retrospectivă a patimilor și răstignirii Mîntuitorului, el notează: „Pe toate acestea cu privire la Cristos, Pilat, el însuși *aproape creștin* (*s.n.*) în conștiința sa, le-a adus la cunoștința împăratului de atunci, Tiberiu." De altfel, nu întîmplător am făcut sublinierea în citat, atitudinea lui Tertulian față de Pilat este atît de favorabilă, iar sensul procesului lui Isus atît de tendențios, încît mulți cercetători au tras concluzia că autorii vastului ciclu *Faptele lui Pilat* s-ar fi inspirat chiar din *Apologeticul* Părintelui latin.

În sfîrșit, se știe precis că în jurul anilor 311-312, în timpul persecuției anticreștine de sub domnia lui Maximin, au circulat pe tot cuprinsul Imperiului niște *Fapte ale lui Pilat* emanate de la curtea imperială cu un caracter extrem de calomnios la adresa lui Isus. Acestora li s-a dat imediat o replică „veridică" din partea creștinilor.

Mărturiile ulterioare, ale lui Orosius (sec. al V-lea) și Grigore din Tours, un secol mai tîrziu, privesc deja prelucrările, variantele retopite într-o altă formă, ale textelor inițiale. Există așadar trei etape în elaborarea acestui ciclu: prima, nașterea lor concomitent aproape cu textele canonice; a doua, revenirea lor, în vreme de prigoană anticreștină, la începutul secolului al IV-lea; și a treia, reelaborarea sub forma în care le citim și astăzi.

*

Evanghelia lui Nicodim este alcătuită din două părți distincte, autonome la început: *Acta Pilati* (desfășurarea procesului) și așa-numita *Coborîre a lui Cristos în Infern* (*Descensus Christ ad Inferos*). Pe lîngă cele două piese traduse de noi, „dosarul" sau „ciclul Pilat" mai cuprinde: o *Scrisoare a lui Pilat către Tiberiu*, o *Scrisoare a lui Tiberiu către Pilat*, o *Relatare a lui Pilat* (*Anaphora*), corespondența între Pilat și Irod, *Trădarea lui Pilat* (*Paradosis*), *Moartea lui Pilat*, *Mărturia lui Iosif din Arimateea*, *Răzbunarea Mîntuitorului* (*Vindicta*).

Numele de *Evanghelia lui Nicodim* dat celor două fragmente la început distincte este atestat după secolul al X-lea. El a fost impus prin culegerile scriitorilor medievali Vincent de Beauvais și Jacques de Voragine. Independența inițială a celor două texte este incontestabilă. Tischendorf aduce următoarele argumente: din cele douăsprezece manuscrise consultate pentru stabilirea textului publicat în

ediția sa, doar trei conțin și a doua parte; Grigore din Tours nu cunoaște decît prima parte, pe care o numește *Gesta Pilati*; majoritatea manuscriselor grecești și versiunea coptă își încheie prima parte cu o concluzie proprie; în plus, partea a II-a formează un tot unitar, suficient sieși. Primul codice în care cele două texte apar reunite este *Einsidlensis*, puțin înaintea secolului al X-lea.

*

Autorul *Faptelor lui Pilat*, numit în text *Anania*, trebuie să fie un iudeo-creștin. Se resimte influența textelor canonice. De asemenea autorul va fi fost, cum însuși o spune în prima frază, un bun cunoscător al legilor, un ins cu excelentă formație juridică. El își propune să refacă procesul lui Isus din perspectiva lui Pilat, așadar dintr-o perspectivă neutră. Evident, personajul principal este pînă la urmă absolvit, iar vina lăsată să cadă exclusiv asupra iudeilor. Pînă la urmă textul are o notă supărător politică. Autorul nu reușește (de fapt nici nu-și propune) să transgreseze cadrul strict juridic.

Metafizica apare în partea a II-a. Tehnica literară este aici foarte subtilă. Ne aflăm în fața unei „puneri în abis", unică, în felul ei, în literatura creștină. Doi iudei înviați o dată cu Isus dau mărturie despre victoria acestuia asupra morții și infernului. Înainte de a se urca la dreapta Tatălui, Isus coboară în sălașul întunericului și al umbrelor, pe care îl mîntuie de rău. După ce-l înlănțuie pe Satana, îi sloboade pe Protopărinți din pîntecele lumii infernale (etimologic, „de jos", „inferioare") și-i ia cu Sine în paradis. E, de fapt, completarea noii ontogeneze începute pe pămînt. Acum înțelegem, și dintr-o altă perspectivă, rostul morții Lui: transmiterea Evangheliei, a veștii celei bune și lumii de jos. Restaurația umană este astfel totală, integrală. Dumnezeu a murit pentru a-i bucura și pe drepții de „dincolo". În *Evanghelia lui Petru*, cînd iese din mormînt sprijinit de cei doi îngeri însoțitori, „un glas de sus" îl întreabă: „Ai dus vestea celor adormiți?" Iar dinspre cruce vine prompt răspunsul: „Am dus-o." Teribil, cutremurător acest dialog între Tatăl și Fiul! Nu cunosc o expresie mai simplă și în același timp mai dramatică a iubirii lui Dumnezeu pentru om.

*

Prima parte are două variante, numite A și B, destul de diferite între ele. În ediția sa din 1853, Tischendorf le include pe amîndouă. Noi am tradus doar varianta A, considerată a fi fost forma autentică

a *Faptelor lui Pilat*. Limba originară a fost, cu siguranță, greaca. Invocarea unui arhetip ebraic constituie o modalitate convențională de a afirma vechimea și deci autoritatea textului.

Din a doua parte (*Coborîrea în Infern*) nu ni s-a păstrat decît o singură versiune, în greacă. Există însă și două latine notate la fel: A și B. Versiunea A urmează îndeaproape versiunea greacă; cealaltă se îndepărtează pe alocuri, dar nu radical. Noi am tradus versiunea latină B, întrucît ea a fost cea mai răspîndită în Occidentul medieval.

Evanghelia lui Nicodim

Amintiri[1] despre Domnul nostru Isus Cristos compuse sub Ponțiu Pilat

PROLOG

Eu, Anania, protector[2] de rang pretorian, nomomat[3], l-am cunoscut pe Isus Cristos din Sfintele Scripturi și m-am apropiat de El prin credință învrednicindu-mă și de Sfîntul Botez. Tot umblînd eu după amintirile din acea vreme scrise în timpul vieții Stăpînitorului nostru Isus Cristos și pe care evreii le-au dat în păstrare lui Ponțiu Pilat, am găsit manuscrisul lor ebraic și, prin bunăvoința lui Dumnezeu, le-am tălmăcit în greacă, spre a fi cunoscute de toți cei care invocă numele Domnului nostru Isus Cristos. Aceasta s-a întîmplat în al șaptesprezecelea an al domniei stăpînului nostru Flavius Theodosius și al șaselea al domniei lui Flavius Valentianus, indiktionul[4] al nouălea.

Așadar voi, care citiți și folosiți textul acesta în alte cărți, amintiți-vă de mine și rugați-vă ca Dumnezeu să-mi fie favorabil și să se îndure de păcatele pe care le-am săvîrșit în fața Lui!

Pace tuturor celor ce vor citi sau asculta aceste rînduri precum și slujitorilor lor!

Ne aflăm în al cincisprezecelea an al guvernării Cezarului Tiberiu, împărat al romanilor, și în al nouăsprezecelea an al domniei lui Irod, regele Galileii, cu opt zile înainte de calendele lui aprilie, adică pe douăzeci și cinci martie, în timpul consulatului lui Rufus și Rubelion, în al patrulea an al celei de-a 202-a Olimpiade, pe cînd mare preot al iudeilor era Iosif, fiul lui Caiafa. După răstignirea și pătimirea Domnului, Nicodim a transmis arhiereilor și celorlalți iudei toate cîte s-au întîmplat. De asemenea a compus și un text în limba ebraică.

I

1. Adunîndu-se așadar arhiereii și doctorii, Ana și Caiafa, Semes, Dathaes și Gamaliel, Iuda, Levi și Naftalim, Alexandru și Iair, împreună cu ceilalți iudei, s-au dus la Pilat și l-au acuzat pe Isus de multe zicînd: „Noi știm că acesta este fiul tîmplarului Iosif și al Mariei; el însă pretinde că este Fiu al lui Dumnezeu și rege. În plus mai profanează și sabatul, vrînd să distrugă legea noastră strămoșească." Atunci Pilat îi întreabă: „Dar ce-a făcut anume și ce vrea să distrugă?" Iudeii răspund: „Noi avem o Lege după care, în ziua sabatului, nu este îngăduit să vindeci pe cineva. Acesta însă tocmai în zi de sabat a vindecat șchiopi, cocoșați, slăbănogi, orbi, paralitici, surzi și îndrăciți, slujindu-se de practici necurate." Atunci Pilat întreabă: „Ce fel de practici necurate?" Iar ei răspund: „E un vrăjitor. Prin puterea lui Belzebut alungă dracii, care i se supun îndată." Pilat zice către ei: „Dracii nu se alungă prin puterea unui duh necurat, ci prin puterea zeului Asclepios."

2. Și iudeii grăiesc așa către Pilat: „Socotim de cuviință ca Măria-Ta să-l aduci în fața tribunalului spre a fi judecat." Atunci Pilat, chemîndu-i aproape, le zice: „Cum pot eu, un simplu guvernator, să iau la rost un rege?" Ei răspund: „Dar nu noi spunem că este rege; el pretinde asta." Pilat își cheamă un mesager și-i poruncește: „Să mi-l aduci pe Isus cu toată cinstirea cuvenită!" Mesagerul plecă îndată și, recunoscîndu-l pe Isus, căzu la pămînt și i se închină; apoi, luîndu-și mantia, o întinse pe jos zicînd: „Doamne, calcă pe aceasta și intră, căci te cheamă guvernatorul." Atunci iudeii, care văzuseră ce-a făcut mesagerul, au început să vocifereze înaintea lui Pilat zicînd: „De ce l-a poftit să intre un mesager și nu un crainic? În plus, cînd l-a văzut, mesagerul i s-a închinat, și-a întins mantia pe jos și l-a îndemnat să calce pe ea ca un rege!"

3. Pilat îl cheamă pe mesager și-i zice: „De ce-ai făcut asta? De ce ți-ai întins mantia pe jos și l-ai îndemnat pe Isus să calce peste ea?" Mesagerul răspunde: „Guvernatorule, cînd m-ai trimis la Ierusalim, la Alexandru, l-am văzut pe omul acesta

călare pe un măgar; copiii evreilor îl aclamau ținînd ramuri de măslin în mîini, iar alții își așterneau veșmintele în calea lui și ziceau: « Mîntuiește-ne, Tu, care ești între cei de sus! Binecuvîntat Cel ce vine în numele Domnului! »"

4. Atunci iudeii încep să strige la mesager: „Dar cum ai putut înțelege tu, în greacă, de vreme ce copiii aceia vorbeau în ebraică!?" Mesagerul însă le răspunde așa: „Am întrebat un iudeu: « Ce strigă aceștia în ebraică? » și el mi-a tradus." Pilat îi întreabă: „Cum strigau în ebraică?" Atunci iudeii îi zic: „*Osanna membrome; baruhamma; adonai.*" „Și ce înseamnă asta: *Osanna* și tot restul?" întreabă Pilat. Iar iudeii răspund: „Mîntuiește-ne, Doamne, care ești între cei de sus! Binecuvîntat Cel ce vine în numele Domnului!" Atunci Pilat zice: „Dacă voi înșivă mărturisiți că sînt adevărate cuvintele strigate de copiii evreilor, atunci unde-a greșit mesagerul meu?" Evreii tăcură. Apoi guvernatorul îi poruncește mesagerului: „Mergi și adu-l pe Isus la mine în ce fel vei vrea tu!" Ieșind, mesagerul a făcut la fel ca prima oară; și-i zice lui Iisus: „Intră, Doamne, guvernatorul te cheamă la el!"

5. Acolo se aflau signoforii, care țineau stindardele puterii romane. Și cînd Isus a intrat, vîrfurile stindardelor s-au plecat și i s-au închinat. Iar iudeii, văzînd aceasta, au început să urle împotriva signoforilor. Atunci Pilat zice așa către iudei: „Nu vă mirați că vîrfurile stindardelor s-au aplecat și i s-au închinat lui Isus?" Dar iudeii răspund: „Noi am văzut cum s-au aplecat signaforii și i s-au închinat acestuia." Pilat îi cheamă atunci pe signofori și-i întreabă: „De ce-ați făcut asta?" Ei însă răspund: „Noi sîntem greci și slujitori ai zeilor; cum puteam să ne închinăm aceluia? Pe cînd țineam stindardele ridicate, vîrfurile lor s-au plecat singure și s-au închinat."

6. Pilat le zice conducătorilor sinagogii și bătrînilor poporului: „Alegeți voi cîțiva bărbați vînjoși și puneți-i să țină stindardele. Așa o să vedem dacă se pleacă singure." Și luînd bătrînii iudeilor doisprezece bărbați vînjoși i-au pus cîte șase la un stindard. Stăteau chiar în fața tribunei guvernatorului. Pilat îi poruncește mesagerului: „Scoate-l pe acesta din pretoriu și

adu-l iarăși în ce fel vei vrea tu!“ Și Isus ieși, împreună cu mesagerul, din pretoriu. Pilat îi cheamă la el pe cei care țineau steagurile mai înainte și le vorbește așa: „Am jurat pe viața Cezarului că, dacă la intrarea lui Isus stindardele nu se pleacă, vă tai capetele.“ Apoi strigă să fie adus Isus. Mesagerul repetă întocmai ce făcuse și înainte, ba chiar îl rugă de mai multe ori pe Isus să calce peste mantia sa. Acesta făcu întocmai și intră. Iar cînd intră stindardele se plecară și i se închinară.

II

1. Atunci Pilat se înfricoșă foarte tare și căută să plece din tribunal. Dar pe cînd se gîndea el cum să se ridice și să se facă nevăzut, iată că soția lui trimite pe cineva cu următoarele cuvinte: „Să nu te-atingi de omul acesta drept, căci multe am mai pătimit noaptea din cauza lui!“ Îndată Pilat îi strigă pe toți iudeii și le zice: „Știți cît de pioasă este soția mea[5] și cît ține la religia voastră iudaică!“ Iar ei răspund: „Da, știm.“ Atunci Pilat continuă: „Ei bine, iată ce-mi spune soția mea: să nu mă ating de omul acesta drept, căci noaptea a pătimit multe din cauza lui.“ Evreii însă i-au răspuns: „Nu ți-am zis noi că e un vrăjitor? Uite ce vis a trimis nevestei tale!“

2. Pilat îl cheamă lîngă el pe Isus și-l întreabă: „De ce vin aceștia cu mărturii împotriva ta? Nu zici nimic?“ Atunci Isus a răspuns: „Dacă n-ar fi putut, n-ar fi vorbit. Căci fiecare e stăpînul gurii sale și poate spune și bune și rele. Or să vadă ei!“

3. Dar bătrînii evreilor îi răspund lui Isus: „Și, mă rog, ce-o să vedem noi?! Mai întîi, că te-ai născut din preacurvie; apoi, că nașterea ta în Betleem a devenit moarte pentru mulți prunci nevinovați; în sfîrșit, că tatăl tău, Iosif, a fugit împreună cu mama ta, Maria, în Egipt pentru că nu erau văzuți cu ochi buni de poporul lui Israel.“

4. Doar cîțiva evrei pioși care se aflau acolo mărturisiră: „Noi nu putem zice: « Acesta s-a născut din preacurvie », căci știm că Iosif s-a logodit cu Maria. Deci acesta nu-i făcut din preacurvie.“ Atunci Pilat a grăit către cei care susțineau că

Isus a fost născut din preacurvie: „Voi mințiți, căci, iată cei de-un neam cu voi susțin că a avut loc căsătoria.“ Dar Anna și Caiafa îi zic lui Pilat: „Toată mulțimea adunată aici strigă într-un glas că acesta s-a născut din preacurvie și nu sîntem crezuți. Cei care-l apără sînt prozeliții și ucenicii lui.“ Pilat îi cheamă pe Anna și pe Caiafa și-i întreabă: „Cum adică prozeliți?“ Ei răspund: „Adică oameni care s-au născut greci și au devenit evrei.“ Atunci Lazăr, Asterios, Antonie, Iacov, Amnes, Zera, Samuel, Isaac, Finea, Crispus, Agrippa și Iuda, cei care au mărturisit că Isus nu se născuse din preacurvie, zic: „Ba noi nu am devenit prozeliți, ci sîntem copii de evrei și adevăr grăim: cînd s-au căsătorit eram de față.“

5. Atunci Pilat zice către cei care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie: „Jurați pe sănătatea Cezarului că tot ce-ați spus este adevărat?“ Dar ei răspund: „Legea noastră nu îngăduie să facem jurăminte. E un păcat. Să jure aceștia pe sănătatea Cezarului că nu-i adevărat ce-am spus noi și poți să ne omori.“ Pilat zice către Anna și Caiafa: „Nu răspundeți nimic?“ Atunci Anna și Caiafa grăiesc așa: „Doar doisprezece oameni cred că acesta nu s-a născut din preacurvie; restul, adică toată mulțimea de aici, strigă într-un glas că s-a născut din preacurvie, că e un vrăjitor și că se numește pe sine Fiu al lui Dumnezeu.“

6. Atunci Pilat poruncește să iasă toți, în afară de cei doisprezece care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie. Apoi, îndepărtîndu-i de Isus, îi întreabă: „De ce vor să-l omoare?“ Iar ei răspund: „Îl urăsc pentru că a vindecat în zi de sabat.“ Atunci Pilat zice: „Cum, și pentru o facere de bine vor să-l omoare?!“

III

1. Pilat iese plin de mînie din pretoriu și le spune acelora: „Martor mi-e Soarele că nu găsesc nici o vină în omul acesta.“ Iudeii însă îi zic înapoi: „Dacă nu era un răufăcător, nu-l aduceam la tine.“ Și Pilat a răspuns: „Luați-l voi și judecați-l după legea voastră.“ Au zis iudeii: „Nouă nu ne este îngăduit

să ucidem.“ Atunci Pilat a grăit: „Așadar numai vouă v-a zis Dumnezeu să nu ucideți, mie nu?“

2. După aceea a intrat în pretoriu, l-a chemat pe Isus deoparte și l-a întrebat: „Tu ești regele iudeilor?“ Iar Isus a răspuns: „Spui asta de la tine, sau numai pentru că ai auzit-o de la alții?“ Pilat i-a răspuns: „Oare și eu sînt evreu? Neamul tău și preoții cei mari te-au adus la mine. Ce-ai făcut?“ Atunci Iisus a zis: „Împărăția mea nu-i din această lume. Căci dacă ar fi fost din această lume, slujitorii mei s-ar fi luptat să nu cad în mîinile evreilor. Împărăția mea însă nu este de aici.“ Pilat a zis: „Așadar ești rege!?“ Iisus a răspuns: „*Tu* zici că sînt rege. Pentru asta m-am născut și am venit în lume: ca tot ce-i din adevăr să asculte glasul meu.“ Atunci Pilat îl întreabă: „Ce este adevărul?“ Și Isus îi zice: „Adevăr din cer.“ Pilat îl întreabă: „Dar pe pămînt nu există adevăr?“ Și Isus îi răspunde: „Privește cum sînt judecați cei care spun adevărul de către cei puternici pe pămînt!“

IV

1. Atunci Pilat îl lasă pe Isus în pretoriu, iar el iese în fața iudeilor și le zice: „Eu unul nu-i găsesc nici o vină.“ La care iudeii răspund: „Dar omul acesta a zis că poate să distrugă Templul și în trei zile să-l ridice la loc.“ Pilat îi întreabă: „Ce templu?“ „Templul ridicat de Solomon în patruzeci și șase de ani — răspund ei —, și pe care acesta se laudă că-l dărîmă și-l ridică la loc în trei zile.“ Atunci Pilat le vorbește așa: „Eu nu sînt vinovat de vărsarea sîngelui acestui om drept. O să vedeți voi!“ Iar iudeii răspund: „Cadă sîngele lui peste noi și peste copiii noștri!“

2. Apoi, guvernatorul Pilat i-a chemat pe bătrîni, pe preoți și pe leviți și le-a zis într-ascuns: „Nu faceți așa! Acuzația că, vindecînd, profanează sabatul nu-l poate condamna la moarte.“ Și bătrînii, preoții și leviții îl întreabă pe Pilat: „Dar dacă cineva spune blasfemii despre Cezar, merită să moară, ori nu?“ Pilat răspunde: „Da, acela merită să moară.“ Atunci evreii zic către Pilat: „Dacă unul care vorbește blasfemii împotriva Cezarului

merită să moară, darmite unul care vorbește împotriva lui Dumnezeu?!“

3. După ce poruncește evreilor să iasă din pretoriu, guvernatorul îl cheamă pe Isus și-i zice: „Nu știu cum să fac cu tine?“ Dar Isus îi răspunde: „Cum ți-a fost dat.“ Pilat îl întreabă: „Și cum mi-a fost dat?“ Atunci Isus îi zice: „Moise și profeții au proorocit despre moartea și învierea mea.“ Atunci evreii, cîți erau de față și auziseră acele cuvinte, îi zic lui Pilat: „De ce-ți pierzi vremea ascultînd asemenea blasfemii!?“ Dar Pilat le răspunde așa: „Dacă ce-a spus e blasfemie, atunci luați-l, duceți-l la sinagogă și judecați-l pentru blasfemie după Legea voastră!“ Iudeii îi zic lui Pilat: „Legea noastră prevede că, dacă un om păcătuiește împotriva altui om, merită să primească patruzeci de lovituri minus una. Iar cel care spune blasfemii împotriva lui Dumnezeu să fie omorît cu pietre.“

4. Și Pilat zice: „Atunci luați-l și pedepsiți-l cum vreți voi!“ Iudeii răspund: „Noi vrem să fie crucificat.“ Pilat zice: „Nu are de ce să fie crucificat.“

5. Pilat se uită în jur și văzînd că mulți dintre evreii adunați acolo plîng zice: „Dar nu vor toți să fie omorît.“ Bătrînii iudeilor răspund: „Cum, doar pentru asta a venit toată mulțimea de aici, ca să fie omorît!“ Și Pilat întreabă: „De ce să fie omorît?“ Răspund iudeii: „Fiindcă a spus că este Fiu al lui Dumnezeu și rege.“

V

1. Atunci un evreu pe nume Nicodim vine în fața guvernatorului și-i zice: „Îngăduie, preacinstite, să spun și eu cîteva cuvinte!“ Pilat îi zice: „Vorbește!“ Și Nicodim începe: „Eu le-am spus așa bătrînilor, preoților, leviților și tuturor evreilor care se aflau în sinagogă: Ce-aveți cu omul acesta? Nu vedeți că face nenumărate semne dumnezeiești și minuni, pe care nimeni nu le-a mai făcut pînă astăzi și nici nu le va mai face de astăzi înainte? Lăsați-l în pace și nu plănuiți vreun rău împotriva lui! Căci dacă minunile lui sînt de la Dumnezeu, ele vor rămîne, iar dacă sînt de la om, ele se vor destrăma. Doar

și Moise, cînd a fost trimis de Dumnezeu în Egipt, a făcut multe minuni poruncite de Dumnezeu înaintea faraonului. Și erau acolo doi slujitori ai faraonului, Iamnes și Iambres, care făceau și ei, ca și Moise, nu puține minuni, așa încît egiptenii îi socoteau aproape zei. Dar fiindcă minunile lor nu veneau de la Dumnezeu, au pierit și ei și toți cei care credeau în ei. Acum vă zic: lăsați-l în pace pe omul acesta, căci nu aveți nici un motiv să-l omorîți."

2. Dar iudeii grăiesc către Nicodim: „Tu ai devenit discipolul acestuia și-i iei apărarea." Atunci Nicodim răspunde: „Oare și guvernatorul i-a devenit discipol și-i ia apărarea? Nu Cezarul l-a așezat în funcția pe care o are!?" Iudeii s-au mîniat foarte tare și au început să scrîșnească din dinți împotriva lui Nicodim. Pilat îi întreabă: „De ce scrîșniți din dinți împotriva acestui om care spune adevărul?" Iudeii însă îi zic lui Nicodim: „Să primești adevărul și partea acestuia!" Nicodim răspunde: „Amin. Amin. Primesc după cum ați zis."

VI

1. Atunci unul dintre iudei, ieșind în față, ceru guvernatorului îngăduința să spună și el cîteva cuvinte. Guvernatorul îi zice: „Dacă vrei să vorbești, vorbește!" Și iudeul începu așa: „Eu am zăcut treizeci și opt de ani pe un pat, sfîșiat de dureri. Cînd a venit Isus, a vindecat o mulțime de oameni îndrăciți ori suferinzi de alte boli. Cîțiva tineri milostivi m-au ridicat și pe mine, cu tot cu pat, și m-au dus la el. Văzîndu-mă, Isus s-a tulburat și mi-a zis: « Ia-ți patul și umblă! » Îndată eu mi-am luat patul și am început să merg."[6] Dar iudeii îi zic lui Pilat: „Întreabă-l ce zi era cînd s-a vindecat?" „Sîmbătă", a răspuns vindecatul. Iudeii: „Nu ți-am spus că vindecă și alungă draci în zi de sabat?"

2. Atunci iese în față alt iudeu și zice: „Eu m-am născut orb. Auzeam glasul celor care-mi vorbeau, dar nu le vedeam chipul. Odată, cînd Isus a trecut pe lîngă mine, eu am strigat din răsputeri: « Miluiește-mă, Fiu al lui David! » Iar Lui i s-a făcut milă, și-a pus mîinile peste ochii mei și îndată am început să văd."[7]

Apoi a ieșit în față alt iudeu și a zis: „Eu eram cocoșat, iar acesta m-a îndreptat cu un cuvînt."

VII

O femeie pe nume Veronica a strigat de departe: „Eu aveam o scurgere de sînge de doisprezece ani și după ce m-am atins de poala veșmîntului lui mi-a încetat."[8] Dar iudeii zic: „În Legea noastră stă scris că femeile n-au dreptul să fie aduse ca martori."

VIII

Mulți alți iudei, bărbați și femei, strigau și ziceau: „Omul acesta este un profet și demonii îl ascultă." Atunci Pilat îi întreabă pe cei care strigau: „De ce nu-l ascultă și învățații voștri?" Și ei răspund: „Nu știm." Alții au povestit cum s-a sculat Lazăr din mormînt a patra zi după ce murise. Atunci guvernatorul întreabă cutremurat pe iudei: „Pentru ce vreți să vărsați sînge nevinovat?"

IX

1. Apoi îi strigă pe Nicodim și pe cei doisprezece bărbați care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie și-i întreabă: „Ce să fac? Iată, poporul începe să se revolte." Aceia îi răspund: „Nu știm; vor vedea ei!" Atunci Pilat cheamă la el pe toți iudeii și le zice: „Știți că noi obișnuim să eliberăm un prizonier în fiecare an de sărbătoarea azimilor. Acum am doi prizonieri — unul, pe nume Baraba, condamnat pentru că a ucis, și acest Isus din fața voastră, căruia nu-i găsesc nici o vină. Pe cine vreți să eliberez?" Atunci iudeii strigă într-un glas: „Pe Baraba!" Pilat îi întreabă: „Și eu ce să fac cu Isus, cel numit Hristos (unsul) ?" Iudeii zic: „Să fie crucificat!" Cîțiva iudei au răspuns: „Nu-l iubești pe Cezar dacă-l eliberezi pe acesta, care s-a numit pe sine Fiu al lui Dumnezeu și rege. Așadar îl vrei pe acesta împărat, iar nu pe Cezar!?"

2. Atunci Pilat zice așa către evrei: „Dintotdeauna ați fost un neam rebel și v-ați împotrivit binefăcătorilor voștri.“ Iudeii întreabă: „Care binefăcători?“ Pilat răspunde: „Iată, Dumnezeul vostru v-a scos odată din aspra robie a egiptenilor, v-a scăpat de urmăritori trecîndu-vă prin mare ca pe drum uscat, v-a hrănit în deșert cu mană și cu prepelițe, v-a potolit setea cu apă scoasă din stîncă și v-a dat o Lege; și-n schimbul acestor binefaceri voi l-ați mîniat pe Dumnezeul vostru, încît umbla să vă ucidă, făcînd un vițel din aur topit. Dar Moise l-a rugat cu lacrimi în ochi pentru voi și Dumnezeu nu v-a ucis. Acum vreți să mă acuzați și pe mine că-l urăsc pe împărat!?“

3. Apoi se ridică de la tribună și vroia să iasă. Dar iudeii strigă: „Noi știm că împăratul nostru este Cezarul, iar nu Isus. Chiar și magii i-au adus daruri acestuia ca unui rege. Și cînd Irod a aflat de la magi că s-a născut un rege, îndată a căutat să-l omoare. Prinzînd de veste, Iosif, tatăl său, a luat-o pe Maria cu pruncul și au fugit în Egipt. Iar Irod a poruncit să fie omorîți copiii evreilor născuți în Betleem.“

4. Aceste cuvinte l-au înfricoșat pe Pilat. După ce-a potolit mulțimile care vociferau a întrebat: „Așadar pe el îl căuta Irod?“ „Da, pe el“, răspund iudeii. Atunci Pilat a luat apă și s-a spălat pe mîini în fața soarelui zicînd: „Nu sînt vinovat de vărsarea sîngelui acestui om drept. Voi o să vedeți!“ Și iudeii au strigat pentru a doua oară: „Să cadă sîngele lui peste noi și peste copiii noștri!“

5. Pilat poruncește să fie tras vălul de la tribuna unde stătea și-i zice lui Isus: „Poporul tău nu te-a recunoscut ca rege. De aceea am hotărît: mai întîi vei fi biciuit conform rînduielii regilor pioși, apoi vei fi suit pe cruce chiar în livada unde ai fost prins.[9] Doi răufăcători, Dymas și Gestas, vor fi răstigniți împreună cu tine.“

X

1. Și Isus a ieșit din pretoriu alături de cei doi răufăcători. Cînd au ajuns la locul pregătit, i-au luat veșmintele, l-au încins cu o bucată de pînză[10] și i-au pus pe cap o coroană de spini.

Tot așa i-au răstignit și pe cei doi răufăcători. Și Isus a zis: „Tată, iartă-i, că nu știu ce fac!“[11] Soldații împărțiră între ei veșmintele sale, iar poporul stătea și-l privea. Preoții cei mari și căpeteniile își băteau joc: „Pe alții i-ai salvat; salvează-te acum și pe tine! Dacă este Fiu al lui Dumnezeu, să coboare de pe cruce!“ Soldații rîdeau; se apropiau, îi dădeau să bea oțet cu fiere și-i ziceau: „Tu ești regele iudeilor; salvează-te!“ După ce a rostit sentința, Pilat a poruncit ca acuzația să fie scrisă deasupra crucii în greacă, latină și ebraică, așa cum spuseseră iudeii: „Este regele iudeilor.“[12]

2. Unul dintre răufăcători i-a zis lui Isus: „Dacă tu ești Hristosul, salvează-te și salvează-ne!“ Dymas însă i-a răspuns certîndu-l: „N-ai nici o frică de Dumnezeu? Doar suferim aceeași pedeapsă: noi, pe bună dreptate, căci o merităm pentru faptele noastre; în vreme ce omul acesta n-a făcut nici un rău.“ Apoi se rugă: „Doamne, să-ți amintești de mine în împărăția Ta!“ Isus i-a răspuns: „Amin, amin, zic ție, chiar astăzi ești cu mine în rai.“[13]

XI

1. Era aproape ceasul al șaselea. Și s-a făcut întuneric pînă la ceasul al nouălea; soarele a fost acoperit de umbre, iar catapeteasma templului s-a rupt în două. Isus a strigat cu glas puternic: „Tată, *baddach efkid ruel*“, ceea ce înseamnă: „În mîinile tale îmi pun duhul.“ Văzînd întîmplarea, centurionul începu să laude pe Dumnezeu și să zică: „Omul acesta era un sfînt.“ Și toți cei de față, care au văzut ce s-a întîmplat, se căiau lovindu-se cu pumnii în piept.

2. Centurionul i-a povestit și guvernatorului. Auzind, guvernatorul și soția lui s-au întristat atît de tare încît n-au mîncat și n-au băut în ziua aceea. Și a trimis Pilat după iudei și le-a zis: „Ați văzut ce s-a întîmplat?“ Iar ei au răspuns: „N-a fost decît o eclipsă de soare.“

3. În timpul acesta cunoscuții Domnului împreună cu femeile care-l însoțiseră din Galileea se țineau deoparte și vedeau totul. Un bărbat pe nume Iosif, membru în Sfatul bătrînilor, care

locuia în cetatea Arimateii și aștepta împărăția lui Dumnezeu, a mers la Pilat și a cerut trupul lui Isus. și după ce l-a dat jos de pe cruce, l-a înfășurat într-un cearceaf curat și l-a așezat într-un mormînt săpat în stîncă, unde nu mai fusese înmormîntat nimeni pînă atunci.

XII

1. Auzind iudeii că Iosif a cerut trupul lui Isus, au început să-l caute, pe el, pe toți care mărturisiseră că Isus nu s-a născut din preacurvie, pe Nicodim și pe ceilați care ieșiseră înaintea lui Pilat ca să-i înșire faptele bune. Toți stăteau ascunși, în afară de Nicodim. Acesta s-a arătat, căci era unul din conducătorii evreilor. Și îi întreabă Nicodim: „Cum ați îndrăznit să intrați în sinagogă?“ Dar iudeii răspund: „Cum ai îndrăznit tu să intri-n sinagogă, fiincă tu ești martorul aceluia și partea lui o vei avea în veacul viitor.“ „Amin, amin“ răspunde Nicodim. La fel și Iosif s-a apropiat de ei și le-a zis: „De ce v-ați supărat că am cerut trupul lui Isus? Iată, l-am așezat în mormîntul meu proaspăt săpat, l-am învelit într-un cearceaf curat și am rostogolit o piatră peste gura peșterii. Rău v-ați mai purtat cu acest om sfînt, căci nu v-ați mulțumit doar să-l răstigniți; l-ați străpuns și cu sulița.“ Atunci iudeii au pus mîna pe Iosif și au poruncit să fie ținut închis pînă a doua zi după sabat. Și i-au zis așa: „După cum bine știi, acum nu-ți putem face nimic fiindcă începe sabatul; dar îți făgăduim că nu te vei învrednici de-un mormînt, ci-ți vom lăsa hoitul să-l mănînce păsările cerului.“ Iosif răspunde: „Aceste vorbe seamănă cu ale trufașului Goliat care i-a înjurat pe Dumnezeu cel viu și pe sfîntul David. Așa a grăit Dumnezeu prin gura profetului: « Eu voi pedepsi și tot eu voi răsplăti. » Iată, un necircumcis după trup, dar circumcis după inimă, a luat apă și-a spălat mîinile în fața soarelui și a zis: « Eu nu sînt vinovat de vărsarea sîngelui acestui om drept, o să vedeți voi! » Iar voi i-ați răspuns așa lui Pilat: « Să cadă sîngele lui peste noi și peste copiii noștri! » Acum tare mă tem că mînia lui Dumnezeu vă va ajunge, atît pe voi cît și pe copiii

voștri, precum ați zis.“ Cînd au auzit iudeii cuvintele acestea parcă li s-a-nfipt un spin în inimă. L-au înșfăcat pe Iosif, l-au legat și l-au încuiat într-o casă fără nici o fereastră. Apoi au pus paznici și au pecetluit ușa.

2. Sîmbătă, mai marii sinagogii, preoții și leviții au rugat pe toată lumea să vină a doua zi la sinagogă. Și, iată, dis-de-dimineață, mulțimea s-a adunat, ca să hotărască în ce fel îl vor omorî pe Iosif. Luînd loc, sinedriul porunci să fie adus acuzatul, cu toată lipsa de respect. Dar cînd au deschis ușa, nu l-au găsit. Toți au rămas încremeniți de spaimă, fiindcă pecețile erau neatinse, iar cheia de la ușă o avea doar Caiafa. Și n-au mai îndrăznit să pună mîna pe cei care-i luaseră apărarea lui Isus înaintea lui Pilat.

XIII

1. Pe cînd iudeii stăteau în sinagogă și se minunau de Iosif, iată, sosesc și paznicii mormîntului lui Isus. Ei ceruseră paznici de la Pilat, pentru ca nu cumva discipolii Domnului să vină peste noapte și să-i fure trupul. Aceștia au povestit mai marilor sinagogii, preoților și leviților tot ce s-a întîmplat acolo: „Dintr-o dată s-a făcut un cutremur mare și am văzut un înger coborînd din cer; și îngerul acela a răsturnat piatra de pe gura peșterii și s-a așezat peste ea. Era strălucitor precum zăpada și precum fulgerul. Noi, cuprinși de spaimă, am înlemnit. Apoi am auzit glasul îngerului care le vorbea femeilor de lîngă mormînt: « Nu vă temeți! Știu, îl căutați pe Isus, crucificatul. Nu mai este aici. S-a sculat, așa cum a zis. Priviți acum locul unde zăcea Domnul, apoi mergeți degrabă și spuneți discipolilor săi că El s-a sculat din morți și se află în Galileea. »“

2. „Dar cu ce femei vorbea?“ întreabă iudeii. „Nu cunoaștem“, zic paznicii. „Cît era ceasul?“ întreabă iarăși iudeii. „Miezul nopții“, zic paznicii. „Și de ce nu le-ați arestat?“, întreabă iudeii. Iar paznicii zic: „Noi eram morți de spaimă. Nici nu nădăjduiam că vom revedea lumina zilei. Cum să le mai și arestăm!?“ „Să trăiască Domnul, nu vă credem!“ zic iudeii. Iar paznicii răspund: „Ați văzut voi atîtea minuni făcute

de omul acesta și n-ați crezut, cum o să ne credeți pe noi, acum? Dar bine ați jurat « Să trăiască Domnul », căci El trăiește cu adevărat." Și au mai zis paznicii: „Am auzit că l-ați încuiat pe cel care a cerut trupul lui Isus și ați pecetluit ușa; dar cînd ați descuiat a doua zi nu l-ați mai găsit. Acum vă spunem: Voi dați-ni-l pe Iosif și noi vi-l dăm pe Isus!" Iudeii răspund: „Iosif a plecat în orașul lui." „Și Isus a înviat, zic atunci paznicii, — precum am aflat de la îngerul acela — și a plecat în Galileea."

3. Iudeii s-au înspăimîntat și au zis: „Dacă se răspîndește zvonul, trec toți de partea lui Isus." Apoi, ținînd sfat, au strîns arginți și i-au dat soldaților ademenindu-i: „Spuneți așa: « Pe cînd noi dormeam, au venit discipolii aceluia și i-au furat trupul ». Și de vor ajunge vorbele noastre la urechile guvernatorului, n-aveți nici o teamă — o să-l convingem noi cumva și-o să vă scoatem basma curată." Soldații au luat arginții și ziceau peste tot așa cum au fost învățați.

XIV

1. Un preot pe nume Finea, un doctor, Ada, și un levit, Ageu, veniți la Ierusalim tocmai din Galileea, au povestit mai marilor sinagogii, preoților și leviților următoarele: „L-am văzut pe Isus împreună cu discipolii săi. Cobora de pe muntele Mamilch și le vorbea așa celor ce-l însoțeau: « Mergeți în toată lumea și vestiți la toată făptura: Cine a crezut și s-a botezat se va mîntui; iar cine n-a crezut va fi osîndit. Multe minuni îi vor însoți pe cei care au crezut: în numele meu vor alunga draci; vor vorbi în limbi necunoscute; vor culege șerpi și, de vor bea otravă ucigătoare, nu vor păți nimic; își vor pune mîinile peste cei fără vlagă și le vor reda puterea. » Pe cînd Isus încă le mai vorbea discipolilor, am văzut cum a fost ridicat la cer."

2. Atunci bătrînii, preoții și leviții zic: „Slăviți și lăudați pe Dumnezeul lui Israel, dacă într-adevăr ați văzut și auzit acestea!" Cei trei răspund: „Să trăiască Domnul Dumnezeul părinților noștri, Abraham, Isaac și Iacov, jurăm că am auzit toate acestea și l-am văzut urcîndu-se la cer." Bătrînii, preoții și leviții

întreabă: „Și aici ați veniți să predicați evanghelia, ori să vă rugați lui Dumnezeu?" „Să ne rugăm lui Dumnezeu", răspund aceia. Bătrînii, preoții și leviții zic: „Dacă ați venit să vă rugați lui Dumnezeu, pentru ce v-ați apucat să vorbiți prostii în fața poporului?" Preotul Finea, doctorul Ada și levitul Ageu răspund mai marilor sinagogii, celorlalți preoți și leviți: „Iată, sîntem în fața voastră. Dacă ce-am spus nu este adevărat, faceți cu noi ce vreți!" Atunci aceia, luînd cărțile Legii, i-au pus să jure că nu vor mai povesti nimănui cele întîmplate. Apoi le-au dat să mănînce, să bea și i-au scos afară din oraș. Le-au oferit arginți și, pe deasupra, trei însoțitori pînă în Galileea. Și au mers în pace.

3. După ce au plecat cei trei în Galileea, arhiereii, mai marii sinagogii și bătrînii s-au adunat în sinagogă, au încuiat poarta și au început să se lovească cu pumnii în piept zicînd: „Oare s-a întîmplat minunea aceasta în Israel?" Ana și Caiafa au zis: „De ce vă frămîntați degeaba? De ce bociți? Nu știți că discipolii aceluia au dat o grămadă de aur soldaților și i-au învățat să spună că un înger al Domnului, coborît din ceruri, a răsturnat piatra de pe gura mormîntului?" „Se poate — au răspuns preoții și bătrînii — ca discipolii să-i fi furat trupul; dar cum i-a reintrat sufletul în trup și se plimbă acum prin Galileea!?" Cei doi, negăsind vreun răspuns, au zis: „Nu ne este îngăduit să credem în vorbele unor netăiați împrejur."

XV

1. Atunci Nicodim s-a ridicat, a stat în fața sinedriului și a zis: „Drept vorbiți! Tu, popor al Domnului, știi bine că cei trei bărbați care au coborît din Galileea sînt cu frică de Dumnezeu și foarte pașnici. Nici nu se uită după banii altora, căci au destui. Acești bărbați au povestit, sub jurămînt, că l-au văzut pe Isus coborînd de pe muntele Mamilch împreună cu discipolii săi; îi învăța toate cele pe care le-ați auzit, apoi a fost ridicat la cer. Dar nimeni nu i-a întrebat cum a fost ridicat? Fiindcă, știm bine, chiar cartea Sfintelor Scripturi cuprinde un text în care se povestește că și Ilie a fost ridicat la cer; iar Elisei a strigat cu

glas mare; atunci Ilie și-a aruncat bundița peste Elisei; acesta a luat-o și a aruncat-o peste Iordan; așa a reușit să treacă apa și să ajungă la Ierihon. Aici i-au ieșit în cale copiii profeților și l-au întrebat: « Elisei, unde este stăpînul tău, Ilie? » Iar Elisei a răspuns: « A fost ridicat la cer. » Și ei îi zic lui Elisei: « Oare nu l-o fi răpit vreun duh? Poate l-a părăsit undeva, pe-un vîrf de munte. Să ne luăm slujitorii și să-l căutăm! » L-au înduplecat și pe Elisei să meargă împreună cu ei.[14] Trei zile și trei nopți l-au căutat pe Ilie și nu l-au găsit. Astfel au știut că a fost ridicat la cer. Acum, ascultați-mă cu luare-aminte: haideți să trimitem oameni prin toți munții Israelului, ca să vedem dacă nu cumva Isus a fost înălțat de vreun duh și aruncat pe-un munte!" Tuturor le-a plăcut cuvîntul acesta. Și au trimis oameni să scotocească munții din Israel. L-au căutat pe Isus, dar nu l-au găsit. În schimb, l-au găsit pe Iosif, în Arimateea, dar nimeni n-a îndrăznit să se apropie de el.

2. Și au trimis veste la bătrîni, la preoți și la leviți zicînd: „Am scotocit toți munții din Israel și nu l-am găsit pe Isus. L-am găsit însă pe Iosif, în Arimateea." Cînd au auzit despre Iosif mai marii sinagogii, preoții și leviții s-au bucurat nespus și l-au slăvit pe Dumnezeul lui Israel. Apoi s-au adunat să vadă cum îl vor putea întîlni. Au luat un sul de hîrtie și i-au scris: „Pace ție! Știm că am greșit față de Dumnezeu și față de tine. Ne-am rugat însă lui Dumnezeu, ca să te învrednicească să te-ntorci lîngă părinții și copiii tăi. Mult ne-am întristat cînd, descuind ușa, nu te-am găsit. Atunci ne-am dat seama că am luat o hotărîre greșită în privința ta. Domnul a avut grijă de tine. Tot El a înfrînt și hotărîrea noastră împotriva ta, preacinstite părinte Iosif."

3. Apoi, mai marii sinagogii, preoții și leviții au adunat șapte prieteni ai lui Iosif din tot Israelul și le-au zis: „Fiți atenți, dacă primește scrisoarea și o citește, atunci să știți că vine cu voi; dacă însă n-o citește, înseamnă că este pornit rău împotriva noastră. Nu vă rămîne decît să-i dați salutul păcii și să vă întoarceți." După ce i-au binecuvîntat pe cei șapte bărbați, i-au lăsat să plece. Iar aceștia au mers la Iosif, i s-au închinat și i-au zis: „Pace ție!" Iosif a răspuns: „Pace vouă și întreg poporului lui Israel!" Apoi i-au dat scrisoarea. Iosif a primit-o, a citit-o, a sărutat-o și l-a binecuvîntat pe Dumnezeu spunînd: „Binecuvîntat ești Doamne, Dumnezeule, pentru că ai îndepărtat poporul lui Israel de la vărsare de sînge nevinovat. Binecuvîntat fii, Doamne, pentru că ți-ai trimis îngerul să mă adăpostească sub aripile sale." După aceea a întins masa în cinstea prietenilor săi. Și ei au mîncat, au băut și au dormit acolo.

4. Dis-de-dimineață au mers și s-au închinat. După rugăciune, Iosif a înhămat măgărița și a pornit împreună cu prietenii către sfînta cetate a Ierusalimului. Aici tot poporul i-a ieșit în întîmpinare strigînd: „Intră în pace!" Iar el răspundea: „Pace vouă!" și l-a îmbrățișat tot poporul. Oamenii s-au rugat împreună cu Iosif și se mirau grozav că-l văd la față. Nicodim l-a primit în casa lui și a făcut masă mare, unde i-a poftit pe Ana, pe Caiafa, pe bătrîni, pe preoți și pe leviți. Aceștia s-au bucurat foarte tare că au mîncat și au băut împreună cu Iosif. După ce au cîntat și imnuri au plecat pe la casele lor. Iosif a rămas în casa lui Nicodim.

5. A doua zi era vineri. Dis-de-dimineață mai marii sinagogii, preoții și leviții au venit acasă la Nicodim. Acesta i-a primit zicîndu-le: „Pace vouă!" Și ei au răspuns: „Pace ție și lui Iosif, pace casei tale și casei lui Iosif!" Apoi au intrat. Sinedriul s-a așezat, iar Iosif se afla chiar la mijloc, între Ana și Caiafa. Nimeni nu îndrăznea să-i vorbească. Atunci a început Iosif: „De ce m-ați chemat?" Ei îi fac un semn din cap lui Nicodim, să-i răspundă el lui Iosif. Nicodim a deschis gura și i-a vorbit așa lui Iosif: „Știi că preacinstiții doctori, preoți și leviți vor să afle un lucru de la tine." „Întrebați!" a zis Iosif. Atunci Ana și Caiafa au luat cartea Legii și l-au pus pe Iosif să jure zicînd: „Laudă și slăvește pe Dumnezeul lui Israel! Cînd Achar a fost pus, de către profetul Isus, să jure, el nu și-a călcat jurămîntul făcut, ci a spus totul, fără să-i ascundă nimic. Așa să faci și tu!" Iosif a răspuns: „N-o să vă ascund nimic." Și aceia au zis: „Tare ne-am întristat cînd am auzit că ai cerut trupul lui Isus, că l-ai înfășurat într-un cearceaf curat și l-ai pus în mormînt. De aceea te-am pus la loc sigur, într-o casă fără ferestre. Ba am mai încuiat și ușile, le-am pecetluit și am pus lîngă ele paznici, să stea cu ochii-n patru. Însă a doua zi după

sabat, cînd am descuiat ușa casei și nu te-am găsit, ne-am întristat foarte tare. Poporul Domnului nu și-a revenit din uimire pînă ieri. Acum spune-ne și tu ce s-a întîmplat!"

6. Și Iosif a prins să povestească: „Așadar voi m-ați încuiat vineri pe la ceasul al zecelea. Am rămas încuiat tot sabatul. La miezul nopții însă, pe cînd mă rugam, casa în care m-ați închis s-a ridicat, atîrnînd de cele patru colțuri, și eu am văzut în fața ochilor un fel de fulger luminos. Înfricoșat m-am trîntit la pămînt. Dar cineva m-a luat de mînă și m-a tras din locul unde leșinasem. Cu o boare umedă m-a stropit din creștet pînă-n tălpi. Am simțit o mireasmă de mir. După ce mi-a șters obrazul, acela m-a sărutat și mi-a zis: « Nu te teme, Iosif! Deschide ochii și uite-te la cel care-ți vorbește! » Și deschizîndu-mi ochii l-am văzut pe Isus. Dar fiindcă eram zguduit de spaimă, socoteam că-i doar o nălucire. Pe loc am început să spun poruncile. Acela însă le spunea împreună cu mine. Știți bine că, dacă o nălucă se întîlnește cu cineva care spune poruncile, o ia la fugă. Eu, văzînd că recita împreună cu mine, i-am vorbit: « Rabbi Ilie! » El însă, mi-a zis: « Nu sînt Ilie. » « Dar cine ești, Doamne? », am întrebat. Mi-a răspuns: « Eu sînt Isus, al cărui trup l-ai cerut de la Pilat. Pe mine m-ai înfășurat într-un cearceaf curat, mie mi-ai pus sudariumul peste față, pe mine m-ai așezat în peștera ta săpată de curînd și-ai răsturnat o piatră la intrare. » Atunci eu i-am zis: « Arată-mi locul unde te-am așezat! » Iar el m-a dus și mi-a arătat locul unde îl așezasem. Giulgiul și sudariumul rămăseseră acolo. Așa am știut că era Isus. Apoi, luîndu-mă de mînă m-a lăsat chiar în mijlocul casei mele, cu toate că ușile erau încuiate. M-a condus pînă lîngă pat și mi-a zis: « Pace ție! » Apoi m-a sărutat și iar mi-a zis: « Să nu ieși din casă patruzeci de zile! Iată, eu mă duc acum la frații mei, în Galileea. »"

XVI

1. Cînd au auzit mai marii sinagogii, preoții și leviții aceste lucruri din gura lui Iosif au căzut la pămînt și n-au mîncat pînă la ceasul al nouălea. Atunci Nicodim și Iosif i-au îmbărbătat

pe Ana, pe Caiafa și pe toți ceilalți preoți și leviți zicîndu-le: „Ridicați-vă în picioare! Întăriți-vă sufletele, căci mîine este sabatul Domnului." Și ei s-au ridicat și s-au rugat lui Dumnezeu. Apoi au mîncat, au băut și s-au dus la casele lor.

2. Sîmbătă, doctorii, preoții și leviții s-au adunat și se tot întrebau: „Ce mînie s-a abătut asupra noastră? Doar îi cunoaștem aceluia și tatăl și mama!" Atunci învățatul Levi zice: „Da, știu că părinții lui sînt oameni cu frica lui Dumnezeu. Nu-și calcă niciodată făgăduielile și aduc zeciuială de trei ori pe an. Cînd s-a născut Isus părinții l-au adus chiar aici, în lăcașul acesta și au oferit lui Dumnezeu jertfe și arderi de tot. Iar marele învățător Simeon l-a luat în brațe și a zis: « Acum slobozește în pace pe robul tău, Stăpîne, după cum ai făgăduit, căci ochii mei văzură mîntuirea ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor; lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului tău, Israel. » Apoi Simeon i-a binecuvîntat și pe părinți și a zis Mariei: « Îți dau veste bună despre copilul acesta! » Iar Maria a întrebat: « Cu adevărat, Domnul meu? » « Cu adevărat », a răspuns Simeon. Iată, Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel și spre a fi semn de contrazicere. Chiar prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gîndurile multor inimi. »"[15]

3. Atunci iudeii îl întreabă pe învățatul Levi: „De unde știi aceste lucruri?" Levi răspunde: „Doar însuși Simeon m-a învățat Legea." Cei din sinedriu zic: „Vrem să-l vedem pe tatăl tău." Și îndată trimit după tatăl său. Acesta, după ce a fost întrebat, a răspuns: „De ce nu l-ați crezut pe fiul meu? Da, însuși fericitul și dreptul Simeon l-a învățat Legea." Sinedriul întreabă: „Rabbi Levi, spui adevărul?" „Numai adevărul", a răspuns Levi. Atunci mai marii sinagogii, preoții și leviții se vorbiră între ei: „Haideți să trimitem în Galileea după cei trei bărbați, care au venit și ne-au povestit cum învăța și cum a fost ridicat la cer Isus, ca să ne spună cum anume a fost ridicat." Cuvîntul acesta a plăcut tuturor. Și au trimis pe cei trei bărbați, care-i însoțiseră pe rabbini la întoarcerea lor în Galileea, cu următorul îndemn: „Spuneți așa rabbinilor Ada, Finea și Agheu: Pace vouă și tuturor celor ce sînt cu voi! Fiindcă în sinedriu s-au iscat

multe discuții vă rugăm să veniți degrabă în sfînta cetate a Ierusalimului!"

4. Și au plecat bărbații spre Galileea și i-au găsit pe cei trei cercetînd Legea. După ce și-au dat sărutul păcii, galileenii au zis către nou-sosiți: „Pace întregului Israel!" Iar aceia au răspuns: „Pace vouă!" Și galileenii au întrebat: „De ce-ați venit?" Trimișii au răspuns: „Sinedriul vă cheamă în sfînta cetate a Ierusalimului." Cînd au auzit cei trei rabbini că sînt chemați de sinedriu, s-au rugat lui Dumnezeu, s-au așezat la masă împreună cu oaspeții, au mîncat, au băut, apoi s-au ridicat și au pornit cu pace la Ierusalim.

5. Sinedriul s-a întrunit a doua zi în sinagogă și i-au întrebat: „L-ați văzut într-adevăr pe Isus vorbindu-le celor unsprezece discipoli pe muntele Mamilch, și după aceea fiind ridicat la cer?" Cei trei au răspuns: „Am spus ce-am văzut — că a fost ridicat la cer."

6. Atunci Anna a zis: „Despărțiți-i și să vedem dacă mărturisesc la fel!" Și i-au despărțit pe toți trei. Mai întîi îl cheamă pe Ada și-i zic: „Rabbi, cum ai văzut că s-a înălțat Isus la cer?" Ada răspunde: „Isus stătea pe muntele Mamilch și le vorbea discipolilor. Dintr-o dată am văzut un nor care și-a lăsat umbra peste ei. Apoi norul l-a ridicat pe Isus la cer, în vreme ce discipolii zăceau întinși cu fețele la pămînt." Îl cheamă și pe Finea, preotul, și-l întreabă: „Cum ai văzut că s-a înălțat Isus la cer?" Și Finea a răspuns la fel. La urmă l-au întrebat și pe Agheu, care le-a spus același lucru. Atunci sinedriul a zis: „Legea lui Moise conține următorul verset: « Orice pricină va fi dovedită prin spusa a doi sau trei martori. »"[16] Iar Buthem, învățătorul, zice: „Stă scris în Lege: și a umblat Enoh cu Dumnezeu și apoi nu s-a mai aflat, pentru că l-a luat Dumnezeu."[17] Învățătorul Iair a zis și el: „La fel am auzit și despre moartea lui Moise, dar pe el nu l-am văzut. Stă scris în Legea Domnului: « Și a murit Moise după cuvîntul Domnului, dar nimeni nu-i cunoaște mormîntul pînă în ziua de azi. »"[18] Rabbi Levi a zis: „Ce înseamnă spusele lui Simeon cînd l-a văzut pe Isus: « Iată, acesta este rînduit spre prăbușirea și spre ridicarea multora în Israel

și va fi semn de contrazicere? »" Rabbi Isaac a zis: „Stă scris în Lege: « Iată, Eu trimit pe îngerul Meu înaintea feței tale, care să te călăuzească și să te țină pe calea cea bună, pentru că numele Meu se află în ea. »"

7. Dar Anna și Caiafa au zis: „Bine ați citat cele scrise în Legea lui Moise, și anume că nimeni n-a văzut moartea lui Enoh și nimeni n-a spus nimic despre moartea lui Moise. Despre Isus însă știm că a vorbit cu Pilat. Am văzut că a primit pumni și scuipături în obraz; am văzut că soldații i-au pus pe cap o coroană de spini; am văzut că a fost biciuit; am văzut că a fost condamnat de Pilat și apoi răstignit pe muntele Căpățînei împreună cu doi răufăcători; am văzut că a băut oțet amestecat cu fiere și că soldatul Longinus i-a străpuns coasta cu o suliță; știm că Iosif, cinstitul nostru părinte, i-a cerut trupul și că a înviat, după cum se zice și după cum afirmă și cei trei învățători; știm că a fost ridicat la cer și că rabbi Levi a dat mărturie despre cele spuse odinioară de rabbi Simeon și anume: « Iată, Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel și spre a fi semn de contrazicere. »" Și au zis toți învățătorii Legii întregului popor al lui Israel: „Dacă minunea aceasta vine de la Domnul, știi, casă a lui Israel, că stă scris: « Blestemat înaintea Domnului este cel spînzurat pe lemn![18] »; și iarăși, că « Zeii care n-au făcut cerul și pămîntul vor pieri. »" Și au zis preoții și leviții unii către alții: „Dacă amintirea lui va dura pînă la Sommos, cel numit și Iobel, să știți că va stăpîni în veci și-și va ridica un popor nou." Atunci mai marii sinagogii, preoții și leviții au vorbit întregului popor al lui Israel: „Blestemat să fie cel ce se va închina unui obiect făcut de mînă omenească; blestemat cel ce se va închina creaturii, așezînd-o pe aceasta alături de Creator!" Și întreg poporul a răspuns: „Amin! Amin!"

8. Apoi întreg poporul a înălțat un imn către Domnul zicînd: „Binecuvîntat fie Domnul care a dăruit odihnă poporului lui Israel, precum făgăduise; căci n-a căzut în deșert niciunul din cuvintele bune pe care i le-a zis lui robului Său, Moise. Fie Domnul nostru și cu noi așa cum era cu părinții noștri! Să nu ne părăsească, <ci să fie alături de noi>, ca să ne aplecăm

inimile către El, să urmăm toate cărările Sale și să păzim poruncile și sfaturile chibzuite pe care le-a lăsat părinților noștri! În ziua aceea Domnul va împărăți peste tot pămîntul: un singur Domn, și un singur nume al Său, Domn-împărat al nostru. El ne va mîntui. Doamne, nu mai este unul asemenea cu Tine! Mare ești, Doamne, și mare este numele Tău! Vindecă-ne, Doamne, cu puterea Ta, și vom fi vindecați! Mîntuiește-ne, Doamne, și vom fi mîntuiți! Căci sîntem parte și moștenire a Ta. Nu-și va părăsi Domnul poporul, fiindcă mare este numele Său și fiindcă a început să facă din noi poporul Său."

Și după ce au cîntat imnul, au plecat cu toții la casele lor, slăvind pe Dumnezeu, căci a Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

COBORÎREA LUI CRISTOS ÎN INFERN
(versiunea latină B)

I

1. Atunci rabbinii Addas, Finees și Egias, trei bărbați care au venit din Galileea mărturisind că-l văzuseră pe Isus ridicat la ceruri, au ieșit dintre căpeteniile iudeilor și au vorbit așa înaintea preoților și leviților prezenți la adunare: „Cinstiți stăpîni, pe cînd veneam noi din Galileea și ne îndreptam spre Iordan, iată, ne iese în cale o mare mulțime de oameni în veșminte albe, oameni care muriseră de demult. Între ei i-am recunoscut pe Karinus și pe Leucius. După ce ne-am îmbrățișat, căci am fost prieteni foarte apropiați, i-am întrebat: « Spuneți-ne, fraților și prietenilor, ce-i cu aceste suflete și trupuri ale voastre? Cine sînt cei cu care călătoriți și cum de mai viețuiți trupește cu toate că ați murit de-atîta vreme? »

2. Ei au răspuns: « Am înviat cu Isus Cristos din infern. El însuși ne-a scos afară dintre morți. Prin El, să știți, au fost sfărîmate porțile morții și ale întunericului, iar sufletele drepților au fost răscumpărate de acolo și s-au suit împreună cu Domnul Cristos la ceruri. Noi, tot de la El am căpătat dezlegare să

umblăm un timp pe malurile Iordanului și prin munți. Nu avem însă voie să ne arătăm oricui și să vorbim cu toți, ci doar cu cei care-i sînt Lui pe plac. Chiar acum noi n-am fi putut să vă vorbim și nici să ne arătăm vouă fără îngăduința Duhului Sfînt. »"

3. Cînd a auzit, întreaga adunare s-a umplut de spaimă. Toți se întrebau dacă într-adevăr așa se petrecuseră faptele înfățișate de cei trei galileeni. Atunci Anna și Caiafa au zis: „Îndată se vor lumina toate cîte le-au spus aceștia, de la început și pînă la sfîrșit; căci dacă ar fi adevărat că Leucius și Karinus sînt vii în trupurile lor și dacă îi putem vedea cu ochii noștri, atunci toate cîte s-au povestit aici trebuie crezute fără nici o îndoială. Cînd îi vom întîlni, ei ne vor încredința de toate. Dacă nu, să știți că-i numai o scorneală."

4. Îndată s-a întrunit sfatul. Au hotărît să aleagă vreo cîțiva bărbați potriviți, cu frică de Dumnezeu, care știau cînd muriseră cei doi, cît și locul unde fuseseră îngropați, ca să cerceteze îndeaproape dacă cele auzite nu erau minciuni. Așadar au mers acolo cincisprezece bărbați care au fost de față cînd cei doi și-au dat sufletul, care stătuseră cu picioarele lor pe locul unde au fost îngropați și le cunoșteau mormintele foarte bine. Sosind au găsit mormintele deschise (și nu numai pe ale lor, dar încă multe altele) și nici urmă de oase ori de cenușă. S-au întors în mare grabă și au povestit ce-au văzut.

5. Atunci s-a cutremurat toată sinagoga și fiecare a început să se întrebe: „Ce-i de făcut?" Anna și Caiafa au zis: „Să le dăm de urmă și să trimitem după ei pe cei mai de seamă dintre noi. Aceștia să le ceară și să-i roage stăruitor să vină pînă aici." Și au trimis după ei pe Nicodim, pe Iosif și pe cei trei rabbini galileeni care-i văzuseră, să-i roage să binevoiască a veni în fața adunării. Iar ei, ducîndu-se, au scotocit întreg ținutul Iordanului precum și munții dimprejur. Cum nu găsiră pe nimeni aveau de gînd să se întoarcă.

6. Cînd, dintr-o dată, de pe muntele Amelech le-a apărut în față o uriașă mulțime de oameni, aproape douăzeci de mii, care înviaseră o dată cu Domnul. Și cu toate că recunoscură pe mulți dintre ei, nu le-au putut vorbi din pricina spaimei și a viziunii îngerești. Așa că s-au ținut departe, mulțumindu-se doar să-i

privească și să-i asculte cum cîntau din mers: „Domnul a înviat din morți precum a zis. Să ne bucurăm și să ne veselim, căci El domnește în veci!“ Cuprinși de uimire și de spaimă sacră, trimișii au căzut cu fața la pămînt. Cei din mulțime i-au sfătuit să-i caute pe Karinus și pe Leucius la casele lor.

7. Și după ce s-au sculat de jos au pornit spre casele acelora. I-au găsit în rugăciune. Au intrat și i-au salutat plecîndu-se pînă la pămînt. Apoi s-au îndreptat și au prins a vorbi: „Prieteni ai lui Dumnezeu, toți iudeii ne-au trimis la voi, căci li s-a spus că ați fost înviați din morți. Așadar vă roagă cu mare stăruință să veniți și să ne povestiți și nouă minunile săvîrșite de Domnul chiar în ținuturile și în zilele noastre.“ Cei doi s-au ridicat îndată, la porunca Domnului, s-au dus împreună cu trimișii iudeilor și au intrat în sinagogă. Iar toată mulțimea iudeilor și preoții le-au pus în mîini cărțile Legii și i-au îndemnat să jure pe Elohim și pe Adonai, pe Lege și pe Profeți zicîndu-le: „Să ne spuneți cum ați fost înviați din morți și ce minuni s-au petrecut în zilele noastre, despre care noi n-am auzit să se mai fi petrecut vreodată. Iată, de spaimă am înlemnit și ni s-au uscat oasele trupului, pămîntul se cutremură sub tălpile noastre, fiindcă toți am hotărît atunci să vărsăm sînge drept și sfînt.“

8. Atunci Karinus și Leucius au cerut prin semne un sul de hîrtie și cerneală. Au făcut așa pentru că Duhul Sfînt nu le-a îngăduit să vorbească. După ce li s-a dat cîte o bucată de hîrtie, au fost închiși în două încăperi separate. Ei și-au făcut cu degetele semnul crucii și au început să scrie. Iar cînd au isprăvit au strigat, fiecare din chilia lui, „Amin!“, aproape într-un singur glas. Apoi s-au ridicat de la masă, Karinus a dat manuscrisul său lui Anna, Leucius, pe al său, lui Caiafa, și-au luat rămas bun, au ieșit din sinagogă și s-au întors la mormintele lor.

9. Anna și Caiafa au desfășurat cele două suluri și au început să le citească pe furiș. Poporul însă, aflînd, s-a înfuriat și a strigat: „Citiți-le pe față, înaintea noastră! Și după ce le veți citi pînă la capăt noi le vom păstra, pentru ca adevărul lui Dumnezeu să nu fie preschimbat în minciună de mincinoșii ori nelegiuiții cuprinși de orbire.“ Înspăimîntați, Anna și Caiafa au încredințat

sulurile scrise celor trei rabbini: Addas, Finees și Egias, care veniseră din Galileea cu vestea că Isus a fost ridicat la cer. Aceștia se bucurau de încrederea tuturor iudeilor. Și au fost îndemnați să citească cu glas tare cele scrise. Iar ei au citit următorul text:

II

1. Doamne Isuse Cristoase, Fiul lui Dumnezeu Cel viu, îngăduie robului Tău Karinus să povestească minunile pe care le-ai săvîrșit în infern.

Pe cînd ne aflam noi în întunericul și umbra morții, închiși în infern, iată că, dintr-o dată, a țîșnit peste noi o lumină mare de s-au cutremurat și infernul și porțile morții. Apoi s-a auzit glasul Fiului Tatălui Preaînalt, ca un tunet grozav, strigînd cu putere: „Căpetenii, ridicați-vă porțile! Ridicați-vă porțile veșnice[20]! Căci va intra împăratul slavei, Domnul Cristos.“

2. Atunci apăru Satana, căpetenia morții, fugind înspăimîntat, și le porunci slujitorilor săi: „Grăbiți-vă și zăvorîți porțile cu drugi de fier, luptați-vă aprig și împotriviți-vă cît puteți, ca să nu fim legați noi pînă la urmă cu lanțurile pe care acum le ținem pentru alții.“ Într-o clipă nelegiuiții se puseră-n mișcare: începură să închidă porțile cu zăvoare și drugi de fier, să se înarmeze cu tot ce-aveau la îndemînă și să urle cu glas rău și înspăimîntător.

III

1. Atunci Satana zise Infernului: „Pregătește-te să-l primești pe cel pe care am să ți-l aduc.“ Infernul a răspuns: „Dar glasul acesta a fost chiar al Fiului Tatălui Preaînalt; căci iată, pămîntul și toate sălașurile de sub el s-au cutremurat; cred că deja ne-am deschis, și eu, și lanțurile mele. Te conjur Satana, capul tuturor răilor, pe puterile mele și ale tale, să nu-l aduci, pentru ca nu cumva, dorind să-l prindem, să cădem noi prinși în mîinile lui. Căci, dacă numai auzindu-i glasul atît de strașnic, mi s-a scurs toată vlaga, îți dai seama ce ni se va întîmpla cînd el însuși va veni aici!?“

2. Satana, căpetenia morții, i-a răspuns: „De ce te vaieți? Nu-ți fie teamă, vechi prieten întru cele rele, căci eu i-am aținat deja pe iudei împotriva aceluia și-am pus la cale să fie bătut cu pumnii și trădat de către unul din ucenici. În plus îi e o frică teribilă de moarte, căci numai de frică a putut zice: « Trist este sufletul meu pînă la moarte. » La moarte l-am și dus; iată, acum stă spînzurat pe-o cruce."

3. Infernul zice: „Dacă acesta, care printr-un singur cuvînt puternic de-al său l-a făcut pe Lazăr să-și ia zborul ca un vultur din pîntecele meu, atunci înseamnă că nu-i un om ca toți oamenii, ci însuși Dumnezeu în toată măreția. Te rog, nu-l aduce la mine." Satana însă răspunde: „Tu pregătește-te și n-ai teamă, căci acela deja stă spînzurat pe cruce. Eu nu mai pot schimba nimic." Atunci Infernul a vorbit Satanei: „Dacă nu mai poți schimba nimic, ia seama, ți se-apropie sfîrșitul! Eu unul voi rămîne zdrobit și umilit; tu însă vei fi schingiuit groaznic sub porunca mea."

IV

1. Drepții lui Dumnezeu auzeau cum se ceartă Satana cu Infernul. Cei care nu se cunoșteau deloc începeau încetul cu încetul să se recunoască. Atunci părintele nostru, dreptul Adam, l-a întîmpinat pe Satana: „Căpetenie a morții, de ce tremuri cuprins de frică? Iată, va veni Domnul și-ți va nărui toate plăsmuirile. Tu însuți vei fi prins și încătușat pe vecie."

2. Cînd au auzit cît de răspicat i-a vorbit Satanei părintele nostru Adam, toți drepții s-au bucurat și s-au întărit în sufletul lor; apoi au alergat și s-au strîns în jurul Protopărintelui. Acesta nu-și mai putea reveni din uimire văzînd ce mulțime nesfîrșită fusese zămislită și adusă pe lume din coapsa lui. Și după ce-i îmbrățișă, lăcrimînd amarnic, pe cei de lîngă dînsul, grăi către fiul său, Seth: „Povestește, fiule, sfinților patriarhi și profeți ce ți-a zis păzitorul raiului, cînd te-am trimis după o picătură din uleiul milei, ca să-mi ung cu el trupul bolnav!"

3. „Cînd m-ai trimis" — începu Seth — „la poarta raiului, mai întîi l-am rugat și l-am implorat pe Domnul cu lacrimi în ochi,

iar apoi am strigat la îngerul de pază cerîndu-i puțin ulei. Atunci arhanghelul Mihail ieși afară și-mi zise: « De ce plîngi Seth? Doar știai dinainte că părintele tău, Adam, nu va primi uleiul milei decît peste multe generații, abia cînd preaiubitorul Fiu al lui Dumnezeu va coborî din ceruri pe pămînt și va fi botezat de Ioan în rîul Iordan. Da, atunci va primi Adam uleiul milei, împreună cu toți cei care cred în Acela. Iar împărăția lor va dura veșnic. »"

V

1. Pentru a doua oară, auzind cuvintele lui Seth, toți drepții se umplură de bucurie. Unul, care se afla în apropierea Protopărintelui, pe nume Isaia, izbucni ca un tunet zicînd: „Părinte Adam și voi cei adunați aici, luați aminte la vorbele mele! Pe cînd trăiam pe pămînt și eram învățat de Duhul Sfînt am profețit despre lumina aceasta așa: Poporul care se afla în întuneric a văzut o lumină mare; lumina aceea apăruse pentru cei din sălașul umbrelor și-al morții." Atunci părintele Adam și toți din jur au prins a-l iscodi: „Dar tu cine ești, căci ai spus numai adevărul?" El a răspuns: „Mă chemă Isaia."

2. Apoi apăru lîngă el un bărbat care părea să fie un pustnic. Și l-au întrebat: „Tu cine ești, îmbrăcat în felul acesta?" Acela a răspuns cu vorbă așezată: „Eu sînt Ioan Botezătorul, glasul și profetul Celui Preaînalt; eu am mers înaintea feței Domnului însuși să netezesc căile sălbatice și aspre; eu l-am arătat, cu degetul meu, locuitorilor din Ierusalim pe Mielul Domnului și pe Fiul lui Dumnezeu; eu l-am botezat în rîul Iordan; eu am auzit vocea Tatălui tunînd din cer asupra lui și proclamîndu-l Fiu preaiubit întru care a binevoit; eu am primit făgăduința că va coborî el însuși în infern."

Auzindu-l, părintele Adam strigă în gura mare *Aleluia*, ceea ce înseamnă *Domnul a venit întru toate* !

VI

1. Apoi un altul, care se afla acolo și care se deosebea de toți ceilalți printr-un însemn regesc, pe nume David, începu să

spună: „Cînd eram pe pămînt vorbeam și eu poporului despre mila lui Dumnezeu și despre dreapta lui judecată, prevestind timpurile fericite ce-aveau să vină și zicînd așa pentru toți vecii: Milostivirile Sale să-i aducă slavă în fața Domnului, iar faptele Sale minunate, în fața fiilor oamenilor; căci a zdrobit porțile de aramă și a sfărîmat drugii de fier.“ Atunci sfinții patriarhi și profeți începură să se recunoască unii pe alții și să-și spună, fiecare, propriile profeții. Dreptul Ieremia, amintindu-și-le pe ale sale, zise către patriarhi și profeți: „Cînd trăiam pe pămînt am vestit că Fiul lui Dumnezeu a venit și a stat de vorbă cu oamenii.“

2. Atunci toți drepții, bucurîndu-se peste măsură de lumina Domnului, de vederea părintelui Adam precum și de cuvintele rostite de patriarhi și profeți, strigară atît de tare *Aleluia, binecuvîntat cel ce vine în numele Domnului*, încît Satana, cuprins de spaimă, nu mai știa pe unde s-o ia la fugă. Dar nu putea, fiindcă Infernul cu slujitorii săi îl țineau strîns din toate părțile. Ba îl și-ntrebau: „De ce tremuri!? Nu te vom lăsa să ieși de-aici, orice-ar fi. Vei primi ce meriți de la Cel pe care l-ai hărțuit mereu. Iar dacă nu, măcar să știi că el te va lega și eu te voi păzi.“

VII

1. Și din nou se auzi glasul Fiului Tatălui Preaînalt, ca o bubuitură de tunet, zicînd: „Ridicați, căpetenii, porțile voastre, ridicați-vă, porți veșnice, ca să intre Regele slăvit!“ Satana și Infernul strigară: „Dar cine este acest Rege slăvit?“ Un glas domnesc le-a răspuns: „Domnul cel tare și puternic, Domnul cel puternic în luptă.“

2. După ce s-a stins glasul a apărut un om ce părea hoț după înfățișare. Purta în spate o cruce. Se opri în fața porților și începu să strige: „Deschideți, să intru!“ Satana întredeschise poarta numai cît să poată acela intra și îndată o închise la loc. Iar drepții, văzîndu-l pe noul sosit învești mîntat în lumină, îi ziseră: „După înfățișare pari a fi un hoț; spune, ce duci în spate?“ Acela răspunse cu umilință: „E-adevărat: am fost hoț și iudeii

m-au răstignit pe cruce alături de Stăpînul meu Isus Cristos, Fiul Tatălui Preaînalt. Eu am ajuns aici mai repede; îndată însă va veni și El.“

3. Atunci dreptul David, aprins de mînie, strigă: „Deschide, spurcăciune a spurcăciunilor, porțile tale, ca să intre Regele slăvit.“ Cu toții se răzvrătiră împotriva Satanei, voiau să pună mîna pe el și să-l sfîșie în bucăți. Și din nou se auzi strigarea: „Ridicați, căpetenii, porțile voastre, ridicați-vă, porți veșnice, ca să intre Regele slăvit!“ Și din nou Satana și Infernul întrebară, spunînd către glasul curat și lipede: „Cine este acest Rege slăvit?“ Iar glasul minunat le grăi: „Domnul puterilor este Regele cel slăvit.“

VIII

Dintr-o dată Infernul s-a cutremurat, porțile morții și încuietorile lor s-au făcut zob, drugii de fier s-au rupt și au căzut la pămînt și toate s-au deschis. Satana a rămas în mijloc, năucit și prăvălit pe jos, cu picioarele legate. Domnul Isus Cristos veni cu blîndețe, înconjurat de aura strălucitoare a luminii de sus, măreț și smerit, purtînd în mîini un lanț. El însuși legă strîns gîtul Satanei, apoi mîinile la spate, îl azvîrli în tartar, îi puse piciorul sfînt peste grumaz și-i zise: „Toată vremea aceasta ai făcut multe rele; n-ai vrut să te potolești cu nici un chip. Astăzi te arunc în focul veșnic.“ Chemă Infernul și-i porunci: „Ia-l pe acest cap al răilor și ticăloșilor și păzește-l pînă cînd îți voi porunci eu!“ Iar Infernul, luîndu-l cu sine, se cufundă sub picioarele Domnului în hăul cel adînc.

IX

1. Atunci Domnul Isus Cristos, sfîntul și preablîndul Mîntuitor al tuturora, l-a binecuvîntat pe Adam zicîndu-i: „Pace ție, Adame, și fiilor tăi în vecii vecilor, amin.“ Părintele Adam se aruncă la picioarele Domnului, apoi se ridică și începu a-i săruta mîinile și a zice: „Iată, mîinile care m-au plăsmuit!“,

dînd astfel mărturie tuturor celor care se aflau de față. Îi zicea Domnului: „Împărate slăvit, ai venit să-i eliberezi pe oameni și să-i strîngi laolaltă în împărăția Ta veșnică." Mama noastră, Eva, se aruncă și ea la picioarele Domnului, se ridică, îi sărută mîinile și vărsînd șuvoaie de lacrimi zise: „Iată, mîinile care m-au creat!" dînd astfel mărturie tuturor celor care se aflau de față.

2. Atunci toți drepții I s-au închinat și au strigat: „Binecuvîntat cel ce vine în numele Domnului, Domnul Dumnezeu ne-a iluminat! Amin în toți vecii. Aleluia în vecii vecilor. Laudă și slavă ți se cuvin, căci ai venit de sus ca să ne vezi."

Astfel alergau sub mîinile Domnului cîntînd *Aleluia* și bucurîndu-se împreună de slava lui. Mîntuitorul îi cercetă pe toți cu luare-aminte. Apoi mușcă din Infern, aruncă o parte în tartar, iar pe cealaltă o luă cu sine în ceruri.

X

Toți drepții L-au rugat pe Domnul să lase Infernului semnul victoriei, adică sfînta cruce, pentru ca nu cumva slugile ticăloase ale aceluia să îndrăznească a ține ostatic pe vreun păcătos iertat de Domnul. Și așa a pus Domnul crucea Sa în mijlocul Infernului, ca semn al victoriei ce va rămîne acolo pe veci.

Apoi toți au ieșit împreună cu Domnul. Pe Satana și pe Infern i-au lăsat în tartar. Noi și încă mulți alții am primit poruncă să înviem în trup spre a putea mărturisi lumii despre învierea Domnului nostru Isus Cristos și despre tot ce s-a întîmplat în Infern.

Acestea, iubiți frați, le-am văzut și despre ele depunem mărturie, îndemnați de voi, sub jurămînt: *Domnul a murit pentru noi și a-nviat*; așa cum stă scris s-a întîmplat totul.

XI

La sfîrșitul lecturii cei care ascultaseră căzură cu fețele la pămînt. Plîngeau amarnic, se izbeau cu pumnii în piept, strigau și ziceau: „Vai de noi, cum de ne-a lovit nenorocirea aceasta?

Pilat fuge, Anna și Caiafa fug și ei, preoții și leviții își caută scăpare, tot poporul iudeu se jeluiește: « Vai de noi, blestemații, am vărsat sînge nevinovat! »"

Trei zile și trei nopți n-au luat în gură pîine și apă și n-au intrat în vreo sinagogă. Abia în ziua a treia, cînd s-au adunat iarăși la un loc, le-a fost citită și scrisoarea lui Leucius; dar n-au găsit nimic în plus ori în minus (fie și o literă măcar!) față de ceea ce povestise Karinus. Atunci s-au tulburat cu toții și au ținut doliu de patruzeci de zile și patruzeci de nopți așteptînd cu înfrigurare răzbunarea lui Dumnezeu. Dar Cel de Sus, plin de iubire și îngăduință, nu i-a pierdut îndată, ci le-a lăsat vreme îndestulătoare pentru pocăință. Și n-au fost găsiți vrednici să se întoarcă la Domnul.

Acestea sînt, preaiubiți frați, mărturiile lui Karinus și Leucius despre Cristos, Fiul lui Dumnezeu și despre faptele sale sfinte din Infern. Lui i se cuvine toată lauda și slava în toți vecii vecilor. Amin.

NOTE

1. *hypomnemata*, „amintiri". Corespundentul în latină este *comentarii*, cu toată încărcătura semantică specială: „memorii comentate", „protocol", „dare de seamă".

2. „Protector", în gr. *protiktor*, calc după latină, frecvent în perioada limbii *koine*. Funcția de protector este mai importantă decît aceea de *scutarius*, dar inferioară celei de *tribunus*.

3. Bun cunoscător al legilor.

4. E vorba de anul 424-425 p. Chr.; un *indiktion* reprezintă o perioadă de cincisprezece ani. „Indiktionul al nouălea" înseamnă, de fapt, al nouălea an din acel *indiktion*.

5. Tradiția îi dă și un nume pioasei soții a lui Pilat: *Procla* (*Procula*) sau *Claudia Procla*. În Orient, datorită faimei sale, create de fragmentul din *Mat.* 27, 19 precum și de apocrife, această femeie era venerată ca sfîntă.

6. *Cf. Ioan* 5, 5-10.

7. *Cf. Marcu* 10, 47.

8. *Cf. Matei* 9, 20. Alte texte o numesc pe femeia cu scurgere de sînge Berenice.

9. Eroare topografică. Isus a fost prins pe muntele Măslinilor și răstignit pe Golgota.

10. Poate aici își are originea obiceiul de a-L reprezenta pe Isus răstignit cu o bucată de pînză în jurul coapselor.

11. O altă versiune a apocrifei, mai amplă pe alocuri, relatează și episoadele întîmplate între judecată și răstignire. Astfel, ajuns la poarta cetății, Isus nu mai este în stare, din pricina rănilor, să-și ducă în spate crucea. Atunci intră în scenă Simon din Cirene, tatăl lui Alexandru și al lui Rufus, care trecea tocmai atunci pe acolo. Apostolul Ioan părăsește cortegiul și aleargă să dea de veste Mariei, Maica Mîntuitorului. Aceasta vine în grabă, însoțită de Marta, Maria Magdalena și Salomeea. Vede că sînt trei condamnați, dar nu-l recunoaște pe Isus. Atunci Ioan I-l arată. Maria se prăbușește la pămînt de durere și zace în leșin mai multă vreme. Apoi se trezește și începe să plîngă amarnic și să se lovească cu pumnii în piept. Iudeii vor s-o îndepărteze de la locul răstignirii, dar ea rămîne și îndură întregul supliciu, alături de Fiul său.

12. *Cf. Luca* 23, 35-39.
13. *ibidem*. 23, 39-44.
14. *Cf.* 2 *Regi* 2, 14.
15. *Cf. Luca* 2, 27 sq.
16. *Cf. Deut.* 19, 15.
17. *Cf. Gen.* 5, 22.
18. *Cf. Deut.* 34, 5.
19. *Cf. Deut.* 21, 23.
20. *Cf. Psalmul* 20.

IV

Adormirea Maicii Domnului

Comentariu
la Cuvîntul Sfîntului Ioan Teologul

Exemplarul cel mai tipic de evanghelie asumpționistă, deși episodul ridicării Mariei la ceruri abia este amintit către final. Trei elemente fundamentale apar în evangheliile acestui ciclu imens, compus din texte grecești, latine, copte, armene, siriace, irlandeze și slave, anume: 1) ridicarea la cer (Asumpțiunea), 2) reunirea apostolilor în jurul trupului Maicii Domnului și 3) privegherea ei în valea Iosafatului. Apostolii vii sînt aduși, fiecare, pe cîte un nor purtat de Sfîntul Duh, din toate colțurile pămîntului; cei morți deja sînt înviați în chip extraordinar pentru a-și lua rămas bun și a o petrece pe Maica Domnului la ieșirea din această lume.

Cuvîntul Sfîntului Ioan Teologul s-a bucurat de o răspîndire uriașă, mai cu seamă în Orientul bizantin. Occidentul s-a bucurat, și el, de o traducere latină, care a fost publicată în 1933 de către Dom A. Wilmart. Arhiepiscopul Ierusalimului, Juvenal, citat de Ioan Damaschinul, relatează următoarele: „O străveche tradiție arată că în clipa fericitei morți a sfintei Maici a lui Dumnezeu toți sfinții apostoli, împrăștiați în lume pentru mîntuirea neamurilor, au sosit deîndată la Ierusalim călătorind prin văzduh. Cînd au ajuns lîngă ea, au aflat-o înconjurată de îngeri și au auzit dumnezeiasca melodie a puterilor de sus. Așa, împresurată de slava dumnezeiască și cerească, ea și-a dat, fără cuvînt, sfîntul ei suflet în mîinile lui Dumnezeu. Iar trupul ei, în care a sălășluit dumnezeirea, a fost dus, în mantie de ceremonie, și însoțit de cîntecele îngerilor și apostolilor la Getsimani, unde a fost așezată într-un sarcofag. Trei zile a stat aici, și în tot timpul îngerii au cîntat și au dănțuit în jurul mormîntului. La capătul celor trei zile, cîntarea îngerească s-a oprit, apostolii toți fiind de față. Toma singur a sosit după ziua a treia. Și fiindcă a vrut să se închine la trupul Mariei, apostolii au deschis sicriul. Dar n-au găsit înăuntru decît giulgiurile. Iar cu

apostolii erau de față și Timotei, cel dintîi episcop al Efes-ului, Dionisie Areopagitul și Hierotei." Aceasta este una din versiunile Adormirii Maicii Domnului. Cealaltă o reprezintă chiar textul tradus mai departe și care, după opinia lui Tischendorf, ar data din secolul al IV-lea, poate chiar mai devreme. Ea a stat la baza a numeroase reprezentări iconografice. De pildă, la biserica domnească din Argeș, pe peretele nordic, apar zugrăvite aproape toate scenele din *Cuvîntul lui Ioan Teologul*. Maria e culcată pe patul de moarte. Isus, în picioare, ține în mîini sufletul curat al Maicii sale, sub forma unui nou născut înfășurat în scutece. În jur, numeroși îngeri într-un nimb mare de lumină. Lîngă pat stau doi apostoli și trei episcopi (doi la căpătîi și unul la picioare). În prim plan, un arhanghel taie brațul iudeului Jefonias. Urmează alte patru episoade: rugăciunea Mariei și îngerul care-i vestește luarea la cer; Maria îi împarte veșmintele și priveghiul apostolilor; Maria oferă o mantie unei femei care i se închină; Maria e suită la ceruri de către doi îngeri. Pentru o mai completă înțelegere dăm și recomandarea lui Dionisie de la Athos din erminia sa: „O casă. În mijloc sfînta Fecioară moartă, culcată pe un pat, făclii mari și lumînări aprinse în jurul ei. În fața patului, un evreu ale cărui mîini tăiate sînt lipite de pat și, lîngă el, un înger cu sabia ridicată. La picioarele fecioarei Maria, sfîntul Petru cădește. La căpătîiul ei, sfîntul Pavel și Ioan Evanghelistul, care o sărută. Jur împrejur, ceilalți apostoli și episcopi, Dionisie Areopagitul, Ierotei și Timotei cu Evanghelia în mînă. Femei plîngînd. La partea superioară: Cristos ține în brațe « sufletul » sfintei Fecioare înveșmîntat în alb. Lumină multă și mulți îngeri. În văzduh se văd cei doisprezece apostoli călătorind pe nori. Pe acoperișul casei din dreapta, Ioan Damaschinul ține un pergament desfășurat cu cuvintele: « Cuvine-se să fii primită, din viață, în cer, cerească Fecioară, altar dumnezeiesc... » În stînga, Cosma Melodul ține și el un pergament pe care citim: « Te înfățișezi asemenea unei femei muritoare, dar apostolii cei strălucițí te văd cum ești în adevăr, Maica lui Dumnezeu, cea fără pată. »"

*

Am tradus textul din greacă după ediția Santos Otero, care preia varianta stabilită de Tischendorf în 1866.

Cuvîntul Sfîntului Ioan Teologul despre Adormirea preasfintei Născătoare de Dumnezeu

I

Ori de cîte ori preasfînta și preacinstita Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară, Maria, mergea la sfîntul mormînt al Domnului nostru, ca să ardă mirozne bune și ca să-și plece sfinții săi genunchi, îl ruga stăruitor pe Cel născut din ea, pe Cristos, Dumnezeul nostru, s-o dezlege de cele pămînești și s-o ridice la ceruri.

II

Iudeii, văzînd că-și petrece mai toată vremea la mormîntul dumnezeiesc, au mers la arhiereii lor și le-au zis: „Maria merge în fiecare zi la mormînt." Atunci arhiereii au chemat străjerii pe care-i rînduiseră tot ei, ca să nu îngăduie nimănui să se roage la sfîntul mormînt, și i-au întrebat dacă este adevărat ce se spune despre Maria. Dar străjerii au răspuns că niciodată n-o văzuseră pe-acolo. Căci Dumnezeu nu le îngăduia s-o vadă, cu toate că se afla chiar lîngă ei.

III

Într-o zi de vineri Sfînta Maria se duse, ca de obicei, la mormînt. Și pe cînd se ruga, iată, s-au deschis cerurile și arhanghelul Gabriel a coborît lîngă ea și i-a zis: „Bucură-te, Născătoarea lui Cristos, Dumnezeul nostru! Căci ruga ta a străbătut cerurile și a fost primită de Cel Ce S-a născut din tine.

Peste puțin vei părăsi lumea aceasta, după cum ți-a fost vrerea, și te vei duce lîngă Fiul tău, la viața cea adevărată și fără de sfîrșit."

IV

Auzind acestea de la sfîntul arhanghel, Maria se întoarse la Betleem, împreună cu trei fecioare care-o îngrijeau. După ce dormi puțin, se sculă și zise către fecioare: „Aduceți-mi o cădelniță, căci vreau să mă rog!" Și acelea făcură ce li s-a poruncit.

V

Apoi se rugă așa: „Doamne Isuse Cristoase, care în imensa Ta bunătate ai binevoit să Te naști din mine, ascultă glasul meu și trimite-mi-l pe apostolul Tău Ioan, pentru ca lui, primul, să dăruiesc pîrga bucuriei mele. Încă Te mai rog să mi-i trimiți prin porunca Ta sfîntă și pe ceilalți apostoli ai Tăi, atît pe cei care sălășluiesc lîngă Tine, cît și pe cei din viața aceasta, oriunde s-ar afla ei, pentru ca, văzîndu-i, să binecuvîntez numele Tău vrednic de toată lauda. Sînt încredințată că vei da ascultare în toate roabei Tale."

VI

Pe cînd se ruga ea așa, am apărut eu, Ioan, fiind răpit și adus tocmai din Efes de către Duhul Sfînt într-un nor. Acesta m-a așezat chiar acolo unde zăcea Maica Domnului meu. Am intrat la ea, L-am slăvit pe Cel născut din pîntecele ei și am zis: „Bucură-te, Maica Domnului meu, care L-ai născut pe Cristos, Dumnezeul nostru, și veselește-te, căci vei pleca din viața aceasta în mare slavă!"

VII

Iar sfînta Născătoare de Dumnezeu îi mulțumi lui Dumnezeu pentru că eu, Ioan, am venit lîngă ea. Își aminti de cuvintele

Domnului de pe cruce: „Iat-o pe mama ta; iată-l pe fiul tău!" Cele trei fecioare veniră și i se închinară.

VIII

Atunci sfînta Născătoare de Dumnezeu îmi zice: „Roagă-te și arde tămîie!" Și eu m-am rugat așa: „Doamne Isuse Cristoase, care ai făcut atîtea minuni, fă și acum o minune în fața celei care Te-a născut: ia-o pe Maica Ta din viața aceasta, ca să se sperie cei ce Te-au răstignit și n-au crezut în Tine!"

IX

După ce mi-am încheiat rugăciunea, sfînta Maria mi-a zis: „Adu-mi cădelnița!" Și împrăștiind tămîie a zis: „Slavă ție, Dumnezeul meu și Domnul meu, slavă ție! Iată, s-a împlinit tot ce mi-ai făgăduit înainte de a Te sui la ceruri: că atunci cînd va fi să plec din lumea aceasta vei veni Tu însuți la mine cu slavă, împreună cu ceata îngerilor Tăi."

X

Eu, Ioan, așa vorbesc către ea: „Domnul nostru Isus Cristos și Dumnezeul nostru va veni îndată și-L vei vedea, după cum ți-a făgăduit." Sfînta Născătoare de Dumnezeu îmi zise: „Iudeii s-au jurat că-mi vor arde trupul cînd mă voi sfîrși." Iar eu, răspunzîndu-i, i-am zis: „Trupul tău sfînt și cinstit nu va cunoaște stricăciune."[1] Atunci ea mi-a poruncit: „Adu-mi cădelnița, împrăștie tămîie și roagă-te!"

Apoi se auzi un glas din ceruri zicînd: Amin!

XI

Eu, Ioan, am auzit glasul acela. Duhul Sfînt m-a întrebat: „Ioan, ai auzit glasul acela care a vorbit din ceruri după ce ți-ai sfîrșit rugăciunea?" Eu am răspuns: „Da, l-am auzit." Duhul

Sfînt mi-a zis iarăși: „Glasul pe care l-ai auzit anunță că frații tăi, apostolii, și sfintele puteri vor veni îndată; chiar astăzi vor fi aici."

XII

Eu, Ioan, cînd am auzit acestea am început să mă rog. Duhul Sfînt grăi așa către apostoli: „Să veniți cu toții, aduși de nori de la marginile pămîntului, și să vă adunați în sfîntul Betleem, căci Maica Domnului nostru Isus Cristos e cuprinsă de neliniștea morții: Petru, de la Roma, Pavel, din Tiberia, Toma, din mijlocul Indiei, Iacov, de la Ierusalim.

XIII

Andrei, fratele lui Petru, Filip, Luca, Simon Cananeanul și Tedeu, care erau morți, au fost sculați din mormintele lor de către Duhul Sfînt. Iată cum le-a vorbit Acesta: „Să nu credeți că acum este Învierea! Nu, ci v-ați sculat din morminte ca să mergeți și să o salutați pe cinstita și făcătoarea de minuni Maică a Domnului și Mîntuitorului vostru Isus Cristos. Căci a sosit ziua ieșirii ei din această lume și a suirii la ceruri."

XIV

Marcu, aflat încă în viață, a venit de la Alexandria și s-a alăturat celorlalți apostoli care, după cum am zis, se adunaseră din toate colțurile lumii. Petru a fost ridicat pe un nor și a stat la mijloc, între cer și pămînt, cu ajutorul Duhului Sfînt.

La fel ceilalți apostoli, tot cu ajutorul Duhului Sfînt, erau luați pe cîte un nor și aduși lîngă Petru. Astfel, cum am zis, toți ne-am adunat prin lucrarea Duhului.

XV

După ce-am intrat la Maica Domnului Dumnezeului nostru și i ne-am închinat, i-am zis: „N-ai teamă și nu te întrista!

Domnul Dumnezeu, Cel născut din tine, te va lua cu slavă din lumea aceasta." Ea, auzind de Dumnezeu, Mîntuitorul ei, s-a bucurat nespus, a stat pe pat și a vorbit apostolilor: „Acum sînt încredințată că învățătorul și Dumnezeul nostru va să vină din ceruri și-L vor sorbi, nesățioși, ochii mei. Așa mă voi dezlega de viața aceasta — privindu-L pe El, după cum v-am privit și pe voi cînd ați venit lîngă mine. Dar vreau să-mi spuneți de unde ați știut că sînt pe ducă și din ce ținuturi ați venit pînă aici, fiindcă ați ajuns foarte repede. (Deși nimic nu mi-a ascuns Cel ce S-a născut din mine, Domnul nostru Isus Cristos, Dumnezeul tuturora; da, și acum cred că El este Fiul Celui Preaînalt.)"

XVI

Răspunzînd, Petru a zis apostolilor: „Fiecare în parte să împlinească voia Maicii Domnului nostru, luînd aminte la ceea ce ne-a vestit și poruncit Duhul Sfînt!"

XVII

Atunci eu, Ioan, am luat cuvîntul și am zis: „Eu mă aflam în Efes. Tocmai cînd mă îndreptam către sfîntul altar, ca să încep liturghia, Duhul Sfînt îmi vorbește: « Se apropie ceasul plecării dintre noi a Maicii Domnului Meu. Mergi așadar la Betleem, să-ți iei rămas bun de la dînsa! »

Pe loc, un nor de lumină m-a smuls de la pămînt și m-a așezat lîngă ușa casei unde stăteai întinsă."

XVIII

Apoi a luat cuvîntul Petru și a zis: „Eu mă aflam la Roma cînd am auzit glasul Duhului Sfînt vorbindu-mi: « Maica Domnului tău trebuie să plece dintre noi fiindcă i s-a apropiat ceasul. Mergi la Betleem ca să-ți iei rămas bun. » Un nor de lumină m-a smuls de la pămînt. Atunci i-am văzut pe ceilalți

apostoli venind, tot pe nori, către mine și am auzit un glas care zicea: « Mergeți cu toții la Betleem! »"

XIX

Apoi a luat cuvîntul Pavel și a zis: „Eu mă aflam de puțină vreme într-un oraș de lîngă Roma, numit « ținutul Tiberinilor », cînd L-am auzit pe Duhul Sfînt zicîndu-mi: « Iată, Maica Domnului tău părăsește lumea aceasta și, dezlegîndu-se de ea, își croiește drum către cer. Mergi și tu la Betleem ca să-ți iei rămas bun. »

Un nor de lumină m-a luat pe sus și m-a așezat lîngă voi."

XX

Apoi a luat cuvîntul Toma și a zis: „Eu mă aflam în India unde, prin harul lui Cristos, predicarea Evangheliei făcea rod bun. Tocmai eram pe punctul de a-l boteza pe însuși fiul surorii regelui, pe nume Labdanos, cînd, dintr-o dată, Duhul Sfînt grăiește către mine: « Și tu, Toma, să fii de față în Betleem, ca să-ți iei rămas bun de la Maica Domnului tău, care trece la cele cerești. »

Un nor de lumină m-a smuls de la pămînt și m-a așezat lîngă voi."

XXI

Apoi a luat cuvîntul Marcu și a zis: „Eu mă aflam în cetatea Alexandriei și împlinem slujba de la ceasul al treilea. Tocmai cînd începusem să mă rog, Duhul Sfînt m-a smuls de la pămînt și m-a adus lîngă voi."

XXII

Apoi a luat cuvîntul Iacov și a zis: „Cînd eram la Ierusalim, Duhul Sfînt mi S-a încredințat vorbindu-mi: « Mergi la Betleem, căci Maica Domnului tău se pregătește să urce la cer! »

Un nor de lumină m-a smuls și m-a așezat lîngă voi."

XXIII

Apoi a luat cuvîntul Matei și a zis: „Eu L-am slăvit și-L slăvesc pe Dumnezeu din toate puterile mele, căci, aflîndu-mă pe o corabie și stîrnindu-se pe mare o furtună cu valuri cumplite, dintr-o dată un nor de lumină a umbrit vîltoarea și a potolit furtuna.

Iar pe mine m-a smuls și m-a adus lîngă voi."

XXIV

Apoi au luat cuvîntul cei care veniseră mai înainte; și au povestit cu toții ce li s-a întîmplat.

Bartolomeu a zis: „Eu mă aflam în Tebaida, propovăduind cuvîntul lui Dumnezeu, cînd, iată, vine Duhul Sfînt și-mi vorbește: « Maica Domnului tău se pregătește să urce la cer. Mergi așadar la Betleem și ia-ți rămas bun de la ea! »

Un nor de lumină m-a smuls de la pămînt și m-a adus lîngă voi."

XXV

Toate acestea le-au zis apostolii către sfînta Născătoare de Dumnezeu: de unde a venit fiecare și în ce fel. Atunci ea și-a întins mîinile către cer și s-a rugat așa: „Doamne, ador, laud și preaslăvesc numele Tău vrednic de multă cinstire, căci ți-ai aplecat privirea spre sărmană roaba Ta și m-ai umplut de măreție, Atotputernicule! Iată, mă binecuvîntează toate neamurile!"[2]

XXVI

După ce s-a rugat a zis apostolilor: „Ardeți tămîie și rugați-vă!" Și-n timp ce ei se rugau, a tunat în cer și s-a auzit un zgomot cumplit, ca huruitul roților de car. O uriașă oștire de

îngeri și de puteri a apărut atunci și s-a auzit un glas ca al Fiului Omului. Serafimii au înconjurat casa unde stătea întinsă sfînta și preacurata Maică a lui Dumnezeu și Fecioară.

Astfel că toți locuitorii Betleemului au văzut minunile și-au mers să le vestească celor din Ierusalim.

XXVII

După ce-a răsunat acel glas, soarele și luna au apărut chiar lîngă casă. Tot acolo a stat și o adunare a primilor născuți dintre sfinți, aducînd slavă și cinstire Maicii Domnului. S-au văzut multe semne miraculoase: orbi care și-au recăpătat vederea, surzi care au început să audă, șchiopi care au început să umble, leproși vindecați și oameni posedați de duhuri necurate tămăduiți. Oricine, suferind de vreo boală ori slăbiciune, atingea pe dinafară peretele casei în care zăcea Maria și striga: „Sfîntă Marie, Născătoarea lui Cristos, Dumnezeul nostru, miluiește-ne!", îndată era vindecat.

XXVIII

Multe mulțimi de oameni veniți din toate țările la Ierusalim, spre a se ruga, auzind de minunile petrecute în Betleem prin Maica Domnului, au venit aici și au început să se roage pentru vindecarea diferitelor boli. Ceea ce s-a și întîmplat! Și a fost atunci o bucurie de nedescris! Cei vindecați împreună cu toți cei care erau de față I-au slăvit pe Cristos, Dumnezeu nostru, și pe Maica Sa. La întoarcerea de la Betleem întreg Ierusalimul cînta psalmi și cîntece duhovnicești, ca-n zi de sărbătoare.

XXIX

Preoții iudeilor și poporul și-au ieșit din minți auzind de cele întîmplate. Atunci, apucați de un zel trufaș, după ce au convocat iarăși o adunare smintită, hotărăsc să trimită mulțimea întărîtată la Betleem, asupra sfintei Născătoare de Dumnezeu

și asupra sfinților apostoli. Dar tocmai cînd iudeii erau gata să se repeadă asupra Betleemului — se aflau la numai o mie de pași depărtare — li s-a arătat o vedenie atît de cumplită încît pe loc li s-au împiedicat picioarele. S-au întors deci la cei de-un neam cu ei și au povestit arhiereilor totul despre cumplita viziune.

XXX

Aceștia însă, fierbînd și mai tare de mînie, se duc direct la guvernator, strigînd așa: „Neamul iudeilor va fi stîrpit din pricina acestei femei! De aceea îți cerem s-o izgonești din Betleem și din provincia Ierusalimului!" Guvernatorul, înfricoșat de minunile săvîrșite acolo, le-a zis: „Ba n-am s-o izgonesc, nici din Betleem, nici din altă parte!" Iudeii se îndîrjeau, urlînd și conjurîndu-l în numele Cezarului Tiberiu, să-i alunge pe apostoli din Betleem. „Dacă nu faci asta — ziceau ei — te vom pîrî Cezarului!"

Silit de împrejurări guvernatorul trimite un hiliarh[3] asupra apostolilor din Betleem.

XXXI

Dar Duhul Sfînt le spune apostolilor și Maicii Domnului: „Iată, guvernatorul, silit de iudeii răzvrătiți, a trimis un hiliarh asupra voastră. Ci voi ieșiți din Betleem și n-aveți nici o teamă! Căci am să vă duc pe un nor pînă la Ierusalim. Puterea Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh este cu voi."

XXXII

Apostolii se ridicară în grabă, ieșiră din casă purtînd patul stăpînei Născătoare de Dumnezeu, și o apucară spre Ierusalim. Și pe dată, ajutați de un nor, după cum vestise Duhul Sfînt, se pomeniră în Ierusalim, acasă la stăpîna lor.

Ridicîndu-se, au cîntat imnuri de slavă timp de cinci zile, fără încetare.

XXXIII

Hiliarhul ajunse la Betleem și, negăsind-o nici pe Maria, nici pe apostoli, îi luă la rost pe betleemiți zicîndu-le: „N-ați venit voi să povestiți guvernatorului și preoților despre semnele și minunile care s-au întîmplat aici și cum s-au adunat apostolii din toate colțurile lumii? Ei bine, unde sînt aceștia!? Haideți chiar acum la Ierusalim, înaintea guvernatorului!“ Căci hiliarhul nu știa că apostolii și Maica Domnului plecaseră la Ierusalim. Așa că îi luă pe betleemiți, îi duse înaintea guvernatorului și-i spuse acestuia că nu descoperise pe nimeni.

XXXIV

După cinci zile, datorită semnelor și minunilor săvîrșite, guvernatorul, preoții și întreaga cetate aflară că Maica Domnului era în casa ei din Ierusalim, împreună cu apostolii. Atunci o mulțime de bărbați, femei și fecioare dădu năvală acolo strigînd: „Sfîntă Fecioară care l-ai născut pe Cristos, Dumnezeul nostru, adu-ți aminte și de neamul omenesc!“

XXXV

Văzînd toate acestea și împinși mai rău de patimă, iudeii și preoții lor au luat lemne și foc și voiau să aprindă casa în care se afla Maica Domnului cu apostolii. Guvernatorul stătea și urmarea scena de departe.

Cînd iudeii ajunseră la ușa casei, o pălălaie mare, stîrnită de un înger, ieși dinăuntru și arse o mulțime de iudei. Atunci întreaga cetate se umplu de o spaimă cumplită și începu să slăvească pe Dumnezeul născut din pîntecele Mariei.

XXXVI

Guvernatorul, văzînd cele întîmplate, strigă la tot poporul: „Cu adevărat Fiu al lui Dumnezeu este Cel născut din Fecioara

pe care voi doreați s-o alungați! Semnele acestea miraculoase vin de la Dumnezeu Cel adevărat!“

Atunci se făcu o schismă în rîndul iudeilor și mulți crezură în numele Domnului nostru Isus Cristos datorită minunilor săvîrșite.

XXXVII

Așadar, după ce s-au întîmplat toate minunile acestea prin Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria, Maica Domnului, fiind noi împreună cu ea în Ierusalim, Duhul Sfînt ne-a vorbit așa: „Știți că într-o zi de duminică a primit Fecioara vestea cea bună de la arhanghelul Gabriel; într-o duminică s-a născut, la Betleem, Mîntuitorul; tot într-o duminică au ieșit copiii cu ramuri de palmieri în întîmpinarea Domnului zicînd: « Osana întru cei de sus, binecuvîntat cel ce vine în numele Domnului! »; într-o duminică a înviat din morți; într-o duminică va veni să judece pe vii și pe morți; și tot într-o duminică va coborî din ceruri ca să slobozească și să cinstească suirea le cer a sfintei și preaslăvitei Fecioare care L-a născut.“

XXXVIII

Iar în duminica aceea Maica Domnului spune apostolilor: „Ardeți tămîie, căci vine Cristos cu ceata îngerilor!“

Și, iată, Cristos apare așezat pe un tron de heruvimi.

Și-n timp ce noi toți stăteam în rugăciune, se ivi o mulțime de îngeri. Cu ei se afla și Domnul, care era așezat pe spatele heruvimilor, în toată puterea Sa. La apariția Fiului Său Unul-Născut, un șuvoi de lumină se revărsă peste Sfînta Fecioară și toate puterile cerești, căzîndu-i înainte, i se închinară.

XXXIX

Atunci Domnul o chemă pe Maica Lui: „Maria!“ Și ea îi răspunse: „Iată-mă, Doamne!“ Domnul îi zise iar: „Nu te întrista, ci mai bine să se bucure și să se veselească sufletul tău!

Fiindcă ai căpătat harul să poți vedea slava care mi-a fost dăruită de Tatăl meu."

Sfînta Maică a lui Dumnezeu își ridică atunci privirile și văzu în El o slavă pe care gura omenească nu este în stare s-o rostească ori s-o cuprindă.

Domnul a rămas lîngă ea și i-a zis: „Iată, din clipa aceasta trupul tău neprețuit va locui, neschimbat, în paradis, iar sufletul tău sfînt, scăldat într-o lumină extraordinară, în ceruri, printre comorile Tatălui meu, acolo unde domnesc pacea și bucuria îngerilor, ba încă și mai sus."

XL

Maica Domnului a răspuns zicînd: „Pune mîna Ta dreaptă peste capul meu, Doamne, și binecuvîntează-mă!" Atunci Domnul întinse mîna Sa neîntinată și o binecuvîntă. Și ea, apucîndu-i dreapta neîntinată, o sărută și zise: „Mă închin înaintea acestei mîini care a făcut cerul și pămîntul și chem în ajutor numele Tău vrednic de multă laudă, Cristoase Dumnezeule, împăratul veacurilor, singurul născut al Tatălui, și te rog să o primești la Tine pe roaba Ta; Te rog pe Tine, care ai binevoit să Te naști dintr-o biată femeie ca mine spre mîntuirea neamului omenesc, prin lucrarea cea tainică. Ajută-l pe tot omul care invocă, se roagă sau numai rostește numele roabei Tale!"

XLI

După ce a terminat ea de spus aceste cuvinte, apostolii se apropie de picioarele ei și-i zic: „Maică a Domnului, lasă lumii o binecuvîntare — căci în curînd ai s-o părăsești — așa cum ai binecuvîntat-o și ai înviat-o după ce pierise, născînd din trupul tău Lumina lumii." Iar Maica Domnului, prinzînd a se ruga, zise: „Dumnezeule, care prin mare bunătatea Ta ai trimis din ceruri pe Fiul Tău Unul-Născut, ca să locuiască în bietul meu trup și care ai binevoit să Te naști dintr-o ființă sărmană ca mine, ai milă de lumea aceasta și de tot sufletul care Te cheamă în ajutor!"

XLII

Apoi se rugă iar, zicînd: „Doamne, împărat al cerurilor, Fiu al Dumnezeului Celui viu, primește pe oricine cheamă numele Tău, ca să fie slăvită nașterea Ta!"

Apoi se rugă iar, zicînd: „Doamne Isuse Cristoase, care ești atotputernic în cer și pe pămînt, îndrept această rugăminte către Numele Tău sfînt: dacă undeva sau cîndva este pomenit numele meu, sfințește locul acela și umple-l de slavă pe cei care Te slăvesc pe Tine prin numele meu! Primește-le lor toate darurile, cererile și rugăciunile!"

XLIII

Și după ce s-a rugat ea în felul acesta, Domnul i-a zis: „Să se bucure și să se veselească inima ta! Căci ți-au fost date toate darurile și tot harul, de la Tatăl meu din ceruri, de la Mine și de la Duhul Sfînt. Sufletul care va chema numele tău în ajutor nu numai că nu se va căi, dar va găsi milă, mîngîiere, sprijin și bucurie, atît în veacul acesta, cît și în cel viitor înaintea Tatălui Meu din ceruri."

XLIV

Domnul se întoarse apoi către Petru și-i zise: „A sosit clipa să începi cîntarea!" Iar cînd Petru a început cîntarea, toate puterile cerești au răspuns în cor *Aleluia* ! Atunci chipul Maicii Domnului străluci mai tare decît lumina.

Apoi se ridică și-i binecuvîntă cu mîna ei pe apostoli. Și toți îl slăviră pe Dumnezeu. Iar Domnul, desfăcîndu-și mîinile neîntinate, îi primi sufletul sfînt și curat.

XLV

Cînd sufletul ei curat a ieșit din trup, locul s-a umplut de o mireasmă plăcută și de o lumină extraordinară. Iar din ceruri se auzea un glas zicînd: „Fericită ești tu între femei!" Atunci

Petru, eu, Ioan, Pavel și Toma am alergat și i-am îmbrățișat picioarele slăvite, ca să ne sfințim.

Cei doisprezece apostoli i-au așezat trupul cinstit și sfînt într-un sicriu și l-au luat cu ei.

XLVI

Dar iată că, pe cînd o ridicau ei, un iudeu pe nume Iefonias, vînjos la trup, se repezi asupra sicriului. Atunci un înger al Domnului îi reteză amîndouă brațele din umeri, cu o sabie de foc, lăsîndu-le să atîrne în aer, pe lîngă sicriu.[4]

XLVII

După această minune toți iudeii care erau de față au început să strige: „Negreșit, un zeu adevărat s-a născut din tine, Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară, Maria!" Însuși Iefonias, fiind însuflețit de Petru să mărturisească despre minunile lui Dumnezeu, a strigat ridicîndu-se în picioare: „Sfîntă Marie, care l-ai născut pe Cristos, Dumnezeul, miluiește-mă!" Atunci Petru s-a întors către el și i-a zis: „În numele Celui născut din aceasta, să se lipească la loc brațele ce ți-au fost smulse din trup!" Și îndată brațele care atîrnau pe lîngă sicriul stăpînei s-au întors și s-au lipit de trupul lui Iefonias. Iar el a crezut și l-a slăvit pe Cristos, Dumnezeu născut din Maria.

XLVIII

După săvîrșirea minunii apostolii ridicară sicriul și așezară sfîntul și cinstitul trup în Ghetsimani, într-un mormînt proaspăt făcut[5].

Și îndată din sfîntul mormînt al stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu au început să iasă miresme neasemuit de plăcute. Trei zile la rînd s-au auzit glasurile unor îngeri nevăzuți, slăvindu-L pe Copilul ei, Cristos, Dumnezeul nostru. După trei zile glasurile au încetat. Cîți se aflau acolo au știut că trupul ei curat și slăvit se strămutase în paradis.

XLIX

După ce s-a strămutat ea acolo, ni s-au arătat Elizabeta, maica sfîntului Ioan Botezătorul, Ana, maica stăpînei noastre, Abraham, Isaac, Iacov și David. Toți cîntau *Aleluia* și toate corurile sfinților se închinau în fața rămășițelor sfinte ale Maicii Domnului.

Apoi am văzut un nor luminos a cărui strălucire nu are asemănare. Mulțime de miresme umplea locul acela din paradis unde se strămutase sfîntul și neprețuitul ei trup și o melodie de slavă pentru Cel născut din ea, atît de dulce cum numai fecioarelor le este dat s-asculte, se revărsa întruna, fără să te poți sătura vreodată de farmecul ei.

L

Noi, apostolii, după ce am privit slăvita urcare la cer a trupului ei sfînt, am lăudat pe Dumnezeu pentru că ne-a arătat minunile Sale cu prilejul dezlegării de această lume a Maicii Domnului nostru Isus Cristos.

Să ne învrednicim cu toții de rugăciunile și mijlocirile ei, sub sfînta ei ocrotire, bunăvoință și protecție, atît în veacul acesta, cît și în cel viitor, slăvindu-L deopotrivă, în orice clipă și în orice loc, pe Fiul său Unul-Născut, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, în vecii vecilor. Amin.

NOTE

1. Cf. *Psalmul* 15, 10; *Fapte* 2, 27 sq.
2. Cf. *Luca* 1, 48.
3. Conducătorul a o mie de soldați.
4. Scenă foarte des reprezentată iconografic.
5. Aici se va ridica o biserică ce va purta hramul Adormirii Maicii Domnului.

Bibliografie

Culegeri de texte:

J. A. FABRICIUS, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, 2 volume, Hamburg, 1703-1719.

A. BIRCH, *Auctuarium Codicis apocryphi Novi Testamenti Fabriciani*, vol. I, Copenhaga, 1799[1], 1804[2].

J. C. THILO, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, vol. I, Leipzig, 1832.

G. BRUNET, *Les évangiles apocryphes, traduits, annotés d'après l'édition de J.C. Thillo. Suivis d'une notice sur les principaux livres apocryphes relatifs de l'Ancien Testament*, Paris, 1848 [1] și 1863 [2].

J.-P. MIGNE, *Dictionnaire des apocryphes ou collection de tous les livres apocryphes relatifs à l'Ancien et au Nouveau Testament*, 2 volume, Paris, 1856-1858 (retipărită în 1989).

A. ROBERTS, J. DONALDSON (Ed.), *The ante-Nicene Fathers*, vol. VIII, Edinburgh, 1872 (retipărit în 1951).

A. MENZIES (Ed.), *The Ante-Nicene Fathers*, vol. X, Edinburgh, 1895 (retipărit în 1980).

R. BASSET, *Les apocryphes étiopiens traduits en français*, 2 volume, Paris, 1893-1909.

I. FRANKO, *Apocryphes et légendes. Codex apocryphus et manuscriptis ukraino-russicis*, 5 volume, Lwov, 1896-1910 (în rusă).

E. HENNECKE (Ed.), *Handbuch zu den neutestamentlichen Apokryphen*, Tübingen, 1904.

C. MICHEL, P. PEETERS, *Les évangiles apocryphes*, vol. I, *Protévangile de Jacques, Pseudo-Matthieu; Evangile de Thomas; Histoire de Joseph le Charpentier*, Paris, 1911.

P. PEETERS, *Les évangiles apocryphes*, vol. II, *L'Evangile de l'Enfance*, Paris, 1914.

M. R. JAMES, *The apocryphal New Testament*, Oxford, 1924.

BONACCORSI, *Vangeli apocrifi*, Florența, 1948.

F. AMIOT, *Evangiles apocryphes*, Paris, 1952.

A. DE SANTOS OTERO, *Los evangelios apocrifos*, Madrid, 1956[1], 1991[7].

E. HENNECKE, W. SCHNEEMELCHER (Ed.), *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Uebersetzung*, 2 volume, Tübingen, 1959-1964.

E. HENNECKE, W. SCHNEEMELCHER, R. WILSON (Ed.), *New Testament Apocrypha*, 2 volume, Philadelphia, 1963-1965.

L. MORALDI, *Apocrifi del Nuovo Testamento*, 2 volume, Torino, 1971.

M. ERBETTA, *Gli apocrifi del Nouvo Testamento*, 4 volume, Torino, 1966-1981.

Ediții de texte:

K. VON TISCHENDORF, *Acta apostolorum apocrypha*, Leipzig, 1851.

K. VON TISCHENDORF, *Evangelia apocrypha*, 1853[1], 1876[2].

R. A. LIPSIUS, M. BONET, *Acta apostolorum Apocrypha*, 3 volume, Leipzig, 1891-1903.

M. R. JAMES, *Apocrypha Anecdota*, 2 volume, Cambridge, 1893-1897.

Cuprins

Introducere în lectura și studiul cîtorva evanghelii apocrife / 7

I. **Viața părinților după trup ai lui Isus, Maria și Iosif** / 39
Protoevanghelia lui Iacob / 45
Viața lui Iosif tîmplarul / 75

II. **Nașterea și copilăria lui Isus** / 97
Evanghelia lui Pseudo-Toma / 103
Evanghelia arabă a copilăriei Mîntuitorului / 117
Evanghelia lui Pseudo-Matei / 149

III. **Patimile, Coborîrea în Infern, Învierea și Înălțarea** / 189
Evanghelia lui Petru / 195
Evanghelia lui Nicodim / 211

IV. **Adormirea Maicii Domnului** / 243
Cuvîntul Sfîntului Ioan Teologul despre Adormirea preasfintei Născătoare de Dumnezeu / 247

Bibliografie / 262

1 – 69
232 – 241

Redactor: VLAD RUSSO

Apărut 1996, BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Tipărit la
Atelierele Tipografice
METROPOL

Ingrid Lotarius